

LUND UNIVERSITY

Kustnära yrkesfiske i förändring

Från mångsysslare till entreprenör

Andersson, Malin

2019

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Andersson, M. (2019). *Kustnära yrkesfiske i förändring: Från mångsysslare till entreprenör* (1st uppl.). [Doktorsavhandling (monografi), Institutionen för tjänstevetenskap]. Lund University.

Total number of authors:

1

Creative Commons License:

Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Kustnära yrkesfiske i förändring

Från mångsysslare till entreprenör

MALIN ANDERSSON

SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN | LUNDS UNIVERSITET

Avhandlingens titel *Kustnära yrkesfiske i förändring. Från mångsysslare till entreprenör* hänvisar till de förändringar som fiskenäringen har genomgått under flera decennier. Fiskenäringen har rationaliserats samtidigt som besöksnäringen vid kusten expanderat. Antalet yrkesfiskare i kustnära yrkesfiske har därför minskat och näringen måste förhålla sig till nya informella krav och förväntningar på turismutveckling. Detta leder till studiens huvudfråga: Hur formas och förhandlas en traditionell näring i den tjänsteinriktade ekonomin och vad sker i skärningspunkten mellan politisk styrning och yrkesfiskares vardag? Mot denna bakgrund undersöks i avhandlingen en traditionell näring i förändring under 2000- talets första årtionden utifrån tre mer specifika frågor: Hur framställs kustnära yrkesfiske i politiska visioner om den framtida fiskenäringen? Hur tar sig värdskap uttryck i fiskenäringens vardag? Vad innebär visioner och värdskap för yrkesrollen som kustnära yrkesfiskare? Studien, som bygger på ett etnografiskt material som insamlats längs Sveriges västkust, visar att kustnära yrkesfiskare förväntas bli entreprenörer och maritima värddar i kustsamhällen. Yrkesfiskarna som deltar i studien erbjuder hummersafaris, öppnar restauranger och organiserar festivaler. De förmedlar även sina kunskaper om fisk, fiske och om fiskets kulturarv i mötet med besökare. Genom olika positioneringar försöker yrkesfiskarna forma sin roll som yrkesfiskare i den tjänsteinriktade ekonomin.

Malin Andersson har författat avhandlingen vid Institutionen för Service Management och tjänstvetenskap, Lunds Universitet.

Kustnära yrkesfiske i förändring.
Från mångsysslare till entreprenör.

Kustnära yrkesfiske i förändring

Från mångsysslare till entreprenör

Malin Andersson

LUND
UNIVERSITY

DOCTORAL DISSERTATION

by due permission of the Faculty of Social Sciences, Lund University, Sweden.

To be defended at U203, Campus Helsingborg

13th September, 2019, kl 13.15

Faculty opponent

Professor Susanna Heldt Cassel

Dalarna University

Organization LUND UNIVERSITY Department of Service Management and Service Studies Author: Malin Andersson		Document name Doctoral Dissertation Date of issue 13th of September 2019 Department of Service Management and Service Studies, Formas
Title and subtitle Kustnära yrkesfiske i förändring. Från mångsysslare till entreprenör		
Abstract In this dissertation inshore commercial fisheries are being studied from a cultural analytical perspective with a focus on service production and hospitality. The dissertation title, <i>"Inshore commercial fisheries in change. From pluri-activity to entrepreneurship"</i>, refers to the multiple kinds of change that the fishing industry has undergone for a long period in time. They include rationalization of traditional industries, causing decline in the number of inshore commercial fisheries but also an increasing coastal tourism. Since over a decade, authorities encourage traditional small businesses to turn to tourism and to engage in tourism development projects. Moreover, little attention has been paid to the sociocultural context of small businesses in tourism and in particular traditional firms like coastal fisheries. Against this background, I seek to understand how this traditional industry is formed and negotiated at the intersection between political governance and the everyday life of people in the service oriented economy. The aim of the dissertation is thus to explore a traditional industry in change during the first decades of the 21st century, through answering three questions in the following order: How is inshore commercial fisheries presented in political visions of the future fishing industry? In what ways does hosting and hospitality manifest in the everyday life of inshore commercial fisheries and what does that mean for the work role of coastal fishers? The study is based on ethnographic material generated along the westcoast of Sweden between 2011- 2015. It consists in total of thirty interviews, different policy texts, media texts and observations from governance meetings and participation in inshore coastal fisheries. The theoretical framework draw on discourse theory and the concept of positioning, in an analysis of three emerging themes. First, from a top-down management, future coastal fishing is defined as "locally sustainable" and as a profitable enterprise with less regulations, albeit increased individual responsibility. In this ambition fishermen are expected to "diversify" and act as entrepreneurs in local markets for direct sales and tourism. In a governance context contemporary fishers are depicted as unaware of the potential of marketing and they are therefore expected to become more business oriented "story-tellers". The union of fishers' vision is similar to authorities, while individual fishers views of the future are not as utopian. They express concern about a permanent loss of knowledge and cultural heritage. This indicates a gap in trust between governance of fisheries and fishers. Secondly, hospitality manifests in exhibitions, festivals, fish restaurants, lobster safaris, processed fish to mention a few. The drivingforces for this maritime hosting is to earn more income, but also to pass on knowledge about fisheries and about their terms of work. In this context the fishers position themselves as experts. The service meeting, however, enables fishers to learn about visitors expectations, level of knowledge and preferences. They also engage in a form of authentication of the inshore commercial fishery, presenting it as quality-oriented, natural and authentic, where cultural heritage plays an important role. Last, the work role is presented as an independent and responsible actor who is a "part of nature", where the small scale business, in particular small scale fishing, is highlighted. Doing service work is explicitly being down-prioritized in favor of fishing and "being the fisher". The work role of "Being a fisher" is characterized by flexibility, ambivalence and unpredictability. In sum, as the title indicates, the contemporary fisher in the service-oriented economy use several positions, of which some can be found in authorities visions, such as the tourism entrepreneur. The fishers also position themselves in a reluctant manner as victims and experts. At the intersection between political management and the everyday life of fisheries, the discourse about sustainable fisheries covers different perspectives on what sustainability and sustainable fisheries "is". The contemporary service-oriented fishers position themselves as a sustainable alternative to industrial fisheries and fish mass trade on a global scale. Furthermore, they navigate between resistance, self-discipline and constant adaptation. A practical implication of the study is that coastal communities and hospitality organizations who wish to anchor place branding in local entrepreneurship, could consider what role inshore commercial fisheries can play as a resource for promoting sustainable food consumption and for spreading knowledge about local food and local cultural heritage, while also considering recruitment, seasonal continuation and working conditions and safety as issues of sustainability.		
Key words Inshore commercial fisheries, small business enterprising, fishers, sustainable fisheries, small-scale fisheries, tourism enterprising, coast, entrepreneurship, governance, local knowledge, hosting, hospitality, diversification, service production, service work, work role, culture analysis, ethnography, discourse theory, positioning, positions, authenticity, metaphors		
Supplementary bibliographical information		Language Swedish
ISSN and key title		ISBN 978-91-7895-187-1 (print) 978-91-7895-188-8 (pdf)
Recipient's notes	Number of pages 181	Price
Security classification		

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature

Date 2019-07-30

Kustnära yrkesfiske i förändring

Från mångsysslare till entreprenör

Malin Andersson

LUND
UNIVERSITY

Coverphoto and all photographs by Malin Andersson
except “Bild 19. Torsk på tork” by anonymous
and illustrations by Farnet

Copyright © Malin Andersson 2019

Faculty of Social Sciences
The Department Service Management and Service Studies

ISBN 978-91-7895-187-1 (print)
978-91-7895-188-8 (pdf)

Printed in Sweden by Media-Tryck, Lund University
Lund 2019

Media-Tryck is an environmentally
certified and ISO 14001:2015 certified
provider of printed material.
Read more about our environmental
work at www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

Till Alexander

Innehåll

Förord.....	11
1. En traditionell näring i förändring.....	13
Ekonomi i omvandling.....	15
Syfte och frågeställningar	16
Forskningssammanhang.....	16
Disposition	25
2. Teoretiskt ramverk	27
Diskursiv praktik.....	27
Positionering	28
3. Tillvägagångssätt	31
Vägen till fältet	31
Insamling av material.....	33
Analytiskt tillvägagångssätt.....	38
4. Visioner om hållbart fiske	45
En EU-guide till lokalt hållbart fiske.....	45
Visioner i svensk fiskeriförvaltning.....	48
Visioner och interaktiv styrning	50
Yrkesfiskarna om framtidens fiske	60
Entreprenörskap som framtidens fiske	64
5. Värdskap i kustnära yrkesfiske	69
Destination hamnen	70
Leva lagom lönsamt.....	72
Skapa kvalitet(er).....	80
Det närvarande yrkesfisket	82
Maritim pedagogik och upplysning	85
Arbetets flexibilitet	95
Värdskapets mångsidighet	99
6. Vara yrkesfiskare	103
Yrkeslivet som fiskare	103
Förhålla sig till byråkrati.....	105
Kampen om kunskap	106
"En del av naturen"	108
På egen hand	111
"Det mindre vinner ju i längden".....	112

Ingen serviceperson	113
Ett sätt att leva.....	116
Moderna traditionella fiskare.....	119
Yrkesfiskarens många positioner.....	122
7. Tjänsteinriktat yrkesfiske - en oförutsägbar näring.....	125
Visioner om ekonomiskt hållbart fiske	125
Maritimt pedagogiskt värdskap	126
Vara fiskare på många sätt.....	126
Det hållbara fiskets komplexitet	127
Avslutande diskussion	129
English summary.....	133
Research topic and aim of the study	133
Previous research	134
Methods	134
Theoretical framework.....	135
Empirical findings and conclusions.....	135
Key issues, contribution and implications	140
The complexity of sustainable fisheries.....	141
Appendix	143
Guider för intervju/observation	143
Kronologisk översikt - aktiviteter och material	146
Yrkesfiskares aktiviteter över tid – översikt med exempel.....	149
Litteratur och källor	151
Noter	169

Förord

Äntligen kan jag nedteckna detta förord till alla människor som jag haft förmånen att träffa, arbeta med och få stöd av under de senaste åren. För det första vänder jag mig med oändlig tacksamhet till handledarna Fredrik Nilsson och Cecilia Fredriksson: Flerfaldigt tack! Ert tålamod och konsekventa handledning har betytt mycket för detta projekt, för vilket jag i allt är ansvarig. Jag vill också uttrycka min stora tacksamhet till alla hårt arbetande yrkesfiskare och fiskeförvaltare som tog sig tid att svara på frågor och lät en ibland sjösjuk forskarkandidat vistas på arbetsplatserna. Läser ni detta vill jag betona att utan er vore inte denna studie möjlig och jag hoppas att jag återger fisket på ett sätt som kan kännas igen. Tack!

Tack även till Formas, som inledningsvis finansierade avhandlingsprojektet genom fiskeforskningsprojektet ”Multidimensional co-governance in coastal fisheries”. Projektet drevs av Anders Persson, Anders Nilsson, Filippa Säwe, Johan Hultman och Staffan Waldo, vilka jag vill tacka för vägledning i början av denna resa. Jag vill också tacka alla människor som jag arbetade med i fiskeområdet, från sportfiskare till ordförande och administratörer, vattenägare och forskare. Tack också till deltagarna i interregionalprojektet Framtidskuster, hjälpsamma personer vid Göteborgs fiskauktions utbildningsenhet, Landsbygdsnätverket, Länsstyrelsen, Farnet, Havs- och Vattenmyndigheten, samt Jordbruksverket. För konstruktiv feedback av olika textutkast, Angelica Sjöstedt Landén, Carina Sjöholm, Erika Andersson Cederholm, Ella Johansson, Gabriella Nilsson, Hervé Corvellec, Ida de Wit Sandström, Ida Wingren, Jan-Henrik Nilsson, Kjell Hansen, Katja Lindqvist, Malin Zillinger och Stuart Reid: Tack! Andra kollegor vid Institutionen för Service Management och tjänstvetenskap, varav några var mina lärare under grundutbildningen, tack för stöd, meningsfulla tankeutbyten och råd genom åren: Alma Raissova, Anette Svingstedt, Carin Rehncrona, Christian Fuentes, Christer Eldh, Cristina Svensson, Devrim Umut Aslan, Elin Bommenel, Eerika Saaristo, Emma Samsioe, Gunilla Steen, Henrik Loodin, Inger Arbman Smith, Jack Lainpelto, Josefine Østrup Backe, Lars Nordgren, Manuela Kronen, Mattias Wengelin, Samantha Hyler, Tomas Nilsson, Ulrika Paradis, Ulla Urde, Ulrika Westrup med flera. För Ida de Wit Sandströms ovärderliga stöd – tack!

Min före detta tidningskollega Mats Alm, tack för stöd och uppmuntran även i denna kritiska process. Min vän Maria Björnsdotter Johnsson, tack för din vänskap och alla skratt trots det geografiska avstånd som uppstod just under denna period. Tack till familjen Dell/Svenssons, som har stöttat mig regelbundet genom samvaro av hög kvalitet; vistelserna hos och med er har ofta gjort stor skillnad. Sai och Niklas, tack för att ni inspirerar med kulinarisk kunskap och träningstips. Tack för att du är du, käre lillebror. Vår farmor Elsie och pappa Ingvar Andersson kunde inte vara med på hela denna resan, men minnen och tacksamhet dröjer kvar. Till min helt fenomenala mamma Marlène Andersson: Tack, tack, tack! Allt du gjort för oss kan inte uppskattas nog. Kiriakos, tack för ditt fina pappaskap i mörker och ljus. Och så till Alexander: du lyckades begripa alltihop. Tack älskade du, och rock on.

Fredriksdal, Helsingborg den 30 juli 2019
Malin Andersson

1. En traditionell näring i förändring

Jag är orolig för utvecklingen längs västkusten /.../ Den som skulle vilja fortsätta att försörja sig som kustfiskare, och det är just dessa som ger öarna liv, måste räkna med hårt motstånd. Det finns förslag på att ingen över fyrtio år ska få fiska ål. Och havet töms av industrifiske från stora skepp och kustfisket är nästan helt utslaget av dem. Vi fick vårsill i Marstrandsbukten för första gången på fjorton år. Den fiskar man nästan inget av, eftersom ifall den stannar och leker, så kommer också torsk och annan fisk till platsen. Men, en natt kom ett av industrifiskefartygen och svepte med sig varenda sill. Och nu är bukten tom igen. Skulle trots allt något fastna i ett nät, då kommer sälen och hugger det i bitar /.../ Skarven går också mycket illa åt fiskbeståndet. Den är fridlyst, av EU. Svenska fiskare är för få och har svag representation i Bryssel. Samhället Åstol dör. Långt mer än hälften av husen på den tätbebyggda ön ligger nu i sommargästernas händer. Från att ha varit bostad åt arbetande människor, håller den lilla ön på att bli ett sällan använt finrum åt tillfälliga besökare. Inget ont om dem i och för sig, men utvecklingen med huspriserna och granitens obegripligt höga markvärde leder till rena spöktäder längs hela västkusten. Det finns uppenbarligen ingen hjälp att få. Så, vad gör vi med sommaren, kamrater?

(Stenberg 2010)

Skildringen ovan inledde författaren, yrkesfiskaren, konstnären och Åstolsbon Birgitta Stenbergs sommarprogram i Sveriges Radios P1 2010. Liksom i flera av hennes skönlitterära böcker (Stenberg 1997, Stenberg 2010) gavs radiolyssnarna denna vardagsnära inblick i livet som yrkesfiskare. Stenbergs oro handlade om fiskets olika problem och om att kustsamhällena hade kommit att betraktas som ”finrum” och rekreationsplats för tillfälliga besökare, snarare än som hem och arbetsplats för fastboende. Liknande uppfattningar hördes i hamnar på västkusten. I juli 2011 sökte jag upp yrkesfiskaren Nils för att under en eftermiddag ta del av hamnlivet och samtala om arbetet med fisket. Precis som Stenberg var Nils orolig:

Det känns som hela kustbandet dör ut /.../ man satsar inte någonting på fiske, det finns inga vettiga bidrag eller någonting att söka, så att det känns lite grann som...att det liksom ska ta slut av sig själv...fiskeriet.

Under 2000-talets första årtionden förmedlade EU, men även svenska myndigheter, visioner om den växande turismen som en ny möjlighet för landsbygdens producenter, där exempelvis kustens invånare och yrkesfiskare föreslogs välkomna besökare och agera värdar i kustsamhället (Landsbygdsdepartementet 2007, EU 2011a, EU 2011b).

Frågan är hur en näring som yrkesfisket förhåller sig till dessa förändringar och förslag? Sedan Stenbergs radioprogram och intervjun med Nils har yrkesfiskarkåren minskat i antal utövare, som 2018 utgjordes av runt 1 100 fiskelicenser (Bergenius, Ringdahl, Sundelöf, Carlshamre, Wennhage och Valentinsson 2018: 14, Havs och vattenmyndigheten 2019: 14). Det är ingen tillfällig trend. I slutet på 1930-talet verkade drygt 14 000 yrkesfiskare i Sverige (SCB 1940: 1) och sedan dess har antalet minskat avsevärt (SCB 1971, SCB 1982, SCB 2011: 135, Havs- och vattenmyndigheten 2016).¹ De olika förändringar som beskrivs av

yrkesfiskarna, och som syns i statistiken, hänger samman med omvandlingar av strukturell karaktär i traditionella näringar som skogsbruk, jordbruk och fiske (SCB 2016). Eftersom fisket under 1900-talet har effektiviserats med bruket av ekolod, nät av nylon, liksom större och säkrare båtar, så krävs det färre fiskare (Vasström 1973, Poulsen 2012). Annan ny teknik, som har bidragit till ett effektivare fiske och färre yrkesfiskare, är frysning av fisk ombord, i hushåll och handel. Fiskenäringen är dessutom numera en del av globala komplexa marknader med nya slags transportmedel och avancerad logistik (Poulsen 2012). En ytterligare strukturell omvandling som har påverkat fiskenäringen är konsumenters förändrade efterfrågan som idag omfattar allt från massfångad lågprisfisk, fiskolja och fiskmjöl för fiskodling och djurfoder, till fisk och skaldjur med olika märkningar för hållbart fiske. En konkurrerande industri som expanderar kraftigt är fiskodling, där konsumtionen av odlad fisk sedan ett par år tillbaka överstiger konsumtionen av vildfångad fisk globalt (FAO 2018).

Den politiska styrningen av fisket har också omvandlats till att bli mer omfattande under 1900-talets senare hälft. Den växte fram delvis som en konsekvens av ett antal större kriser inom fisket. Kriserna bestod i att en del arter fick svårt att återhämta sig, som en följd av allt för stora uttag av fisk ur haven. I spåren av överfisket följde ekologiska störningar, och kustområden som tidigare helt försörjdes av fiske drabbades av massarbetslöshet (Hutchings och Myers 1995). Under 1990-talet, efter många års diskussioner i Förenta Nationernas havsrättsförhandlingar, träffades en överenskommelse om regleringar av havsfiskevatten som tidigare hade varit oreglerade (Finley 2007). Den världsomfattande styrningen ledde till att de flesta stater numera äger och styr sina egna fiskevatten (Karlsdóttir 2005).² På många håll i världen förvaltas och styrs dessutom fisket med hjälp av yrkesfiskelicenser, kvotsystem och regelverk (Hall, Dugan, Allison och Andrew 2010).

Europeiska Unionen (EU) verkade aktivt för ett sådant reglerat fiske och 1983 antogs regler för medlemsstaterna genom den så kallade gemensamma fiskeripolitiken (GFP). Dess senaste reform kännetecknas av att den ska säkerställa att fiske och vattenbruk "bidrar till långsiktig miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet" (EU 2013: 1).

Fisket i Sverige förvaltas och styrs delvis av EU, medan svenska staten utfärdar licenser för fiske via Havs- och vattenmyndigheten. Fiskeripolitiken implementeras i det svenska fisket med visioner, strategier, handlingsplaner och program. EU:s fiskeripolitik ledde till att fjorton svenska så kallade fiskeområden etablerades mellan 2007 och 2013 med stöd av fiskerifonden.³ Områdena administrerades av regeringen och det svenska Jordbruksverket, som i olika strategiska dokument kommunicerade förhoppningar om "arbete, välfärd och levande kust- och insjösamhällen" (Regeringen 2008: 174, Regeringen 2010: 37). I såväl EU:s instruktioner till fiskeområdena (EU 2010a: 10, 22) som i regeringens operativa program för fiskenäringen och strategi för landsbygden, föreslogs yrkesfiskare erbjuda olika tjänster på tillväxtmarknader för turism, där exempelvis kulturarvet föreslogs fungera som attraktion för kustbesökare (Regeringen 2007: 8, 18, Regeringen 2008: 13).⁴

Dessa visioner om framtidens yrkesfiske innebär förändrade villkor för småskaligt fiske, traditionella kustsamhällen och kustnära yrkesfiskare, som förväntas erbjuda tjänster och agera som värdar för kustens besökare (Regeringen 2010: 24, 29). Kustnära yrkesfiske är samtidigt ett uråldrigt naturbruk och försörjningssätt. I den här avhandlingen utforskas vad som händer

när aktörer i en traditionell näring ska leverera tjänster.⁵ Vilka delar av fisket blir aktuella och attraktiva i detta sammanhang och vilka erbjudanden hamnar i fokus?

Ekonomi i omvandling

För att förstå en traditionell näring i förändring, fokuserar den här avhandlingen på kustnära yrkesfiskares förvandling och praktik som tjänsteproducenter. En utgångspunkt är att detta sker på en arena som kännetecknas av ekonomisk förändring, där tjänster sedan efterkrigstiden har fått en betydligt mer framskjuten position (George 2009, Bryson, Daniels och Warf 2010, Gieben och Hall 1992: 142-143).⁶

Besöksnäringens utveckling och den växande turismen är en aspekt av den förändring som innebär att ekonomin har inriktats allt mer mot tjänster (Gössling och Hall 2013: 12). I en rapport om det globala resandet under 2016 uppskattades turismen ha genererat över en miljard ankomster (Regeringen 2017: 95) och i Sverige har fritidsresenärers konsumtion ökat med 80 procent sedan millennieskiftet (Tillväxtverket 2017: 5). Den växande turismen förutsätter övernattningsmöjligheter och matserveringar, men kring den etableras också museiverksamheter, festivaler och events, som utgör mer påtagliga förändringar i kustsamhället. Besöksnäringens utveckling är en del av det som ibland kallas för den tjänsteinriktade ekonomin (Heldt Cassel och Pettersson 2015: 139), som bland annat har medfört att en del företag i traditionella näringar lever av gårdsturism (ibid.) och fiskebaserad turism (George 2009: 34-61, Henichart, Lesueur, Fontenelle, Boude och Ropars-Collet 2010, Lai, Cicia och Del Giudice 2016).⁷ Under sommarmånaderna domineras hamnarna av fritidsbåtar, restauranger och detaljhandelns utbud av livsstilsprodukter (Fredriksson och Larson 2013), medan hamnlivet under resten av året präglas av att sommarhus och butiker bommar igen (Sjöholm 2002, de Wit Sandström 2018).

Vad innebär den tjänsteinriktade ekonomin för en traditionell näring som kustnära yrkesfiske? Hur påverkas yrkesfiskarnas vardag och hur uppfattar de sin yrkesroll när de förväntas bli tjänsteproducenter och värdar för kustsamhället? Några internationella studier har närmat sig dessa frågor och jag återkommer till dem, men jag vill här lyfta fram antropologen Jane Nadel-Kleins studie (2003) av turismens inverkan på yrkesfisket. Hon menar att yrkesfiskets vardag präglas av osäkerhet i denna förändring, men också av utsatthet och marginalisering (ibid.: 156, 214). Den tjänsteinriktade ekonomin och en politisk styrning, vars ambition är att skapa hållbart fiske förefaller därmed generera problem. Kanske pågår en liknande utveckling i Sverige. De citat som inledde avhandlingen indikerar åtminstone att det finns likheter. Det behövs emellertid mer kunskap om hur yrkesfisket förändras i relation till den tjänsteinriktade ekonomin och ökad styrning. En del forskare menar att förändring behöver studeras mer i konkreta vardagsnära situationer (du Gay och Vikkelsø 2012), något som jag avser att bidra till i denna avhandling. Avhandlingens kunskapsmål handlar därför om att förstå hur en traditionell näring formas och förhandlas i den tjänsteinriktade ekonomin och därmed vad som sker i skärningspunkten mellan politisk styrning och människors vardag.

Syfte och frågeställningar

Syftet med avhandlingen är att undersöka en traditionell näring i förändring under 2000-talets första årtionden. Syftet uppfylls genom att besvara tre frågor i följande ordning: Hur framställs kustnära yrkesfiske i politiska visioner om den framtida fiskenäringen? Hur tar sig värdskap uttryck i fiskenäringens vardag? Vad innebär visioner och värdskap för yrkesrollen som kustnära yrkesfiskare?

Forskningssammanhang

I följande avsnitt kommer tre forskningsområden att presenteras, vilka står i relation till avhandlingens frågeställning: först ett om traditionella näringar och statlig styrning; sedan ett om traditionella näringar och besökare; och avslutningsvis ett om traditionella näringar och yrkesroll. Det är i relation till kunskap som producerats inom dessa tre forskningsområden som den här avhandlingen positioneras. Tjänsteforskningen rymmer flera olika teoretiska perspektiv och består av studier av offentliga och privata tjänster (se exempelvis Loodin och Nordgren 2014, Svingstedt och Corvellec 2018, Westrup 2018). Den undersöker tjänsterelaterade praktiker, såsom organisation av tjänster (Alvehus 2017), tjänstemarknadsföring (Grönroos och Voima 2013), digital konsumtion (Fuentes, Hagberg och Kjellberg 2019), servicearbete (Mulinari 2007), hållbar detaljhandel (Fredriksson och Fuentes 2014), turismen i delningsekonomin (Widtfeldt Meged och Zillinger 2018) och turism ur genusperspektiv (Ek och Larson 2017) för att nämna några.

Den i sig tvärvetenskapliga forskningen om besöksnäringen är i väsentliga delar sammanlänkad med tjänsteforskningen. Den akademiska litteraturen om turismen har i stor utsträckning fokuserat på konsumtion och management (Franklin 2007) och dessa förstods länge som helt separata företeelser (Williams, Shaw och Greenwood 1989, Thomas 2003). En vanligt förekommande gemensam utgångspunkt i dessa studier är emellertid att ekonomin har förändrats från ett tidigare fokus på varuproduktion till en tyngdpunkt på tjänster (jfr George 2009). Detta är även en utgångspunkt för denna avhandling, där yrkesfisket förstås som småföretagande. Därför är det i huvudsak studier om små företag verksamma i jordbruk, fiske och besöksnäring som är relevanta att undersöka. Studier om styrning, mötet med besökare och om yrkesrollen är emellertid inte utan betydelse i sammanhanget.

Sammanfattningsvis, och som en översikt för läsaren inför det forskningssammanhang som jag kommer att presentera i tre delar, utgörs det första området av forskning om traditionella näringar och styrning. Där lyfter jag fram två nära relaterade teman: interaktiv styrning och lokal kunskap. Det andra området kretsar kring studier som fokuserar på relationen mellan företagare och besökare. Forskningen på detta område presenteras i två avsnitt: om drivkrafter och om mötet med besökare. Det senare avsnittet innehåller dessutom studier som kan sägas utgöra fyra dimensioner av detta möte: studier om värdskap, servicearbete, servicemötet och autenticitet. Det sista området behandlar forskning om traditionella näringar och yrkesroller.

Traditionella näringar och statlig styrning

Fiskenäringen styrs i hög grad av EU:s regler för fiske och för att yrkesfiska i Sverige krävs en licens som utfärdas av Havs- och vattenmyndigheten. Därför presenterar jag inledningsvis studier som på olika sätt undersöker relationen mellan statlig styrning och fiske, men även jordbruk. Till denna forskning hör studier om offentlig förvaltning av naturresurser såväl som landsbygdsutveckling (jfr George 2009, Papadopoulou, Hasanagas och Harvey 2011).

I flera av dessa studier har ett skifte observerats i styrningen av naturresurserna och landsbygden sedan 1990-talet. Förändringen innebär att inkluderande former av styrning blir allt vanligare. Tanken är att demokrati, partnerskap och samverkan ska öka människors medbestämmande, till skillnad från att staten agerar helt på egen hand (Hood 1991, Melo Marcus och Baiocchi 2006, Kooiman 2008, Hendriks 2009).

Denna form av styrning analyseras vanligen med utgångspunkt i det teoretiska begreppet *governance*, som betyder interaktiv styrning eller demokratisk styrning.⁸ Så kallad *new public management* är ett exempel på hur *governance* tillämpas i praktiken. Det är en styrningsstil som har präglat offentlig förvaltning sedan början av 1990-talet, med ambitionen att skapa allianser mellan staten och privata aktörer samt inkludera lokala aktörer och människor i beslutsprocesserna (Hood 1991, Mansfield 2004).⁹ Styrningen kan förstås som en del av en nyliberal politisk inriktning som tog sin början under 1980- och 1990-talen och idag tar styrningen sig konkreta uttryck i lokala samverkansprojekt för turismutveckling (Bramwell och Lane 2011: 413). En liknande styrning tillämpas i hållbar landsbygdsutveckling, på engelska *sustainable rural development*, där meningen är att så kallad lokal kunskap, det vill säga kunskap som landsbygdens aktörer besitter, bör involveras mer i beslutsfattande (Jenkins 2000, Bruckmeier och Tovey 2008). Styrningsformen sammanflätar dessutom ofta metoder för landsbygdsutveckling med "hållbar landsbygdsturism" (McArdavey och McDonagh 2011: 175-176).

Inom turismforskningen sägs offentlig styrning och förvaltning i Europa gå mer mot samverkan mellan lokala myndigheter, privata aktörer och näringsliv, där samarbeten ibland till och med framhåvs som helt avgörande för hållbar utveckling (Dredge 2006). Men enligt en del studier innebär denna inkluderande styrningsstil inte att samarbete eller samverkan sker på ett jämlikt sätt. McArdavey och McDonagh (2011) visar hur EU:s projekt för hållbar utveckling förbiser att sådan samverkan alltid präglas av ojämlika maktförhållanden (ibid.: 178) och Agaard Thuessen (2010) drar liknande slutsatser i sin enkätstudie av EU-finansierade fiskeområden.¹⁰ I en kritisk studie av naturresursförvaltning påpekar Nygren (1999) att uttrycket "lokal kunskap", som alltså ofta används i samband med samverkansprojekten, närmast behandlas som en marginell kunskap i motsats till den kunskap som statliga experter representerar.¹¹ I de fall hon studerat tenderar människor som förknippas med lokal kunskap att klassificeras som obildade, vilket inte gynnar samverkan (Nygren 1999).

Kunskapsfrågan återkommer i en studie om samverkan för hållbar landsbygdsutveckling i Grekland. I denna menar Koutsouris (2008) att deltagare i samverkansprojekt har skilda kunskaper och att hållbarhet, en strategisk hörnsten i många landsbygdsprojekt, därför tenderar att bli ett ämne för konflikt (Koutsouris 2008). En del lokala lantbrukare och småföretagare väljer dessutom aktivt att inte delta i projekten eftersom de inte känner igen sig i den terminologi som används, men också på grund av att de har egna strategier för att utveckla sina företag

(ibid.: sid 251). Det finns alltså asymmetriska maktrelationer i de styrningsformer som syftar till samverkan och ökad demokrati. Forskning som belyser denna asymmetri konstaterar också att småföretagare inte nödvändigtvis låter sig styras utan protester och motsträvighet. I en studie visar exempelvis Smith, McElwee och Somerville (2017) att småföretagare kritiserar eller till och med ignorerar statlig styrning (Somerville, Smith och McElwee 2015, Smith, McElwee och Somerville 2017: 129).

Forskning om styrning och små företag berör alltså människors inflytande, men handlar till stor del om organisation och former av styrning snarare än om småföretagarnas vardag. Det innebär bland annat att normer och traditioner, som liksom styrning och politik formar människors vardag, är osynliggjorda i denna tidigare forskning. Om vi ska förstå hur en traditionell näring förändras räcker det inte att undersöka politiska styrningsmekanismer, utan analysen måste också omfatta den kontext i vilken småföretagaren verkar (Hall, Müller och Saarinen 2009). I den här studien kommer jag därför att integrera yrkesfiskarnas vardagliga praktiker och förhållningssätt till sitt yrke i analysen av hur yrkesfisket förändras. Avhandlingen ska därmed bidra till ökad kunskap om hur styrning sker och hanteras av fiskare som bedriver kustnära yrkesfiske, kunskap om hur deras vardag påverkas av styrningen och vilka strategier de utvecklar för att hantera politiska beslut och visioner.

Traditionella näringar och besökare

Eftersom det kustnära yrkesfisket består av små företag, vilket oftast innebär att yrkesfiskaren är självständig eller bedriver företaget inom familjen, möter oftast yrkesfiskare hamnbesökare personligen när de levererar tjänster. Det betyder att relationen mellan företagare och besökare är en betydande dimension av att leverera tjänster. Det andra området i denna forskningsgenomgång utgörs därför av studier som berör relationen mellan traditionella näringar och besökare. Här fokuseras särskilt småföretagare som skapar tjänster genom att vända sig till turister. Området har två huvudsakliga inriktningar. För det första presenterar jag studier om företagarens drivkrafter för att verka i besöksnäringen. För det andra lyfter jag fram studier om mötet med besökare, inom vilka begreppen värdskap, servicearbete, servicemötet och autenticitet utgör fyra dimensioner.

Drivkrafter

Ett flertal studier som berör traditionella näringar har undersökt drivkrafterna för att verka i besöksnäringen, där flera menar att det primärt handlar om att företagaren vill få en förbättrad ekonomi. I företagsekonomiska studier diskuteras till exempel en strategi som kallas för diversifiering, som innebär att öka antalet inkomstbringande aktiviteter i företaget, varvid tjänster kan vara en av dessa (Hjalager 1996, George 2009).¹² Diversifiering bygger på en idé om att ett diversifierat företag löper mindre risk att få ekonomiska problem. Om företaget endast har en inkomstkälla, är risken för konkurs större i händelse av att denna enda inkomst minskar eller tar slut. Forskningen betonar dessutom att det ryms ett innovativt element i diversifiering, som ofta innebär ett nytt sätt att arbeta som genererar nya inkomster. Därför tenderar diversifiering också att förknippas med entreprenörskap (Hjalager 1996). I studier som handlar om turismen och de globala miljöutmaningarna betonas att diversifieringsstrategier är en viktig del av ett hållbart ekonomiskt, socialt och ekologiskt system (Gössling 2001, Gössling och Hall

2006).¹³ Det som i företagsekonomiska sammanhang kallas för diversifiering har även diskuterats uttömmande i kulturhistorisk och etnologisk forskning, men i termer av mångsyssleri som var mycket vanligt i tidigare generationers småbruk och självhushållning (jfr Löfgren 1977, Ellis 1985, Rosén 1987, Johansson 1994). Dessa studier visar att mångsyssleri var helt nödvändigt för överlevnaden i de flesta hushåll och inte minst i fisket längs den svenska västkusten (Löfgren 1977). Fiske som binäring till avlönat arbete, eller avlönat arbete som bisyssla till fisket, har alltså varit och är fortfarande vanligt inom yrkesfisket (Salmi, Salmi och Moilanen 1998, Salmi och Muje 2001, Salmi 2005). Formen för mångsyssleri har emellertid förändrats. Nya inslag är aktiviteter som kopplar an till olika typer av miljövård, men också till den växande turismen (Heggen 2014). I forskningen om diversifiering och mångsyssleri framhålls ekonomi och försörjning som den primära drivkraften för dessa utökade aktiviteter i traditionella näringar.

Det finns dock forskning som pekar i en annan riktning, vilket jag kommer att visa framöver. En växande forskningstradition fokuserar på så kallade livsstilsföretag och studierna på detta fält gör bilden av drivkrafter mer nyanserad och samtidigt komplex. Den här avhandlingen knyter an till denna forskning, genom att problematisera att kustnära yrkesfiskares diversifiering skulle vara en enbart ekonomisk aktivitet.

I flera studier om besöksnäringen framgår det att små företag motiveras av något mer eller något annat än enbart ekonomisk vinst, lönsamhet och tillväxt. Shaw och Williams (2004) menar att de små företagens motivering är en del av deras "entreprenöriella kulturer" och att den som driver företag "enbart för överlevnad" är en "icke-entreprenör" (ibid.: 99, 111). Men drivkrafterna handlar inte bara om att vara entreprenöriell i största allmänhet. Tidigare forskning delar in företagen i kategorier, där till exempel småföretagare betonar närheten till familjen som främsta drivkraft. De kallas följaktligen för familjeföretagare (Getz och Carlsen 2000). En annan kategori är sociala entreprenörer som sägs drivas av en vilja att skapa sociala värden i form av engagemang och ansvar för lokalsamhällets utveckling (Keen 2003: 143, Thomas, Shaw och Page 2011: 966). En tredje kategori utgörs av så kallade "livsstilsentreprenörer", vars drivkrafter kretsar kring möjligheten att skapa miljövärden (Ateljevic och Doorne 2000) eller att få arbeta med sitt personliga intresse (Andersson Cederholm och Sjöholm 2014, de Wit Sandström 2018). Eftersom jag avser att studera traditionella småföretagare som verkar i besöksnäringen, kommer studien delvis att beröra på vilka sätt drivkrafterna för denna verksamhet är kopplade till livsstil och entreprenörskap.

En studie som handlar om övergången från primärindustri till turismentreprenörskap (Lovelock, Lovelock et al. 2010) på Nya Zeeland, visar hur yrkesfiskare motiveras varför de vänder sig till turister. De upplever som turismentreprenörer ett behov av att följa med i förändringarna och att de därmed kan bidra mer till lokalsamhället, samt känner sig mindre sårbara och uppskattar möjligheten att träffa nya människor (ibid.: 275). I en studie av gårdsturism menar Di Domenico (2005) att studier av livsstilsentreprenörer tidigare har fokuserat för mycket på företagsekonomiska modeller och för lite på de värden som går bortom ekonomiskt värde, som till exempel etik. Företagaren förstås som ett kreativt subjekt som kan agera med utgångspunkt i sina värderingar (Di Domenico 2005).¹⁴ Det stämmer att forskningsfältet domineras av ekonomiska modeller, men jag ställer mig frågande till att

företagarens person skapar etiska värden och vill i stället argumentera för att företagets drivkrafter kan förstås som en meningsskapande diskursiv praktik.

I den här avhandlingen kommer jag inte att kategorisera yrkesfiskarna efter deras drivkrafter; däremot är frågan om drivkrafter närvarande och målet är att bidra med kunskap om den komplexa väv av drivkrafter som bidrar till att yrkesfiskare verkar i den tjänsteinriktade ekonomin. För att förstå relationen mellan traditionella näringar och besökare är det också av vikt att undersöka nästa del av relationen mellan traditionella näringar och besökare, nämligen själva mötet mellan företagaren och besökaren.

Mötet med besökare

Mötet mellan tjänsteföretagare och besökare är en viktig del av arbetet i besöksnäringen och det gäller i synnerhet självanställda småföretagare som vanligen möter besökare personligen. Som framgått tycks ju dessutom EU understryka att en förutsättning för ett lokalt hållbart fiske är att yrkesfiskarna erbjuder tjänster i hamnarna. Detta avsnitt om mötet med besökare har brutits ner i fyra delavsnitt som belyser fyra olika dimensioner: värdskap, servicemötet, servicearbete och autenticitet. De är av relevans för avhandlingen eftersom de alla behandlar den vardagliga praktik som omgärdar mötet med besökare.

Jag börjar alltså med ett utsnitt av forskning om värdskap. I turismforskning betonas att utveckling av turistdestinationer förutsätter möjligheter att erbjuda besökare mat, dryck och logi (jfr Gössling och Hall 2013). Det krävs med andra ord ett värdskap. I en del värdskapstudier analyseras vilka system som kan stödja värdskap (Gössling och Hall 2013). Andra fokuserar mer på välkommandet av människor och på vilka sätt värdskap är relaterat till etik och moral (Gibson och Molz 2007). I Nilssons (2016) kulturgeografiska studier kartläggs värdskapets geografi och mobilitet, samt på vilka sätt människors fritidsresande har expanderat kraftigt under 1800- och 1900-talen. Nilsson visar att kusten på olika sätt har varit ett besöksmål sedan decennier tillbaka, där införandet av semesterlagstiftningen och det växande intresset för bad utgjorde en större förändring (Nilsson 2016).

Små företag som ägnar sig åt värdskap på landsbygden förefaller höra till en slags ”entreprenöriell migration”, där entreprenören har en bakgrund som turist på den ort där den etablerar sitt företag och företagandet bygger på ett personligt intresse, vilket också innebär att gränserna mellan produktion och konsumtion blir allt mer otydliga (Shaw och Williams 2004).

Zillinger och Widtfeldt Meged (2019) menar att värdskap handlar om att hjälpa människor och om att skapa sociala band utifrån en moralisk utgångspunkt (Zillinger och Widtfeldt Meged, under utgivning 2019). De visar hur det samtida värdskapet präglas av gränslöshet i form av människors ökade rörlighet och hur besökare på en destination förefaller vilja arbeta och delta i det lokala livet som tillfälliga invånare, snarare än som turister. Det väcker frågor kring definitioner av vem som kan sägas vara värd respektive gäst, kategorier som länge har förståtts som separata i turismforskningen. Enligt forskarna riskerar de otydliga gränserna medföra en ännu mer prekär arbetsmarknad och en avprofessionalisering av värdskapet (ibid.).

Det som förenar dessa senast nämnda studier om värdskap är att värdskapet förutsätter möten mellan människor. Det innebär bland annat att värdskap studeras ur ett relationellt perspektiv, som betonar att relationen ständigt måste skapas och underhållas i vardaglig praktik (Lynch, Molz, McIntosh, Lugosi och Lashley 2011, Johns och Hunt 2013). Värdskapet ses då

som ett socialt utbyte snarare än enbart en kommersiell transaktion (Lynch 2005). I den här avhandlingen förstår jag värdskap som en ekonomisk och sociokulturell praktik, i vilken den som agerar värd välkomnar och interagerar med besökare både för sin försörjning och som social aktivitet. Avhandlingens fokus på värdskap begränsas inte till att studera interaktioner som sker mellan värd och gäst. Värdskap kommer att diskuteras i vid mening, där mötet mellan yrkesfiskare och besökare ses som en kommersiell verksamhet och som en social praktik där olika förhållningssätt till fiskenäringen förhandlas.

Nästa dimension av mötet med besökare är servicemötet. Kommande delavsnitt är en genomgång av studier som behandlar de konkreta situationer och interaktioner som utspelas mellan tjänsteföretagare eller personal och besökare, vilket i tjänsteforskningen benämns som servicemötet (jfr Svingstedt 2012). Forskning om servicemöten förklarar ofta interaktionerna mellan organisation och gäst/kund/patient/klient (ibid.). En vanlig utgångspunkt är att det finns en särskild tjänstelogik som ligger till grund för hur servicemöten bör gå till, för att företaget ska skapa kundrelationer. Tjänstelogiken hör till ett marknadsföringsperspektiv som innebär att kundens interaktioner med organisationen och kundens upplevelse av servicemötet utgör ett "samskapande av värde" där "värde" uppstår i kundens användning av varor och tjänster (Lusch och Vargo 2014: 119, 211).¹⁵ I forskning om styrning av tjänster förstås servicemötet som en värdefull möjlighet till direkt, interaktiv marknadsföring av den verksamhet som levererar tjänsten. Servicemötet ses som ett tillfälle att styra kundens upplevelse (Grönroos och Voima 2013). I detta sammanhang är förväntningar helt centrala, eftersom marknadsföringen bygger på att personalen som levererar tjänsten allra helst ska överträffa de förväntningar som tidigare marknadsföring av tjänsten har skapat hos kunden. Även kunden bidrar med sin kunskap för att värdesamskapande ska ske. Tjänsteleverantören eller dess personal samskapar därmed värde med kundens hjälp (ibid.). Servicemötet förstås då som en aktivitet där värdesamskapandet handlar om att aktörer integrerar olika resurser, med kunskaper och färdigheter som en del (Edvardsson, Tronvoll och Skålén 2012). Det handlar dels om specialistkunskap som företaget erbjuder kunderna, dels om kunskap som kunder måste ha med sig in i mötet för att kunna interagera med företaget och för att kunna använda produkterna/tjänsterna på rätt sätt, samt till sist kunskap som företaget får om kunden, i mötet (Grönroos och Voima 2013). Värdesamskapande ska enligt detta perspektiv bygga upp och underhålla relationer med kunderna så att dessa återkommer och bidrar med ekonomiskt värde över tid (ibid.). I turismkontexten bidrar destinationsmarknadsföring av olika slag till potentiella besökares förväntningar. Servicemöten mellan värd och gäst utgör därmed tillfällen för exempelvis en turismföretagare att infria det som utlovats i olika former av marknadsföring (jfr Månsson 2015).

Servicemöten är relationella, komplexa och varierar med sammanhang (jfr Cederholm et al. 2014) och inte minst i turismsammanhanget, vilket exempelvis Månsson (2015) visar i sin studie av hur olika medier påverkar turism. Det betyder att idén om ett ultimt servicemöte eller en särskild tjänstelogik kan problematiseras (Svingstedt 2012). Med denna komplexitet i åtanke och i linje med dessa senast nämnda studier, kommer jag även att undersöka yrkesfiskares arbete i servicemötet och deras förhållningssätt till olika förväntningar.

Den tredje dimensionen av mötet med besökare är forskning om servicearbete och det "frontlinjearbete" som servicepersonal utför. I forskningen om servicearbete dominerar studier om avlönat arbete i stora organisationer som callcenter, flygbolag och hotell (jfr Mulinari 2007,

Korczynski och Macdonald 2008). Studierna visar att det konkreta interaktiva servicearbetet kräver att personalen är socialt kompetent och kan styra sina känslor (Hochschild 1983). Det ställs också höga krav på personalens utseende (Huzell 2005, Huzell och Lundberg 2010, Huzell och Larsson 2012).¹⁶ Dessa studier betonar att den som levererar tjänster förväntas agera i enlighet med vissa normer. Med denna utgångspunkt kommer jag att rikta mitt intresse mot hur yrkesfiskare skapar relationer med hamnbesökare och kunder: Hur förhåller sig yrkesfiskarna till besökare och hur hanteras mötet? På vilka sätt agerar de i enlighet med besökarens bild av vad en fiskare bör göra? Jag undersöker därmed på vilka sätt som servicemötet och servicearbetet bidrar till att förändra yrkesfiskares uppfattningar om sitt yrke och dess praktiker.

I forskning om värdskap och servicearbete återfinns även begreppet autenticitet, som är den fjärde dimensionen av mötet med besökare. Tidigare forskning visar nämligen att värdskap inte enbart handlar om att leverera mat, dryck och husrum, utan också om att tillfredsställa besökarens längtan efter "det äkta" (Sjöholm 2002: 130-131, Lynch, Molz et al. 2011: 10). Sett till statistiken över vilka marknadsnischer som är mest expansiva inom svensk turism, handlar det om ett växande intresse för naturupplevelser som jakt och fiske (Fredman och Tyrväinen 2010, Fredman och Margaryan 2014).¹⁷ Det gäller även för kustens turister som söker en "annan vardag", en vardag som i jämförelse med den egna ter sig extraordinär, unik och autentisk (Osbaldiston 2012). Hur turisternas efterfrågan på det genuina och äkta kan förstås och förklaras hör till en långvarig, och snårig, debatt kring begreppet autenticitet i turismforskningen (Hall 2007). Det finns enligt tidigare forskning många olika former av autenticitet, varav en är att uppleva naturen "på riktigt", eller att ta del av idylliska platser, något som även kan rymma nostalgi.¹⁸ Vi vet dock lite om besökarens efterfrågan på autenticitet i relation till kustnära yrkesfiske, samt på vilka sätt autenticitet kommer till uttryck i yrkesfiskets vardag. Om detta avser avhandlingen att bidra med mer kunskap.

Inom ramen för så kallad gårdsturism finns det däremot ett litet antal studier om autenticitet. Di Domenico och Miller (2012) visar till exempel i en studie hur besökare på en lantgård bär med sig föreställningar om vad ett äkta lantbruk är. Lantbrukaren förväntas matcha besökarnas föreställningar om en autentisk landsbygd och om hur en lantbrukare ska vara (Di Domenico och Miller 2012: 292-294).

Studien visar hur lantbrukarna ser på sin yrkesroll i relation till besökarnas förväntningar på en viss upplevelse.¹⁹ Det framgår att lantbrukarens yrkesmässiga självbild skiljer sig från gästernas förväntningar, och diskrepansen mellan de två formerna av autenticitet orsakar stress för företagaren. Det är viktigt att betona att studien inte hävdar att det finns något som objektivt kan definieras som genuint eller äkta, men att det finns föreställningar om vad som är äkta och hur detta ska iscensättas. Av detta skäl betonar turismforskarna Cohen och Cohen (2012) att forskningens fokus bör ligga på görandet av olika former av autenticitet. Det är också i denna mening som autenticitet används i den här studien. Jag är alltså intresserad av hur autenticitet kommer till uttryck i mötet mellan fiskare och besökare och därmed hur autenticitet görs. Genom att undersöka de olika uttrycken för autenticitet försöker jag förstå de förändringar som en traditionell näring som fisket står inför i den tjänsteinriktade ekonomin.

Jag har nu presenterat centrala delar av forskningen om företagets möte med besökare, genom att fokusera på fyra dimensioner: värdskap, servicemötet, servicearbete och autenticitet.

Traditionella näringar och yrkesrollen

Eftersom jag även avser att undersöka yrkesrollen som fiskare i den tjänsteinriktade ekonomin, presenteras i kommande avsnitt ett område som behandlar yrkesrollen i besöksnäring kring jordbruk och fiske.

Det finns en hel del äldre antropologisk och etnologisk forskning som på olika sätt berör yrkesrollen som just fiskare (Löfgren 1977, Miller och Van Maanen 1982, Ellis 1985, Rosén 1987), medan betydligt färre studier behandlar yrkesrollen som fiskare med turismverksamhet (jfr Williams 2008, Lovelock, Lovelock et al. 2010, Ohlsson 2013). Däremot finns det en del nyare studier om yrkesrollen hos lantbrukare som lever av gårdsturism. Många av studierna fokuserar på yrkesroll och kompetens, där lantbrukaren generellt sägs behöva mer kompetens för att bli modern och serviceinriktad (Phelan och Sharpley 2011, Phelan och Sharpley 2012). I andra studier påpekas att lantbrukare behöver höja sin kompetens i företagsekonomi, finansiering, redovisning och marknadsföring (McElwee 2006, McElwee, Anderson et al. 2006, Pyysiäinen, Anderson, McElwee och Vesala 2006).²⁰

En del studier undersöker lantbrukarens självbild, varvid det framgår att lantbrukare med turismverksamhet förstår sig själva som producenter snarare än som servicepersonal (Sharpley och Vass 2006, Haugen och Vik 2008). Brandth och Haugen (2010) påpekar dessutom att fiske och jordbruk är arbeten som är starkt förankrade i vad som traditionellt sett har förståtts som en manlig kompetens. Nixon (2009) menar på ett liknande sätt att yrkesroller inom servicearbete tenderar att förstås som mindre maskulina, jämfört med yrkesrollen som fiskare.²¹ Att yrkesroll har betydelse i relationen mellan lantbrukare och gäster framkommer i en del studier av kvinnor som bedriver gårdsturism. Kvinnorna tar stöd i traditionella könsroller, där endast vissa typer av femininitet respektive maskulinitet förefaller vara möjliga att iscensätta, för att upprätthålla den landsbygdsidyll som besökarna efterfrågar (Heldt Cassel och Pettersson 2015: 149).

Med ett perspektiv som på ett liknande sätt visar att yrkesrollen formas i företagarnas praktik, riktar jag i stället fokus mot yrkesfisket och fiskaren, eftersom det saknas forskning om hur denna yrkesroll påverkas av den tjänsteinriktade ekonomin. Fiskenäringens könskodning, det vill säga hur yrkesrollen som fiskare laddas med utgångspunkt i genus, har delvis redan utforskats (Löfgren 1977; Rosén 1987) och genusperspektivet återfinns även i en del nyare studier om fiskare som arbetar med turismen (Nadel-Klein 2003, Williams 2008, Frangoudes 2011). Liksom flera av dessa senast nämnda studier, förstår jag yrkesroll som en iscensättningspraktik, där människor förhåller sig till sitt yrke genom att positionera sig i yrkesmässigt självreflexivt tal om vad de har gjort, vad de gör och hur de ser på framtiden. Genus står emellertid inte i fokus för avhandlingen. I stället undersöks mer öppet vilka olika roller och positioner, ett begrepp jag kommer att återvända till, som förknippas med en traditionell näring som fisket.

Avhandlingens kunskapsmål – en summering

Sociologen Howard Becker menar att samhällsvetenskaplig forskning vanligtvis betraktar människor som kreativa och fria aktörer, trots att de i hög grad begränsas av sin omgivning (Becker 2008: 44). Hans poäng ligger i linje med vad den internationella forskningen om små företag i besöksnäringen kommunicerar om att vi behöver förstå företagandets sociokulturella sammanhang (Thomas, Shaw et al. 2011: 966). Även i den motsvarande svenska forskningen efterfrågas kunskap om företagandets kontext (Gaddefors och Anderson 2017).²² Jag instämmer i att det behövs mer kunskap om hur småföretagande görs i relation till dess sociala och kulturella sammanhang. I enlighet med det har jag i det här kapitlet om forskningssammanhanget fortlöpande kommenterat hur avhandlingen positioneras. För att förtydliga avhandlingens kunskapsmål i relation till den presenterade forskningen, gör jag en kort summering i detta avslutande avsnitt.

I studier om styrning understryks behovet av mer kunskap om hur styrning verkar i lokala, vardagliga kontexter för att förstå på vilka sätt politisk styrning förhandlas i mötet med människors normer, traditioner och vanor. Eftersom avhandlingen avser att undersöka en traditionell näring förändring är det viktigt att studera hur yrkesfiskarnas vardag formas i skärningspunkten mellan formell politisk styrning och den styrning som sker informellt genom normer, traditioner och vanor. Genom att fokusera på denna skärningspunkt ska avhandlingen bidra med kunskap om hur styrning sker och hanteras av fiskare som bedriver kustnära yrkesfiske. I detta avseende blir det viktigt att också fördjupa kunskapen om småföretagandets drivkrafter.

För att förstå hur yrkesfisket förändras räcker det alltså inte att studera politisk styrning eller ekonomi, det behövs mer kunskap om den komplexa väv av drivkrafter som kan finnas för att utöva värdskap i fisket, samt hur drivkrafterna tillskrivs mening i relation till den förändring som kommer med en tjänsteinriktad ekonomi. Därmed blir det också viktigt att utveckla mer kunskap om yrkesfiskares möte med besökare. Tidigare forskning om bland annat gårdsturism visar att det värdskap som småföretagare bedriver formas av besökares föreställningar och förväntningar på yrkesrollen som lantbrukare. Men det behövs generellt sett mer kunskap om de olika, specifika sammanhang som servicemöten utspelas i (Svingstedt 2012) och små företag är i synnerhet underrepresenterade i tjänsteforskningen (jfr de Wit Sandström 2018: 19). Härvid blir det också väsentligt att skapa kunskap om vad turisters efterfrågan på autenticitet innebär för kustnära yrkesfiske i besöksnäringen.

Avhandlingens utgångspunkt är att förändring äger rum och ges mening i samspel mellan människor, politiska beslut och vardagens informella normer. Det sociala och kulturella görs i människors meningsskapande praktiker. Därför är det angeläget att vara där människor lever, verkar och berättar om vad de gör. Jag vill dock här påpeka att yrkesfisket inte ska förstås som ett särskilt belysande exempel för att skaffa generell kunskap om små företags sociokulturella sammanhang. Kunskap om människors meningsskapande genereras snarare i en mångfald av kontexter (jfr Nilsson 2017: 67). Av det skälet finns det anledning att också "förflytta" studieobjektet mellan olika sammanhang, något som jag återkommer till, i avsnittet om studiens tillvägagångssätt. Innan dess behövs emellertid en vägledning till kommande kapitel.

Disposition

Avhandlingen innehåller totalt åtta kapitel. I kapitel två beskrivs studiens teoretiska ramverk som innefattar begreppen diskursiv praktik och positionering. Begreppen är nära relaterade till studiens tillvägagångssätt som har inspirerats av etnografiska metoder och skildras i kapitel tre.

I kapitel fyra, fem och sex återfinns avhandlingens analys. Kapitlen visar på tre för sammanhanget nära relaterade praktiker. Det första analyskapitlet benämns "Visioner om hållbart fiske", det andra: "Värdskap i kustnära yrkesfiske" och det tredje: "Vara yrkesfiskare".

Kapitel fyra, om visionerna, handlar om ett visionsarbete där olika synsätt på framtiden framställs. Det har en framåtblickande karaktär där myndigheter på olika nivåer, yrkesfiskarnas intresseorganisation och enskilda yrkesfiskare ger uttryck för olika bilder av framtidens fiske. Talet om hållbarhet och entreprenörskap genomsyrar kapitlet och ett centralt tema är hur den tjänsteinriktade ekonomin framställer ett informellt krav på kommersialisering av tjänster i yrkesfisket.

Kapitel fem, som handlar om värdskap, är avhandlingens mest omfattande kapitel. I kapitlet undersöker jag hur tjänsteproduktion, vilket alltså hör till några av de förväntningar som återfinns i det föregående kapitlet om visionerna, kommer till uttryck i yrkesfiskets vardagliga praktik. Läsaren introduceras till kustsamhällellas arbete med att marknadsföra kusten och attrahera besökare och därefter analyserar jag yrkesfiskarnas förhållningssätt till värdskap och deras konkreta arbete med att välkomna och möta besökare och kunder, där de säljer fisk i hamnen, arrangerar festivaler och bedriver fisketurer bland annat. I detta femte analyskapitel hamnar därmed värdskap i fisket i centrum.

Eftersom arbetet med värdskap i yrkesfisket vilar på olika förhållningssätt till vem och vad en yrkesfiskare "är", studeras i kapitel sex vad den tjänsteinriktade ekonomin och värdskapet innebär för yrkesroll. Kapitlet behandlar vardagen som fiskare och yrkesfiskarnas förhållningssätt till sin yrkesroll, såsom verksamma i besöksnäringen. Olika definitioner av arbetet och yrkesrollen, som bygger på förhållningssätt till kunskap, erfarenhet, personlighet och intressen presenteras i sammanhanget. Det omfattar även sociala grupperingar och historia, liksom yrkesstolthet och yrkesrollens relation till ekonomin. Här framställs även en rad positioner som är relaterade till teman som frihet, ansvar, tradition och modernitet.

I kapitel sju syntetiseras och fördjupas analysen. Där tydliggörs också hur kustnära yrkesfiske i den tjänsteinriktade ekonomin framstår som en ifrågasatt, modern och ansvarsfull näring. Kapitlet utmynnar i en diskussion om fiskenäringens oförutsägbara karaktär, värdskapets pedagogiska dimension och om den mångfacetterade yrkesfiskaren. Jag diskuterar även vad de olika aktörernas skilda anspråk på vad hållbart fiske är betyder i ett vidare perspektiv.

Bild 1. (nästa sida) Styrning av fiskebåt i gungande hav.
Gångse utrustning på en fiskebåt inkluderar maskindrift och gps som är kopplad till en dator (uppe till vänster).

2. Teoretiskt ramverk

I det här kapitlet går jag igenom de teoretiska begrepp som avhandlingens analys baseras på, det vill säga diskursiv praktik och positionering. I början av 2000-talet diskuterades diskursbegreppet som en del av en ny kritisk vändning inom turismforskningen, där diskurs förklarades som "görandet av ordning" (Franklin 2007). Diskursanalysen fick dock inte något genomslag i den turismforskning som fokuserade på små företag (jfr Thomas, Shaw et al. 2011), till skillnad från det vidsträckt forskningsfältet kring entreprenörskap (jfr Ahl 2002, Wigren-Kristoferson 2003, Berglund 2007)²³, som är nära relaterat till forskning om småföretag.

Som jag tidigare nämnt söker jag kunskap om hur kustnära yrkesfiske formas och förhandlas i skärningspunkten mellan styrning och vardaglig praktik, i förändringen av en traditionell näring. Jag fokuserar på handlingar och talhandlingar som framställer olika sätt att förstå kustnära yrkesfiske i den tjänsteinriktade ekonomin.

Diskursiv praktik

Diskursbegreppet är lämpat för att förstå social praktik och förändring. Enligt diskursteorin har allt människor gör en diskursiv aspekt (Gieben och Hall 1992: 102, Hall 2001: 72-73). Handlingar och talhandlingar ses som två interrelaterade delar av praktik (du Gay 1995: 46), vilket betyder att även talet förstås som handling. Diskurs betyder enligt detta perspektiv ungefär detsamma som "bestämda sätt att veta", vilket innebär att människor alltid ger uttryck för mening genom att relatera till något annat eller någon annan (Wetherell, Taylor och Yates 2001: 16).²⁴ Med "sätt" menas här konventioner som människor begagnar sig av, delvis från inläring i ett socialt sammanhang, medan uttrycket "att veta" omfattar kunskap som kan vara såväl teoretisk som professionell och praktisk.

Diskurs har med relationer och kunskap att göra. Enligt diskursteorin är människors sätt att tala och att veta något inte objektiva avspeglningar av verkligheten, utan verkligheten skapas och förändras i språkets användning (ibid.).

Diskursiv praktik kan förstås på två sätt. Det ena är som en kommunikativ aktivitet i en specifik mötesituation: diskussion i grupp, att hälsa på någon eller att göra ett telefonsamtal. Diskurs förstås då som en aktivitet som i första hand är interaktiv. Den andra betydelsen utgår från att det sociala förstås som en del av ett vidare "system", som utöver att det kan vara interaktivt också handlar om "the formation of /.../ thinking, behaving and eventually being" (Nicolini 2012: 190). Den senare betydelsen skiljer sig alltså i att diskursiv praktik också sker bortom interaktioner och samtalsvändningar. Perspektivet liknar den samling av perspektiv som brukar gå under namnet "practice theory". Där fokuseras det konkreta rutiniserade görandet, som ses som en sammansatt aktivitet i vilken sociala relationer, tid, rum och materialitet vävs samman. Görandet i sig, practice, utgör analysenhet, till skillnad från individerna i sig eller

sociala strukturer. I ”practice theory” förefaller emellertid representation och diskurs ske utanför människors görande, medan jag här alltså i stället ser görandet som något som sker inom diskurs.

Jag menar att diskursiv praktik är en (dominerande) sida av människors görande, där konkreta mötesituationer men också relationer, i vidare mening, formar diskurs i ett dialektiskt förhållande. Allt vi gör, görs alltså inom ett eller flera ”bestämda sätt att veta”. Även så kallad ”tyst kunskap” har en diskursiv aspekt, eftersom den växer fram i ett socialt och kulturellt sammanhang. Fiske görs exempelvis enligt vissa traditioner, erfarenheter och konventioner.

Stats- och miljövetaren Hajer använder diskursteori för att studera styrning och miljöfrågor och definierar diskurs som en uppsättning koncept och kategorier som produceras, reproduceras och förändras i en uppsättning praktiker (Hajer 1997). Enligt Hajer är diskurs en social aktivitet som har tre framträdande dimensioner. För det första är diskurs konstitutiv, det vill säga diskurser instruerar och leder till handling, snarare än att fungera enbart som förmedlare av mening. För det andra ses diskurs som ett arbete och en aktivitet, så till vida att versioner av verkligheten konstrueras och fyller en funktion. Diskurs är därmed en aktivitet som kräver en insats. Slutligen innebär diskurs, enligt Hajer, att mening skapas mellan människor i deras kommunikation (ibid.).

Ett viktigt antagande i diskursteorin är att ”maktkamp” är något som är givet och som sker mellan alla människor i pågående processer. Diskursen begränsar vad som är möjligt att över huvud taget yttra i olika sammanhang. Ett etablerat sätt att veta något kan ha föregåtts av förhandlingar mellan flera olika betydelser i en kamp om tolkningsföreträde (jfr Foucault och Gordon 1980, Hajer och Laws 2006).²⁵ Ingen diskurs etableras och fixeras för evigt, utan utmanas, förändras och omförhandlas över tid.

Diskursanalys anklagas ibland för att vara abstrakt och relativistisk och för att förenkla komplexitet.²⁶ Trots detta kan diskursteorins fokus på ”bestämda synsätt” synliggöra inflytande, relationer och förgivettagna normer och föreställningar i ett socialt fält. Diskursteori förklarar inte människors beteende på ett entydigt sätt men bidrar ändå till att förstå deras agerande och dess sociala och kulturella sammanhang.

Avhandlingens fokus på diskursiv praktik bör förstås som ett paket där teori och metod hänger samman och fungerar som verktyg för att förstå kustnära yrkesfiske i förändring, också på ett sätt som kan bidra till en berikning av tidigare forsknings resultat.

Positionering

Diskursiv praktik omfattar bland annat positionering, ett teoretiskt begrepp som jag kommer att använda analytiskt och därför definierar i detta avsnitt. Begreppet positionering återfinns inom flera forskningsfält, exempelvis inom destinationsmarknadsföring, där det ses som en del av en strategi för att marknadsföra destinationer och platser i relation till andra platser under konkurrensliknande villkor (Pike 2004: 113-124). I marknadsföringssammanhang handlar positionering om hur en organisation kan strukturera och gruppera marknader, samt hur den kan närma sig, respektive ta avstånd från, olika besöks- eller kundsegment.

Positionering är emellertid även ett diskursteoretiskt begrepp som kan hjälpa till att belysa kustnära yrkesfiske i dess sociokulturella sammanhang, eftersom begreppet synliggör sociala

relationer, normer och föreställningar på området. Övergripande handlar positionering i den här avhandlingen om meningsskapande i ett socialt och kulturellt sammanhang. Det är med andra ord en vidare förståelse av positionering än den som vanligtvis återfinns inom företagsekonomiska studier.

Inom diskursteorin menar man att människor allierar sig med eller tar avstånd från olika positioner i gruppskapande processer. Man utför då ett positioneringsarbete. När människor talar om ”vi”, konstrueras inte bara en social tillhörighet som omfattar vem man känner sig som eller den gemenskap man vill tillhöra. Samtidigt skapas indirekt ett ”ni”, det vill säga andra grupper som ligger utanför ”vi:et”. Hylland Eriksen (2004) förklarar denna positioneringspraktik med hjälp av metaforen att ”varje gemenskap är ett omvänt kylskåp”. Vad han menar är att kylskåpets värme genereras inåt, i en gruppgemenskap som utifrån vissa kriterier kallar sig ”vi”. Kylskåpets kyla, ”de andra” som inte är ”vi”, genereras utåt, enligt kriterier som definierar vilka medlemmarna i gruppen inte är (Hylland Eriksen 2004).²⁷ Dessa gemenskaper kan vara tillfälliga eller stabila. Medlemmar i en grupp utestänger andra grupper, samtidigt som de formar och identifierar sig själva, som tillhörande en eller flera grupper. När människor positionerar sig i relation till andra görs det med hänvisning till (föränderliga) referenspunkter i deras omgivning (Hall 2001).²⁸

I motsats till det som ibland kallas för identifikation ger positionsbegreppet inte lika tydligt uttryck för identitet i personlig mening, alltså vem ”jag” känner mig som och vem ”jag” är i andras ögon. För det syftet används i diskursteorin begreppet subjektspostion, som hänvisar till en ”plats” för identifikationen, subjektet. Det är då fråga om att människor framställer positioner som belyser deras känsla av ett ”jag”, som skapas i relation till olika tillgängliga positioner i en diskursiv process (Dahl 2014). Jag menar liksom Wikström (2007) att subjektivitet skapas när individer tillskriver sig själva subjektspostioner. Utgångspunkten är alltså inte ”jaget”, från vilket ”egna värderingar” kommer.

Subjektivitet ses här snarare som den känsla av ett ”jag” som kan uppstå inom ramen för en särskild diskurs, och positionering innebär att subjektiviteten formas i relation till olika möjliga eller tillgängliga positioner. Diskurser kan erbjuda individer flera sådana (subjekts)positioner.²⁹ Positionering är alltså praktiken att använda vissa positioner, medan andra positioner förskjuts i en för relationen/situationen tillgänglig eller otillgänglig diskurs. I en relation kan det nämligen tyckas helt omöjligt eller rent av absurt att uttrycka sig på ett särskilt sätt, medan det i en annan relation förefaller fullständigt naturligt att tala på det sättet, om samma ämne.

Positionering i berättelser

Positionering görs bland annat i berättelser som ger berättaren tillfälle att förklara subjektets ståndpunkt i relation till andra förståelser av samma sak (Gubrium och Holstein 2003: 359). När jag hänvisar till att en yrkesfiskare positionerar ”sig” så avses rollen som yrkesfiskare. När människor berättar om sitt arbetsliv kan berättelsen förstås både som ett försök att korrekt återspegla vad som verkligen har hänt över tid, och som en fiktiv efterhandskonstruktion, skröna eller myt. Men berättelsen kan också förstås som diskursiv praktik. Mitt perspektiv på berättelser är att även om berättaren strävar efter att redogöra för ett händelseförlopp på ett kronologiskt vis är berättelsen sällan helt logisk, så till vida att den sällan utgör en hel historia

med en början, en mitt och ett slut. Dekker Linnros (1999) förklarar att berättelser snarare framställs i ett flertal korta episoder och att en del av dem berättas mer än andra. Berättelsen kan förstås som ett "cement" som håller samman olika sätt att veta, diskurser, som cirkulerar i berättarens omgivning (Dekker Linnros 1999). Berättelser ses då som en presentation av händelser som ger uttryck för olika, inte sällan motsägelsefulla, utsagor om omvärlden (Hajer och Laws 2006). Inte bara berättelserna i sig, utan även sättet de berättas på, är därför betydelsebärande.

Positionering i metafor och bild

När människor positionerar sig används vanligen metaforer och bilder. Metaforer är symboler som är laddade med kulturell mening och de utgör kraftfulla verktyg för att förmedla ett särskilt sätt att veta och se på världen. Metaforer används för att kommunicera en särskild aspekt av hur verkligheten förstås och de hjälper därför till i kommunikationen av en objektiv och absolut sanning (Lakoff och Johnson 2008).³⁰ Benämningen av exempelvis ett djur kan i ett visst sammanhang användas för att effektivt förklara hur man ser på en händelse eller hur människors egenskaper kan förstås. Därigenom görs den vedertagna symboliska betydelsen av metaforen till ett "fordon" för att förklara något. Likt ett färdmedel används metaforer för att skapa fungerande och effektiva kommunikationsvägar (Börjesson 2003: 90). Budskapets mottagare behöver ha kunskap om symboliken för att kunna "koda av" metaforens och bildens betydelse. Metaforer är alltså symboliska uttryck som hjälper till att förstå abstrakta koncept och resonemang i social interaktion och de spelar en central roll i social och politisk praktik (Lakoff och Johnson 2008).³¹

Kommunikation med hjälp av metaforer är ytterligare en diskursiv aspekt av vad människor gör och säger, och en analys som inbegriper metaforer stödjer därmed en analys av meningsskapande. En del forskare menar att turismforskningen borde dra mer nytta av och bli mer medveten om detta (Adu-Ampong 2016). Några belysande exempel på den betydelse metaforer kan ha i turismforskning om policymaking är när man försöker förstå "turismutveckling" men missar att turismen ständigt framställs som samhällets "fundament", eller att turismen är kustsamhällets "hjärta" (ibid.). Utan kunskapen om metaforers betydelse riskerar forskaren att förbise den förgivettagna ståndpunkten att det inte finns några alternativ till turismutveckling för att kunna "hålla liv i den ekonomiska kroppen" (Adu-Ampong 2016: 249).

En metafor behöver inte vara ett ord, utan kan också förekomma i bilder (Ortony 1993). I likhet med ord bär visuellt material på symbolik, och bilder kan också förstås som verktyg för att befästa och förstärka påståenden i texter (Börjesson 2003: 162). Den analys av metaforer och bilder som läggs fram i avhandlingen ska betraktas som, förhoppningsvis rimliga, förslag på hur dessa kan förstås, snarare än som den enda möjliga tolkningen.

Avslutningsvis är huvudmålet med den här studien inte att pröva en teori, och det empiriska materialet ska inte heller ses som en grund för bekräftelse av huruvida en viss diskurs "finns" eller ej (Winther Jørgensen och Phillips 1999: 134).³² Betoningen på diskursiv praktik handlar snarare om att lägga samman många "pusselbitar", för att ur flera perspektiv förstå kustnära yrkesfiske i förändring.³³

3. Tillvägagångssätt

Vad händer i yrkesfisket? Denna allmänt ställda fråga har lett avhandlingsarbetet från start. Avhandlingens tillvägagångssätt, och framför allt insamlingen av material, liknar de metoder som brukar förknippas med så kallad rörlig etnografi (Marcus 1995).³⁴ Likheter handlar inte bara om en geografisk mobilitet utan också om att ha ett rörligt, i meningen prövande och flexibelt, förhållningssätt till det som studeras.

Med inspiration från etnografiska metoder har jag först tagit utgångspunkt i vad som sker på det empiriska fältet och i ett andra steg, i en iterativ process, relaterat materialet till tidigare forskning och teori. Ett sådant tillvägagångssätt kräver transparens gentemot läsaren och i följande avsnitt kommer jag därför att visa hur jag har gått tillväga. Kapitlet är indelat i tre delar och handlar till en början om vägen till forskningsfältet, därefter om insamlingen av materialet och slutligen om hur jag analyserat det.

Vägen till fältet

Att studien handlar om fiskenäringen beror på att min doktorandtjänst till en början rymdes inom ramen för ett forskningsprojekt om fiske. Avhandlingsarbetet finansierades alltså först av forskningsrådet Formas, i ett tvärvetenskapligt fiskeforskningsprojektet som hette "Multi-dimensional co-management of coastal fisheries", även kallat "Sound Fish", vars samhällsvetenskapliga del drevs av Johan Hultman och Filippa Säwe mellan 2010 och 2013.³⁵ I det sammanhanget fick jag värdefulla möjligheter att delta i forskarträffar med biologer, ekonomer och andra samhällsvetare som studerade fiske och fiskeförvaltning. Genom att på nära håll följa ytterligare ett stort forskningsprojekt, interregionalprojektet "Framtidskuster: Hållbar utveckling i kustsamhällen",³⁶ fick jag djupare insikt i hur kustkommuner längs Sveriges västkust arbetar med turism och besöksnäring samt vilken forskning som finns på området turismutveckling vid kusten. Till att börja med ville jag få en överblick över det empiriska fältet, dels för att jag i ett första steg ville samla in ett material som inbegrep aktörernas beskrivningar av sitt eget område, dels för att fiskenäringen var ett nytt sammanhang för mig.

Jag började med att kartlägga de många organisationer och aktörer som var verksamma på det empiriska fältet (se bild 2). Avhandlingens studieobjekt "yrkesfiske som tjänsteproduktion" identifierades tidigt i processen, vilket vägledde sökningen efter respondenter. Vid sidan av att uppsöka enskilda fiskare, insamlades ett första empiriskt material i samband med fiskeforskningsprojektet. Jag besökte myndigheters, turistorganisationers och andra fiskerelaterade aktörers hemsidor, samt samlade på mig information i form av dokument och broschyrer på olika möten. En stor del av detta bakgrundsmaterial har endast i begränsad utsträckning använts direkt i analysen, men var helt nödvändigt för att förstå sammanhanget.

Bakgrundsmaterialets bredd gjorde att jag kunde skaffa mig en överblick över det aktuella läget för yrkesfisket i Sverige. Jag hade stor hjälp av en nationell rapport om småskaligt fiske som jag erhöll från en fiskeförvaltare (Fiskeriverket 2010). Olika möten som jag blev inbjuden till genom forskningsprojektet och via fiskeområdena, blev även givande tillfällen till att få en levande bild av olika problem och relationer i fiskenäringen.

Den första direktkontakten med yrkesfiskare skedde i forskningsprojektets möten och i en fokusgruppintervju med fem yrkesfiskare, som genomfördes inom ramen för "Sound Fish". Den första enskilda intervjun med en fiskare gjordes i en hamnbod strax invid yrkesfiskarens båt och vagn för direktförsäljning av fisk. Yrkesfiskarens vardag framstod som starkt bunden av statlig styrning och regler som begränsade fisket. Samtalet gav mig därför anledning att ytterligare gå igenom fiskeförvaltande myndigheters hemsidor och samla dokument specifikt om EU:s fiskeripolitik och om förvaltningen av småskaligt fiske i Sverige.

Parallellt med inläsning av tidigare studier om turismutveckling och om små företag i besöksnäringen, omformulerades och preciserades avhandlingens syfte och forskningsfrågor. Vid sammanställningen av en litteraturgenomgång om små företag i besöksnäringen, i samband med en doktorandkurs, blev jag uppmärksam på att få studier i detta forskningsfält hade utforskat småföretagande som praktik samt att småföretagares sociala och kulturella sammanhang behövde utforskas mer.

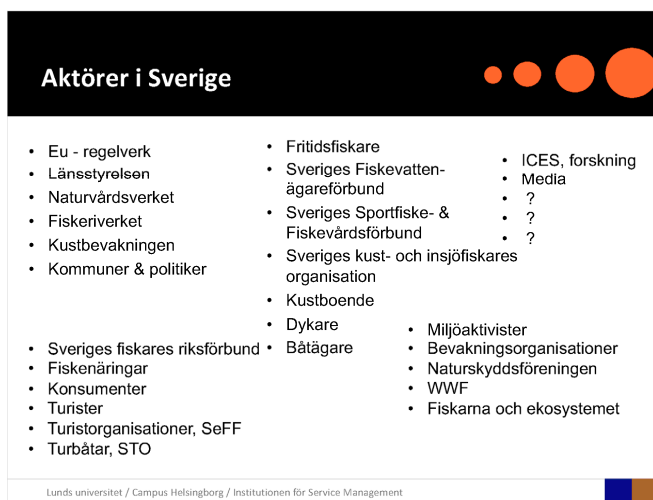

Bild 2. "Aktörer i Sverige". Utdrag ur powerpointpresentation i forskningsprojektet "Multidimensional co-management of coastal fisheries", 2010-10-06, en kartläggning av olika aktörer som antogs ha betydelse för fiskenäringen. Inspiration till kartläggningen fick jag från dokumentärfilmen "For Cods sake" (Klum och Rydén 2009). Fiskeriverket omvandlades till Havs- och vattenmyndigheten 2012. ICES står för "International Council on the Exploration of the Sea" och WWF för "World Wildlife Fund".

Insamling av material

Materialet genererades med etnografiska metoder, främst med inspiration från Kulturanalys (Ehn och Löfgren 2001) men även från andra tillämpningar, som Aspers (2007).

För att samla in material besökte jag flera olika hamnar längs västkusten i omgångar, då jag gjorde intervjuer, följde med på fisketurer, besökte museum, festivaler och fiskbutiker samt deltog på yrkesfiskares egna avdelningsmöten och på ett fiskeområdes möten (se överblick över material i Appendix). För att skapa variation i materialet besökte jag även en yrkesfiskarfamilj som drev en stor turismanläggning vid en insjö.

Under resorna förde jag regelbundet fältanteckningar och genomförde semistrukturerade kvalitativa djupintervjuer med yrkesfiskare som erbjöd tjänster och några fiskeförvaltare längs den svenska västkusten. Fältarbetena ägde rum i perioder men som helhet var de jämnt utspridda över tidsperioden 2011 till 2014. Ett genomsnittligt fältbesök varade från en dag till maximalt två dygn.

En geografisk spridning kan i sig skapa dynamik i ett empiriskt material, men den huvudsakliga anledningen till avhandlingens relativt stora geografiska spännvidd är helt enkelt att yrkesfiskarna i varje hamn var få. I kombination med att jag dels behövde förstå denna för mig helt nya värld, dels införskaffa tillräckligt med fältmaterial för att se mönster i materialet och besvara forskningsfrågan, var jag tvungen att resa längs västkusten. Totalt besökte jag nitton olika platser i ett geografiskt område som sträcker sig från norra västkusten, med en avstickare inåt landet halvvägs och sedan längs kusten ner till västra Skåne. Det innebär att det empiriska materialet insamlades inom, men även utanför, tre EU-finansierade fiskeområden. Totalt består fältarbetena av mer än 250 timmars arbetstid, exklusive tid för renskrivning, kompletterande anteckningar och organisation av materialet. Förutom händelser i icke-deltagande och deltagande observationer, innehåller fältanteckningarna även citat från informella samtal, varav några få ingår i analysen.

Om observationerna

När det gäller observationerna gick jag efter principen att göra fältanteckningar kring sådant som berörde de teman som fanns i intervjuguiderna (se Appendix) men även annat som framstod som viktigt för respondenterna eller på annat vis fängade mitt intresse gällande småskaligt fiske i besöksnäringen.

I samband med besök och intervjuer deltog jag ibland själv i arbetet, före eller efter intervjun. En inspelad intervju gjordes under en fisketur och det hände också att jag fick lov att fortsätta ställa frågor efter intervjusamtalet, med bandspelaren igång under rundvisningen.

Till materialet hör även ett 100-tal digitala färgfotografier, som har använts som stöd för minnet vid renskrivning och analys av fältanteckningar. De ska även fungera som stöd för läsaren, i avhandlingens analysdel. Information i form av turistbroschyrer, artiklar om fiske och turism i olika tidningar samt utskrifter från turismorganisationers och fisketurismföretags internetsidor, hör också till det empiriska materialet.

Halvvägs in i avhandlingsprojektet genomförde jag ett avlönat uppdrag för att utvärdera deltagarnas måluppfyllelse och lärdomar, från ett 15-tal externa projekt som finansierats av ett fiskeområde (Andersson 2014). Till skillnad från avhandlingens materialinsamling fokuserade

utvärderingen på stödmottagarnas och administratörernas lärdomar kring sitt projekts måluppfyllelse. Uppdraget genomfördes i en kontinuerlig dialog, oftast i mötesform, med fiskeområdets styrelse och projektdeltagare under totalt 200 timmar. Personerna jag kom i kontakt med hade olika funktioner i fiskeområdet såsom forskare, administratörer, projektledare samt representanter för yrkesfiskarnas egen marknadsföringsorganisation, regional näringslivsutveckling, husbehovsfiskare, sportfiskare, yrkesfiskare och vattenägare. Eftersom jag under denna relativt korta period endast deltog vid ett begränsat antal möten och till stor del genomförde uppdraget på distans, intog jag inte en roll som ”insider”. Men förutom att utvärderingsprojektet ledde till viktiga kontakter gavs jag möjlighet att på djupet förstå arbetet med turismutveckling som en del av kustnära yrkesfiske i förändring. Observationer från de olika mötena generade en stor mängd fältanteckningar som delvis renskrevs i samband med genomläsningar av utskrifterna av intervjuerna och i enlig de teman som växte fram där.

Om intervjuerna

Totalt har ett trettiofem intervjuer spelats in i samband med detta projekt. De består av femton intervjuer med yrkesfiskare, tre intervjuer med fiskeförvaltare och tretton olika aktörer som är verksamma inom ett EU-finansierat fiskeområde. Av de arton enskilda yrkesfiskare jag hade som ambition att intervju, avböjde tre. Två ställde in på grund av för mycket arbete och en ville inte svara på frågor.³⁷

Det som håller samman den här studiens yrkesfiskare som ”grupp” är att de vid intervju tillfället alla var kustnära yrkesfiskare och småföretagare som vände sig till turister, sommargäster och kustinvånare med fiskerelaterade tjänster (varav två hade gjort detta i större utsträckning tidigare). Intervjuerna med yrkesfiskare gjordes med stöd av en intervjuguide som skulle säkerställa att vi talade om teman som omfattade fisket och fiskerelaterade tjänster (se Appendix). Jag ställde frågor om arbetslivets vardag, yrkesval och bakgrund, mötet med turister och hamnbesökare.³⁸

Tre av de inspelade intervjuerna gjordes med fiskeförvaltare. Arbeta med nationell fiskeriförvaltning innebär att hantera helheten, att skapa strategier och handlingsplaner för berörda myndigheter, fiskeförvaltare och yrkesfiskare. Arbetet innebär även att ta fram regler i samarbete med juridiska instanser, att utforma och implementera system för regelhantering, kontroll och uppföljning, samt att ta fram statistik. Det innebär dessutom arrangemang av nätverksträffar, konferenser och remissmöten. Regional och lokal fiskeförvaltning är ett liknande arbete, som berör fisket inom ett mindre område. I detta arbete ingår samverkan mellan lokala myndigheter och lokala aktörer, implementering av den gällande fiskeripolitiken, beslutsfattande kring områdets fiskerelaterade frågor, kontroller samt administration av fondfinansiering. Fiskeförvaltning på lokal nivå innefattar även direktkontakter med ansvarsområdets fiskare eftersom dessa fiskeförvaltare arbetar som ”statens förlängda arm”. I intervjusamtal med fiskeförvaltarna följde jag inte någon intervjuguide, dels för att jag behövde förstå styrningen mer översiktligt, dels för att möjliggöra ett ledigt tilltal.

De flesta som intervjuades deltog eller hade deltagit på olika sätt i fiskeområden, antingen som projektmottagare eller som styrelsemedlemmar. Samtliga intervjupersoner verkade i områden med ett etablerat EU-finansierat fiskeområde (eller tillhörde de ett så kallat ”lokalt utvecklingsområde”, den senare flerfundsbaseade motsvarigheten till fiskeområden och

områden för landsbygdsutveckling, som var under uppbyggnad under fältarbetet). De intervjuer som genomfördes för fiskeområdets utvärdering ägde rum över telefon med många olika aktörer. Av dessa telefonintervjuer har endast ett fåtal delvis transkriberats. Liksom materialet från det tvärvetenskapliga fiskeforskningsprojektet används detta material endast i begränsad utsträckning i analysen.

Intervjuerna med yrkesfiskarna är semistrukturerade intervjuer, mellan 30 och 90 minuter³⁹ långa, och de flesta genomfördes i arbetsmiljöer ombord på båtar, i hamnar eller på hamnkontor. Ett par intervjuer med yrkesfiskare genomfördes i deras hemmakök. Inspelningarna från de första tio intervjuerna transkriberades i sin helhet medan jag därefter valde jag att lyssna igenom ljudfilerna och endast transkriberade avsnitt som relaterade direkt till forskningsfrågorna och till de teman växte fram i analysen. Min presentation av studiens syfte och den första intervjufrågan: "Hur kom det sig att du började fiska?" bidrog till att yrkesfiskarna berättade om sitt arbetsliv med tillbakablickar och episoder. Tanken var inledningsvis att jag ville ta del av hur yrkesfiskarna knöt förändring till specifika händelser i sin arbetsvardag och hur krav och villkor för arbetet eventuellt hade förändrats då de börjat leverera tjänster. Intervjun var alltså inriktad på förändring över tid, som jag kopplade till yrkesfiskarnas vardag.⁴⁰ Det visade sig att en fiskare hade arbetat som fiskförsäljare strax innan han började med yrkesfisket, medan en annan hade arbetat som ingenjör och nu bedrev fiske och turismaktiviteter på den ort där han själv semestrat som barn. En tredje fiskare hade fiskat och tjänat pengar på detta alltsedan tonåren (fler exempel i "Översikt över yrkesfiskares aktiviteter" i Appendix). Mitt antagande att alla fiskare hade "tjänsteutvecklat", från att bara fiska till att också bedriva tjänsteföretag, stämde alltså inte.

Jag insåg dessutom att människor sällan framställer hela och logiska berättelser så som händelser verkligen ägt rum. Människor tenderar snarare att presentera korta episoder ur arbetslivet som beror av intervjusituationen och samtalsämnet (Sparkes och Smith 2008: 298-299), men dessa kan emellertid, om de betraktas som en diskursiv aktivitet, belysa på vilka sätt som människor producerar sin egen historia och identitet (Gergen och Gergen 2006: 118). Enligt det perspektivet fungerar berättelser som verktyg för att skapa ordning men också som instruktion för framtida handling. Mitt sätt att förstå yrkesfiskarnas berättelser om sitt arbetsliv förändrades alltså. I den senare fasen inspirerades jag av ett perspektiv på berättelser om arbetslivet som fokuserar mer på yrkesfiskares sätt att positionera sig i relation till fiskenäringen.⁴¹ Därefter fortsatte jag att inleda intervjuerna med att ställa frågan hur yrkesfiskaren hade börjat med fisket, men min analys av intervjumaterialet fokuserade inte längre på eventuella kronologiska övergångar.

I sin studie av ungdomar och arbetsmarknaden diskuterar Lainpelto (2018) hur individen har tolkningsföreträde i berättandet om sitt liv samtidigt som berättelsen, som diskursiv praktik betraktad, uppvisar ett sammanhang av sociala relationer, för att inte säga en maktkontext. Berättelsen kan synliggöra vilka sociala relationer som har stor betydelse för berättaren (jfr ibid.: 49-50). Med detta sätt att förstå berättelser kom även jag att se på intervjun som en form av självreflektion, där ett av målen med berättandet är att visa på en eller flera positioner. Berättaren använder olika positioner för att presentera sig i relation till andra människor och grupper (jfr Candida-Smith 2011: 355-357).

Ett stycke in i materialinsamlingen framstod några teoretiska begrepp som mer lämpliga för analys: omvandling, autonomi, social identitet och yrkesidentitet (se Appendix "Intervjuguide"). Intervjufrågorna formulerades då kring mer specifika teman som handlade om dessa begrepp i en växelvis process mellan fältarbete och inläsning av tidigare forskning (jfr Becker 2008: 13).

Då den här studiens intervjupersoner i huvudsak är män, reflekterade jag även en kring min roll som kvinnlig intervjuare. Sociologen Arendell (1997) analyserar i en självreflexiv artikel hur det empiriska materialet kan påverkas av att hon som kvinna intervjuar män i ett mansdominerat fält (Arendell 1997). Arendell menar att intervjukontexten har stor betydelse för samtalet och att det finns en risk för att de manliga respondenterna tillskriver en forskande kvinna en lägre nivå av kunskap. Hon riskerar därmed att bli ifrågasatt av respondenterna (ibid.: 348).

I det här avhandlingsarbetet ifrågasattes jag av intervjupersonerna vid två tillfällen. En fiskeförvaltare uttryckte kritik av mitt sätt att ställa intervjufrågor, som han menade inte riktigt följde en logisk ordning. Hans kommentar påverkade naturligtvis min fortsatta känsla under intervjun, även om jag inte ändrade mitt sätt att ställa frågor. I den andra situationen ifrågasatte en yrkesfiskare min fråga om uttrycket "hållbarhet". Denna skepsis föranledde mig att i fältarbetet revidera min användning av termer som förekom rikligt i policyer och i tidigare forskning, men som inte användes av aktörerna själva trots att samtalen berörde ämnet.

Utifrån Arendells resonemang riskerar den delvisa öppenhet om min okunskap kring fisket ha lett till att respondenterna framställt fiskenäringen på ett särskilt sätt. Fiskenäringen och fiskeförvaltning är mansdominerade områden och min kunskap kring fiskefrågor var de facto låg, inledningsvis. Förhoppningsvis har dock min medvetenhet om denna risk lett till att jag varit mer uppmärksam i analysfasen. Huruvida risken för att av respondenterna bli ifrågasatt som okunnig är ett problem eller inte, beror på vad syftet med studien är. Jag har ju inte haft ambitionen att "avslöja hur något verkligen ligger till", utan jag vill snarare analysera vad som görs och sägs och en forskares närvaro på fältet påverkar de studerades praktiker på ett eller annat sätt, oavsett kön eller expertis inom ämnet.

Risken att bli ifrågasatt beror också av hur man som deltagare, observatör och intervjuare hanterar situationen. En forskares okunskap om ämnet inledningsvis kan visserligen öka risken för att bli duperad av respondenterna, men det är också möjligt att respondenterna i ett komplext fält ger forskaren särskilt detaljerade och uttömmande svar. Jag har dessutom erfarenhet av att intervjuar i såväl kvinnodominerade som mansdominerade miljöer, vilket kan kompensera för min inledningsvis låga kunskap om ämnet. Min erfarenhet av intervjusituationer och mitt val att närma mig fältet trots min okunnighet om fiskefrågor, stödde snarare min ambition att studera småföretagarfältet från flera olika infallsvinklar och att med "nya ögon" vara öppen för vad som var relevant för aktörerna själva. Även om jag delvis håller med om och förstår Arendells resonemang, är det lite problematiskt i sin utgångspunkt. Att intervjuaren i egenskap av att vara kvinna riskerar att betraktas som okunnig säger något om hur intervjuaren på förhand riskerar att betrakta respondenterna. Utöver de fall jag har nämnt, noterade jag inte något mer explicit ifrågasättande av min kunskapsnivå hos respondenterna.

Om texterna

Eftersom yrkesfiskarna själva ständigt tog upp styrningen av fisket som problematiska inslag i sitt arbete, närmade jag mig olika policytexter om styrningen av yrkesfisket. Jag skrev tidigt i processen ut texter från EU:s hemsidor för fisket och närläste särskilt den EU-reform som höll på att förberedas 2011.

Även insamlingen av texter har gjorts i enlighet med ett rörligt tillvägagångssätt. Några texter fick jag exempelvis på möten, till exempel den rapport jag fick av en fiskeförvaltare jag intervjuat. Många texter insamlades genom att söka på EU:s, Landsbygdsdepartementets, Jordbruksverkets och Havs- och vattenmyndighetens hemsidor på internet och dokument som publicerats där. På så sätt byggdes ett stort policytextmaterial upp, vars gemensamma nämnare är att det berör ämnet svenskt småskaligt kustnära yrkesfiske och oftast, men inte alltid, berör ämnet kustbesöksnäring och yrkesfiskerelaterade tjänster.

Det blev efterhand nödvändigt att leta efter andra dokument och myndighetstexter bakåt i tiden, eftersom dokumenten ofta hänvisade till en annan text, såsom förberedande utredningar och samråd (EU 2001, EU 2009, EU 2011c). Jag letade även texter ”framåt” i tiden och texter som var ”närmare fiskaren”, det vill säga dokument som visade hur EU:s fiskeförvaltning och politik konkret implementerades i Sverige. I de digitala textfilerna använde jag sökfunktionen. Sökorden var: utveckling, regler, kunskap, småskalig, hållbar, kustfiske, diversifiering, tjänst och turism. Ur dokumenten kopierade jag textstycken som klistrades in i temadokument, ett empiriskt material, som tillfogades fältanteckningarna från observationerna och utskrifterna av intervjuerna.

Mot slutet av fältarbetet gjorde jag en mer systematisk och fokuserad insamling av texter ur intresseorganisationens egen tidning *Yrkesfiskaren*. Tidningen gavs ut för medlemmar i Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) och det forskningsprojekt jag deltog i prenumererade på denna månatliga nyhetspublikation. När avhandlingsprojektet inleddes 2010 var SFR den största intresseorganisationen och remissorganet för svenska yrkesfiskare. Jag gick systematiskt igenom samtliga ledarartiklar som publicerades mellan 2010 och 2015, men även några av de nyhetsartiklar inne i tidningen, som ledartexten ibland hänvisade till. Huvudparten av alla mediatexter sammanställdes i separata ”materialinsamlingsdokument” som vart och ett bestod av olika empiriska teman, såsom ”närfiskat”, ”sälén” eller ”småskaligt/storskaligt fiske”. Dessa utgjorde textbanker som efterhand lyftes in i analytiska texter, vilka omstrukturerades efterhand, under skrivarbetet och analysen.

Wollin Elhouar (2014) påminner oss om att texter av policyslag, såsom visioner och strategier, är delar av politiska processer, där läsare och mottagare av budskap kan vara mer eller mindre medvetna om politiken (ibid.: 24). Texter bidrar till att skapa verkligheten på ett särskilt sätt genom sitt innehåll och hur orden används och presenteras (Fangen och Sellerberg Persson 2011: 274). Material som media och officiella arkivdokument präglas alltid av sin samtid och av författarens agerande och intentioner (Nilsson 2017: 70). Sådana texter är därför bra källor till uttryck för meningsskapande. I det sista avsnittet av detta kapitel kommer jag att beskriva hur jag gått tillväga då jag har analyserat dessa uttryck för meningsskapande.

Under tiden som jag studerade texter kring den nya fiskeripolitiken som höll på att växa fram, fortsatte jag att delta i möten. Ett möte i ett EU-finansierat fiskeområde, där människor från lokala myndigheter, yrkesfisket och ideella föreningar deltog, var särskilt avgörande för det fortsatta arbetet på fältet. Mötet skapade kontakter som i sin tur blev nyckelpersoner för det fortsatta fältarbetet. Kontakten med dessa personer ledde till

intervjuer med flera yrkesfiskare som erbjöd olika tjänster och till intervjuer med fiskeförvaltare som var verksamma regionalt och lokalt.⁴²

Om det samlade materialets roll

Anledningen till att jag både studerade texter, intervjuade och själv deltog och observerade i många olika situationer och möten handlade alltså inte enbart om att ”stå i informanternas skor” utan om att skaffa flera olika inblickar.

Den rörliga etnografin handlar både om geografisk rörlighet och om att anta ett ”brett perspektiv” där många olika typer av material fogas samman och genererar kunskap om enskilda företeelser, samtidigt som tillvägagångssättet leder till fördjupad förståelse för social och kulturell komplexitet (Marcus 1995). I denna flexibla typ av studie bör det finnas en balans mellan dels ett översiktligt ”helikopter-perspektiv” där man bör akta sig för att skapa en alltför förenklad översikt av fältet, dels en ”djupdykning” i ett unikt och lokalt sammanhang utan att man gör en allt för snäv avgränsning.

Tillvägagångssättet bygger på kulturanalytiska metoder, som Nilsson (2017) menar till stor del handlar om att utforska varför människor gör som de gör, varför de uttrycker sig på vissa sätt och vad det betyder för den som agerar och uttalar sig, respektive för den som lyssnar (ibid.: 61). Ett empiriskt material som bygger på en mångfald av oberoende ”röster”, ibland kallat bricolage, kan fungera som ledtrådar till sådana frågor. Målet med att samla ett sådant material är att förstå meningsskapande, vilket i sin tur ligger till grund för försiktigt dragna slutsatser. I samlingen av materialtyper är det alltså möjligt att identifiera tendenser som säger något om människors föreställningar och som ger inblick i meningsskapandets kontext (Nilsson 2017: 66). De tendenser som materialet uppvisar kan även behöva infogas i andra kontexter för att öka förståelsen ytterligare.

Högdahl (2003) beskriver ett liknande tillvägagångssätt i sin doktorsavhandling ”Göra gata: om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden”. Högdahl ”följer efter” människor i vardagen för att undersöka hur de skapar och förhåller sig till platser. Det handlar om att ”flytta granskningen runt” och undersöka ämnet ur flera infallsvinklar på basis av tanken att verkligheten är komplex och sammansatt (ibid.). Detta rörliga tillvägagångssätt, som Högdahl på ett belysande sätt kallar ”fokusförskjutning”, innebär att det som studeras alltså betraktas ur flera perspektiv (Högdahl 2003: 43).

Analytiskt tillvägagångssätt

Så här i efterhand sett, utgick jag ibland omedvetet från vissa förutfattade meningar, vilket exempelvis syns i intervjuguiden. En första tanke jag hade var att en yrkesfiskare ärver yrket av föregående generation, samt att man fiskat under första delen av sitt arbetsliv men sedan tjänsteutvecklat verksamheten i en slags övergång från enbart fiske till att även leverera tjänster. Så var det inte alltid. Med tiden insåg jag att yrkesfiskarnas arbetslivshistoria och praktik var mer sammansatt än så. Varje verksamhets bakgrund och utveckling såg olika ut. I något fall handlade det snarare om att arbetet med tjänster snarare hade minskat och i ett annat om att fiskaren hade arbetat med fiskförsäljning tidigare och därefter börjat yrkesfiska.

Jag insåg också efterhand att berättelserna om arbetslivet inte var objektiva avspeglingar av det förflutna, utan att dessa snarare borde förstås som "bestämda sätt att veta", olika sätt att presentera sin egen näring och yrkesroll på. Även om det är i princip omöjligt att närma sig ett fält helt utan någon teoretisk förståelse innebär sökandet efter meningsskapande alltså att forskaren behöver vara öppen för vad som sker på fältet. Konsekvensen är ett stort och brett material som kan vara svårt att överblicka och arbeta med. Detta kan bearbetas på en mängd olika sätt och därför behövs så småningom teori, som efterhand kan komma att förändras och utvecklas. Därför behövdes diskursteorin och i detta avsnitt kommer jag att berätta hur jag tillämpade mina analytiska begrepp.

Det är, som tidigare påpekats, viktigt att med rörligt etnografiska metoder kritiskt och transparent reflektera kring den metod och teori som använts för att producera ett visst resultat. Dessutom anklagas förespråkare av diskursteori ibland för att inte erbjuda konkreta analysverktyg (Howarth och Torfing 2005: 316). Som ett svar på denna kritik kan kommande avsnitt ses som ett försök att, så konkret som möjligt, beskriva hur diskursteorin har tillämpats.

Den process jag hittills har beskrivit ugjorde en första analys, eftersom tankearbetet tar vid redan under insamlingen av materialet. Att myndigheter spelade en stor roll för yrkesfiskarna blev uppenbart redan i den första fokusgruppintervjun som gjordes i forskningsprojektet. Men det var först när jag hade samlat in ännu mer empiriskt material som jag kunde se fler aktörer med betydelse för yrkesfiskarna. Den tidigare forskning som jag läst in mig på hjälpte mig också att förstå yrkesfiskares sociala och kulturella sammanhang. Dessa tidigare studier handlade om styrning, turism, värdskap och autenticitet, liknande de teman som återkom i materialet. Jag studerade även kulturhistorisk forskning och viss yrkeshistorisk forskning om agrara yrken och näringar efter att ha deltagit i fisket, lyssnat på yrkesfiskarnas berättelser om yrket och bekantat mig med intresseorganisationen.

I en process av fältarbete, transkribering, skrivande, inläsning av tidigare studier, inläsning av teori, skrivande, ny insamling av empiri, inläsning av tidigare studier och nytt fältarbete, växte analysen fram efterhand. Inspirerad av kulturanalys (Ehn och Löfgren 2001, Marcus 1995), letade jag först efter likheter och mönster och tematiserade och omtematiserade intervjumaterialet efter flera omläsningar. Eftersom jag själv hade byggt upp intervjuguiden i kronologisk ordning och för att mer systematiskt analysera intervjumaterialets arbetslivsberättelser, letade jag inledningsvis efter särskilda händelser som respondenterna knöt till förändring i form av brytpunkter (Ehn och Löfgren 2001: 122). Jag läste igenom de transkriberade intervjuerna och markerade i texten genom att göra korta beskrivningar av vad stycket handlade om, för att i ytterligare en omläsning välja ut ett antal återkommande teman.

Jag skrev sedan ut intervjuerna med en bredare marginal i högerkanten, för att kunna föra nya och mer utförliga anteckningar samt klistra minneslappar invid återkommande teman. Anteckningarna och markeringarna underlättade sökandet efter de tematiska avsnitten, när jag senare sammanställde temadokumentet som användes som underlag för att skapa analytiska texter.⁴³ Jag markerade även variationer från de teman som var återkommande. Därefter vidtog en mer systematisk tematisering av materialet och så småningom ordnade och fördjupade jag tolkningarna av teman, med kommentarer kring de mönster/olikheter jag noterat. Några teman som jag noterade tidigt var "natursyn", "prat om fisket förr, nu och i framtiden" samt "synen på sig själv som fiskare/yrkesidentitet".

Fältanteckningar och bilder sorterades till en början in i kategorier efter typ av sammanhang, ett material som efterhand har fungerat både som direkt analysmaterial och som kontextbelysande komplement till framväxande kategorier i analysen av intervjuerna. Efterhand började jag notera mer övergripande mönster i materialet. Under forskningsprocessens gång skissade jag på översikter med olika teman. Jag provade att sätta dem i relation till varandra och för att ta ett exempel från 2014 (se bild 3) fann jag tre uppdelningar som respondenterna gjorde: först mellan det dåtida och framtida fisket, sedan mellan hur ett fiske borde gå till på "riktigt" och dess motsats samt, slutligen, uppdelningar mellan småskaligt och storskaligt fiske.

I samband med dessa uppdelningar noterade jag också likheter och skillnader i jämförelse med tidigare forskning, till exempel att studier om styrning av små företag på landsbygden använde begrepp som handlade om förändring/utveckling, vilka delvis korresponderade med tidsaspekten i det empiriska temat "prat om fisket förr...". Efter ytterligare genomläsningar med fokus på hur kustfiskets bakgrund, status och framtid kom till uttryck, utkristalliserades temat "vision om omvandling". En del uttryck som förekom i observationerna från möten samt i myndigheternas texter, såsom "värdskap", "addera värde", "hållbar utveckling", "hållbart fiske" "lokal kunskap" och "diversifiering" dök även upp i tidigare forskning.⁴⁴

I studier om små företag och turismutveckling fann jag exempelvis alla ovanstående begrepp, och i forskningen om gårdsturism återfanns även begreppen värdskap och autenticitet. De teoretiska begreppen gjorde anspråk på och förklarade delvis den vardagliga praktiken, såsom besökarens förväntningar och interaktioner i servicemötet samt talet om styrning och yrkesroll. Jag funderade en del över yrkesfiskarnas förhållningssätt till sin näring, hur de talade om sin roll i relation till fiskenäringen globalt, samt i relation till subgrupper inom det svenska fisket, både som småskaligt fiske och som den enda fiskaren i sin hamn.

När det gäller analysen av det empiriska textmaterialet tog jag till en början stöd av några grundläggande frågor som, enligt textanalys inom etnografiska metoder, bör ställas: Hur är texten skriven? Hur förväntas texten läsas och hur skulle den kunna läsas av mottagaren? Vem är avsändare? I vilket syfte har texten tillkommit, vad tas för givet, vilka förkunskaper krävs av läsaren och vilka narrativ formas i texten? På vilka sätt förstärks dess budskap? (Silverman 2011: 239). Såväl intervjumaterialet som observationerna, dokumenten, mediatexterna och bilderna innehåller skilda anspråk på att framställa fiskenäringen på bestämda sätt. Människors diskursiva praktiker återfinns med andra ord i en blandning av empiriska materialtyper (Börjesson 2003).

Ett helt avgörande vägval var när jag bestämde mig för att fokusera på den diskursiva dimensionen i materialet, det vill säga olika sätt att göra och veta vad kustnära yrkesfiske "är". Insikten hjälpte till i den fortsatta analysen, där jag så småningom fann olika positioneringar i materialet. Jag läste igenom materialet på nytt med frågorna: "Vilket slags kustnära yrkesfiske konstrueras här", "Vad sägs här om yrkesfisket?", "Hur går detta yrkesfiske till?", samt "Vem talar här och till vem?". Redan tidigare hade jag noterat att vissa relationer till andra människor återkom (mer än andra) i materialet: yrkesfiskares relation till styrning, till besökare, till andra fiskare och till sig själva. Med den diskursteoretiska "lins" som belyste olika röster som gjorde anspråk på att forma fisket på bestämda sätt, framträdde relationerna ännu tydligare. I samband med denna insikt reviderades mitt sätt att förstå arbetslivsberättelserna (se ovan) och jag kunde även se den återkommande användningen av metaforer.

praktiker och är därför särskilt användbara för att studera tillblivelse av diskurs (Macgilchrist och Van Hout 2011). Att använda diskursteoretiska begrepp, såsom positionering, bör dessutom vara en integrerad del av en hel studies tillvägagångssätt (Winther Jørgensen och Phillips 1999).

Reflektion om etik

Under forskningsprocessen har jag strävat efter att reflektera och agera enligt god forskningsetik. Yrkesfiskarna är en ytterst liten grupp av näringsidkare i Sverige och fiske har tidvis varit ett konfliktfyllt område. De individer som har deltagit i studien bör därför inte kunna identifieras. För att minimera risken är intervjuerna anonymiserade enligt en kod. Yrkesfiskarna och en del platsangivelser har därför givits fiktiva namn och detaljer i bilder som riskerade röja någons identitet, är bortredigerade. Ytterligare en anledning till att intervjuerna har anonymiserats är att det finns en risk för att det som återges i studien uppfattas på ett helt annat sätt av den som uttalat sig, jämfört med vad denne avsåg med det uttrycket. Därför vill jag understryka att materialet i studien består av reflektion och tillbakablick och återgivning av det som sagts och gjorts, inte tolkningar av personers egentliga avsikt eller "avslöjanden" av vad som egentligen inträffat. Jag har också vidtagit försiktighetsåtgärder i förvaringen av materialet.⁴⁶

Jag har varit lyhörd för oväntade händelser och teman ute på fältet, utan att helt låta dessa styra studien i någon riktning. Jag funderade en hel del över vilka slags intervjuvar en forskare bör och inte bör redovisa. Trots att jag inte hade ställt frågor specifikt om vissa ämnen, dök de ändå upp som teman i nära nog alla yrkesfiskares berättelser. Jag beslutade mig för att exkludera partipolitiska åsikter medan den omfattande myndighetskritiken, som jag först uppfattat som alltför känslig, ändå bereddes plats i analysen.

Det avlönade utvärderingsuppdraget för ett fiskeområde handlade om att kartlägga fiskeutvecklingsprojekt och deras måluppfyllelse. Uppdraget var inte av strategisk art, utan utvärderande, där deltagarna reflekterar över lärdomar från projekten, samt gör en självkritisk värdering av hur projektmålen uppfyllts (Jerkedal 2010), i detta fall i förhållande till fiskeområdets strategiska huvudmål. Karaktären på uppdraget definierades i ett avtal som träffades mellan alla involverade parter innan uppdraget hade påbörjats. Detta avtal följdes med stor noggrannhet och projektet genomfördes med fullständig transparens.

Då analysarbetet färgas av att man som forskare vistas i fältet och då avhandlingens skrivprocess så småningom krävde full uppmärksamhet, kontinuitet och tid, distanserade jag mig från det empiriska fältet i slutfasen av forskningsprocessen genom att avböja fortsatta mötesinbjudningar och gå ur en grupp för yrkesfiskare på sociala medier. Jag tackade även nej till ett erbjudande att delta i strategiarbetet inför en kommande programperiod i ett fiskeområde.

Slutligen vill jag säga några ord om själva framställningen av texten. Enligt Aspers (2007) tenderar experters utsagor att antingen ges för hög status eller också riskerar man som forskare att reducera den typen av material för mycket i analysen. Det är av flera skäl svårt att uppnå en balans mellan typer av utsagor men jag har försökt att beakta balansen av utsagor genom att så många som möjligt av de intervjuade personerna får komma till tals. Samtidigt som jag har strävat efter att redovisa en bredd av respondenter har jag ibland ändå valt att återkommande lyfta fram vissa personers utsagor mer än andra. Det beror på att just det materialet på ett tydligt

och uttömmande sätt belyser det aktuella temat, då en del intervjupersoner uttrycker sig mer tydligt än andra.

Allt empiriskt fältmaterial, som observationer och intervjuer, redovisas i imperfekt. Texterna är myndighetsdokument och tidningsartiklar som ger uttryck för perspektiv på framtiden vid den tid de producerades, men även detta material presenteras i imperfekt. Alla analytiska resonemang framställs däremot i presens. Det har nu blivit dags att introducera det kustnära yrkesfisket och jag börjar med att undersöka hur yrkesfisket positioneras i visioner och framtidsbilder.

4. Visioner om hållbart fiske

Hur framställs framtidens fiske i skärningspunkten mellan politiska styrningsvisioner och det kustnära yrkesfiskets vardag? I detta kapitel söker jag svar på hur visioner om fisket hänger samman med yrkesfiskets vardag. En vision är en abstrakt bild av ett idealt scenario, en utopi. Visioner innehåller förslag på önskvärda positioner, ur ”visionärens” perspektiv. Att skapa och uttrycka en vision betyder emellertid inte att ha tolkningsföreträde på det området. Däremot kan visioner leda till strategier och konkreta handlingar och uppfyllelse av mål som överensstämmer med visionen.

Visioner kan generera motstånd hos människor med en helt annan vision. Även enskilda människor vidareförmedlar bilder av framtiden, som är individuella och kollektiva. Uttrycket vision används dock sällan i vardagligt tal om framtiden. Därför betecknar jag i detta kapitel enskilda personers förhållningssätt till framtiden som just detta, eller som bilder av framtiden. Till läsaren vill jag påminna om att det teoretiska perspektivet innebär att visioner eller framtidsbilder som individer ger uttryck för, inte ska förstås som unika för den individen.

Det övergripande temat för det första analyskapitlet är alltså visionsarbete i fiskenäringen. Temat har två delar, varav det första handlar om fiskeförvaltningens visioner och det andra om yrkesfiskares relation till näringens framtid. Materialet som ligger till grund för detta första analyskapitel består till stor del av myndighetsdokument, men även av observationer från möten mellan fiskare och myndigheter, liksom av intervjuer med fiskeförvaltare och fiskare.

En EU-guide till lokalt hållbart fiske

Det här avsnittet, som handlar om fiskeförvaltning, inleds med EU:s visioner för fiskenäringen i Europa runt 2010-talet och framåt. Därefter går jag in på visionsarbetet i svensk fiskeförvaltning och interaktiv styrning, vilken tar sig uttryck i remissmöten och möten i utvecklingsprojekt.

En av hörnstenarna i EU:s agenda för jobb och tillväxt, ”Europastrategin 2020” var den så kallade ”blå ekonomin” (EU 2012: 2). Den innebar att havssektorn sågs som en potentiell tillväxtsektor, förutsatt att fiskresursen kunde utnyttjas effektivare exempelvis genom turismen. Ett program antogs för så kallad ”blå tillväxt”, som framhöll kustområdenas turism (ibid.: 4) och småföretagarna som prioritet (ibid.: 6, 10, 11) på basis av att havs- och kustturismen utgjorde den enskilt största maritima branschen av alla (ibid.: 10).

Den 1 januari 2014 trädde så småningom den nya gemensamma fiskeripolitiken i kraft, med målet att bevara och utnyttja fiskresurserna ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart (EU 2013: 1, EU 2014a) och där diversifiering av fisket ingick som en del (EU 2014b: 24). Fiskerifonden finansierade fiskeripolitiken och det var fondens nätverk Farnet och

medlemsstaternas myndigheter som implementerade reformens fokus på diversifiering i fiskeområden runt om i Europa (EU 2011a, EU 2011b, Jordbruksverket 2019).⁴⁷

Guiden "Adding Value to Local Fishery and Aquaculture Products" (EU 2011a) är ett bra exempel på de snarlika budskap som återfinns i en rad publikationer på Farnets hemsida, vars syfte är att erbjuda vägledning för fiskeområdenas yrkesfiskare, styrelsegrupper och projektdeltagare (EU 2011-2019).

Farnet menade i guiden att problemet som måste lösas inom fisket, var att näringen inte var tillräckligt lönsam (EU 2011a). Farnet argumenterade för att näringens "producenter" i framtiden behövde bli "fullfjädrade spelare på marknaden" och att de skulle kunna skapa aktiviteter för att "addera värde" till sin verksamhet (ibid.: 7). För att uppnå "mervärde" borde yrkesfiskare och andra aktörer i fiskeområdena också lära sig förstå hur konsumenters smak och vanor ändrades över tid. De borde även, utifrån sin nya kunskap om marknaden, "anpassa sina produkter till förändrade behov och förväntningar hos konsumenterna" (ibid.: 5). Enligt guiden bar nämligen alla produkter på berättelser, och en varas ursprung och historia var minst lika viktig som produkten i sig. Fiskenäringens potential att leverera färska kvalitetsprodukter betonades, liksom dess roll för kulturhistoria kring maten och fiskets kopplingar till människors intresse för naturen och fritidsupplevelser.

Argumentet att fiskenäringen behövde utvecklas i just denna riktning, mot besökarna, förstärktes med några tecknade bilder och fotografier i guiden (se bild 4). Omslagets övre fält täcktes av en serie mindre färgfotografier, medan den nedre delen visade en större färgteckning. Ett av fotografierna i det övre fältet föreställde en kyldisk där färsk plattfisk var upplagd på krossad is. Nästa fotografi visade en rad glasburkar, som stod uppställda i förgrunden av en havsvy. Glasburkarna var förseglade med rutigt tyg och snören, samt var märkta med pappersetiketter. Det tredje fotografiet föreställde en sportfiskare i färd med att fiska ombord på en båt. Enligt guidens texter utgjorde samtliga fotografier förslag på produkter och tjänster som fiskare skulle kunna erbjuda, i linje med guidens rekommendationer.

Den färgrika teckning som dominerade på broschyrens omslag visade en yrkesfiskare iklädd karaktäristiska blå byxor med hängslen. Fiskaren stod mitt i bilden med några fiskeredskap vid sina fötter. Han omgärdades av en i jämförelse mycket stor fisk som var uppdelad i fyra lika stora bitar. De fyra olika fiskdelarna var utformade som stora pusselbitar i starka färger. Det var således ett olagt pussel som omgärdade yrkesfiskaren, som samtidigt var placerad i centrum för ett antal stora frågetecken. Budskapet att fiskaren befann sig i bryderi var tydligt, eftersom han med en bekymrad min och ännu ett frågetecken placerat på magen, kliade sig i huvudet under mössan. Fyra tecknade pilar strålade även ut från yrkesfiskaren, riktade mot de fyra fiskpusselbitarna.

För läsare av guiden föreföll pusselbitarna enkla att sätta samman, om inte yrkesfiskaren funnits mitt i pusslet. Vid närmare betraktande var pusslet även försett med små symboler som gav information om vilka slags delar som ingick i detta pussel. En pusselbit visade eurovalutan, en symbol för finansiella aspekter av fisket. En annan pusselbit visade ett litet marknadsstånd, som symboliserade direktförsäljning och närmarknader. En tredje pusselbit visade tillskurna fiskbitar, som symbol för förädling av fisk, medan den sista pusselbiten visade orden "TV" och "www". Dessa var förkortningar för olika slags medier, vilket förklarades närmare i guidens text. Läsaren fick veta att samtliga pusselbitar representerade den företagsekonomiska modellen "Fyra P", som stod för "product, place, promotion and price". Guidens bekymrade

fiskare rekommenderades, i symbolisk mening, att använda modellen för att sätta samman pusselbitarna produkt, plats, marknadsföring och pris som sammantaget skulle kunna skapa en hel fisk.

Farnet kommunicerade att modellen var en väg till att skapa mervärden för yrkesfisket, som i sin tur skulle skapa ett "lokalt hållbart fiske" (ibid.: 19). Den företagsekonomiska diversifieringsstrategin och marknadsföringsmodellen var ett grundläggande inslag i Farnets vision om framtidens yrkesfiske, åtminstone för att få medel i fiskeområdena.

För att utveckla framtidens yrkesfiske, borde yrkesfiskare enligt Farnet också föra dialog med myndigheter och medier, identifiera, direktkontakta och positionera sig marknadsmässigt i relation till olika kundsegment, finna finansiering hos banker, samt nätverka med affärspartner (ibid.: 9). Avslutningsvis formulerades förhoppningar om ett "sunt" och potentiellt "kapitaliserande" framtida yrkesfiske (EU 2011a: 8).⁴⁸ Pusslet är en klassisk metafor för ett problem (Lakoff och Johnson 2008). Fiskerifondens och Farnets förslag till hur diversifiering kan gå till, tar sig här uttryck i att Farnet formulerar ett problem att ta spjår emot, för att föreslå aktiviteter som fiskerifondens medel ska användas för i fiskeområdena. Farnet tillskriver fiskenäringen problemet att yrkesfiskare saknar kunskaper i att sätta samman viktiga delar av ett lokalt hållbart fiske.

Bild 4. Bilder ur "Farnet guide #3. Adding value to local fishery and aquaculture products".

Till vänster det olagda pusslet och till höger det färdiga pusslet av den hela fisken, som fotograferas av en konsument med dess olika förväntningar och preferenser. Bilderna återges med tillåtelse från Farnet © Ilfracombe and District Tourism Association; © Farnet; © Farnet; © Johnny Murt; © Slowińska FLAG; © Ivan Selo (Société au Rythme des Marées).

Det dilemma som yrkesfiskare har och som på något sätt bör lösas, enligt Farnet, är att yrkesfiskare inte är tillräckligt utbildade och marknadstillvända. Enligt guiden kan problemet lösas genom att fiskaren skaffar sig marknadsföringskompetens och diversifierar sitt företag.

Den diversifiering som rekommenderas är alltså, som en påminnelse till läsaren, en företagsekonomisk strategi där yrkesfisket förstås som bas för att skapa flera inkomstbringande aktiviteter, som till exempel en turismverksamhet.

Fiskaren själv står i centrum för problemet. Han står också i vägen för problemets lösning: den uppdelade fisken som ska bli hel. Ingen annan aktör syns på bilden, bortsett från pusselbitarna. De eventuella andra aktörer som kan tänkas vara involverade i bitarnas symbolik, som försäljning eller förädling, tillskrivs åtminstone passiv betydelse. Det är en uppsättning av aktiviteter och element i fiskarens omgivning som föreslås som viktiga att beakta och som bör sammanfogas och de omfattar; finansiering, närmarknader, förädling av produkter och kontakt med media.

Fiskaren framställs som både problemet och den uppenbara problemlösaren. Pusselmetaforen förmedlar också att problemen med ohållbart fiske kan åtgärdas på ett isolerat sätt (Lakoff och Johnson 2008: 131), där lösningen handlar om den individuella yrkesfiskarens agerande. Guiden kan förstås som ett uttalande från någon som framställer sig som mer kunnig på området och som gör sig till vägvisare för okunniga (jfr Lakoff 1993: 243). Yrkesfiskares brist på företagsekonomisk kunskap framställs som ett hinder för lokalt hållbart fiske. Farnets budskap ger också uttryck för en ny fiskeripolitik där den individuella yrkesfiskaren har ansvar för att skapa ”mervärden” för ”lokal hållbarhet” (EU 2011a: 8) i kustsamhällena. Den oönskade ”ohållbarheten” – den uppdelade fisken – handlar inte om de industriella aktörer som också omgärdar fiskenäringen, eller om att havet används av andra aktörer. Inte heller handlar den om fiskets historia, kulturarvet, ett hållbart arbete, ekologin eller social rättvisa. Guiden kommunicerar tydligt vikten av att fiskaren blir en mer företagsam och lönsam fiskare (ibid.: 7–8).

Sammantaget framställs det samtida kustnära yrkesfisket som obildat och outvecklat, men också som en näring med stor potential för att agera som turismverksamhet. I sammanhanget etableras och förstärks också en förståelse av diversifiering som utesluter att yrkesfiskare kan mångsyssla på andra sätt, exempelvis genom att ägna sig åt ett helt annat företagande eller att lönearbeta vid sidan av fisket.

Visioner i svensk fiskeriförvaltning

Den andra delen av det visionsarbete som jag studerar i detta kapitel är visioner om fisket på en nationell styrningsarena. I detta visionsarbete återfinns två underteman som tillsammans kännetecknar visionsarbetet också erbjuder vissa positioner för fiskare. Det första berör regelförenkling och det andra handlar om fiskets kulturella värden och attraktionskraft. EU:s och den svenska regeringens fiskeripolitik implementeras i Havs- och vattenmyndighetens fiskeförvaltning med hjälp av kvoter, regler och förordningar. Men när det gäller visioner om framtiden tar dessa sig uttryck i myndigheters visionsdokument, strategiska planer, handlingsplaner och program som riktar sig till landsbygdens småskaliga producenter.⁴⁹

Regelförenklingar i sikte

EU:s fiskeripolitik började tillämpas i Sverige från och med inträdet i EU, alltså långt före fiskerireformen 2014. En sådan implementering var den nya fiskerifonden EHFF, som startade 2007 och som blev ett finansiellt fundament för fiskeripolitiken och fiskeområdena, där diversifiering av fisket i form av tjänster och turismverksamhet alltså premierades. Jag undersöker därför några av de svenska visioner och handlingsplaner som rörde svenskt yrkesfiske från denna tid och framåt.

En del av den statliga styrningen av yrkesfisket som förmedlade visioner om framtidens fiskenäring i Sverige, återfanns i en strategi för att ”stärka utvecklingskraften i landsbygdens näringar” från 2008 (Regeringen 2008: 1). Där gav Sveriges regering uttryck för att de bedrev ett ”intensivt och systematiskt regelförenklingsarbete /.../ för att göra det lättare att driva företag i alla delar av Sverige” (Regeringen 2008: 57). Regelförenklingarna beskrevs som en av de viktigaste förutsättningarna för landsbygden och för det framtida yrkesfisket:

I ett kapitel om ”strategiska insatser för starkare näringsliv i alla landsbygder” och för ”viktiga näringar i olika landsbygder” (ibid.: 49, 76), behandlade ett avsnitt särskilt utvecklingen av småskaligt fiske. Utveckling av fiskenäringen framställdes som ett viktigt inslag i den regionala ekonomin och skärgårdarnas utveckling (ibid.: 106). Med målet att ge goda förutsättningar för de traditionella kustsamhällenas fiskelägen och för att kunna diversifiera det småskaliga fisket, som i dessa dokument även framställdes som en ”värdefull turistattraktion” (ibid.), ville regeringen klarlägga hur reglerna tillämpades på lokal och regional nivå (ibid.: 58).

Ambitionen med utredningen var att minska jordbrukets, skogsbrukets och fiskenäringarnas administrativa kostnader (ibid.: 59). Småföretagarna utlovades förenklingar av regler för att de skulle kunna frigöra tid och resurser, inte minst så att de skulle kunna expandera:

De särskilda och attraktiva natur- och kulturmiljöer samt kulturresurser som finns i många landsbygder utgör en stor utvecklingspotential... /.../ attraktiva miljöer ger goda förutsättningar för ökat nyföretagande samt diversifiering och utveckling av befintliga företag, exempelvis inom upplevelseindustrin och tjänstenäringarna (ibid.: 7).

Målet med regelförenklingarna sades vara att yrkesfiskarna skulle kunna skapa mervärden, inte bara för fisket självt men också för dess lokala omgivning och nationellt.

I nästa avsnitt behandlar jag ett visionsarbete där specifika aktiviteter som har med fiskets kulturella värden och attraktionskraft att göra, föreslås för framtidens yrkesfiskare.

Fiskets kulturella värden och attraktionskraft

I samma strategi, för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder (Regeringen 2008), menade regeringen att färsk och lokalförädlad fisk spelade en stor roll för de svenska kusternas attraktionskraft. De traditionella kustsamhällena, med sina fiskelägen och sitt småskaliga fiske, föreslogs kunna fungera som värdefulla turistattraktioner i framtiden, särskilt med tanke på möjligheterna för hamnbesökare att köpa färsk och lokalförädlad fisk (ibid.: 106). I Landsbygdsdepartementets operativa program för fiskenäringen från 2007 till 2013, menade regeringen även att fiske var ”en kulturyttring” (Regeringen 2007: 18), som föranledde ett

särskilt skydd för det småskaliga fisket, samt för tillvaratagandet av gamla sjöbodan (ibid.). I en handlingsplan för Landsbyggsdepartementets och Jordbruksverkets vision "Sverige, det nya matlandet" (Regeringen 2009), riktades ett förslag direkt till fiskenäringen om att nationens matproduktion skulle dra mer nytta av det svenska kulturarvet.

Det föreslogs att satsningar skulle göras på småskaligt kustnära fiske, eftersom näringen ansågs kunna bidra till visionen "Matlandet Sverige", där "basen är goda fiskbestånd och ett hållbart nyttjande av naturresurserna". Samma resonemang, i vissa fall i form av likalydande meningar, lyftes även fram i det operativa programmet för fisket (ibid.: 4). Lokal kust- och matkultur sågs åter som outnyttjade tillgångar, där yrkesfiskare kunde skapa "mervärden" (ibid.: 11) för lokalsamhällena särskilt genom att diversifiera fisket. De aktiviteter som föreslogs var att skapa "upplevelseturism av hög kvalitet" (ibid.: 14) samt att förädla sina "högkvalitativa livsmedel" (ibid.: 7) och "närproducerat" (ibid.: 10) i form av egna eller andra lokala fiskares fångster. Ett uttalat mål i visionen var också att öka förutsättningarna för små och medelstora fiskeföretag, eftersom "vår långa kust och många inlandsvatten utgör en unik resurs för fisket liksom för rekreation och turism" (ibid.: 14).

Yrkesfisket framställs som en mycket lovande och lukrativ framtidsbransch i myndigheternas visioner, där man förutsätter att konsumenters och hamnbesökarens efterfrågan på upplevelser med förankring i naturvärden och svensk kulturhistoria kommer att växa.

Visioner och interaktiv styrning

Jag fortsätter undersöka visioner och deras innehåll i ytterligare ett sammanhang av fiskets styrning, och nu gäller det mer specifikt den så kallade interaktiva styrningen i form av remissmöten och möten i samband med de så kallade fiskeområdena. Under perioden 2007–2013 etablerades fjorton fiskeområden i Sverige och EU:s fiskerifond finansierade dessa tillsammans med lokala myndigheter. Ett krav för att ett fiskeområde skulle beviljas medel av Jordbruksverket i Sverige var att det initierades och drevs av flera lokala aktörer tillsammans. Representanterna skulle komma från det lokala näringslivet, lokala myndigheter och den lokala ideella sektorn.

Deltagarna i projekten måste själva avgränsa ett geografiskt område och dessutom var de tvungna att finna medfinansiering för hälften av projektmedlen hos lokala myndigheter eller andra intresserade aktörer. Samverkan stod i fokus för projektformen, vilket också låg i linje med artikel 30 i fiskerireformen, där det sades att "dialog med aktörerna har visat sig vara av stor betydelse för att nå den gemensamma fiskeripolitikens mål" (EU 2013: 7) och detta angavs som ett av skälen till att nya allmänna bestämmelser skulle antas. Fiskeområdena, olika rådgivande organ och remissmöten hörde till sådan samverkan och dialog.

Det är visionsarbete i denna form av interaktiv styrning som står i fokus för nästkommande avsnitt, vilket innehåller fyra underteman: "Respons på remiss", "Den maritima pedagogen", "En hyllning till entreprenören" och "Den svärfångade hållbarheten". Vi börjar med att besöka ett så kallat remissmöte inför fiskerifondens omstrukturering av fiskeområdena.

Respons på remiss

I fokus för detta avsnitt står ett nationellt remissmöte 2012 inför omstruktureringen av de nya fiskeområdena i programperioden som skulle påbörjas 2014. Temat för mötet var dels att EU och Jordbruksverket skulle informera aktörer i de fjorton fiskeområdena om nyheter i den kommande programperioden, dels att välkomna aktörernas synpunkter på fiskeområdena.

Flera olika aktörer inom det svenska yrkesfisket hade bjudits in till remissmötet. En EU-representant höll i mötet, liksom några representanter från Jordbruksverket. I publiken satt en person från Näringsdepartementet, ordföranden för Sveriges Fiskares Riskförbund, några yrkesfiskare, representanter från förädlingsindustrin samt några forskare. Efter inledande kaffe och mingel leddes deltagarna in i en hörsal. EU-representanten guidade publiken genom förslaget på fiskerifondens framtida utformning, med hjälp av en visuell presentation på en stor väggskärm. I huvudsak handlade presentationen om att EU skulle fasa ut sina finansiella fondstöd, vilka tidigare hade haft som fokus att reducera den svenska fiskeflottan. Större delen av fiskerifondens stöd skulle i framtiden gå till lokala utvecklingsprojekt, som exempelvis diversifiering av fiskerier i fiskeområden, enligt representanten.

Några termer som återkom i presentationen var enhetlighet, delad förvaltning, färre program för flera områden, och samfinansiering. Representanten förklarade att de framtida stöden för fisket skulle innebära att fondmedel som tidigare varit separata för fiskeområdena, respektive för landsbygdsutvecklingen, i framtiden skulle slås samman på administrativ nivå. Rubriken på en del av bilderna löd "Simplification", det vill säga förenkling. På grund av att organisationen av fonderna för utveckling av fisket tidigare hade varit alltför administrativt krånglig var det enligt representanten en del av den nödvändiga förenklingen att slå samman de olika fonderna. Sammanslagningen skulle innebära att fiskeområdena kunde administreras enklare. De skulle komma att utgöra en vidare organisation med stöd från flera utvecklingsfonder, till exempel fonden för landsbygdsutveckling och fonden för kust och fiske. Fisket skulle organisatoriskt integreras i ett större projekt för så kallad "lokalt ledd utveckling" (LLU).

Ett annat tema för fiskeområdenas framtida inriktning var att fiskarens familj borde bidra mer till att utveckla yrkesfisket. Representanten talade en hel del om att fiskarfamiljerna borde samverka mer inom familjen och att yrkesfiskarens partner kunde involveras mer i fiskenäringens utveckling. Framför allt ville man att kvinnornas dolda arbete i fiskenäringen borde uppmärksammas mer.

EU-representanten välkomnade synpunkter från yrkesfiskare och andra i publiken. Reaktionerna på presentationen lät inte vänta på sig och några personer i publiken bad direkt om ordet. En yrkesfiskare frågade om en ny regel som nyligen hade införts i samband med den nya fiskeripolitiken. Yrkesfiskaren förklarade att den nya regeln, som inte längre tillät att fiskare gör så kallade utkast, inte skulle fungera i praktiken. Yrkesfiskaren hade alltid kastat tillbaka en del av den fångade fisken i havet.

Den nya regeln skulle komma att förbjuda dessa utkast oavsett fiskets omfattning. Fiskaren som hade bett om ordet, bedrev småskaligt kustnära yrkesfiske, som de lokala utvecklingsområdena syftade till att understödja, och han poängterade därför att det var orimligt att utkastförbudet skulle komma att gälla för fiske i liten skala. Han förklarade för representanten att all fisk tvärtom inte borde tas i land, eftersom en del av den fisk som fångades behövde återutsättas för att äta sig större och för att kunna reproducera. Att göra det så kallade

utkastet var enligt yrkesfiskaren ett vedertaget bruk för att fisken skulle kunna växa, vilket överensstämde med den nya fiskeripolitikens mål gällande "hållbart fiske". Myndighetsrepresentanten svarade att alla kommentarer var välkomna, men yrkesfiskaren fick inget direkt svar på sin fråga.⁵⁰

Resonemanget var bekant från tidigare samtal med andra yrkesfiskare. De påpekade, liksom fiskaren på remissmötet, att det nya förslaget om utkastförbud inte alls var förankrat i deras verklighet. Enligt de småskaliga yrkesfiskarnas logik fick fisken i stället möjlighet att växa till sig när den slängdes tillbaka eftersom den, till skillnad från i trålfiskets utkast, överlever. På så sätt stördes inte fiskens reproduktion. Det nya förslaget, att ett utkastförbud skulle införas oavsett fiskemetod, kunde därför få motsatt effekt än fiskeripolitikens mål att sträva efter hållbart fiske.

Det är främst två saker som behöver åtgärdas i samband med fiskets diversifiering, enligt remissmötet. För det första, i den vision om utveckling av fiskenäringen som växer fram, tillskrivs det kustnära yrkesfisket och den egna förvaltningen karaktären av att vara onödigt krångligt organiserade. Även i detta sammanhang framställs förenkling, nu med fokus på organisation, som vägen framåt för en levande landsbygd och för ett mer hållbart fiske. Det andra önskvärda framtidsscenarioet bygger på att yrkesfiskare bör få mer stöd av sin familj i utvecklingen av fisket. Dessa visioner knyter an till gamla tiders fiske, då fiskarfamiljerna också hjälptes åt med fisket. Visionen om framtidens fiske innehåller därmed en tillbakablick till den fiskenäring som varit.

Ett remissmöte som det här innebär att myndigheter erbjuder inbjudna gäster att ställa frågor och att ge kommentarer på förslag. De människor som styrningen gäller, och som förväntas förverkliga visionerna, ges alltså möjlighet att delta i debatten. Det är en interaktiv form av styrning som kan generera både bifall och motstånd gentemot de idéer som presenteras.

Sociologen Alex Koutsouris, som forskar om landsbygdsutveckling, menar att det i offentlig styrning i EU blir mer vanligt med en uttalad vilja till dialog med medborgare. Allt fler myndigheter initierar dialogprocesser där ambitionen är att samverka och tillvarata människors olika kunskaper. En bakgrund till detta är att EU tidigare har kritiserats för att inte förankra sin politik i praktiken och för att inte ta strävan efter demokrati på allvar (Koutsouris 2008). Dialog i partnerskap, idéburna gräsrotsprojekt, liksom remissmöten, samverkansprojekt, samförvaltningsinitiativ, fiskeområden, landsbygdsprojekt och lokalt ledd utveckling, är alla aktiviteter som hör till denna nya styrningsstil, som brukar kallas "governance", eller interaktiv styrning. Den introducerades på ett genomgripande sätt redan i reformen av fiskeripolitiken år 2002, och gör det möjligt för staten att delvis styra icke-statliga aktörer "underifrån", eftersom samverkan ska bygga på deras idéer och initiativ (Griffin 2010). Koutsouris menar dock att inte heller denna interaktiva styrning fungerar, av det skälet att lokala representanter för styrningen talar ett helt annat språk än de lokala aktörer som styrningen strävar efter att inkludera. Den lokala kunskap som projekten syftar till att involvera är mer heterogen och komplex än den lokala styrningens expertkommunikation, vilken ger intryck att förstå småföretagarna som en homogen grupp (Koutsouris 2008).

Vi ser i remissmötet om fiskeområdena att en yrkesfiskare i publiken använder det erbjudna utrymmet för att ställa frågor och diskutera problem. Yrkesfiskaren påtalar komplexiteten, som är grundad i erfarenheter och kunskap om hållbart fiske som han har i sin egenskap av yrkesfiskare. I visionsskapandet positionerar sig representanten som expert, vilket

genererar reaktioner hos de människor som förväntas foga sig i förändringen. Yrkesfiskets kunskap om fisket överensstämmer inte helt med den position som hållbar fiskare som myndigheterna erbjuder. De visioner som presenteras på remissmötet är inte förankrade i fiskets vardagliga praktik.

Espersson (2010) visar i sin avhandling hur styrning som inbegriper samverkan implementerades i en svensk myndighet under 2000-talets första årtionde. Tonvikten låg på organisation, effektivitet, flexibilitet och ekonomiska värden och Espersson menar att myndigheternas införande av "new public management" har varit ett sätt att öka deras produktivitet. Men hon menar också att denna styrning kan förstås som en anpassning till omgivningens föreställningar om hur en legitim verksamhet bör styras (ibid.). Governance är en idé som tillämpats av många olika myndigheter sedan början på 1990-talet. Men att döma av Espersson (2010) och Koutsouris (2007), tillsammans med yrkesfiskets respons och reflektion här, väcks frågor huruvida interaktiv styrning i fiskenäringen är en fråga om anpassning efter föreställningar om hur modern styrning bör göras, alternativt hur väl förankrad styrningen är i yrkesfiskets vardag.

Även om demokrati ska stå i fokus för styrningen, har dess perspektiv ofta tolkningsföreträde. Inflytandet över beslutsfattande förefaller asymmetriskt i relationen mellan yrkesfiske och myndigheter av skälet att fisk är en resurs som ägs av allmänheten och som därför regleras av staten.

Den maritima pedagogen

Remissmötet ovan ägde rum i början av 2012 och målet var att vidareutveckla de fjorton fiskeområden som hade etablerats runt om i Sverige under perioden från 2007. Under mina fältarbeten fick jag möjlighet att följa ett fiskeområde från dess första publika uppstartsmöte hösten 2011 fram till programtidens slut våren 2014. I detta avsnitt kommer jag att redogöra för fiskeområdets officiella uppstartsmöte, där visioner om framtidens fiske blev särskilt påtagliga.

Fiskeområdets första uppstartsmöte var en så kallad "kick-off", under en dag på en högskola på västkusten. Vid en stunds inledande mingel samlades ett 30-tal myndighetspersoner, yrkesfiskare och andra fiskeintresserade personer i foajén till en hörsal. När alla deltagare hade anlänt slog vi oss ner i hörsalen och delgavs dagens program. Ordföranden för fiskeområdet inledde med att välkomna alla och gå igenom programmet. Först på agendan var en redovisning av arbetet med fiskeområdets nya hemsida. En inhyrd mediakonsult visade upp den nya webbplatsen för publiken på en stor bildskärm och demonstrerade de olika funktionerna. Startsidan täcktes av ett stort fotomontage, där en transparent glödlampa guppade på en vattenyta. Hemsidans rubrik, "Ringar på vattnet", täckte övre delen av skärmen och förstärkte det budskap som konsulten muntligen förmedlade, det vill säga att fiskeområdet förväntades skapa synergieffekter i bygden. Glödlampan, en klassisk metafor för ljusa idéer (Lakoff och Johnson 2008: 48), ledde tankarna till uppfinningar och innovationer, ett tema som berördes många gånger under dagen.

Den andra punkten på agendan var en genomgång av fiskeområdets övergripande strategi för verksamheten. Strategin, en handlingsinriktad vision om fiskeområdets framtida mål, presenterades även denna på den stora bildskärmen. Strategins text framhävde vikten av att fiskeområdet skapade ett hållbart fiske. Den betonade även att områdets fiskeresurser och

naturtillgångar skulle lyftas fram till allmänheten och detta skulle genomsyra hela arbetet. Fiskeområdet, som hade avgränsas geografiskt, skulle fokusera på produkter, förädling och marknader som fanns inom området. Andra mål var att lyfta fram fisken som symbol i olika sammanhang, att skapa en fiskerelaterad besöksnäring och olika nätverk, att överföra kunskaper mellan aktörer, arbeta med administration, stärka lönsamheten, skapa arbetstillfällen, satsa på närliggande maritima näringar samt på vattenbruket. Fiskeområdet skulle bruka fiskresursen på "ett biologiskt och samhällsekonomiskt hållbart sätt", ta hänsyn till miljömålen, värna områdets miljö-, natur- och kulturvärden, samt hitta nya mötesplatser för olika aktörer i fisket.

De tredje och fjärde programpunkterna för dagen var mer omfattande än de två tidigare. Fiskeområdets program erbjöd två föreläsningar, först av en välkänd biolog och författare, sedan av en lokal och framgångsrik lantbrukare.

Biologen och författaren var först ut med sin presentation och klaggjorde tidigt för publiken att yrkesfisket borde betrakta sina möjligheter i havet som om de vore bönder. Enligt föreläsaren skapade nämligen de många åarna, insjöarna och kusten goda förutsättningar för livet i havet. Det landskap vi befann oss i karaktäriserades av vad föreläsaren kallade för "blå åkrar". Han liknade sedan havet vid en fruktbar resurs som yrkesfiskarna i fiskeområdet kunde bruka på samma sätt som en bonde skördar sin åker. Föreläsaren föreslog vidare att yrkesfiskarna borde bjuda gäster ombord, exempelvis arrangera hummersafarier, och lära sig hur man berättade om fisket. Han var själv biolog och demonstrerade sitt eget historieberättande med berättelser och bilder som han kallade för "Laxens historia" och "Räkans makalösa liv". I dramatiska ordalag och med hjälp av undervattensfotografier lät föreläsaren publiken ta del av en spännande föreläsning som handlade om skaldjurens sexualliv och vedermödor på havsbotten.

Det budskap som föreläsaren så småningom nådde fram till, var att yrkesfiskare kunde sadla om till "storytellers" med stöd av fiskeområdet. Fiskarnas berättelse skulle kunna marknadsföra fisket och erbjuda potentiella kunder "mervärden", menade han. Detta skulle också bidra till folkbildningen, eftersom människor i allmänhet behövde lära sig mer om hur naturen fungerar. Biologen menade att havet hörde till de platser som allmänheten egentligen visste allra minst om.

På så sätt skulle också yrkesfisket kunna värnas. Han betonade att yrkesfisket kunde generera inkomster som stannade i bygden: "Där finns intressanta möjligheter", fortsatte han och tillade att även nya yrkesfiskare skulle kunna lockas till fiskaryrket genom att bli "marinpedagoger". Något som skulle komma att spela en viktig roll i framtiden var så kallad "paketering", det vill säga en marknadsföring av olika aktiviteter i fisket. Slutligen hävdade föreläsaren att "betalningsviljan är stor och den som gör det bäst konkurrerar bäst".

Mitt i föreläsningen utbrast en yrkesfiskare, förargat: "Det här är en kuliss!" Den fritidsfiskare jag satt bredvid, några rader bakom yrkesfiskaren, skakade på huvudet och mumlade lågt: "Var tyst nu...". Andra i publiken reagerade med att skruva på sig. Jag noterade att ingen av de andra som medverkade på mötet frågade vad yrkesfiskaren menade med att föreläsarens presentation liknade en kuliss. De andra yrkesfiskarnas tystnad antydde att de antingen tagit till sig föreläsarens budskap, eller att de inte blev lika förargade. Kanske de inte vågade instämma. Föreläsaren log emellertid och svarade yrkesfiskaren: "Jag känner till din inställning, jag har sett i media var du står". När det var dags för paus i uppstartsmötet sällade jag mig till den skara där den fritidsfiskare som hade bjudit in mig stod. Jag hälsade på en lokal

fiskeförvaltare och tre yrkesfiskare i sällskapet. Några av dem började tala i negativa ordalag om en liknande satsning tidigare, där några av yrkesfiskarna hade deltagit. De ständiga mötena som samverkan inneburit, uppfattades som ineffektiva av några av dessa fiskare. De menade att de fått kämpa för att få ersättning för tiden och projekten hade mest skapat en massa problem för dem personligen. Jag noterade åter den känsla av motsträvighet jag hade märkt under föreläsningen. Under mitt fortsatta arbete med fiskeområdet observerade jag en del liknande reaktioner, men med tiden framstod samverkan bland deltagarna i detta fiskeområde som mer konstruktiv och positiv.⁵¹

Fiskeområdets vision erbjuder yrkesfiskare positionen som innovatör och maritim pedagog, med hjälp av en rad metaforer som glödlampan och ”blå åkrar” samt exempel på den ”storytelling” föreläsaren föreslår att fiskare kan söka medel för. Föreläsaren positionerar sig som företrädare för allmänheten och som en biologiskt kunnig inspiratör för fiskare. Detta är också, genom valet av föreläsare, fiskeområdets hållning. Föreläsaren använder även metaforer i den meningen att den gemensamma resurs som fiskaren fångar för brödfödan förmänskligas i föreläsarens detaljerade berättelser om skaldjurens vardagsliv.

Även yrkesfiskaren i publiken använder en metafor, uttrycket ”kuliss”, vilken kan förstås som en symbol för att hela situationen uppfattas som ett iscensatt skådespel och en teatralisk fond. I den situation där yrkesfiskaren reagerar använder föreläsaren fiskarens motsträvighet och framställer denne som en avvikare, känd från media.

Olika positioner befinner sig här på kollisionskurs. Ett sätt att förstå yrkesfiskarens reaktion är att visionen uppfattas som svagt förankrad i yrkesfiskets verklighet. Tillsammans med de andra yrkesfiskarnas tystnad under större delen av mötet och mellansnacket i pausen, positionerar yrkesfiskarna sig som motståndare (jfr Hansen 1998: 172). De är representanter för sin näring, det ”objekt” som fiskeområdets kommande aktiviteter avser att utveckla. Förväntningarna på samverkan mellan yrkesfiskare och olika andra aktörer är troligtvis höga på ett första fiskeområdesmöte som detta. Med tanke på att en av de största utmaningarna med interaktiv styrning av naturresurser är att det finns flera olika röster om vad hållbarhet ”är” (jfr Hajer och Laws 2006) behöver olika betydelser som är motstridiga ständigt förhandlas, för att åstadkomma den förväntade samverkan. Vissa positioner ges emellertid mer utrymme än andra, vilket blir ännu tydligare i nästa avsnitt, där jag dröjer mig kvar på samma uppstartsmöte.

En hyllning till entreprenören

Nästa föreläsare var en framgångsrik lantbrukare och det var just framgång som stod i centrum för hans presentation. Vid någon tidpunkt hade lantbrukaren börjat sälja fiskekort till en sjö som var belägen på hans mark. Han hade utvecklat sin verksamhet så att han vid tiden för presentationen erbjöd besökare att fiska, tillsammans med en rad andra aktiviteter på gården. Lantbrukaren berättade om sin bondgård som gått i arv. Han gav en rad exempel på de besöksaktiviteter han kunde erbjuda på gården, såsom rumsuthyrning, konferenser, bröllopsarrangemang och spöfiske. Han berättade också om en rad ”paket”, med benämningar som ”Tjejfiske”, ”Gäddfiske” och ”Turistfiske”. Han erbjöd även husvagnsplatser och gårdshotellrum. Lantbrukaren betonade att om man ville att ens företag skulle kunna ”växa hållbart”, då gällde det att kunna ”ta betalt vad det kostar”. Det kunde vara svårt, menade han.

Men lyckosamt nog, skojade föreläsaren, så hade ”herrar i grupp” en särskild ekonomi som gynnade just detta.

Med tiden hade företaget fått fullständiga spriträttigheter i matserveringen. I motsats till vad föregående föreläsare hade sagt om konkurrens, poängterade lantbrukaren att alla aktörer i den omgivande regionen borde ses som kollegor, inte som konkurrenter. Eftersom lantbrukaren samarbetade med andra företag i bygden, återkopplade han till kick-off-mötets inledning och hemsidans ”ringar på vattnet”, vilket syftade på idéspredning och synergieffekter. Lantbrukaren hade nämligen skapat många samarbeten i bygden. Han uppmanade alla potentiella projektstödmottagare i publiken att tänka företagsstrategiskt ”utanför gården”, eftersom samarbeten med turismaktörerna i bygden hade varit givande. I slutet av föreläsningen skissade lantbrukaren upp sitt företagsstrategiska ”tänk” med två modeller på den vita tavlan. Skisserna visade synergieffekterna som lantbrukarens diversifiering hade skapat i bygden och som ett resultat av detta, skrev han, omsatte företaget idag runt sju miljoner kronor om året.⁵²

På uppstartsmötet ges den kände biologen/författarens och den framgångsrike lantbrukarens idéer tolkningsföretade. Fiskeområdets styrelse sänder en signal till publiken om hur fiskeområdet kommer att styras och indirekt vilka typer av projekt som kommer att beviljas medel. Två möjliga positioner, som fiskeområdet erbjuder yrkesfiskarna i de kommande projekten, är ”den maritima pedagogen” och ”entreprenören”. Dessa förväntningar på fiskets framtid kan förstås som en lokal översättning av EU:s nya fiskeripolitik. Yrkesfisket framställs åter som en potentiellt lönsam verksamhet där turismen är framtiden. Samtidigt verkar det som att fisket i sig själv är otillräckligt, det vill säga att det inte räcker med att fiska. Diskursen utesluter även andra positioner med innebörd att en fiskare ”diversifierar” genom att skaffa helt andra typer av inkomstkällor, exempelvis som anställd eller annan företagare.

Statliga satsningar på lokal näringslivsutveckling och på initiativ för att utveckla besöksnäringen genomsyras av tal om entreprenörskap (Hall, Müller et al. 2009: 56).⁵³ Termen entreprenör associeras vanligen med egenskaper som anpassningsförmåga och risktagande (Wagener, Gorgievski och Rijdsdijk 2010). Vad som än händer kommer entreprenör alltid att vara följsam och lyhörd för sin omgivning. Gordon (1991) menar att västerländska myndigheter tenderar att framställa entreprenören som en personlighet som alltid är mottaglig för förändringar i sin omgivning (Gordon 1991: 42-44).⁵⁴ Dessutom är entreprenörskap inte begränsat till den som driver ett företag. Entreprenörskap kan också förstås som en personlig egenskap hos individer som är önskvärda och efterfrågas av organisationer och företag på den globala arbetsmarknaden, som befinner sig i ständig förändring (jfr Sennett 2007). Även i fiskeområdets visioner uppmuntras fiskare på ett mycket tydligt sätt att inta positionen som entreprenör, ett fenomen som inom turismforskningen betecknas som ”den entreprenöriella staten” (Hall, Müller et al. 2009: 56).⁵⁵

Enligt Gordon (1991) sammanflätas styrning i offentlig förvaltning med människors person och beteende. Betoningen på entreprenörskap bygger på idén om individens liv som ”företagande av självet” (ibid.: 44). Entreprenören i fisket är den fiskare som tar ansvar för att företaget är ekonomiskt lönsamt och som vill bidra till lokalsamhällets och regionens ekonomiska tillväxt. Framför allt är entreprenören lyhörd för konsumenternas efterfrågan.

Förväntningar på entreprenören betonar vikten av självbestämmande och individuellt ansvar (jfr St Martin 2007). Enligt myndigheternas version av ett hållbart fiske, där den

”ekonomiskt hållbara fiskaren” tillskrivs stor betydelse, krävs det att fiskaren tar eget ansvar, närmar sig marknader på egen hand och tar kontroll över fiskens väg till konsumenten. Fiskare som inte agerar entreprenöriellt görs indirekt till avvikande subjekt, som inte kan skylla på någon annan än sig själva för de problem de står inför. Tar fiskaren inte den utsträckta handen som myndigheterna erbjuder så återstår positionen som oansvarig fiskare.

I myndighetsutövningen tar förväntningarna på entreprenören spjörn emot vad som framställs som ett särskilt problem: att fiskare saknar marknadsföringskunskap och företagsekonomisk kompetens. Just kompetensförhöjning är centralt i det organisationsforskaren du Gay (1995) kallar för en entreprenörskapsdiskurs.

I de sammanhang där fiskeförvaltningen tilltalar och bemöter yrkesfiskare på detta sätt kan myndigheternas kommunikation även förstås som en slags delegering av ansvar. Enligt du Gay (1995) decentraliseras en del av ansvaret för framtidens fiske till den individuella fiskaren. Samtidigt utestängs andra former av ekonomi, som exempelvis innebär att företagandet ses som möjligheten till ett sätt att leva, såsom livsstilsföretagande eller socialt entreprenörskap (jfr ibid.: 518). Enligt du Gay (1995) får den entreprenörskapsinfluerade terminologin även effekten att problem som tidigare har förståtts som sociala, individualiseras. När positionen som entreprenör definieras som lösningen på ohållbart fiske görs problemet icke-socialt.

I visioner om entreprenörskapet tenderar alltså företagarens ansvar för hållbart fiske att förstås som isolerat, trots att fiskaren är del av ett betydligt större sammanhang. Yrkesfisket är beroende av myndigheter, lokalsamhälle, infrastruktur, olika marknader, kollegor, konkurrenter och hamnbesökare. Talet om entreprenören som en framtida position för yrkesfiskaren utesluter också den betydelse som detaljhandeln, livsmedelsindustrin och servicesektorn omkring fisket har för fiskenäringens framtid.

Längre fram i analysen kommer jag att fokusera mer på yrkesfiskets vardag. Där visar jag hur en hel del yrkesfiskare, trots den motsträvighet som framkommit, redan ägnar sig åt just de idéer som styrningens visioner förmedlar.

Svårfångad hållbarhet

I detta sista avsnitt om visioner i interaktiv styrning, belyser jag ytterligare ett tema som återkommer i materialet och det är visioner som genomsyras av uttrycket hållbarhet, samt frånvaron av uttrycket hållbarhet i vardaglig praktik. Att ett material om visioner genomsyras av uttrycket hållbarhet är kanske inte så konstigt, då det just handlar om tid och framtid. Men med tiden fann jag att uttrycket användes på olika sätt i skärningspunkten mellan styrning och vardaglig praktik. Samtidigt som styrningsdokumenten och fiskeförvaltarna använde sig av uttrycket använde yrkesfiskarna det inte gärna. De talade emellertid om hållbarhet i andra termer.

I en intervju med en lokal fiskeförvaltare, som i sitt arbete befinner sig mellan styrningen och fiskenäringens aktörer, talade vi om fiskets framtid. Fiskeförvaltaren var ordförande för två närliggande fiskeområden. Ordföranden menade att målet med fiskeområdena var ”social hållbarhet” och att det handlade om att hålla kustsamhällena levande. De olika aktörer som deltog i de båda fiskeområdena tenderade dock att tolka ”hållbarhet” på mycket olika sätt, förklarade han. Jag berättade då för fiskeförvaltaren om hur yrkesfiskare jag hade talat med tidigare hade ifrågasatt uttrycket. Ibland hade jag uppfattat deras motfrågor som ironiska. En

yrkesfiskare undrade vad hållbart fiske egentligen var för någonting, för att sedan säga att hållbart fiske, det var väl egentligen ”hållbart” fram tills den sista fisken hade dragits upp? En annan yrkesfiskare undrade om hållbarhet handlade om hur länge fisken ”håller sig”.⁵⁶ Ordföranden, som interagerade med yrkesfiskare i sitt arbete dagligen, kände igen ifrågasättandet av uttrycket hållbarhet och försäkrade mig sedan att ”det är mer ett frågetecken än ett motstånd”. Det uttalade målet med fiskeområden var enligt ordföranden just ”social hållbarhet”, ett uttryck som han menade skapade förvirring. Hans egen förståelse av social hållbarhet var att de flesta människor ville ha verksamma fiskerier i hamnarna. Samtidigt, påpekade han, prioriterades turismen och sommarboende av myndigheter. Detta innebar att ”fisket kommer i en strykklasse”, även om ”fisket är en förutsättning för att turisterna ska komma”. (se bild 5) Fiskeförvaltaren beskrev att förvirringen kring vad social hållbarhet egentligen innebar, men kanske framför allt den konkurrensliknande situationen mellan fisket och turismen, skapade en ”spänning mellan fritidsmänniskorna och fisket”.⁵⁷

Bild 5. "Fisket i en strykklasse".

Hamnar som dessa rymmer betydligt fler segelbåtar och båtar för fritidsfiske och rekreation, än fiskebåtar för kommersiella syften.

Termen ”hållbarhet” genomsyrar visioner om det framtida fisket, men kan alltså förstås på olika sätt. När det gäller social hållbarhet i fisket kan ”det sociala” innefatta ett levande kustsamhälle, i betydelsen att yrkesfiskarna kan försörja sig på fisket över tid. Men det sociala kan alltså också omfatta en livlig turism på platsen, som bidrar till ökade möjligheter för yrkesfiskare och andra fastboende att försörja sig. De olika förståelser av social hållbarhet som ordföranden berättar om, kan förstås som konkurrerande synsätt på turismen respektive fisket. Det ordföranden beskriver som spänning mellan ”fritidsmänniskorna” och fisket handlar om att människor som bor och vistas i kustsamhällena använder samma utrymmen och resurser, så som hamnen och havet. Samtidigt utgör turister och sommarboende, som vistas på orten tillfälligt, den närmaknad som yrkesfiskarna kan vända sig till och redan vänder sig till med sina produkter. Fiskeförvaltarens beskrivning av spänningen mellan fiskare och turister, glider mellan

uppfattningen att det kustnära yrkesfisket, som traditionell näring betraktad, har en förmåga att locka turister till kusten, samtidigt som fisket hotas av turismens expansion. Det är oklart om det sociala som ska upprätthållas över tid handlar om levande kustsamhällen i form av rättvisa mellan de olika aktörerna eller om rimliga försörjningsvillkor för fastboende. Handlar det sociala om levande kustsamhällen i form av ett "levande kustsamhälle" under fyra veckor på sommaren, men som är folktomt resten av året? Hur hänger detta ihop med andra aspekter av hållbart fiske? Som fiskeförvaltaren säger kan social hållbarhet förstås på oändligt många olika sätt. Uttrycket "hållbarhet" är öppet för tolkningar som rymmer lite av allt möjligt. Många av visionerna kring fisket siktar på hållbarhet, som tillåter många möjliga tolkningar och förslag på hur näringen kan bli mer hållbar. Indirekt tillskrivs det yrkesfiske som existerar för närvarande en "ohållbarhet", en problematik som behöver lösas med hjälp av turismen och olika projekt.

"Hållbar utveckling" är ett uttryck som myntades i samband med Brundtlandrapporten och FN:s utvecklingskonferens i Rio 1992, och som bygger på att samtid och framtid förstås med en tidshorisont som sträcker sig långt fram i tiden. Tanken är att människan av idag ska agera med kommande generationers levnadsvillkor i åtanke (Bramwell och Lane 2011: 413, 418). Uttrycket "hållbart fiske" betyder att fisket ska upprätthållas över tid. Det är dock, i de visioner jag undersökt, oklart huruvida det är ett hållbart kustnära yrkesfiske som försörjning och företagande, eller om det är fiskenäringen betraktad som ett kulturarv och som turistattraktion, som åsyftas.

Nadel-Klein (2008) har studerat förändring i det skotska yrkesfiske som verkar i kustsamhällen präglade av turism. Hon menar att det inte är fiskenäringens fortlevnad eller ett hållbart fiske i sig som står i fokus för myndigheternas styrning. Myndigheterna framställer i första hand fisket och fiskets kulturarv som en handelsvara för besöksnäringen och detta tenderar att skapa klasskillnader, menar hon (Nadel-Klein 2003).

Klasskillnader är svåra att definiera eftersom det finns olika sätt att tänka kring klass som både stödjer och problematiserar Nadel-Kleins slutsats. Med en diskursteoretisk blick på det empiriska materialet väcks frågor kring vem som kan, och vem som ges rätt, att definiera ett problem och de förändringar som detta uttalade problem kräver. Sammantaget förmedlar visionerna att yrkesfiskarna bör läsa av sin omvärld och ta ansvar för fisket genom att möta besökarna, men även genom att ta ansvar för framtidens fiske och för kustsamhället. De svenska visionerna om kusten anknyter inte direkt till klasskillnader, men gör en uppdelning mellan de kustnära yrkesfiskare som agerar som attraktion för besökare och stadsmänniskors fritidsaktiviteter och de fiskare som försörjer sig på att fiska.

Visionerna anknyter också till en diskurs om relationen mellan land och stad, som väcktes i samband med att många människor under en längre period lämnade landsbygden, exempelvis i norra Sverige, för städer som blev allt mer tätbefolkade. Diskussionen om vikten av att skapa en mer levande landsbygd har därför pågått i Sverige under en mycket lång period (Hansen 1998) och utifrån den här studiens material verkar denna diskussion vara lika aktuell fortfarande.

Yrkesfiskarna om framtidens fiske

I denna andra del om visionsarbetet fokuserar jag inte längre på styrning i myndighetsvisioner eller visioner i statlig styrning för samverkan och utvecklingsprojekt. I fokus för denna andra del står i stället yrkesfiskares relation till fiskenäringens framtid. Först kommer jag att visa hur yrkesfiskarnas organisation uttrycker sig kring framtidens fiske och därefter presenteras ett kort avsnitt om några enskilda fiskeförvaltares och yrkesfiskares framtidsperspektiv.

Samarbete med individuellt ansvar

Tidningen *Yrkesfiskaren* gavs ut mellan 1977 och 2016 av yrkesfiskarnas största rikstäckande intresseorganisation SFR, som var baserad i Göteborg.⁵⁸ I några nummer som publicerades mellan 2010 och 2015 berörde tidningens ledarsida framtidens fiske.

I augustinumret från 2010 fokuserade ledaren på "Allas rätt till var sin producentorganisation" och ämnet togs upp igen året därpå. I tidningens majnummer 2011 redogjorde ledaren för SFR:s förhållningssätt till förslaget på den nya fiskeripolitik som förbereddes i EU. I denna konstaterades att samverkan var en viktig del av yrkesfiskets framtåtriktade blick: "...för att kunna behålla och utveckla vår färskmarknad för fisk och skaldjur krävs ett genuint samarbete mellan fiskets organisationer, företrädesvis inom organisationer".⁵⁹ Med färskmarknad avsågs såväl auktionssystemet som närmarknader där enskilda yrkesfiskare vände sig till konsumenter.

I septembernumret 2011 fortsatte tidningen att betona behovet av denna nya typ av kollektiv organisering, i vad man kallade "framtidens fiskeorganisation":

Producentorganisationer är den gängse formen för fiskets organisationer i EU .../ Inriktningen känns igen från andra branscher där gemenskapens lagstiftning gått i en riktning mot förenkling och eget ansvar .../ det är en nödvändighet för näringens trovärdighet att ett organisationsbygge görs så tydligt att organisationen själv visar vad fiskenäringen står för.⁶⁰

Omorganisation med fokus på ansvar var temat även i några nummer under 2012. I julinumret lyfte ledarskribenten åter fram möjliga framtida scenarier för nya former för samarbeten i fiskenäringen. Fiskeripolitiken skulle förverkligas bland annat genom regionala så kallade producentorganisationer som EU hade rekommenderat, hävdade tidningens ledare. Producentorganisationer var inte en ny idé som kom med reformen, utan hade funnits sedan länge. De fungerade ursprungligen som lokala medlemsägda organ för priskontroll och ekonomiskt stöd för fiskare, då priserna på fisk av olika oförutsägbara anledningar ibland blev allt för låga.

De nya producentorganisationerna skulle enligt EU:s nya fiskerireform utvecklas ännu mer och ges mer utrymme för självbestämmande i framtiden.⁶¹ I ett temauppslag som ledaren introducerade, under rubriken "Den nya fiskeripolitiken – En ny social dimension då fiskeripolitiken reformeras" konstaterade ledarskribenten att sysselsättningsgraden hade minskat inom fångstsektorn. Skälet var att fisket ansågs vara ålderdomligt och att det sågs som ett oattraktivt yrke bland unga. Ett förslag på hur problemet kunde lösas var att yrkesfisket skulle bli en "attraktivare arbetsgivare med högkvalitativa arbetstillfällen" som skulle göra kustsamhällena "mer livskraftiga genom ekonomisk tillväxt". Detta skulle ske genom att

näringen genomförde en ”övergång till hållbart fiske” vilket innebar att frågor som sysselsättning, ökad lönsamhet, marknadsföring och försäljning i framtiden borde drivas av yrkesfiskarna själva.⁶² I oktobernumret 2012 menade ledarskribenten att ”de pågående processerna /.../ klart och tydligt öppnar för ett ökat ansvarstagande för de frågor som ligger de enskilda företagen närmast”.⁶³

Bakgrunden till ledaren i oktobernumret året därpå, 2013, var att SFR hade haft sin sista kongress någonsin, där fiskets ”framtida organisation” hade diskuterats. I ledaren fördes behovet av ”flexibilitet i ett stort förändringsarbete” fram, vilket man menade ”stämmer väl överens med både formella möjligheter för framtidens organisation och myndigheternas intresse för samverkan”.⁶⁴

Den dominerande delen av ledarartiklarna består av olika tolkningar av- och reaktioner på reformen av fiskeripolitiken. Ansvarsfrågan och vikten av samarbeten är ett tema som återkommer i ett flertal ledarartiklar under åren. Texterna kommunicerar att den traditionella intressegemenskapen på riksnivå inte längre ska stå i centrum för fiskenäringsens samarbeten och organisation. De teman som artiklarna hänvisar till består både av återgivningar av fiskeripolitikens innehåll och av ledarskribentens kommentarer om politikens innehåll utifrån dennes ställningstaganden som representant. I de visioner som kommuniceras rekommenderas fiskeföretagen att engagera sig mer och ta ansvar för att samla näringen i producentorganisationer som bygger på frivilligt deltagande. Inför läsarna välkomnar ledarna det ansvar som EU delegerar till producentorganisationerna genom att förespråka förändring. Legenskap av ledare och representant för yrkesfiskarna positionerar ledarskribenten sig som ansvarstagande och öppen för reformer. Resonemanget glider mellan, å ena sidan, vikten av kollektiv samling och samarbete och, å andra sidan, betydelsen av enskilda yrkesfiskares ansvar. Det framstår som mycket angeläget att yrkesfiskarna samverkar med myndigheter, samt infogar sig i en ny och mer decentraliserad organisationsform, samtidigt som enskilda yrkesfiskare förväntas agera mer självständigt.

Liksom dessa visioner, samt de visioner som fiskeområdet tidigare kommunicerar, visar Hultman och Säwe (2014) i sin forskning om yrkesfisket i Sverige hur även andra processer, som diskuteras allt mer inom fiskets styrning under den här tiden, går mot decentralisering och individualisering. De har studerat på vilka sätt hållbarhet tillskrivs mening i den nya fiskeripolitiken och de visar hur styrning mot individuellt överförbara kvoter (”ITQ”, för ”Individual Transferable Quotas”), erbjuder en mycket bestämd ram inom vilken yrkesfiskare kan agera på ett miljöansvarigt sätt (Hultman och Säwe 2014). Det handlar enligt policyn om att näringen bör delta mer på marknaden, vars efterfrågan framstår som otillfredsställd (Hultman och Säwe: 513). Systemet med ITQ innebär, till skillnad från den statliga kvotfördelningen ut till varje fiskebåt, att handel med kvoter kan ske på en marknad där yrkesfiskare, men även andra aktörer, köper och säljer fiskerätter. Därmed ökar ansvaret för det egna företaget, vilket antas bidra till att hela näringen blir mer ekonomiskt lönsam.⁶⁵

För att gå tillbaka till tidningen *Yrkesfiskarens* ledare sker där ett visionsarbete som, liksom i fiskeripolitikens visioner, utgör en förskjutning från den traditionella intresseorganisationen som ett nationellt ”vi”, till de enskilda företagarnas ansvar dels för att de förväntas bilda flera, mindre regionala ”vi” i de så kallade producentorganisationerna, dels för att de förväntas skapa lönsamhet. Yrkesfiskaren menar att denna förskjutning är helt

nödvändig, eftersom hela fiskenäringens trovärdighet annars står på spel. Det är emellertid oklart huruvida det är konsumenterna eller myndigheterna som riskerar förlora förtroendet för fiskenäringen i sammanhanget.

Vision om fiskaren nära marknaden

I detta avsnitt tar jag upp ett annat framtidsstema som yrkesfiskarnas organisation kommunicerar, exempelvis i januarinumret av tidningen *Yrkesfiskaren* år 2010. Där uppmärksammades färskmarknadernas och närmarknadernas betydelse i framtidens fiske. På ledarutrymmet, under rubriken ”Närproducerat, mitt i mattrenden”, gav ledaren uttryck för att så kallat ”närfiskat” var en del av en kommande trend inom matproduktion och konsumtion:

Sveriges Fiskares Riksförbunds projekt NÄRFISKAT – tillsammans med fiskhandlarförbundet och fiskgrossisternas förbund – är inne på sitt tredje år. Fortfarande är anslutningsgraden alldeles för låg. Allt talar för att trenden fortsätter att premiера närproducerad mat, dit hör i högsta grad vår fisk.

Efterfrågan på det närproducerade framställdes också som växande och som något yrkesfiskarna borde haka på och dra nytta av. Ledaren gav en fingervisning om att fiskare som inte anslutit sig till märkningen ”Närfiskat” skulle missa denna trend.⁶⁶ 2011 hänvisade ledaren till en krönika inne i tidningen med rubriken ”Vem kommer att lägga din fisk på sin tallrik?”. Krönikan, som skrevs av en företrädare för fiskhandlarnas och yrkesfiskarnas fiskeauktionsförenings utbildningscentrum, riktade sig direkt till yrkesfiskarna med en uppmaning om att fiskaren måste ta mer ansvar, vilket skulle bygga på närheten mellan fiskare och konsument:

Det finns en större benägenhet för att (konsumenter) handlar en vara om den kan berätta en historia, så kallad storytelling. Ju mer man kan berätta om varans ursprung, hantering och beredning desto mer benägen är konsumenterna att betala rätt pris för en vara. Genom att berätta knyter man köparen närmare produkten.⁶⁷

I juniinumret 2011 motiverade tidningens ledare åter varför även yrkesfiskarnas egen marknadsföringsorganisation Svensk Fisk (idag Sjömatsfrämjandet) föredrog detta ”nära” fiske. Under rubriken ”Fiskbranschens riksförbund, FR, lämnar Svensk Fisk”, förklarade ledaren att FR, en organisation som Svensk Fisk tidigare hade samarbetat med, allt mer kommit att inrikta sig på den globala fiskhandeln:

FR har inte längre särskilt mycket med svenskt fiske att göra och inte heller med färskmarknaden. Svensk Fisk har nu möjligheten att bygga vidare på det genuina intresse som fiske, grossister och handlare har att öka konsumtionen, kunskapen och att inspirera svenska folkets smaklökar till fortsatt god matlagning med färska fina sillar, torsk, kräfta och många, många andra arter som fisket kring våra kuster och insjöar kan producera.⁶⁸

I april 2012 klargjordes i en ledarartikel även att alla i branschen som var anslutna till märkningen: ”Närfiskat /.../ skall kunna redogöra för sina kunder vilken båt det är som fiskat den märkta fisken”, inte minst eftersom en ny lag om att all fisk skulle kunna spåras just föreslagits.

Färskmarknader, storytelling och ursprungsmärkning är här betydelsebärande element av vad som kan betecknas som framtidens fiske. Den globala fiskhandeln⁶⁹, som alltså

organisationen FR vänder sig till och som SFR här distanserar sig från, används som en bakgrund som får den egna gruppen, det svenska yrkesfisket, att framstå som mer attraktivt, med egenskaper som inspirerande, kunnigt, genuint, färskt och nära.

Här framhävs alltså värdet av det svenska, förhållandevis "lokala" fisket, i motsats till det globala fisket och dess icke-färska och omoderna produkter med oklar härkomst (jfr Fredriksson 2006). Den marknadsnära fiskaren, som interagerar med sina kunder, framställs i SFR:s kommunikation som framtidens fiskare och den yrkesfiskare som vänder sig direkt till en egen närmarknad framställs som mer konkurrenskraftig. Indirekt produceras en bild av de typer av yrkesfiskare som inte vänder sig till närmarknader, som icke-trendiga och omoderna.

Dessutom använder SFR, och dess organ *Yrkesfiskaren*, en symbolik som liknar det St Martin (2007) har observerat i styrningen av yrkesfisket i USA. Med ett klassperspektiv visar St Martin hur inte bara USA:s fiskeförvaltning, utan styrning av fisket världen över, präglas av en nyliberal inriktning. St Martin menar att införandet av denna politik helt enkelt bygger på att traditionella näringar kan ses som symboler för motstånd mot förändring och mot ett kapitalistiskt system. Yrkesfiskaren framställs i många olika sammanhang som fångad i den förmoderna och misslyckade produktionsekonomin. På basis av dessa antaganden, vilket St Martin kallar en "bioekonomisk hegemoni" (ibid.: 531), tycks det inte finnas några andra alternativ än att styra fisket med marknadsmekanismer, såsom med individuella äganderätter och ökad konkurrens mellan fiskeföretagen (St Martin 2007: 543).⁷⁰ St Martin finner att styrningens diskurs skiljer sig från yrkesfiskarnas praktik. De amerikanska yrkesfiskarnas arbete bygger på att fiskare som arbetar ombord på varje båt är egenföretagare och ges andelar i fisket. Enligt en lång tradition av jämlikhet inom fiskenäringen, gör de en rättvis fördelning av de kvoter som båtägaren, oftast också en fiskare, har köpt upp för att kunna fiska. Styrningen, däremot, bygger på antagandet att båtägaren verkar enligt ett kapitalistiskt system där den yrkesfiskare som äger båten anställer de andra yrkesfiskarna som arbetar ombord. Så ser det alltså sällan ut i praktiken. Styrningen är med andra ord inte förankrad i yrkesfiskets vardag och St Martins (2007) beskriver om fisket i USA och därför kan det vara vanskligt att jämföra dessa.

Ändå finns det en rad likheter, där såväl fiskeripolitikens visioner och yrkesfiskarnas egen organisations kommunikation till medlemmarna betonar vikten av omorganisation och ett ökat individuellt ansvar. I ledarens kommunikation till yrkesfiskarna erbjuds dessa en kompass som visar vägen mot framtidens fiske, på basis av idén att fisket annars riskerar fastna i det förgångna. SFR tillskriver den framtida positionen som lokal och marknadsmedveten entreprenör i fisket en stor betydelse. Yrkesfiskarna presenteras för valmöjligheten att antingen bli mer aktiva i relation till närmarknaden såsom moderna fiskare, eller att avstå. I enlighet med denna symbolik framstår yrkesfisket som i stort behov av förändring och ett icke-entreprenöriellt beteende framstår som irrationellt. Positionen att helt ägna sig åt kustnära yrkesfiske och att ägna sig åt "fel" saluföring, som att sälja hela fångsten på en fiskauktion, osynliggörs i såväl myndigheternas som intresseorganisationens visioner om det framtida fisket. I nästa avsnitt vänder jag mig även till några enskilda fiskeförvaltares och yrkesfiskares bilder av framtidens fiske, vilka karaktäriseras av både drömmar och oro.

En dröm som blir sand?

Då jag för första gången besökte yrkesfiskaren Nils berättade han att han nyligen hade förverkligat en långvarig dröm om att sälja sin fisk i en fiskvagn i hamnen. Nils hade många fler förslag på aktiviteter för att utveckla sitt fiske i framtiden, såsom att fiska med gamla metoder genom att sätta ut pålar med garn, att torka fisk på linor utomhus och att koka skaldjur i hamnen. Nils menade att den lokala fiskenäringen var betydelsefull, inte bara för att fiske var hans största personliga intresse, utan för att besökarna i hamnen hade mycket att lära av mötet med fiskaren. Den pedagogiska dimensionen av mötet med besökaren är ett tema som jag återkommer till längre fram. Nils menade också att det kändes meningsfullt att både fiska och sälja sin fisk direkt till besökarna i hamnen. Ändå var Nils syn på framtiden mycket dystert:

...hela det här kulturarvet inom fiskeri, det kommer ju att ta slut /.../ De yngre tar inte över /.../ Vi kommer ju att stå här utan både fisk och kunskap och möjligheter /.../ vi har inte många procent kvar av det fisket som vi hade /.../ allt svenskt fiske över huvud taget, det är min personliga uppfattning, det känns som...ja, det kommer att få rinna ut i sanden.⁷¹

Denna dystopiska framtidsbild var Nils inte ensam om. De flesta yrkesfiskare jag senare talade med framställde fisket som mer eller mindre på väg att försvinna.

När vi träffades berättade Bertil att hela hans verksamhet låg till utförsäljning, men hand hade inga förhoppningar om att få den såld: "Men det är ingen som är så dum så att han vill starta fiske idag. Nej, nej nej nej. Båtmäklaren, han har sexhundra båtar till salu."⁷²

Rune hade samma inställning och gav en känga åt myndigheterna, samtidigt som han sade att "det finns ingenting som visar nånting annat /.../ näringen kommer sakta men säkert att tyna ut"⁷³. Dessa dystra framtidsbilder bekräftades även av en rapport från det skånska yrkesfisket, där sydsvenska yrkesfiskare tillfrågades om hur de såg på det samtida svenska fisket (jfr Säwe och Hultman 2012, Säwe, Hultman och Tschernij 2014).

Trots den utbredda orosbilden av yrkesfiskets framtid har flera yrkesfiskare som deltar i denna studie en hel del idéer om hur fisket kan utvecklas. Nils och flera andra yrkesfiskare som vi kommer att möta i denna studie, skapar tjänster som liknar både myndigheternas och yrkesfiskarnas organisations visioner. Yrkesfiskarnas framställning av framtidens fiske rymmer en framtidstro, samtidigt som deras tal om fisket i framtiden präglas av talet om en näring som är på väg att dö ut.

Entreprenörskap som framtidens fiske

Hur gestaltar sig då olika visioner av framtidens fiske? För att summera och avsluta detta kapitel visar jag hur olika aktörer i fiskenäringen skapar visioner och framtidsbilder, där vissa positioner erbjuds och andra osynliggörs.

En första slutsats som kan dras handlar om var visioner skapas. Visioner om framtidens fiske som entreprenörskap får stort utrymme i myndigheternas kommunikation till-, och med yrkesfiskare. Visionerna tar sig uttryck i strategier och handlingsplaner, men även på möten mellan olika aktörer i fisket. I SFR:s kommunikation till de egna medlemmarna, yrkesfiskarna, skapas också visioner som dessutom harmonierar med myndigheternas visioner.

En andra slutsats handlar om karaktären på visionerna, som i huvudsak framställer turismen som en framtida resurs för hållbar ekonomisk tillväxt i fiskenäringen och kustsamhället. Framtidens yrkesfiske framställs som ett individuellt, ansvarsfullt och fritt val, där fiskaren bör ta risker och förväntas engagera sig mer i direktförsäljning och tjänsteerbjudanden. Den ”nuvarande yrkesfiskaren” tillskrivs indirekt en position som obildad i fråga om företagsekonomi och marknadsföring, men denne förväntas kunna ta mer ansvar för att bli ekonomiskt lönsam. Det är ett sätt att tala om problem som skapar nya subjekt som behöver övervakas och kontrolleras i samhället, i det här fallet den icke-entreprenöriella, oansvarige och ohållbara fiskaren.

Myndigheters förslag till förbättringar av landsbygden vilar ofta på tanken att platser bär på en unik identitet som kan iscensättas tydligt för besökarna (Heldt Cassel 2003). Det unika som framhävs i sådana sammanhang genomsyras oftast av en turistisk blick på platsen, som i denna studie handlar om kusten som besöksmål. Konkreta servicemöten, som de jag studerar här, kräver att företagarens upplevelseerbjudanden baseras på en sådan identitet, med koppling till platsen i fråga (Heldt Cassel och Pettersson 2015). Lokala aktörer är emellertid sällan själva delaktiga i att utforma hur platsens karaktär förmedlas till potentiella besökare i olika turismsatsningar (Heldt Cassel 2003: 144).

Myndigheternas visioner om fiskenäringen förstärker också en etablerad position som hänger samman med yrkesfiskets historia. Den består i att fisket under en lång tid symboliserade de allra fattigaste människorna i samhället, människor som myndigheterna menade behövde ”utvecklas”. Detta, menar Nadel-Klein (2010), bygger på en förutfattad bild av fiskaren som obildad och gammaldags. Yrkesfisket har en mycket lång historia och genomsyras fortfarande av fördomar om fattigdom (ibid.: 171). Kraven på turismutveckling spelar delvis på denna innebörd, där marginella aktörer exotiserar och framställs som primitiva (ibid.: 215). Sett ur Nadel-Kleins perspektiv framträder vad som liknar en klassproblematik, med olikheter i synsätt på fiskets framtid och vad hållbart fiske innebär, i styrningens, respektive yrkesfiskarnas, uttryck. Minst två tydliga perspektiv framträder. Det ena perspektivet innehåller myndigheters förväntningar i termer av ekonomisk hållbarhet, med entreprenörskap och lönsamhet. Det kustnära yrkesfisket tillskrivs betydelsen av en potentiell turismverksamhet. Yrkesfiskarnas organisation, SFR, erbjuder en liknande position som nyttig aktör för folkbildningen och ekonomin.

Temat att framtidens fiskare behöver knyta konsumenterna ännu närmare fisken, återkommer även i tidningen *Yrkesfiskaren*. I det andra perspektivet framhålls av enskilda yrkesfiskare att reglerna utgör hinder för framtidens fiske, en dystrare bild av framtiden. Den interaktiva styrning som eftersträvas motsvaras inte alltid av att oberoende aktörer, som kommer från olika verksamheter och har skilda kunskaper, interagerar konstruktivt med varandra.

Samtidigt innehåller båda perspektiven drömmar och idéer om att på olika sätt utveckla fisket och en del svenska yrkesfiskare har redan realiserat en del av vad dessa visioner har målat upp. Framtidsbilderna innehåller alltså både likheter och skillnader. Yrkesfiskarna både iscensätter och utmanar de positioner som de erbjuds av myndigheterna och den egna organisationen. Myndigheterna positionerar sig, i olika sammanhang och på ett tydligt sätt, som utbildande och tillsammans med yrkesfiskarnas egen organisations liknande förslag tillskrivs yrkesfisket indirekt en position som okunniga.

Enskilda yrkesfiskare, som redan har diversifierat, talar mer om att näringen är på väg att helt dö ut, en framtidsbild som korresponderar väl med den dalande statistiken av antalet yrkesfiskare över tid (SCB 1938, SCB 2017). I materialet uppträder alltså vad som liknar ett tillitsglapp mellan myndigheters styrning av fisket och de enskilda yrkesfiskarna.

När Lindström och Larson (2016) diskuterar värdet av samverkan inom tre områden längs västkusten visar de att sådana motstridiga synsätt också kan vara produktiva. Däremot kan konflikter ändå riskera att bli destruktiva. Forskarna menar att problemen kanske inte handlar så mycket om att aktörerna saknar kunskap, utan snarare om att de som arbetar med planering av samverkan och turismutveckling saknar kunskap om och erfarenhet av hur lokalt engagemang bör hanteras (Larson och Lindström 2016: 73, 77). De positioner som föreslås av myndigheterna och yrkesfiskarnas egen organisation kan med andra ord problematiseras.

Diskussionen om en mer levande landsbygd har pågått under en längre period tillbaka i tiden (Hansen 1998) men utifrån den här studiens material förefaller den fortfarande vara precis lika aktuell. Diskussionen tycks dessutom gälla den svenska västkusten, som på många platser skulle kunna förstås som ”sommarregioner” (jfr Löfgren 2014).

Eftersom turismen, tillsammans med yrkesfiskarnas kunskap och förmåga att dra nytta av denna, tillskrivs stor betydelse i de olika visionerna om hållbart fiske, och då en del yrkesfiskare redan ägnar sig åt det, kommer jag i kommande kapitel att undersöka några av dessa yrkesfiskares möte med besökare.

Yrkesfiskarna i studien bedriver, som jag ska visa, värdskap. Värdskapet äger rum i samspel mellan yrkesfiskare och hamnbesökare varför vi i nästa avsnitt kommer att vistas ombord på fiskebåtar, besöka hamnbodar, utställningar, restauranger, festivaler och fiskbutiker (se bilder 6) och detta kommande kapitel är också avhandlingens mest omfattande.

Bilder 6. Olika "fiskhus".
Olika varianter av hamnnära fiskförsäljning längs västkusten.

5. Värdskap i kustnära yrkesfiske

Upplev hur det är att fiska hummer, krabba och makrill i den västsvenska skärgården. Följ med /.../ ut på hummerfiske och dra på egen hand upp havets svarta guld. Avsluta dagen med att njuta av en hummersupé i den varsamt renoverade sjöboden. Du kan även boka en ostronprovning eller ostronsafari där du lär dig mer om denna välkända delikatess och hur du öppnar dem /.../ hållbara och genuina västsvenska produkter och matupplevelser baserade på säsongsbetonade lokala råvaror.⁷⁴

Med Bohuslans maritima upplevelsevärld som utgångspunkt och med gott värdskap, omtanke och trygghet som ledord har nätverket Bohuslans Bästa bildats. Syftet är att successivt utveckla och kvalitetssäkra ett hållbart maritimt värdskap som förmedlar Bohuslans kultur- och naturhistoria, berikar gästens upplevelse och skapar oförglömliga minnen av Bohuslän att ta med hem. Nätverket består av människor som är verksamma i maritima upplevelseföretag. Som regel har varje företag sin specialitet som till exempel fisketurer, hummersafaris, kajakpaddling, dykning eller guideade turer. Gemensam nämnare är det goda maritima värdskapet. För fartygen gäller att alla ska vara säkerhetsbesiktigade.⁷⁵

I det förra kapitlet såg vi hur visioner om fiskares entreprenörskap via turismen skapades av myndigheter och yrkesfiskarnas organisation. I destinationsmarknadsföring av kusten på internet, i citatet ovan, användes fisket även som lockbete för turister av Turistrådet Västsverige (tidigare Västsvenska Turistrådet), som ägs av Västra Götalandsregionen och är ett offentligt finansierat aktieföretag. Organisationens mål är att utveckla besöksnäringen längs den svenska västkusten, som här marknadsfördes med hjälp av ”havets svarta guld”, det vill säga hummern, som en attraktion. Destinationsmarknadsföringen utgör en del av de förväntningar som yrkesfiskare förväntas leva upp till i sitt värdskap. I det senare citatet, också från en turismorganisation, beskrivs hur ett ”gott” och ”hållbart” ”maritimt värdskap” handlar om omtanke, trygghet och kvalitet. Hur kan vi förstå fiskerelaterade tjänster och värdskap, varför skapas de och i vilka sammanhang utspelas värdskapet? En hamn är en mötesplats för människor och för yrkesfiskare – innebär detta möjligheter att erbjuda fiskerelaterade tjänster?

Som en introduktion illustrerar kapitlets inledande avsnitt hur fiskares tjänsteerbjudanden framställs av organisationer som lockar besökare till kusten med hjälp av fisket. Tanken är att läsaren ska få en inblick i destinationsmarknadsföringen och i vilka förväntningar som verksamma i denna näring behöver förhålla sig till i mötet med besökare.

I fokus för kapitlet står emellertid frågan om hur värdskap tar sig uttryck i fiskenäringens vardag och analysen av några yrkesfiskares värdskap. Som jag redan visat, förekommer begreppet värdskap bland aktörer som verkar i detta empiriska fält. Jag ämnar dock även utforska och analysera hur yrkesfiskarnas aktiviteter kan förstås som värdskap i en mer teoretisk mening, vilket här alltså handlar om praktiken att välkomna, skapa och underhålla relationer till besökare och gäster. Värdskap förstås som en både kommersiell och social aktivitet och i det sammanhanget positionerar yrkesfiskare sig på olika sätt. Materialet består av observationer, texter, fotografier och intervjuer.

Destination hamnen

Under den period som avhandlingens material insamlades, marknadsförde yrkesfiskare som regel inte sin egen näring till en bredare publik i tidningsannonser, tv, eller på internet. Däremot användes fiskenäringen ofta i turismorganisationernas destinationsmarknadsföring. På Turistrådet Västsveriges hemsida återfanns följande erbjudanden och utbud av fiskeupplevelser:

Vad kan vara en mer genuin upplevelse än att kombinera hummerfiske ute i det kalla, salta härliga havet med att på kvällen avnjuta en hummersupé på något av alla fantastiska hotell som finns här? Du får chansen att under ledning av professionella hummerfiskare såväl lägga ut som vittja hummertinorna /.../ det salta, karga och vindpinade lugnet. Följ med ut på saltstänkt skaldjursfiske /.../ Följ med på en skaldjursupplevelse där du kommer nära in på det verkliga Bohuslänska livet. Med världens bästa skaldjur i fokus och pittoreskt rustika mat- och övernattningsmöjligheter möter du här en upplevelse som inte är som någon annan. Tuffa ut med en fiskebåt mitt i den blågrå naturen vägled av en kunnig fiskare. Prova ostron plockade med van hand direkt från havsbotten. Hala in och vittja en hummertina. Den hänförande skärgårdsnaturen skapar magisk stämning oavsett storm eller stiltje – både på land och ute till havs.⁷⁶

Ombord på den gamla träbåten upplever du traditionellt hummerfiske /.../ och får själv vittja tinorna med skaldjur /.../ När det är dags att bärga och vittja tinorna ökar pulsen och du får hjälpa till att ta hand om humrarna. Upplev känslan av att vara hummerfiskare för en dag⁷⁷

Turistrådet Västsverige och kustorternas lokala samverkansinitiativ, turistinformation, landsbygdsprojekt och fiskeområden erbjöd kustbesökare potentiella upplevelser som bestod av en ”blågrå natur”, ”genuina skärgårdsöar, utsökta skaldjursmiddagar” och ett fiske med vänner, familj, arbetskamrater eller kunder. Annonserna friade till besökarens efterfrågan på det äkta, såsom båten ”Brita från Saltö”, som ”förstärker den genuina mysfaktorn” i den västsvenska hamnen.⁷⁸ I andra annonser från olika intresseföreningar som erbjöd fisketurer via internet, framställdes fiskenäringen som naturlig och unik. Att följa med på fisket framställdes även som en aktivitet som kunde ge traditionell, ekologisk, kulinarisk och lokalhistorisk kunskap:

Hummer och hummerfiske är något som är lika naturligt för kustbefolkningen som älgjakten är i andra delar av landet. I flera hundra år har kustens folk fiskat hummer, för nöjet. Vad som inte är lika känt är att detta resulterat i en enastående kunskapsbank, muntligt förmedlad från generation till generation, om fångstmetoder, redskap, bottenförhållanden, tillagningssätt, ja allt som på något sätt har anknytning till hummer.⁷⁹

I en annons för ett fiskemuseum erbjöds, som en möjlig attraktion: ”Autentiska skärgårdsmiljöer från den gamla gården”, som man menade kunde visade på tidigare generationers vardagliga levnadsvillkor. Besökarna kunde där ta del av foton från fiskarlivet i det förflutna, men även se på båtmodeller och gamla fiskeredskap samt läsa dokumenterade minnen.⁸⁰ Fisket framställdes i annonserna som navet i skärgårdens ekonomi. Dit hörde det ”genuina”, ”pittoreska” och ”unika”, liksom närheten till kustens vindpinade verklighet.

Löfgren visar hur såväl reselitteratur som resereklam lockar besökare med upplevelser som går ut på att människor som närmar sig ”orörda” platser gör detta som en äventyrare eller en upptäcktsresande (Löfgren 2002: 184). Besökare förefaller eftersöka något unikt som utgör en omväxling från ett inrutat liv i staden, och kustsamhället med dess natur och det lokala traditionella livets nostalgi utgör just en sådan kontrast till den moderna vardagen.

Turisters intresse för landsbygdens idyller är också ett återkommande tema inom turismforskningen (DiDomenico och Miller 2007). Inom turismforskningen visar flera studier hur turister attraheras av en symbolik som romantiserar och glorifierar landsbygdens dåtid (Nilsson 2002, Johns och Hunt 2013). Den moderna stadsmänniskan famnar 1900-talets romantiska bild av naturen och landsbygden som ren och god, i kontrast till den kultiverade och civiliserade världen (Nilsson 2002). Många människor ser idag på kusten som en plats för fritid och rekreation (Corbin 1994, Bramwell 2004, Löfgren 2014), men samtidigt är det vissa särdrag av "den genuina skärgården", där kustens historia har betydelse, som också bidrar till denna efterfrågan på kustupplevelser.

Saltzmans (2007) etnologiska studie av destinationsmarknadsföring av kusten visar hur fiskenäringen lyfts fram som en del av kustens attraktionskraft. Reklamen spelar på nostalgi och traditioner och framställer fisket som en lämplig fond till ett slags skådespel (Saltzman 2007: 213). Kusten förknippas ofta med lustfyllda aktiviteter där olika njutningsupplevelser är målet med vistelsen och dessa hedonistiska projekt kan också gå ut på att komma nära naturen och komma "närmare" sig själv (Löfgren 2002: 269).

Begreppet iscensatt äkthet, eller "staged authenticity" hjälper till att förstå denna form av äkthet och hur kusten uppfattas som destination för besökare. I sociologen MacCannells (1973) klassiska autenticitetsstudie, baserad på Goffmans scenmetaforer (Goffman 1959), förklaras inte bara det som presenteras på "scenen" inför besökare, utan också det som händer bakom "kulisserna". När turister uppsöker en destination är det "äka" livet, lokalbefolkningens vardag och deras favoritrestauranger och smultronställen, som de vill ta del av. Målet är att vara först på oupptäckta platser, att lära känna platser och dess fastboende "på riktigt", medan de så kallade "turistfällorna", oftast den externt kommunicerade huvudattraktionen, ses som sekundär eller helt ointressant. MacCannel menar att turistattraktioner arrangeras med denna dimension av autenticitet i besökarnas efterfrågan i åtanke. Turistaktörer försöker styra besökarnas intryck till en upplevelse av att just de är först på det utforskade område som "råkar" exponeras. Arrangemangen är avsedda att stödja turisterna i tron att de har upplevt någonting äkta (MacCannell 1973).

Destinationsmarknadsföringen förmedlar en bild av en genuin skärgårdsbefolkning som hör till dåtid och nutid på samma gång. Dess föreställningar om det genuina fisket tillskriver fiskenäringen attraktionskraft och förmåga att infria besökares förväntningar, genom att dessa deltar i iscensättningen av fisket och som en del av den "genuina" skärgårdsbefolkningen. Det är alltså i detta sammanhang som yrkesfiskare förväntas bedriva värdskap, ett begrepp som återkommer i turistorganisationers beskrivningar av kusten som destination för besökare.

Värdskap är emellertid även ett teoretiskt begrepp, som jag ämnar använda i kommande avsnitt. Det teoretiska begreppet värdskap används i turismforskningen för att förklara praktiken att leverera mat, dryck och husrum, samt att välkomna och bemöta besökare och gäster (Lynch, Molz et al. 2011: 11). Det belyser också på ett bra sätt komplexiteten i denna praktik och den spännvidd av positioner som framställs i samspelet mellan fiskare och turister/hamnbesökare. Som en påminnelse till läsaren är det alltså värt att åter notera att begreppet värdskap kommer att användas i en teoretisk och vid mening, där jag förstår värdskap som en samtidigt kommersiell och social aktivitet, där besökare är välkomna att besöka värden i "sin" miljö.

Vi ska nu vända vi oss till några av de aktörer som förväntas välkomna, och som välkomnar besökare på platser likt de destinationsmarknadsföringen ovan presenterar, närmare bestämt till yrkesfiskare som levererar tjänster längs västkusten.

Leva lagom lönsamt

Eftersom jag i detta kapitel fördjupar mig i värdskap i yrkesfisket, börjar jag med att undersöka yrkesfiskarnas drivkrafter för att bedriva värdskap. De sätt på vilka värdskapet motiveras visar hur yrkesfiskarna förhåller sig till sitt företagande och deras bakgrundsbeskrivningar är en del av hur värdskap tar sig uttryck.

I början av avhandlingsarbetet ringde jag runt för att få tag i yrkesfiskare som erbjuder tjänster. Vid ett tillfälle nådde jag en välrenommerad fiskrestaurang. ”Vi fiskar inte själva”, svarade mannen, som fortsatt menade att det inte var så det fungerade generellt. Fiskaren som startat upp restaurangen hade fått lägga ner efter ett år. ”Varför då?”, undrade jag. Mannen svarade att man tjänade mer på att sälja fisken än att fånga den och: “...att fiska är ett jävla skitjobb”. Detta samtal gav en första inblick, del i ett synsätt på yrkesfisket, dels i vad skälen till att en yrkesfiskare vänder sig till besökare kunde vara.

Det visade sig trots allt finnas en hel del yrkesfiskare som vände sig till besökare och turister med olika tjänster längs Sveriges västkust mellan 2011 och 2014.

När jag besökte yrkesfiskaren Göran frågade jag vad som krävdes för att vara yrkesfiskare och han svarade: ”Bra fråga. Vad ska man behöva kunna? Överleva (skratt)”. Yrkesfiskaren Bertil var inne på samma spår och menade att yrkesfiskarna längs kusten ”håller på att svälta ihjäl”. Jag undrade hur han hade hanterat situationen och han svarade då:

Jaha...vad gör man egentligen? Lever på gamla tillgångar. Det är ju mycket därför som jag säljer min fångst själv, för att då får jag åtminstone det dubbla priset /.../ på sommaren så kan man ju inte få fisk tillräckligt. Folk ska ju tvunget ner här och handla.⁸¹

Bertil och hans fru hade bedrivit fiskrestaurang i många år för att de ville försöka tjäna lite mer. Nils, som nyligen börjat sälja sina fångster av plattfisk i hamnen, talade om sin fiskvagn som en långlivad dröm som förverkligats, men det handlade även om pengarna. Yrkesfisket var nämligen ”otacksamt jobbmässigt och värdemässigt” och försäljningen i fiskvagnen gav lite mer, enligt Nils.

Jens verkade vara både upprörd och bekymrad över de ekonomiska förutsättningarna efter många år som yrkesfiskare: ”Ingen får ekonomi i det. Alla måste fiska utav helvete.” Jens tillhörde de få av studiens yrkesfiskare som hade fiskat under hela sitt arbetsliv. Med över tjugofem års arbetslivserfarenhet från fisket berättade han att det med tiden hade blivit allt svårare att överleva. Hans partner och fiskarkollega Eva höll med:

Jens: Det går ju liksom inte och räkna sin timlön, det kan man ju inte ens börja fundera på, för då kan du stänga ner direkt, för då tjänar du ingenting. Eva: Så vill inte folk jobba idag, det vill de inte /.../ Jens: Då får man hålla på så som vi gör, när vi har restaurangen de två månaderna, men det genererar ju så mycket mer.⁸²

Eva slutade arbeta som personlig assistent och började fiska tillsammans med Jens något år tidigare. Tidigare hade de skickat all sin fångst med en linjebil som levererade den till den närmaste fiskauktionen. Ibland valde de, på grund av att de fick bättre betalt, att själva åka med sin båt över till den danska fiskauktionen. Båten var dock långsam. Därför hade de även börjat köra med sin egen bil till Danmark, för att leverera fisken till en dansk auktion. För att slippa dessa transportproblem och för att kunna få god avsättning för sin fångst, hade paret under en längre tid funderat på att köpa en större och snabbare båt. Eva berättade att de hade upptäckt ytterligare ett problem med att köra fisken hela vägen till auktionen. Fisk de sålt till mycket låg betalning, auktionerades vidare och denna fisk: ”går rätt upp till Stockholm /.../ blir utskuren som en rygghäls och kostar fyrahundra kronor kilot (i en restaurang i huvudstaden)”. Eva och Jens hade därför insett att det fanns ett potentiellt ekonomiskt värde i att sälja fisk direkt till konsumenterna och allra helst i en egen restaurang. En dag hade en restaurangrörelse i deras hamn lagts ut till försäljning. De båda yrkesfiskarna tog då tillfället i akt och när jag besökte dem hade de fiskat och drivit hamnrestaurangen i ett år. Därför hade paret sluppit köpa en ny båt och de kunde dessutom sälja sin torskfilé till ett betydligt högre pris i den egna restaurangen.

Eriks beskrivning av skälen till att han vände sig till turister och besökare i hamnen var också kopplad till ekonomi. Han berättade hur han hade startat upp sitt yrkesfiske och hur sommargäster så småningom frågat om de kunde få åka med ut och bada under tiden som Erik fiskade.

Så följde det med några folk ut och så satte vi upp ett anslag, att nu åker vi ut till öarna och jag sa till de som ville följa med att vi är där hela dan och så fiskar jag under tiden så kommer jag och hämtar dig sen /.../ Ja, det har blivit...en stor grej.⁸³

I samband med fisketurerna Erik tjäna lite mer, både på ”badtransporterna” ut till öarna och så småningom hade han även börjat erbjuda kräftfisketurer. Jag frågade Erik om den större delen av inkomsterna kom från turismen eller från fisket. Han svarade att dessa aktiviteter gav ungefär lika mycket men poängterade hur viktigt det var att först och främst hitta ett ”tryggt” fiske, som bas för turistföretagandet. Utan fisket, ingen turismverksamhet.

Mats förklarade att hans kontakter med hamnbesökarna också hade lett till extra inkomster. I hans fall gällde det hummerturer och direktförsäljning på kajen som ökat möjligheterna till en optimal avsättning för fångsten. Numera kunde han välja mellan att sälja direkt till kunderna eller att skicka fångsten till fiskauktionen och valet av ”marknad” berodde på vilka priser som stod till buds då det var dags att sälja den färska fångsten.⁸⁴ De flesta av studiens yrkesfiskare vände sig alltså inte till besökarna i hamnen med hela sin fångst. Med ett ständigt öga på prisutvecklingen vände de sig ibland också till fiskauktionen, parallellt med att sälja i hamnen. Även Jonas arbetade på detta sätt, men tillade att: “Jag kommer aldrig att bli miljonär på det här”⁸⁵

Ett annat uttryck för behovet av högre inkomster, var att yrkesfiskarna talade om att de hade skaffat sig ytterligare, helt andra, inkomstkällor. Erik hade exempelvis under de första åren av sitt nya yrkesliv som fiskare även utfört andra typer av arbeten för att klara ekonomin.

Vid sidan av fisket var han under en period allt-i-allo och trädgårdsmästare i den lilla kustbyn. Då vi sågs hyrde han även ut rum och kajaker vid sidan av kräftturen och det ordinarie fisket. Andra yrkesfiskare hade avlönade extrajobb eller drev andra företag vid sidan av sitt fiske (se bild 7). Göran tjänstgjorde ibland som lots och Mats arbetade en del med byggnation, medan både Rune och Peter sålde fångst direkt i hamnen men även genomförde provfiske på uppdrag av myndigheter och som stödmottagare i ett fiskeområdesprojekt. Några yrkesfiskare utförde även grävarbeten och skottade snö om vintern. Ytterligare en yrkesfiskare arbetade enstaka dagar i en större hamn och hade under tidigare år bedrivit ett småbruk vid sidan av fisket, ett mångsyssleri som även hans far ägnat sig åt under sin livstid. Inte bara turismföretagandet, utan också andra aktiviteter, motiverades alltså med behovet av mer inkomster. Som "vanlig" fiskare fick man helt enkelt vanligtvis för lite betalt för att kunna leva enbart av fisket. En del yrkesfiskare motiverade sitt vägval med att kunder hade bett att få köpa färsk fisk. Andra motiverade direktförsäljningen med att det gav mer kontroll över fiskens väg till konsumenten. Yrkesfiskarnas beslut att bemöta kundernas efterfrågan på att köpa fisk direkt, eller att erbjuda turer, gav alltså möjligheter till lite mer inkomster och en ökad kontroll, både över den ekonomiska situationen och relationen till besökarna.

En drivkraft för många småföretagare i besöksnäringen är möjligheten till att ägna sig åt sitt personliga intresse eller att få arbeta nära familjen. Det kan också handla om att få engagera sig för miljön eller att motarbeta sociala orättvisor (Ateljevic och Doorne 2000, Getz och Carlsen 2000). Tidigare forskning visar alltså att drivkrafterna inte alltid handlar enbart om pengar. Även om bakgrunden till den här studiens yrkesfiskares värdskap till stor del beskrivs i ekonomiska termer, står inte lönsamhet och företagstillväxt per se i fokus för drivkrafterna. De turismföretagande yrkesfiskarna understryker sin strävan för försörjningen, och menar att det inte rör sig om lönsamhet i form av stora vinster eller snabb tillväxt. Turister och besökare framställs som en av flera marknader där det handlar om att optimera inkomsterna genom att välja aktiviteter som för tillfället gör detta möjligt. Eftersom flödet av hamnbesökare sommartid skiljer sig från vintersäsongen, handlar det om att skapa långsiktigt ökad kontroll, dels över varierande inkomster, dels över olika slags marknader.

Det återkommande talet om dålig ekonomi som orsak till värdskapet kan också förstås som ett sätt att undvika att framställa sin verksamhet som lönsam. Inga yrkesfiskare gav uttryck för att de som turismföretagare var särskilt lönsamma, även om ekonomin var något bättre. Talet om de många sysslor som yrkesfiskare bedriver vid sidan av sitt fiske kommunicerar att ekonomi har stor betydelse. Men det handlar inte nödvändigtvis om maximal företagsvinst. Yrkesfiskarna positionerar sig här snarare som lagom lönsamma fiskare. Talet om de knappa och oförutsägbara inkomsterna signalerar att yrkesfiskarna medvetet, trots allt, valt fiskaryrket som livsstil. Det kan även förstås som en antikommersiell positionering, där arbetet i sig värderas lika högt som- eller högre än lönsamhet (jfr Hultman och Andersson Cederholm 2009, Andersson Cederholm och Hultman 2010, Andersson Cederholm och Sjöholm 2014). Den lagom lönsamme fiskaren utmanar också fördomar om fiskaren som girig. Det personliga intresset för fiske och friheten från arbetsgivare verkar också som drivkrafter i arbetet, men det relateras inte till turismverksamheten.

Bild 7. Mångsyssleri.

En fiskares marknadsföring av olika aktiviteter såsom uthyrning av kajaker och kräftfisketurer, annonseras på ett "segel" till en specialbyggd fiskebåt, ämnad för besökare ombord.

Längre fram i avhandlingen får jag anledning att återkomma till ytterligare drivkrafter som kopplas till yrkesrollen som fiskare. I nästa avsnitt söker jag emellertid svar på hur värdskap tar sig uttryck i olika positioneringar som har med relationen till kustbesökarna att göra.

"De ströslar pengar..."

Yrkesfiskarnas förhållningssätt till sin "närmarknad" är temat för kommande avsnitt. De olika typer av tjänster som yrkesfiskarna i denna studie hade skapat och bedrev var av rätt skilda slag. Det rörde sig om allt från fiskbutiker med fiskförädling och rökerier till fiskförsäljning över kaj, fiskrestauranger, hamnkrogar, fiskvagnar, en återkommande skaldjursfestival (se bild 8), enkla fiskeutställningar, en maritim vävbutik samt olika fisketurer med sportfiskare, konferensgäster, badgäster och turister. En gemensam nämnare för tjänsterna var att hamnen eller båten utgjorde en arena för möten mellan yrkesfiskare och besökare. Det var alltså där som värdskapet bedrevs och servicearbetet utfördes. En del yrkesfiskare såg på sommargäster och besökare som människor med inflytande, som när Mats berättade om en tvist som uppstått för några år sedan gällande hans fiskelicens. Av berättelsen framgick det att en del av hans kunder, vilka han kallade "betydelsefulla människor /.../... de bor ju här på ön, flera av dem", arbetade som myndighetspersoner till vardags.⁸⁶

Under vårt samtal om hur Erik hade utvecklat sitt fiske och sitt företag, pekade han mot en liten hamnbod som stod på pålar i vattnet, precis invid båten där vi satt. Han bad mig gissa priset på den nyrenoverade boden, som hade sålts ganska nyligen. Jag hade inget svar, men förstod snart att Eriks fråga hade ett mer allmänt syfte. Han påstod att husen nere vid hamnen såldes för omkring tio miljoner kronor, eftersom orten var populär och sedan länge hade bebotts av välbärgade badgäster. Jag förstod det som att Erik ville upplysa mig om att människor som vistades i denna hamn om somrarna var välbeställda. Han berättade också att lokalsamhällets folkliv förändrades under några få sommarveckor, jämfört med övriga månader då sommargästerna inte var där: ”Vi är väl tusen året-runtare här då...” Jag frågade hur mycket folk där var om sommaren och Erik svarade att det rörde sig om upp till femtontusen personer sommartid.⁸⁷ Även Bertil talade om kunderna i hamnen som tillfälliga besökare i sin berättelse om hur fiskrestaurangen hade blivit mer och mer populär för turister och sommarboende genom åren:

Det gick ju kanon från första dan. Sommartid (skrattar högt) Sommartid. Och så i början drev vi ju det fram till...då stod min hustru där och vi hade nån medhjälpare så drev vi det fram till nyår...men sen alltså från nyåret till påsk...ja vi provade då första året, men det gick inte...vi fick ju slänga allting...det var ingen som kom och handlade /.../ Ja alltså rökeriet det hade funnits i många år. De sålde bara rökt makrill på sommaren. Men så utvidgade vi ju det och vi ändrade och kryddade och rökte än det ena och än det andra...vi rökte torskfilé och vi rökte långa och vi rökte allt möjligt.⁸⁸

Bertil poängterade att fiskförsäljning och restaurang i princip fungerade bara på sommaren, då sommargästerna var där. Bertil berättade att dessa tillfälliga kunder oftast var ägare av flera hem: ”De kommer lite året runt sådär och tittar till sina hus.” Dessa husägare framställdes dessutom som mycket välbeställda, när Bertil beskrev dem som ”...mycket bra badgäster. Mycket, mycket bra. De ströslar pengar omkring sig och är hur schyssta som helst.”

Bild 8. Fullsatt och slutsålt.

I förgrunden tömda isfat på den välbesökta skaldjursfestivalen i hamnen. Besökarna äter och lyssnar på en lokal trubadur som inspirerats av Evert Taube.

Lamers et al. (2017), som studerat arktiska expeditionskryssningar, menar att en avgörande del av att bedriva så kallat maritimt värdskap är att förstå vem gästen är. I denna studie har yrkesfiskarna identifierat hur efterfrågan och hamnbesökarens betalningsförmåga ser ut. Ett villkor för att idka värdskap är alltså att betrakta sin hemvist och arbetsplats som ett gästrum dit man bjuder in människor som eventuellt kan bli gäster för kommersiella syften. Yrkesfiskarna positionerar sig här som mindre bemedlade i förhållande till besökarna, vilka framställs som ombytliga, välbeställda och generösa. En del yrkesfiskare erbjöd även så kallade ”hummersafarier” eller ”kräftsafarier” (se bild 9), en tjänsteprodukt som också associerar till lyxkonsumtion. Ordet safari används idag i en rad olika sammanhang, som lavendel- och pumpasafarier i gårdsturism, i marknadsföring av resor där exotiska miljöer, djur och natur förväntas attrahera besökare att betrakta och fotografera. Hummersafarin betecknar en fisketur och en resa där skaldjuren och formen av rörlighet antyder lyxkonsumtion, fritid och äventyr samlade i en och samma aktivitet.

I några kulturhistoriska essäer skildrar Ekström (2017) hur hummern tillskrivs mening, genom att följa hummern i olika tidsperioder och olika kontexter. Hummern har inte alltid associerats med lyx. I mitten på 1800-talet blev emellertid skaldjuret ett betydelsebärande element i en ensemble av aktörer och ting som iscensattes vid iögonfallande bjudningar i Stockholms societet. I sociala nätverk i de övre samhällsskikten av samhället signalerade hummern klasstillhörighet och kom sedermera att bli en symbol för världslig rikedom (Ekström 2017).

Denna betydelse förtätas i ”hummersafarin”, där skaldjuret kombineras med ”safarin”, ett ord som ursprungligen betyder ”resa” på swahili. I turismsammanhang anknyter safarin till naturupplevelser på exotiska platser. Även om de flesta människor idag inte direkt associerar hummersafarin med de gamla kolonialsamhällena och överklassens fritidsaktiviteter, är safarin ändå en kraftfull symbol för den typ av fritidsrelaterad jakt och resande som varit tillgänglig för välbeställda genom hela västvärldens historia. Därför kan hummersafarin förstås både som en metafor för lyxkonsumtion och som en markör för privilegierad platstillhörighet.

Yrkesfiskarna framhäver sin ekonomisk och kulturella medvetenhet i relation till besökarna när de erbjuder hummersafaris, en turismupplevelse som även kopplas till olika former av autenticitet, vilket jag kommer att visa längre fram. Positioneringen som tjänsteproducent innehåller även dimension som handlar om att legitimera priser, vilket behandlas i nästa avsnitt.

Rättfärdiga priser

Trots att yrkesfiskarna framställde besökarna som välbeställda, föreföll det nödvändigt att rättfärdiga de priser de begärde för sina produkter. Yrkesfiskarna talade om sin prissättning som ärlig och rimlig och en del förfärades över konsumenternas sätt att resonera kring priser. Nils berättade om det lilla kustsamhällets livsmedelsbutik och dess dragningskraft. Hans förklaring till att besökare ibland inte dök upp var att konsumenterna föredrog den konventionella matbutiksens priser på fisk:

Då räcker det med att de (livsmedelskedjan) har ett enda erbjudande. Låt säga att de har köpt in flera ton av torskfilé som de kan rea ut för nästan inga pengar. Ja, då kör folk dit och köper det för då tror de att de gör en väldigt bra affär. Sen spelar det ingen roll ifall det är odlad lax som är full med antibiotika och färgämnen och anabola steroider! (skrattar)⁸⁹

Göran menade också att hamnbesökare som vill köpa fisk direkt av en fiskare ofta bar på en felaktig förhoppning om att fisken i hamnen skulle vara billigare än i livsmedelsaffären, trots att Görans fisk var en bättre produkt. Eftersom hans fisk vanligtvis inte såldes via flera mellanaktörer innan den nådde slutkonsumenten, förväntade kunderna sig att Görans fisk skulle vara billigare. Göran menade att detta var direkt felaktigt, bland annat av det skälet att han hade större omkostnader för båt och fiskbutik. Yrkesfiskarna menade att den färska fisken borde ha ett högt värde, eftersom den småskaligt fångade fisken oftast var en produkt av högre kvalitet, ett tema som jag återkommer till. Frågan om legitima priser var på detta vis kopplad till att yrkesfiskarna upplevde att konsumenterna hade felaktiga föreställningar om hur fisket går till.

Så snart Mats och Jonas priser på fisk var högre än vad kunderna blivit vana vid, bemöttes de båda yrkesfiskarna med misstänksamhet. De dagar de hade valt att stanna i land på grund av oväder till sjöss ställde sommargästerna skeptiska frågor. Enligt Mats var det ytterst få människor som kunde förstå att vädret på land kunde vara bra även om vädret ute till havs var dåligt. Ibland gjorde ovädret det omöjligt att ge sig ut över huvud taget och ibland ledde det till

Bild 9 . "Direkt marknadsföring" i hamnen.

Färska havsfångst, fisketurer och hummersafari saluförs på hemmamålade skyltar invid båten.

varierande priser. Mats fortsatte berätta, med en irriterad ton: ”Det är väl självklart att det blir dyrare om det blåser, det är ju färre båtar ute.”⁹⁰

En annan förklaring var att mängden fisk, som yrkeskollegor och fritidsfiskare fångade eller inte fångade vid samma tidpunkt, spelade stor roll för prissättningen. Om färre fiskare hade fiskat, blev följaktligen marknadens tillgång till fisk liten och detta genererade en höjning av priserna i auktionssystemet. Detta gav också yrkesfiskarna tillfälle att höja priserna på sin (eventuella) försäljning direkt till hamnbesökarna. Sådan prishöjning bidrog till att yrkesfiskarna kunde skapa en buffert inför inkomstlösa dagar, då vädret var alldeles för svårt att fiska i, eller vid händelse av fiskestopp.

Men vid tillfällen då det var ont om fisk generellt, kunde betalningen för fångsten bli bättre på auktionen, jämfört med vad som var möjligt att ta ut i direktförsäljningen i hamnen. Då auktionsalternativet alltid fanns tillgängligt, gällde det att ständigt kontrollera prisutvecklingen på båda marknaderna. Enbart av den anledningen kunde det vara svårt att få kontinuitet i direktförsäljningen. För att minimera oförutsägbarheten i fisket och för att undvika alltför låga priser hade Jens länge funderat på att köra med en egen fiskbil till Stockholm. Han skulle då kunna leverera fisken direkt till restaurangerna där, som han menade alltid betalade betydligt mer för fisk och skaldjur. Priserna på fisk förändrades hela tiden, men de tycktes inte vara tillräckligt höga för att yrkesfiskarna skulle klara sig i längden. (se bild 10).⁹¹

Bild 10. Yrkesfiskares fiskdisk.

Presentation av fångstplats och pris av färsk västkustfisk i yrkesfiskarens butik.

Att bedriva värdschap i fisket kräver en samtidig omvärldsbevakning av priser på fisk och skaldjur. Yrkesfiskarnas förundran över att konsumenterna inte alltid förstår detta, eller snarare att de har liten förståelse för fiskets villkor generellt, återkommer i materialet. Yrkesfiskarna positionerar sig i detta sammanhang som marknadsmedvetna fiskare och de rättfärdigar även sin prissättning med hjälp av kvalitet, vilket är ett tema som fördjupas i nästa avsnitt.

Skapa kvalitet(er)

Hos Jens och Eva kunde besökaren, enligt deras restaurangs hemsida, alltid vara säker på att det serverades färsk fisk av "högsta kvalitet". När vi samtalade var de båda yrkesfiskarna överens om att de "måste vara så extrema med kvalitet /.../ att lägga den (fångsten) snyggt i lådan, nästan klappa den medhårs". Eva fortsatte: "Ja det gör ju vi egentligen så det glänsar...vi lägger bara tjugofem kilo i en låda i stället för att trycka ner fyrtio kilo." Jens menade alltså att denna medvetenhet om kvalitet var nödvändig för att få betalt för fångsterna. En yrkesfiskare jag talade med på ett möte menade i samma anda att fångsten såg så mycket bättre ut i trälådor på is, i stället för i de vanliga gamla plastlådorna. Kvalitet föreföll handla om hur fisken presenterades för köparen på ett estetiskt tilltalande vis. Enligt Jens var kvalitetsfisk dessutom en fråga om att ta ansvar, både gentemot konsumenten och gentemot fiskenäringen: "Fiskaren måste själv fatta att det vi lämnar måste vara av kvalitet." ⁹²

Även talet om kvalitet involverade konsumenters okunskap och felaktiga föreställningar om vid vilka tidpunkter som fisk och skaldjur är som bäst. Erik poängterade att konsumenterna i Sverige äter kräfta i augusti: "Då äter de vad för skit som helst och inte kvalitet, som den här... [havskräftan]." ⁹³ Erik tyckte att fler konsumenter borde få veta att den goda kvaliteten på kräfta återfanns i hamnarnas direktförsäljning av färsk fisk och skaldjur, men han menade samtidigt att det var svårt att förändra invanda konsumentbeteenden.

Att konsumenterna inte kände till den riktiga kvalitetsprodukten uppehöll sig även Åke vid. Som en del av ett fiskeområdesprojekt, arbetade han sedan några år med att marknadsföra, förpacka och sälja svensk havskräfta till livsmedelskedjor över hela landet. Han förklarade att det fanns två grupper av kräftkonsumenter. Den ena typen valde den billiga internationella insjökräftan. Den konsumerades intensivt varje år i augusti i samband med kräftskivorna. Konsumenterna kände helt enkelt inte till havskräftan, som det fanns gott om på våren. Den andra gruppen kräftkonsumenter var sommargäster som köpte närfångad och dyrare havskräfta i hamnarna under sommarmånaderna. Liksom flera yrkesfiskare poängterade Åke att havskräftan var av bäst kvalitet i februari, då den också borde generera bäst betalning. Vid den tiden på året var emellertid efterfrågan på havskräfta så pass liten att priserna stagnerade. ⁹⁴

En dimension av värdschap i yrkesfisket är alltså att den fisk som levereras direkt till besökarna framställs som en kvalitetsprodukt. Yrkesfiskarna hänvisar i detta sammanhang till storskalig och mer rationell livsmedelsproduktion, såsom odling av fisk, vilken framställs som något mycket negativt. Det egna fisket framställs i termer av kvalitet och som fritt från kemikalier. Utifrån vad yrkesfiskarna beskriver som "rätt" respektive "fel" typ av fiske, legitimerar de även sin högre prissättning med kvalitet. Liksom i yrkesfiskarnas prat om fiskets

föresättningar och priser tar just talet om kvalitet sin utgångspunkt i att konsumenterna inte riktigt förstår varför småskaligt fiske och kvalitetsfisk kostar mer.

Här framställs kvalitet inte enligt en institutionaliserad standard, som kvalitetsklass efter storlek, vilket är vanligt på en fiskauktion. Yrkesfiskarna i denna studie formulerar kvalitet i relation till icke-kvaliteter som trångt förpackad fisk i stora mängder och oförsiktigt hanterad fisk, både i själva fisket och i efterarbetet. Kvalitet är inte enbart relaterad till produktens inre egenskaper. Kvalitet handlar om den omsorgsfullt hanterade fångsten, samt om att fisk och skaldjur är av rätt storlek, är närfångade samt är i säsong enligt konsumenten. Kvalitet handlar om arbetsinsatser och estetisk presentation av fisken, men det rör sig även om kunskapen om fiskens ursprung. I en jämförelse mellan billig kinesisk insjökräfta och svensk havskräfta är kvalitet en fråga om var fisken fångats. Kvalitet tillskrivs betydelse i relation till en marknad som kännetecknas av okunskap, där fiskaren kan spela en värdefull roll genom att upplysa människor om fiskens dolda kvalitet. Återigen positionerar sig yrkesfiskarna som kunniga och marknadsmedvetna aktörer.

Kvalitet är ett begrepp som kan tillskrivas många vitt skilda betydelser, vilket Hébert (2010) belyser med en nätverksanalys av laxproduktionen i Alaska. Hon observerar att konsumenter av lax tar avstånd från "icke-kvaliteter" som rör fiskenäringens produktionsförhållanden, i form av "penicillinmatad" odlad fisk, industrifiske och långväga transporter. Hébert visar också hur marknadsföringen av den odlade Alaskalaxen gör produkten unik med stöd av termen kvalitet, som i sammanhanget kopplas till olika symboler för vild och närfångad fisk (Hébert 2010). Enligt Hébert växer en kvalitetsdiskurs fram, som handlar om hållbarhet. Kvalitet framställs i relation till det gängse utbudet av massförpackad fisk i storköpsens fiskfrysar, produkter som förknippas med sämre kvalitet. Hébert kallar denna hållbarhetsdiskurs för "rise of sustainability", som hon menar används aktivt av aktörer som arbetar med förädling och marknadsföring av fiskeprodukter, men även inom odlad fisk, som ju innebär att fisken inte är vildfångad. En produkt som upplevs vara av hög kvalitet i en situation kan uppfattas som icke-kvalitet i ett annat sammanhang vilket betyder att kvalitet konstrueras i ett socialt sammanhang (Mansfield 2003, Albacete-Sáez, Fuentes-Fuentes och Lloréns-Montes 2007, Hébert 2010). Uppfattningen att kvalitet skapas i sociala sammanhang är även en utgångspunkt i föreliggande studie

Enligt den här studiens yrkesfiskare är kvalitet på fisk en del av fiskarens ansvar, där fiskarens kunskap betonas. De olika kvalitetskriterierna används som skäl till att förklara varför närfångade produkter ofta är dyrare jämfört med vad som erbjuds på storköpsmarknader, där större mängder av fisk köps upp och aktörerna agerar på en global marknad. Yrkesfiskarnas närfångade produkter framställs som mer moraliska, men också som svårtillgängliga för gängse konsumenter, medan de görs tillgängliga för människor som besöker hamnar. Yrkesfiskarna positionerar sig som kvalitetsmedvetna, där kvalitet kopplas både till fisken som produkt och till de produktionsförhållanden under vilken fisken fångats. Värskapet fungerar som ett verktyg för att förmedla kunskap om vad denna kvalitet "är". Värskapet, och servicemötena i sig, förknippas däremot inte med kvalitet.

Det närvarande yrkesfisket

Värdskap i yrkesfisket tar sig, som jag delvis visat i talet om kvalitet, uttryck kring distans och närhet. Jag visade tidigare att fisket antogs ha attraktionskraft inom marknadsföringen av kusten, till exempel genom sloganer som: "Följ med ut på ett saltstänkt skaldjursfiske och bärga hummer, räkor, kräftor, musslor eller ostron, garanterat lokalproducerade och pinfärska råvaror!" (www.vastsverige.se). Människors efterfrågan på att bevittna fisket med egna ögon, att vara med och fiska själv samt vetskap om var fisken de äter den har fångats, verkar vara delar av en och samma hörnsten i den turismföretagande fiskarens verksamhet: närhet. I detta avsnitt visar jag hur kustnära yrkesfiskare själva förhåller sig till både fiskets och fiskens distans respektive närhet till besökare.

Vid ett tillfälle deltog jag i efterarbetet med att kvalitetsmärka skaldjurslådor som skulle levereras till en fiskauktion. De krabbor vi märkte hade just så kallat "lysts" igenom med en särskild maskin som avslöjade mängden kött i djuret. Mängden kött låg till grund för hur djuren sorterades i olika klasser och lådor. Vi fäste stora vita klisterlappar med yrkesfiskarnas egen märkning, "Närfiskat", på lådorna (se bild 11). Märkningen, en redlighetsmärkning som certifierades av en tredje part, lanserades 2008 och den skulle garantera att fångsten var fiskad i Sverige. För att få använda märkningen skulle fångsten vara spårbar från fiskare till konsument. Märkningen signalerade att avståndet mellan fiskare och konsument hade betydelse för köparen.

Kunskap om fångstens ursprung var ett viktigt element även i yrkesfiskarnas värdskap, vilket visade sig när hamnbesökare stannade till och ställde frågor om hur fisket hade gått, vid John båt.⁹⁵ Fisken skulle helst vara fångad "nära" konsumenten, men Nils menade att många konsumenter av idag inte längre hade någon närkontakt med matproduktionen och att dessa hade "kommit väldigt, väldigt långt ifrån första ledet".⁹⁶

Bild 11. Närmärkt.

Klisterlappar med texten: "Närfiskat. Svenskt. Godkänt. Spårbart", för märkning av havskräfta, i trälådor.

Ett tema som återkom i tidningen *Yrkesfiskarens* artiklar var att fiskenäringens kunskap borde nå konsumenterna. För att uppmärksamma allmänheten på fiskets dolda branschkunskap, hade yrkesfiskarnas gemensamma marknadsföringsorganisation, Svensk Fisk, anlitat en känd programledare från tv, samt en mästerkock, för att göra en tv-serie om svenskt yrkesfiske. På uppdrag av Göteborgs fiskauktion och ”för hela Sveriges fiskenärings räkning”, menade artikelskribenterna att programserien skulle förmedla ”professionaliteten inom fiskbranschen, kunskap och inspiration /.../ för att stärka vår roll i Matlandet Sverige”. Marknadsföringsorganisationen Svensk Fisk ägdes av tidningens läsare, yrkesfiskarna själva, och tidningen lyfte fram kampanjen Närfiskat som handlade om att yrkesfiskarnas gemensamma satsning på tv-mediet förväntades öka fiskenäringens inflytande i Sverige. Artikeln använde uttrycket ”Matlandet Sverige”, titeln på Jordbruksdepartementets strategi för landsbygdens näringar, för att kommunicera att även fisket kunde få en mer betydelsefull roll. Publiken och tv-tittarna porträtterades som en matintresserad befolkning som efterfrågade svenskfångad fisk.⁹⁷

Här handlar ”det nära” om den svenska fisken, men det finns flera varianter på temat. Ett handlar om att besökarna ville se fiskaren gå iland med fisken. Talet om närodlade och närfiskade produkter återkommer även i min intervju med Nils.

De kunder som uppsökte Nils, menade han, önskade att fiskaren själv vistades i hamnen som ett visuellt bevis på att fisken verkligen hade fångats i närheten av den plats där den köptes. Innan han hade skaffat fiskvagn sålde Nils fisk direkt från båten. Så småningom fick han förfrågningar från fler kunder som ville köpa fisk direkt av honom. Såväl Nils som hamnbesökarna föreföll ha fått nya insikter i samband med att han sålde fisk i hamnen. Nils tyckte att hans arbete kändes mer meningsfullt på grund av att han levererade fisk som konsumenter kunde köpa direkt av honom själv:

...när man inser att någon har förstått hela processen och inser vad som ligger bakom. Då är det väldigt kul /.../ när de som handlar inser vad som ligger bakom och det finns en respekt och man kan följa ledet väldigt enkelt. Det känns ju bra tycker jag /.../ Då känns det meningsfullt /.../ att de förstår att de är kanske lyckligt lottade som får äta en fisk som har simmat fritt en halvtimme tidigare, precis utanför deras eget hus. Rakt ute i havet här utanför.⁹⁸

Betydelsen av närheten mellan fisket och konsumenten återkom även i Nils beskrivning av några besökares besvikelse då de hade upptäckt att han även sålde andra fiskares produkter:

...faktum är att en del kunder tycker att då är det inte längre i första ledet /.../ Det ska vara av mig de handlar. De vill ju inte att det ska vara av min kompis, utan de vill handla av mig. Och ingen annan (skratt).

Enligt Nils vill kunderna allra helst köpa fisk ”i första ledet”, det vill säga direkt av fiskaren i egen hög person. Men det inte bara för deras skull, han ger också uttryck för att han själv finner det meningsfullt att fisken nyligen fångats nära konsumenten.

Ytterligare en aspekt av det närvarande fiskets betydelse, som tog sig uttryck i Nils problematisering av olika märkningar av fisk, var att det närvarande fisket föreföll vara mer etiskt riktigt ur miljösynpunkt. Nils markerade sin skepsis gentemot märkningar som ”ekologiskt” men förespråkade istället närproducerad mat på basis av vissa villkor: att den inte var manipulerad med tillsatser, att den inte tillkommit under andra länders sämre krav på odlingsförhållanden och att den inte hade transporterats långa sträckor:

Är en ål till exempel som är ekologiskt odlad i Kina bättre än någonting som är närfiskat? Är det inte bättre att fiska det femtio meter ifrån den platsen där man konsumerar det? Vilt i havet, utan konserveringsmedel och färgämnen? Än ekologiskt odlat i ett land med kanske helt andra krav än vad vi har här? Och transporterat ett varv runt jorden. Eller två. Och rökt på ett ställe och fileat på ett ställe och så vidare.

Nils poäng var alltså att en märkning av ”ekologisk” fisk inte fångade upp komplexiteten i frågan. En ekologisk fisk skulle kunna vara framtagen på artificiell väg. Den kunde, trots sin märkning, ha transporterats över långa distanser och mellan många aktörer innan den nådde konsumenten. Fisk borde alltså, resonerade Nils, varken manipuleras eller vara en källa till stora koldioxidutsläpp. Dessa problem framställde Nils som motsatsen till det närfiskade.

Betoningen på närhet och ursprung framkom även i ett samtal mellan Bertil och hans stamkund i hamnen. Kunden, en finansman som nyligen flyttat in från staden och som blivit fastboende i den lilla kustbyn, dök upp strax efter vår intervju. När han hade handlat klart, satte han och fiskaren sig på den så kallade ”ljugarbänken” utanför fiskeboden. Vi samtalade en stund tillsammans medan jag fotograferade dem och omgivningarna. Jag berättade om min studie om kustnära yrkesfiske och tjänster och stamkunden svarade då att: ”Det är ju så här det ska vara, du ska ju kunna köpa fisk över relingen, det är väl självklart?”. Samtalet fortsatte och kunden pratade vidare om sitt nya liv vid kusten, där han precis hade anlagt en större fruktodling och tillverkade äppeldricka för försäljning. Av samtalet förstod jag att yrkesfiskaren Bertil och hans kund hade samma syn på hur matproduktion borde gå till, då de var helt eniga om vad de kallade för ”vansinnet” i att livsmedel transporteras över hela Europa, ”när det kan odlas här.”⁹⁹ Här handlar det nära om vad som är moraliskt riktigt ur miljösynpunkt. Ett liknande miljöetiskt resonemang kring det närvarande fisket återfinns i Görans och hans fiskarkollegas idé att märka sin fångst med ett nytt, eget epitet.

Göran och hans medhjälpare kallade under en period sin fångst för ”Härfiskat”. Detta epitet skulle särskilt belysa vikten av att Görans fisk var fångad strax utanför fiskaffär i hamnen: ”När jag tar båten i hamnen, kör fem minuter ut med båten och fångar fisken där och kör i land och säljer fisken här. Då är det närfiskat.” Deras epitet ”Härfiskat” signalerade med andra ord att Görans fiske ägde rum ”ännu närmare” fiskkonsumenterna och att den mer etablerade märkningen ”Närfiskat” var mer vag i sin definition. Under intervjun konstaterade vi att det fanns en motsägelse i att långväga kustbesökare som frågade efter ”närodlat” själva hade genererat en del koldioxidutsläpp på vägen dit.¹⁰⁰

Yrkesfiskarna hänvisar till konsumentkrav som handlar om att deras färska fisk, som fångats ”här”, är mer moraliskt riktig. Det närvarande fisket framställs som mer äkta, i jämförelse med fisk från frysdiskarna i de stora livsmedelskedjorna. Vad som är äkta fiske länkas till att kunskap och information om fisken och fisket är tillgänglig för besökarna, samt att detta fiske kan upplevas ”på riktigt”.

Indirekt signaleras en misstänksamhet gentemot internationella fiskerier och mot miljöproblem som förknippas med massproduktion, fiskodlingar, storköpsfisk och import av fisk. Det nära fiskets mer tillgängliga marknad sätts i motsatsförhållande till ett annat mer omoraliskt slags fiske som är osynligt och befinner sig på avstånd från kunden. Detta andra icke-närvarande fiske tillskrivs egenskaper som artificiellt, oetiskt, lågavlönat och logistiskt komplicerat, med dess många mellanhänder på vägen mellan fisket och massmarknaderna. Andra problem som adresseras är åars kraftverk som hindrar vandringsvägarna för fiskens reproduktion, liksom avfall, plaster och kemiska utsläpp som stör hav och fisk. Spöknät och

gamla fiskeredskap, som fiskar passivt på bottarna i det allt varmare klimatförändrade vattnet, är ytterligare störningar som tas upp.

När det gäller ledarsidan, men även andra artiklar i tidningen *Yrkesfiskaren*, tar dessa ofta hjälp av uttryck som också regeringen och Jordbruksverket använde i 2010 års strategi för landsbygd, jordbruk och fiske, såsom ”matlandet” och ”näraproducerat”. Tidningen *Yrkesfiskaren* använder även de uttryck som återfinns i fiskeområdenas kommunikation till yrkesfiskarna, som exempelvis att yrkesfiskarna bör engagera sig i ”storytelling”.

Det kustnära yrkesfiskets närhet till konsumenterna framställs därmed som en typ av fiske som är bättre i de flesta avseenden: för människa, hav och miljö. Talet om ”första ledet”, närhet och olika märkningar, tillskriver också det kustnära yrkesfisket egenskapen av att vara mer autentiskt i motsats till ett osynligt och okontrollerbart fiske, fjärran från moderna konsumenters krav på mat och upplevelser.

Som Fredriksson (2006: 112) skriver är framhävandet av unicitet, men även autenticitet, ett vanligt förekommande element i budskap som företag och organisationer riktar till konsumenter. I en ekonomi där produktionsförhållandena oftast är osynliga för konsumenter, har kustnära yrkesfiskare, som arbetar i och nära hamnarna, därför en möjlighet att erbjuda ett alternativ som innebär en unik insyn i arbetet. Det ”nära” handlar framförallt om att matcha besökares förväntningar på det som är ”gott”, vilket dels handlar om att ha rätt kunskap om konsumenters förväntningar på färskhet, smak och kvalitet (jfr Heldt Cassel 2006: 33), dels handlar det om vad som betraktas som miljömässigt moraliskt riktigt (jfr Fredriksson 2006: 111). Här erbjuds en produkt baserad på det Heldt Cassel (2006) benämner som ”ett högre tillitsvärde”, i jämförelse med annan fisk. Men fisken i sig är endast en liten del av denna (tjänste)produkt. Det är en upplevelse; av att kunna göra något rätt och göra något gott för miljön som erbjuds (jfr Heldt Cassel 2006: 23).

Maritim pedagogik och upplysning

Som hittills har framkommit var yrkesfiskarna upptagna med att kommunicera olika aspekter av både själva fiskets men även hela fiskenäringens komplexitet. Värdskapet tog sig uttryck i att yrkesfiskarna upplyste besökare om fisk och fiske på olika sätt. Detta tema, som jag kallar yrkesfiskares ”maritima pedagogik”, fördjupas i föreliggande avsnitt, där kunskapen om fisk och fiske men även om fiskets villkor förmedlas.

Många besökare ställde frågor om hur de kunde tillaga fisken, hur fisken skulle fileas, när fisken var bäst att äta och så vidare och sedan Nils börjat saluföra sin och andra fiskares fångster i hamnen, hade han upptäckt att mötet med besökaren innebar tillfällen att visa vad arbetet som fiskare egentligen är och innebär. Nils menade att ”budskapet verkligen har gått hem”, när privatpersoner som handlade i hans fiskvagn sa att fisken var fin och när de berättat att de hade sett Nils gå ut med båten tidigt på morgonen. Hans arbete kändes extra meningsfullt när kunderna berättade att de sett hur han hade ”kört slalom mellan isflaken” och när de förstod hur tufft det var att fiska.

Jens och Eva var bekymrade över att ”barn idag kan inget om fisk”. Paret besökte därför skolor i trakten och deltog i diverse aktiviteter för ungdomar där de visade upp olika fisksorter och berättade om fisket. Samtidigt marknadsförde de indirekt sin näring. När jag träffade paret

hade de fått ont om tid för denna pedagogiska aktivitet, men Eva påpekade att deras restaurangbesökare också lärde sig saker om fisk och fiske, som till exempel att den färska fisken som krogen erbjöd var av betydligt bättre kvalitet än fryst fisk. Eva gav även gästerna tips på vilka grönsaker och potatissorter som den färska fisken borde serveras med och hur fisken kunde tillagas. Hon menade att gästerna fick större förståelse för att tillgången på fisk varierar mycket, eftersom den specifika fisk som de ville ha oftast inte fanns på menyn just den dagen. Möjligheten att förmedla kunskaper om fisk och fiske, som yrkesfiskarna menade att mötet med besökarna gav tillfälle till, handlade även om något mer, nämligen fiskenäringens situation och villkor.¹⁰¹

Strax utanför Bertils fiskebod, invid kajen, stod hans bil parkerad. På bilens baklucka satt klistermärken i form av röda versaler, som kommunikerade: "YRKESFISKARE EN SÄLLSYNTHET". Som för att påminna förbipasserande i hamnen om sin "raritet" som yrkesfiskare använde Bertil en fras som dessutom förde tankarna till biologi och fridlysta arter i naturen. Budskapet förstärktes i samtalet med Bertil, när han berättade att han förmodligen var en av de sista yrkesfiskarna i den hamnen. I samma hamn låg Bertils båt. Även båten var försedd med budskap till förbipasserande. Den ena sidan av båten var dekorerad med en större målning. Bilden föreställde en symbol för EU, med en fisk och en handgest. Symbolen gav uttryck för vad som verkade vara kritik gentemot mot EU (se bild 12). Publikens på denna yrkesfiskares närmarknad och arena för olika budskap var de som Bertil i vårt samtal menade var välbeställda personer med inflytande. Bertil signalerade på detta sätt att näringen befann sig i en mindre välbeställd, destruktivt styrd och marginell situation.¹⁰²

Ytterligare en situation som signalerade yrkesfiskarnas förhållningssätt till andra människors förutfattade meningar om fisket, uppstod när jag själv deltog i turfiske tillsammans med två familjer som gästade Jonas båt.

En tidig och solig sommarmorgon klev två familjer ombord och jag hälsade på alla. En av kvinnorna pekade på sin man och sa: "Ove har detta som sitt största intresse." Jag förstod snart att samtliga deltagare var mycket engagerade i fisket. De var nämligen inte intresserade av att hyra den utrustning som Jonas erbjöd, utan hade tagit med egna fiskespön och flytvästar. När vi kommit en bit ut på havet, kom den sportfiskeintresserade Ove fram till oss i styrhytten och sa: "Det är synd att det är så lite torsk." Dagen innan hade jag talat med yrkesfiskaren Jonas om just torskens förekomst. Jonas menade då att mycket av hans arbete med att bemöta sommargäster och turister, handlade om att "ta håll på fördomar om torsken".

Jonas berättade att gäster ofta undrade om och i så fall när torsken skulle komma tillbaka. Jonas försäkrade mig att tillgången på torsk hade förbättrats väsentligt sedan en längre tid tillbaka. Nu ville alltså även sportfiskande Ove gärna tala om torsken med både mig och yrkesfiskaren. Först tipsade han mig om fiskare som körde torskturer i södra Sverige. Vi talade vidare om en större torskfiskefestival som hade varit ett årligt arrangemang med fisketävlingar i Skåne under flera års tid.

Två gånger hade Ove tävlat där, berättade han. Vi talade också om att festivalen hade fått stängas ner på grund av att myndigheter och forskare menade att det fanns för lite torsk i svenska fiskevatten. Yrkesfiskaren Jonas utropade plötsligt: "Men du! Jag tog en torsk på sexton kilo häromdagen, det har blivit en uppgång på torsk igen." Ove såg förvånad ut: "Har det?" "En markant uppgång, skulle jag vilja säga", kontrade Jonas. Det blev tyst i styrhytten en

lång stund och sedan talades det inte mer om torsken. När jag hade intervjuat yrkesfiskaren dagen innan, berättade han om en annan kund, som hade kommit tillbaka med de burfångade kräftor han köpt av Jonas. Kunden var inte nöjd och påstod att kräftorna som Jonas sålt var för små. Han misstänkte att kräftorna i själva verket inte hade fångats med burar, utan hade fiskats med trål, som tenderar att dra med sig mer av all slags fångst inklusive mindre kräfta. En del mindre fisk och skaldjur behöver emellertid få vara kvar i havet och växa till sig. Kunden hade alltså antytt att Jonas hade köpt in kräftorna från någon annans storskaliga trålfiske, alternativt trålfiskat dem själv, samt misstänkte att Jonas hade sålt småkräftan till kunden under falsk förespegling. Den här kunden kände till skillnaden mellan storskaligt och småskaligt fiske och utgick från att Jonas lurades genom att sälja en sämre produkt till ett alldeles för högt pris. I mötet med denna kund hade Jonas blivit tvungen att ta fram en kräftbur, för att visa och förklara för kunden att såväl små som stora kräftor kunde passera in i buren.

Bild 12. Starka budskap.

Båten fungerar som kommunikationsyta och upplyser förbipasserande om fiskets status och villkor.

Missförståndet i mötet med kunden grundade sig på kundens föreställning om att kräftan var för liten för att vara burfångad eller ens lagligt fångad.

Poängen var att Jonas ofta var tvungen förklara för kunder på ett pedagogiskt sätt hur fisket fungerar. Han menade att det var mycket angeläget att "att slå hål" på de många myter som omgärdar fisket.¹⁰³

Mats berättade att sommargästerna brukade jämföra hans fångst med skaldjur som de hade köpt i delikatessbutiken i huvudstaden. Ibland påpekade de för Mats att hans kräftor såg ut att vara små. Mats förklarade att de största skaldjuren som landades i Sverige oftast hamnade i storstädernas delikatessbutiker och saluhallar, eftersom det var möjligt att optimera priserna där. Besökare och sommargäster som kom från dessa större städer hade enligt Mats blivit vana vid dessa större storlekar och utgick därför från att allt som Mats fångat skulle se likadant ut. I vårt samtal imiterade Mats sina stamkunder, grannar och sommargästers naiva frågor. Ibland frågade de om han inte skulle "ut och hämta några kräftor idag?" Mats hade då svarat, indignerad, "Ut och hämta?" med poängen att en fiskare inte "hämtar" sin fångst. En yrkesfiskare bedriver fiske under mycket oförutsägbara villkor. I samma anda konstaterade Nils att hans kunder hade föga insikt i vad fiske innebär:

Vissa tror att bara man trycker på en knapp så kommer rödspättan upp /.../ Det märks ju kraftigt hur långt ifrån verkligheten folk är /.../ De har ju ingen aning /.../ och de tror att man rökte fisken när man körde i land med båten.¹⁰⁴

Att kunder och besökare hade en del att lära om fisket var också slutledningen i Eriks berättelse om hur det under kräftturen ibland inte blev någon fångst alls. Jag undrade om gästerna blev mycket besvikna då. Erik svarade med ett stort leende: "De ska aldrig mer klaga på priset i affären." Mötet med besökarna gav med andra ord Erik möjlighet att förmedla lärdomen att arbetet i fiskenäringen innebär kostnader både i form av pengar och oförutsägbara villkor.¹⁰⁵

Under en fisketur med Jonas tittade han ideligen på sin telefon, för att kontrollera ifall det var någon som hade ringt som ville köpa fisk. Till slut ringde det. "Jag har inget idag", svarade Jonas beklagande. Jonas visste att fisktillgången var ständigt föränderlig, men han menade att de flesta konsumenter inte hade sådana insikter om naturen och Jonas fick därför ständigt försöka tala om detta för kunder och besökare på ett pedagogiskt sätt. På Jonas turfiske förklarade gästerna ombord för mig att de valt att åka med Jonas eftersom han kunde visa dem platser där det fanns mycket makrill. Jonas menade att han visserligen delvis visste var fisken befann sig, men han var noga med att tillägga att han aldrig kunde veta allt eller vara helt säker. Det hände ibland att det inte blev någon fisk alls under hela turen.¹⁰⁶

Värdskap i fisket utgör en möjlighet att vidareförmedla kunskaper om fisken samt att upplysa och lära besökare om fisket. Yrkesfiskaren positionerar sig som en marginaliserad, men medveten myndighetskritiker. De olika budskapen som sänds ut i hamnen kan förstås som ett sätt att bemöta en allmän misstro gentemot fiskenäringen, som flera yrkesfiskare återkommer till i materialet. Yrkesfiskarna positionerar sig som medvetna experter på sitt område. Mötet med besökarna handlar dock inte bara om att vidareförmedla kunskap om fisken och fisket som sådant, utan också om att förmedla kunskap om de villkor under vilka fisket sker. Värdskap i fiske handlar alltså inte bara om ett sätt att tjäna lite mer pengar och om en möjlighet att vidareförmedla kunskaper om fisk och fiske, men även om spridande av kunskap om fiskenäringens villkor i ett större sammanhang. Värdskapet medför tillfällen att upplysa kunder

om fiskenäringens villkor och yrkesfiskarna positionerar sig som tillrättavisande pedagoger med uppdrag att ändra konsumenters felaktiga föreställningar.

Här framträder förhandlingar om olika kunskaper, där yrkesfiskarna hanterar misstro från besökare, som de menar behöver utbildas i den maritima kunskap yrkesfiskarna kan erbjuda. Uttrycket värdskap används sällan av yrkesfiskarna själva, men förekommer ändå i hög grad på det empiriska fältet, vilket jag tidigare visat i destinationsmarknadsföringen och i fiskeområdenas värdskapskurser (där några yrkesfiskare också har deltagit).

Värdskapet i kustnära yrkesfiske kan förstås som en flexibel balansakt mellan att vara företagare med erfarenheter och insikter i fiskets villkor och att bemöta besökares föreställningar om fiske. Det senare innefattar allt från att förklara fiskets osäkra villkor i förhållande till väder och tillgång på fisk, vilket påverkar priserna, till att näst intill läxa upp naiva konsumenter om fisk och fiske. Budskapet är att de sporadiska fångsterna är en av många komplicerade omständigheter i kustnära yrkesfiske. Förutom att fiska, sälja fisk och erbjuda fisketurer omfattar yrkesfiskarnas vardagliga praktik en saluföring av maritim kunskap om hur ett ”riktigt fiske egentligen går till”, det vill säga fiskets äkthet i olika former.

Servicearbete sägs ofta kräva en förmåga att konversera, att kunna styra känslor och att upprätthålla den estetik som tjänstens specifika inramning kräver (Huzell 2005, Warren 2005, Korczynski och Macdonald 2008, Huzell och Lundberg 2010, Huzell och Larsson 2012). Det gäller även servicearbetet i yrkesfisket som framförallt kräver att yrkesfiskarna framhäver en särskild maritimhistorisk estetik som omgärdar arbetet och utrustningen för fisket. Det är dock inte givet att konversationsförmåga och känslorarbete krävs i denna specifika form av värdskap, vilket de två kommande två avsnitten, som fokuserar på kulturarv och autenticitet, kommer att handla om.

Framhäva fiske som kulturarv

Det är inte bara i myndigheters och ledarskribenters visioner om fiskets framtid, eller i destinationsmarknadsföringens annonser, som fiskenäringens ”genuinitet” och ursprung framställs som en potentiell besöksattraktion. En annan dimension av yrkesfiskets värdskap, som yrkesfiskarna behöver förhålla sig till i mötet med besökare, är autenticitet. Jag börjar med att illustrera detta påstående med hjälp av en fältanteckning från ett av mina besök i en kustort där en av yrkesfiskarna bor och arbetar.

Mitt i en av de mest turisttöta orterna längs västkusten löpte en kullerstensgata ner mot hamnen. Gatan var kantad av hamnbodar men i skyltfönstret till vad som föreföll vara en nerlagd affär hade någon gjort ett litet arrangemang av gamla saker. En uppslagen bok om fiske visade bilder av fiskeredskap och hur fisket hade gått till för längesedan, medan omslaget till en annan bok visade en målning av en känd målare som hade skildrat fiskesamhällena i trakten under 1800-talet. Målningen på omslaget avbildade två huckleklädda fiskarkvinnor med bister uppsyn. Boken var uppställd invid ett makraméinklätt flaskgrönt glasflöte som enligt den uppslagna boken hade använts i gamla tiders fiske. Bredvid stod några gamla bruna glasbuteljer och framför låg en husskylt i vit emalj med texten ”Fiskartorpet”, i blå bokstäver. Arrangemanget med ting, som hörde till det forna fiskets glansdagar, gav intryck av att ha iscensatts för att påminna förbipasserande om platsens arbetsliv i det förgångna. Det fanns ingen information om vem som låg bakom arrangemanget. Dessa bruksvaror på det maritima

temat var ett av flera exempel på hur boende i de kustsamhällen jag besökte hade ställt ut gamla ting såsom fyrar, taljor och kompasser i fönster på både privata hem, nerlagda affärer och mer moderna klädes- och inredningsbutiker längs västkusten. (se bilder 13)

de Wit Sandström (2018) analyserar i sin doktorsavhandling om livsstilsföretagare längs västkusten en liknande ”maritim utställningspraktik” i kommersiellt syfte, där det maritima utgör en värdefull symbolisk resurs för livsstilsföretagare som vill skapa en lokal förankring i sitt utbud av inredningsprodukter och kläder. Symboler och kännetecken som associerar till kusten, såsom fyrar och segelbåtar i trä eller fiskmåstryck på kuddar, signalerar dock inte att det samtida yrkesfisket hör till ett aktivt näringsliv vid kusten. De signalerar snarare att kusten är en plats för “det goda livet” som en kontrast mot vardagsstressen i staden (jfr ibid.). Jag menar att yrkesfisket i detta sammanhang tenderar att förstås höra till platsens förgångna tid snarare än till dess samtid. Kustens näringslivshistoria blir en del av attraktionsvärdet i vad som kan förstås som en ambition att styra besökares intryck av “det äkta”, genom att visa upp platsens särskilda historia och karaktär.

I småhamnarna längs västkusten är det oftast en eller ett fåtal, om någon, yrkesfiskare kvar. Men för de yrkesfiskare som trots allt är aktiva och som vill bemöta besökares efterfrågan på kustlivets autenticitet, blir värdskapet en fråga om att infria dessa specifika förväntningar. Förväntningarna innehåller föreställningar om ett fiskesamhälle som åtminstone yrkesfiskarna själva vet inte längre finns. Flera yrkesfiskare i den här studien ägnar sig, i sitt värdskap, åt att vidareförmedla fiskets historia, vilket är temat för nästa avsnitt.

Bilder 13. Skytning med symboler för en svunnen tid.

I skyltfönstret till en nerlagd affär i en turistort längs västkusten kommuniceras ortens kulturarv, med anonym avsändare.

Värdschap som kulturarvsförmedling

Nils berättade att han hade velat ägna sig åt en typ av fiske med gammal teknik, där pålar och bottengarn kunde sättas upp utanför hamnen. Men förslaget hade bemötts med protester från grannarna med sommarhus nere vid hamnen, eftersom pålarna skulle störa deras utsikt. Gamla metoder för fiske och förädling av fisk hörde till ett kulturarv som Nils menade var värdefullt, men hotat:

I Danmark så kan man ju se, och man kan ju se på gamla tavlor, att man har hängt upp till exempel plattfiskar på ett långt snöre mellan två stolpar. Så hänger de på tork och det är ju ett sätt att konservera fisken som alltid har funnits... /.../ men den tiden är nog förbi, det är alldeles, alldeles för långt ifrån det nu...det är redan fördärvat, uppköpt av andra människor, utbytt mot modernt och jag känner att jag låter ju som någon tillbakasträvare. Men det är inte riktigt det som det handlar om, utan det är väldigt synd att det är så mycket kunskap som försvinner för att det inte får fortsätta.¹⁰⁷

Flera yrkesfiskare menade att deras arbete till stor del handlade om att värna och vidareförmedla fiskets kulturarv, vilket jag även blev varse när Bertil visade mig runt i sin fiskbutik, inredd i en gammal hamnbod. Den påminde mest om ett gammalt rörigt bilgarage. Mitt i rummet stod en stor kyldisk i glas och Bertil förklarade skrattande att den gamla sjöboden knappt hade godkänts av de lokala myndigheter som utfärdade tillstånd för livsmedelsförsäljning. Han pekade på en förstoring av ett svartvitt gammalt fotografi som hängde mellan sladdar och verktyg ovanför en verkstadsbänk. Bilden visade kvinnor som rensade sill i hamnen, omgivna av flätade korgar med fisk. Kvinnorna var klädda i hucklen och svarta, långa, tjocka kjolar och bilden var enligt Bertil fotograferad på kajen strax utanför fiskeboden där vi befann oss. Han berättade om alla fiskaffärer som hade funnits i byn när han hade vistats där om somrarna som barn. Frystekniken hade inte varit så utvecklad vid den tiden och den var inte heller tillgänglig för alla, berättade Bertil.¹⁰⁸

Mina besök hos John visade på en tendens att tala om och skapa aktiviteter kring fiskets kulturarv. John fiskade men drev tillsammans med sin familj också en vävbutik i hamnen, bland annat med hans och pappans egna alster. I en gammal sjöbod sålde de egenvävda trasmattor och hantverk av rep och makramé på det maritima temat, som till exempel krukväxthängare och takdekorationer med snäckor. Där fanns också en repkonstruktion med en historisk beskrivning av hur denna använts för bestraffning till sjöss i gamla tider. Då jag talade med John förstod jag att han, men även andra yrkesfiskare på orten, var angelägen om att synliggöra yrkesfiskets kultur och historia för allmänheten. Han betonade hur viktigt det var att föra vidare kunskap om fiskets historia, för att den inte skulle försvinna.¹⁰⁹

I en annan hamnbod hade ortens yrkesfiskare anordnat en utställning (se bild 14). Jag besökte själv det lilla ”museet” vid ett par tillfällen och vid entrén konstaterade jag att någon hade hastat iväg, då det stod en full kaffekopp och låg ett helt wienerbröd på bordet vid ingången. Det fanns helt enkelt ingen museivärd på plats, varken för att hälsa välkommen eller för att ta emot någon inträdesavgift. Detta verkade inte bekymra besökarna som kom och gick under tystnad. I lokalen var det skumt och dammigt och från taket hängde fiskeredskap av olika slag. Kräftburar tillverkade av ene (träslaget), korkflöten och krokar hängde mellan repstumpar, galonkläder, sydvästar och olika slags färgade lyktor (se bilder 15). Längs den lilla hamnbodens innerväggar hängde svartvita foton och stora träskyltar i olika storlekar, med båtars namn som hade snidats in eller var påmålade i starka färger.

Längst in i lokalen hängde säckväv ner från taket för att markera ett för besökare otillgängligt utrymme. Efter en halvtimmes strosande bland bänkar med lyktor, upphängda redskap, stövlar, galonkläder och foton, bestämde jag mig för att gå därifrån. Kaffe och kaka stod fortfarande orörda på skrivbordet vid ingången. Kanske var det för att omgivningen överensstämde med min lite fördomsfulla bild av vad "riktigt" yrkesfiske är, som jag även i detta sammanhang antecknade att det var rejält stökigt i lokalen.¹¹⁰

Bild 14. Sjöbod med historia.

Entrén till det lilla "fiskemuseet" i en av hamnens bodar.

Bilder 15. Använda redskap från svunnet fiske.

Bilderna är fotograferade i två mindre utställningar som yrkesfiskarna själva organiserat. På tv-skärmen överst går en film om hur samtida fiske går till. På hyllorna intills trängs båtmodeller och på golvet ligger fiskelådor och burar. Bilden längst ner visar redskap, såsom färgade glasflöten inknutna i nät och korkflöten på rep, flöten samt en oljeimpregnerade fiskarjacka och en sydväst.

Annonserna vi såg tidigare riktar sig direkt till besökare och kan förstås som en nostalgisk representation av det gamla fiskesamhället och kustens förgångna. De fiskehistoriska tingen som yrkesfiskarna ställer ut i hamnen fungerar som fysiska ”bevis” och verktyg för att skapa autentiska upplevelser för besökare, upplevelser av att vara nära den ursprungliga försörjningen i hamnen.

Hamnar utgör ofta ”det nav kring vilket kulturarvet regisseras” (Fredriksson och Larson 2013: 11), vilket tar sig uttryck i allt från stora gamla varv som omvandlas till besöksmål (Nilsson 2013), till mindre utställningar i hamnar där hamnföreningar och yrkesfiskare lyfter fram fiskets kulturarv. En av George, Mair och Reids (2009) fallstudier visar hur fiskenäringen

i ett kanadensiskt fiskesamhälle, vars fiske helt kollapsade i början av 1990-talet, på kort tid förvandlades till en attraktion för besökare (ibid.: 43). Att attrahera besökare till fisket var i sig inget nytt, snarare kom turismen att utgöra en allt större del av den lokala ekonomin. Det inträffade emellertid först efter att UNESCO förklarat just den platsen som en del av världsarvet. Fiskesamhället förvandlades då snabbt till vad forskarna liknar vid ett "museum utan väggar" och en "scen för en publik av turister" (ibid.: 51).

Även om det inte alltid sker ett servicemöte med hamnbesökarna, kan värskapet vara en möjlighet att vidareförmedla kunskaper om fisket och fiskets historia. Ett besök på den lilla utställningen infriar åtminstone destinationsmarknadsföringens löften om "det genuina", vilket kan förstås som autenticitet.

Vad autenticitet egentligen består i och om det över huvud taget existerar har varit föremål för en långvarig kontrovers i turismforskningen (Belhassen och Caton 2006, Reisinger och Steiner 2006, Hall 2007) eftersom det finns många olika sätt att förstå äkthet, och företagare och besökare kan ha både liknande och skilda uppfattningar om vad som är "äkta".

I yrkesfiskarnas exponering av fotografier och ting syns en strävan att framhäva det kustnära yrkesfiskets autenticitet i historiskt bestämd, objektiv, mening. Turisters intresse för autenticitet handlar dock sällan enbart om att verifiera huruvida unika objekt verkligen är original, eller "äkta" (Wang 1999). Besökare söker efter vad Wang kallar objektiv autenticitet i de gamla tingen och i arkeologiska fynd. Men de former av autenticitet som turister vanligen eftersöker är, ur Wangs perspektiv, övervägande upplevelseorienterade.

Objektiv autenticitet är endast en del av hur autenticitet görs i relationen mellan yrkesfiskare och besökare. Utställningen är ett sätt att förankra den kustnära fiskenäringen i dåtid där yrkesfiskarna positionerar sig själva som autentiska fiskare med stöd i historien. Fiskets historia och kulturarv blir en resurs som yrkesfiskarna kan ösa ur i görandet av fiskets autenticitet. Båtar och fiskeredskap, som troligtvis använts på samma plats generationer tillbaka, bidrar till besökarens känsla av att vara nära näringens långvariga historia och tradition. Tingen förstärker berättelserna om det hårda arbete som har krävts för överlevnaden av generationer av människor. De bidrar till en känsla av ett sammanhang ur vilket inte bara yrkesfisket, utan hela lokalsamhället har växt fram. För att tala med George, Mair och Reid (2009: 12) kan yrkesfiskarnas förhållningssätt till besökarna också förstås som deras "svar på globaliseringen". Yrkesfiskarna framställer sin kunskap om fiskets kulturarv som värdefull och det kan förstås som ett svar på att det kustnära yrkesfisket blivit mer marginellt i den globala ekonomin. I yrkesfiskarnas positionering används historia som ett verktyg för att visa att fisket på platsen har en lång tradition. Det är ett sätt att autentisera fiskets betydelse på en plats som alltmer domineras av andra intressen.

I likhet med Wang menar Cohen och Cohen (2012) att autenticitet förhandlas mellan människor och utifrån det perspektivet kan man förstå yrkesfiskarnas värskap och besökarnas intresse för fiskets kulturarv som en relation i vilken fiskets autenticitet ständigt formas och omformas. I yrkesfiskarnas värskap görs autenticitet i samspelet mellan yrkesfiskare och besökare baserat på vad som förefaller vara ett gemensamt intresse för fiskets kulturarv. Men i just detta sammanhang förhandlas inte autenticitet alltid ansikte mot ansikte. I utställningen levereras yrkesfiskarnas förståelse av fiskets autenticitet och besökaren är utlämnad att botanisera på egen hand. I denna vidareförmedling av fiskets kulturarv positionerar sig yrkesfiskarna som äkta fiskare och kulturbärare.

Arbetets flexibilitet

I följande avsnitt kommer jag att visa hur värdskap i yrkesfiske på flera sätt även uttrycks som ett ytterst flexibelt arbete. På min fråga om vad som krävdes för att bedriva fiske och leverera tjänster i hamnen, svarade Göran:

Flexibel får du ju vara /.../ Du ska sammanstråla allt med fiske och du ska köpa in och hålla i anställda och allt det här. Du får ju vara en bläckfisk när du ska hålla i allt /.../ du måste vara så flexibel och kunna så pass mycket ändå, så att du ska kunna göra vad som helst om där händer något ute på sjön, du ska kunna reparera motorn, du ska kunna laga en båt.¹¹¹

I Görans fall handlade det om att vid sidan av fisket driva fiskbutik och en liten servering med två anställda. Beroende på vädret kunde egentligen ingen av yrkesfiskarna veta säkert om turister eller sommarboende över huvud taget skulle ta sig ner till hamnen för att besöka restaurangen eller handla i fiskvagnen. Det gällde därför också att vara beredd på den typen av oförutsedda händelser. Flexibilitetskravet gällde även för yrkesfiskare som erbjöd turer. Jonas kunde exempelvis inte förlita sig helt på att vädret skulle tillåta fiske över huvud taget och i synnerhet inte om gäster skulle följa med. Avbokningar var därför vanliga.

Under en fisketur med Jonas, var fiskelyckan stor för de sportfiskande deltagarna. Det tog sig uttryck i högljudda utrop varje gång någon fick napp. Jonas gick ut på däck och småpratade med gästerna om huruvida de ville stanna kvar på platsen och fiska en stund till eller om vi skulle åka vidare. ”Det var väl en bra början va?”, frågade Jonas med en retorisk förstärkning av att fiskelyckan trots allt hade varit ganska god hittills. Ibland ropade han också ut lite tips, som att man skulle börja fiska vid botten och sedan arbeta sig sakta uppåt mot ytan. Jag frågade vad Jonas tyckte att arbetet under fisketurerna krävde av honom och han svarade: ”Jag brukar dra till med något /.../ man måste ju ha berättelser till ljugarbänken.” Att i servicemötet lära gästerna om fisk och om hur fisket går till krävde även denna form av flexibilitet. Medveten om att gästerna ville få svar på frågor om fisk och fiske, hade Jonas kanske inte alltid de rätta svaren, men han menade att det var viktigt att ändå ha ett svar och att ge intryck av att vara kunnig och säker i detta oförutsägbara sammanhang. Den enda som inte fick någon fisk var yngste sonen Max, som såg rätt bekymrad ut. ”Det vänder snart”, sade Jonas tröstande till pojken. Jonas förklarade senare hur viktigt det var att gästerna verkligen fick fisk under en fisketur: ”Det betyder så mycket för stämningen, men det är ju inget som jag kan påverka.” Barn i sällskapen på fisketurerna tröttnade ofta på att fiska bara efter någon timme. För att förhindra en alltför stor besvikelse, hade Jonas alltid en filmvisning förberedd nere i kajutan.¹¹²

Yrkesfiskarna berättade att de behövde vara som mest aktiva på helgerna när sommarboende och turister var på besök samt så länge som säsongen för besöksnäringen varade. Det gällde därför både att ta vara på möjligheterna för fiske och att ta emot turisterna om och när dessa väl dök upp. Ett flexibelt förhållningssätt krävdes även på basis av att besökares intresse för olika aktiviteter som yrkesfiskare kunde erbjuda förändrades över tid. Några av yrkesfiskarna som körde fisketurer menade att kräftsafarier och hummersafarier inte skulle vara populära för all framtid. Dessutom var många turbåtgäster inte alltid intresserade av att upprepa den ibland rätt skrämmande upplevelsen. Det var helt enkelt svårt att få riktig kontinuitet i verksamheten, summerade Erik, som menade att han hela tiden måste tänka ut nya

fiskerelaterade aktiviteter för besökare.¹¹³ Ytterligare former av flexibilitet, som yrkesfiskarna talade om, var den ständiga anpassningen efter nya och förändrade regler. Dessutom var det viktigt att hålla sig informerad om vilka priser som var aktuella, ibland på auktionen, ibland på "närmarknaden" i hamnen.

Dessa olika krav på ständig anpassning bidrog till att arbetstiderna liknade allt annat än ett vanligt åtta-till-fem-jobb: "Att vara ledig på kvällar och helger och mornar och ob-tilllägg och allt vad det heter /.../ det är ju inte ens med i tanken", förklarade Nils.¹¹⁴ Flera av yrkesfiskarna redogjorde för långa arbetsdagar under högsäsongen. Eva berättade att de gått upp vid fyra på morgonen för att fiska under hela sommaren; därefter hade de börjat arbeta i köket med förberedelser, för att sedan arbeta i restaurangen under hela eftermiddagen och kvällen. Trots att de hade anställd personal under högsäsongen var de båda yrkesfiskarna hemma igen först vid tolvtiden på natten, då det var dags att bokföra. Eva förklarade att de därför haft svårt att hinna med uppdateringen av fiskrestaurangens nya hemsida på internet.

Den flexibla arbetssituationen störde inte Göran som menade: "...inga bekymmer /.../ Det blir en livsstil." Men till det flertal av yrkesfiskare som faktiskt var bekymrade över de varierande arbetstiderna hörde Nils, som många gånger hade svårt att få vardagen att gå ihop:

För ska jag både fiska fisken och förädla fisken och sälja fisken och sköta alla papper och sköta allting, då är det ju en tjänst för kanske fyra personer som jag får göra själv /.../ hur mycket orkar man då egentligen? Det blir ju kanske gärna så att man kanske jobbar ihjäl sig för de få pengarna man tjänar...eftersom man ska vara överallt och göra allting.¹¹⁵

Den flexibilitet som yrkesfiskarna hänvisar till här handlar om behovet att kunna arbeta med många olika typer av arbetsuppgifter samtidigt, men också om att vara flexibel i servicemötet. All form av värdskap och servicemöten innebär situationer som kräver att värden interagerar och kommunicerar med sina gäster, lyssna in och förstå gästernas förväntningar samt hantera dessa på ett flexibelt sätt.

Nästa avsnitt handlar om ytterligare en dimension av värdskapets flexibilitet, som hör till yrkesfiskarnas servicearbete. Det handlar om balansgången mellan att hantera risker och att skapa äventyrliga upplevelser för besökare ombord.

Navigera mellan risker och kickar

Yrkesfiskarna återkommer till att den som dagligen arbetar i naturen förstår fisket och naturen på ett annat sätt än vad besökarna gör. Det flexibla arbetet tar sig uttryck också i yrkesfiskarnas hantering av besökares efterfrågan på äventyr. Värdskapet kräver därför en balansgång mellan att vara lyhörd för besökares efterfrågan och att hantera de risker som fiske kan föra med sig.

Strax efter att gästerna som skulle fiska med Jonas under en dag hade gått ombord, frågade en kvinna: "Men vi vill ha lite gung, vi tar väl samma runda som sist?". Gänget spred ut sig på däck och hittade var sin plats för att reda upp sina fiskespön och linor. Mitt ute på havet gick Jonas från ratten. Jag frågade lite skämtsamt om autopiloten var på och Jonas svarade: "Japp, jag har annat att göra." Han satte igång kaffekokaren. Båten rullade så kraftigt från sida till sida att jag på allvar trodde att den skulle kantra. Men gänget ombord verkade vara vana och trots att alla mer eller mindre tappade balansen, hojtade de som om vi var på ett nöjesfält. Jag började själv få svårt att koncentrera mig och enligt ett tips jag fått tidigare, för

att inte må illa, försökte jag fokusera blicken på klipporna i land. Jag kunde snart varken skriva eller fotografera. Det dröjde inte länge förrän Jonas kom fram och frågade: "Hur är det egentligen?" Jag mådde verkligen inte bra. "Ät nåt", sa han och jag blev då ännu mer illamående. Det brände i magen och jag kände rädsla medan gänget fortsatte ropa i kör: "Långö strömmar, Långö strömmar! Vi vill ha mera gung! Långö strömmar!". Sportfiskarna ville alltså ha mer av "fiske på riktigt" medan jag absolut inte ville ha mera av Långö strömmar. Men det var bara att följa med. Så sträckte Jonas fram en stor burk med tuggummin. "Det hjälper", sa Jonas och gick in i styrhytten igen. Jag tog två. Efter bara ett par minuter släppte illamåendet, och en snudd på mirakulös känsla av lättnad infann sig.

På hemvägen spelade Jonas gamla rocklåtar, emellanåt på högsta volym för att det skulle höras ut till sportfiskarna ute på däck. Jonas sjöng själv med och frågade mig om jag kände igen låtarna. Kanske ville han distrahera mig, som antagligen framstod som en lite instabil figur i sammanhanget. Eller också var det för att roa sportfiskefamiljens yngste son, den enda som inte hade haft någon ordentlig fiskelycka på hela dagen och som, även han, såg lite blek ut¹¹⁶ (se bild 16).

Mats, som varit verksam på en sedan länge etablerad turistort på norra västkusten, berättade om första gången han körde: "en sån där hummersafari...då stod ju alla mitt på durken och så tänkte ju inte jag på det och så svängde jag /.../ Då ramlade ju alla omkull /.../ så jag fick be om ursäkt." Dessutom var det enligt Mats inte helt ovanligt att de som beställde hummerturer ville dricka alkohol ombord, vid svensxor och konferenser, men Mats tillät det inte eftersom säkerheten alltid var viktigast. Varför säkerheten var så viktig förstod jag ju själv efter att ha varit med och fiskat med Jonas. Men jag insåg det verkliga allvaret när Mats beskrev vad som kunde hända: "Sjösjuka människor kan bete sig väldigt konstigt /.../ de vill kanske hellre hoppa i sjön än att vara ombord. Så kan det bli med folk. De mår så dåligt...". I sådana krissituationer gällde det att agera snabbt. Mats hade i sådana situationer samlat ihop alla medresenärer mitt på däck och han bad dem fokusera på en fast punkt vid land. Ibland måste han helt enkelt vända tillbaka till hamnen med gästerna, eftersom "sjösjuka tenderar att smitta av sig".¹¹⁷

De situationer som jag beskriver i mina fältanteckningar visar vad det innebär att ha människor med sig som gäster ombord på en fiskebåt. Yrkesfiskarna demonstrerar här en lyhördhet för turgästers behov och det som händer ombord, både med tanke på säkerheten och för att skapa en trivsamt stämning bland gästerna. Värdskap i yrkesfisket framstår sammantaget som en aktivitet som kräver att kompromisslös säkerhet ska balanseras mot lyhördhet och bemötande av gästers efterfrågan på äventyr och spänning, vilket ibland kan "gå över styr" och innebär oförutsägbara reaktioner. När de ber om "mera gung" blir det tydligt att turen i första hand ses som en efterlängtat rekreations- och naturupplevelse. Samtidigt vet yrkesfiskarna att besökare ofta har naiva föreställningar om havet, sjöfarten och fisket. Förutom kompetens och utrustning för säkerheten krävs det alltså en förmåga att skapa spännande äventyr där besökaren samtidigt ska invaggas i trygghet.

Lamers, Spaargaren och van der Duim (2017), som studerat arktisk expeditonskryssning, menar att en avgörande del av maritimt värdskap är att de människor som genomför turerna till havs har särskilda kunskaper och en gedigen praktisk erfarenhet. Dessa forskare menar att maritimt värdskap kräver kunskaper och praktiska villkor som innebär att värden kan leverera

allt från miljömässig och historisk utbildning i maritima miljöer till att ge besökare kvalitativt rika upplevelser på platser som de vanligtvis inte besöker (Lamers, Spaargaren och van der Duim 2017). För att över huvud taget kunna genomföra turer måste det, vid sidan av kompetens, tillstånd och licenser, finnas en känsla och mening för aktiviteten. Den guidade turen kan även förstås som en resa där människor rör sig i en ”intellektuell terräng”, resonerar steg för steg och ”när slutsatser”, alltså som en metafor för tänkande och lärande. Gästerna ombord på fisket erbjuds en möjlighet att lära sig vad fiske är och innebär.

Yrkesfiskarna framställer värskapet som en navigation mellan att infria besökarens förväntningar på spänning och att dämpa de risker som fisketurer alltid innebär (jfr Osbaldiston 2012: 44). I denna förståelse av havs- och fisketurer ses guiden som en ytterst flexibel aktör som förväntas vara specialist på sitt område med förmåga att överföra kunskaper och erfarenheter till besökare. Yrkesfisket och servicearbetet i kombination tar sig alltså uttryck i många olika former av anpassning där dessa yrkesfiskare positionerar sig som ytterst flexibla aktörer.

Bild 16. Servicearbete ombord.

Servicearbetet kräver lyhördhet för gästers behov, samt en balans mellan att ingjuta trygghet och skapa en trivsamt men äventyrlig stämning bland gästerna.

Värdskapets mångsidighet

Jag kommer nu att summera och fördjupa slutsatser om hur värdskap tar sig uttryck i yrkesfisket och hur yrkesfiskarna positionerar sig i sitt värdskap.

I turismannonser på internet utlovas besökare få ta del av en värld som håller på att gå förlorad och fisket framställs som något ursprungligt som är på väg att gå den moderna människan ur händerna. Autenticitet framställs som betydelsefull för besökare, i form av ursprungliga, historiska artefakter som redskap och utrustning. Annonserna utlovar en upplevelse av det traditionella kustsamhällets nav, något genuint och unikt som kanske till och med sker i sista stund. Fiskenäringens roll i en turismdestination handlar i sammanhanget delvis om att symbolisera dess egen nedgång.

I de konkreta servicemötena med besökare får yrkesfiskarna möjlighet att infria dessa förväntningar på autenticitet. Det erbjuds emellertid flera former av autenticitet. Att framställa fisket som ett personligt och äkta engagemang ”går hand i hand” med destinationsmarknadsföringens idyll. Yrkesfiskarna som levererar tjänster beskriver även att besökare och kunder står och väntar på att fiskebåten ska komma in i hamnen. Att yrkesfiskarna kan erbjuda detta ”äkta” fiske anges också som en av flera drivkrafter för att verka i besöksnäringen. Autenticitet ”görs” (Cohen och Cohen 2012) i ett samspel med besökare som frågar efter och erbjuds det ”riktiga” fiskarsamhälle där fiskaren går i land med fisken och där besökaren själv kan delta i fisket. Med teatermetaforer (Goffman 1958, MacCannell 1973) kan hamnen, båten och fiskebodarna förstås som en ”scen” där autenticitet görs genom att yrkesfiskaren agerar värd för gäster som tar del av produktionshändelsen ”backstage” till skillnad från konventionell försäljning av fisk.

Trots att västkusten är ett populärt resmål med skaldjur som en attraktionskraft och regionen hyser lejonparten av det svenska yrkesfisket, finns det bara några få verksamma yrkesfiskare i varje liten hamn längs kusten. Det svenska yrkesfisket är koncentrerat till storstadshamnarna. Med hänsyn till konkurrensen om hamnutrymme i de små hamnarna befinner sig kustnära yrkesfiske alltså i en marginell tillvaro.

Andra drivkrafter som framhävs är att yrkesfiskarna ökar sina inkomster. Det ger inte någon stor lönsamhet, men bidrar till möjligheten att fortsätta fiska. Värdskapet i fisket både kräver och möjliggör att yrkesfiskarna rättfärdigar priserna på fisk och på sina fiskerelaterade tjänster. Dessutom verkar yrkesfiskarna angelägna om att öka människors kunskaper om fiske och förståelse för fiskenäringen.

För att verka i besöksnäringen menar yrkesfiskarna att de ständigt behöver bemöta en allmän skepsis gentemot yrkesfisket och fördomar om fiskaren som en utfiskande aktör. De behöver ha kännedom om människor i form av besökares resurser och förväntningar på en idyll, men det krävs även kunskap om människors förhållningssätt till fisket och till andra typer av produktionsförhållanden, i fiskenäringen och global handel. Dessa uttryck för vad värdskapet kräver kan förstås som ett sätt att kommunicera den kustnära fiskenäringens betydelse och roll i ett större sammanhang. De kustnära yrkesfiskarna ger uttryck för en strävan att skapa utrymme för sin del av fiskenäringen, vilken passar väl inom ramen för en diskurs om besöksnäringens växande betydelse för hela ekonomin.

En annan slutsats som kan dras, i förhållande till tidigare forskning om livsstilsföretagande, är att gränsen mellan det personliga och det kommersiella är otydlig även i denna besöksnäringssammanhang (jfr Andersson Cederholm och Hultman 2009, 2010). Värdskap bygger i detta fall på att exponera sin arbetsplats. Hamnar uppfattas som offentliga platser utan tydliga gränser för var eller när fisket börjar respektive slutar. En yrkesfiskare kan inte, såsom exempelvis en gårdsturismföretagare, vara fysiskt tillgänglig i hamnen under alla dygnets timmar eftersom denne fiskar ute till havs och dessutom inte bor i hamnen. Yrkesfiskare har därför möjlighet att avgränsa sitt arbete med stöd av arbetstiden: de kan lämna ”scenen” och arbetsplatsen genom att gå hem. I värdskap som utförs ombord på en båt är gränserna däremot avsevärt mer otydliga. Det finns vanligtvis inte något privat utrymme ombord på en båt och oftast inte ens en toalett, varken för värd eller gäster. Gäster ombord på en fiskebåt kan dessutom må ytterst dåligt. Mår de så illa att de måste kräkas, en utlämnande privat händelse, kan de inte dra sig undan. Värderna ombord på en båt måste kunna hantera dessa situationer och av säkerhetsskäl måste fiskaren även vara både tillgänglig och alert under hela resan, för de andra deltagarna. Det krävs en fin balansgång mellan att skapa äventyr och att inte ta för stora risker.

I förhållande till tidigare forskning om små företag i turismnäringen ter sig värdskapet i fiskenäringen alltså annorlunda. Det gäller även yrkesfiskarnas begränsningar i möjligheterna att förutse villkoren för själva verksamheten, såsom väder och tillgång till fisk. Av materialet kring värdskap i fisket framgår även att yrkesfiskarna inte är bekväma med att framställa sig som värdar. De ser sig varken som servicearbetare eller försäljare i mötet med kunder i hamnen, med gäster ombord på fisketurer eller i våra samtal om fiskets vardag. De behöver dock bemöta en hel del förväntningar och fördomar om fisket, vilket kanske delvis bidrar till detta avståndstagande.

Samtidigt tyder en hel del på att servicemötet förstås som viktigt. I mötet med besökare framställs det kustnära yrkesfisket som mer kvalitetsorienterat och som en källa till kunskap och berättelser, till stora delar likt det slags fiske som myndigheters och fiskarkårens visioner kommunicerade. Trots att västkusten är ett populärt resmål med skaldjuren som attraktionskraft och då en stor del av det svenska yrkesfisket finns i området, är det sällan fler än en verksam yrkesfiskare i varje liten hamn längs kusten. Det är inte en näring som utgör någon betydande del av ekonomin och fiskenäringen sägs inte tilltala ungdomar på arbetsmarknaden. Kustnära yrkesfiskare positionerar sig också tydligt som aktörer i en utsatt och ifrågasatt näring. Sett till konkurrensen om utrymme i de små hamnarna och med tanke på statistiken över fiskenäringen, förefaller det kustnära yrkesfisket sammantaget verka i en marginell tillvaro. Yrkesfiskarna i denna studie strävar bort från denna ”marginalitet”, eftersom de framhäver sin flexibilitet, sitt ansvarstagande och de entreprenöriella aktiviteterna. De betonar även värdet av sitt kunnande och sin roll för vidareförmedling av fiskets kulturhistoria.

Positionerna som dessa yrkesfiskare använder för att presentera sin näring harmonierar väl med myndigheters och besökares förväntningar på det kustnära yrkesfisket. Framför allt positionerar de sig som mångsidiga fiskare, en position som ligger nära tidigare generationernas mångsysslare i fiske och jordbruk, en mångsidighet som idag förknippas med vad som idag snarare brukar kallas entreprenörskap. I likhet med tidigare forskning om småföretagande som entreprenörskap och livsstilsentreprenörskap, som delvis undersökt yrkesroll, väcks här frågor

om yrkesrollen som yrkesfiskare och som värd. Vad innebär värdskap i kustnära yrkesfiske för yrkesrollen som fiskare? Det är temat för analysen i det kommande kapitlet "Vara yrkesfiskare".

Bild 17 (nästa sida). Moderna och traditionella fiskare.
Fiskare cyklar förbi en hamnbod med en grind i smideskonst.
Figurerna föreställer en fiskare i sydväst och pipa med en fiskvagn, samt en fiskarkvinna med korg på ryggen.

6. Vara yrkesfiskare

Vad innebär den tjänsteinriktade ekonomin och värdskapet för fiskarens yrkesroll? För att förstå det behöver jag fortsätta att undersöka vardagen som fiskare och det här sista analyskapitlet inleds därför med min beskrivning av hur jag upplevde vad yrkeslivet som fiskare innebär, som en av flera andra infallsvinklar.

Därefter analyseras, med hjälp av studiens teoretiska ramverk, yrkesfiskarnas förhållningssätt till sin yrkesroll som fiskare och som verksamma i besöksnäringen. I dessa delar av kapitlet fokuseras hur yrkesfiskarna positionerar sig i reflektioner om arbete och yrkesroll. De definitioner av arbetet och yrkesrollen som fiskare som framställs i kapitlet omfattar yrkesfiskets praktiker, synsätt på kunskaper som är förknippade med yrkesrollen som fiskare, erfarenheter från arbetet som fiskare, yrkesrollens personlighet och intressen, yrkesrollens olika grupperingar, yrkesrollens historia och roll i ekonomi och samhälle, samt yrkesstolthet (se bild 17).

Yrkeslivet som fiskare

Då jag intervjuade Bertil berättade han att det var stor skillnad mellan att arbeta ombord på båtar och på land: ”Det har danskarna konstaterat. Det är fem gånger så arbetsamt för kroppen.”¹¹⁸ Jag hade redan varit med ute på fisketurer och förstod precis vad Bertil menade.

I detta korta inledande avsnitt vill jag introducera läsaren till sammanhanget genom att delge den inblick som jag själv fick efter att ha deltagit i arbetet med fisket. Tanken är att denna inblick tillfogar ytterligare ett perspektiv på hur yrkesrollen kan förstås, vilket också bidrar till att förstå yrkesfiskets sociala och kulturella sammanhang.

Även om fisketurerna kunde ta olika lång tid var det mycket ansträngande att försöka hålla sig upprätt i en gungande båt under flera timmar. Att yrkesfiska var, enligt min uppfattning, ett i både fysisk och mental mening mycket krävande arbete. Det fanns visserligen en mängd modern teknik ombord, som anropningsradio, ekolod, gps och en motordriven vinsch för att dra upp redskapen ur havet. Men trots dessa hjälpmedel var arbetet repetitivt och tungt. Vi gjorde många tunga lyft av burar och rephärvor under en fisketur. Det tidvis enformiga arbetet med att rigga burarna, så kallat ”agna”, samt sätta ut redskapen i havet, för att senare dra upp och tömma dem på fångst, krävde ett visst handlag och en stor portion tålamod. Redskapen sattes ut med hänsyn till en rad omständigheter, som lokala förhållanden i och under vattnet, strömmar, vind och väder. Ibland hamnade de fel och fick sättas om. Yrkesfiskarna informerade sig ständigt om väderprognosen. Till det vardagliga arbetet med fisket hörde också kravet på att känna till olika regelverk för olika arter, inte minst de som fiskaren hade fått licens att fiska på. Ett annat krav var att hantera regelbunden rapportering till myndigheter, vilket ibland måste genomföras ombord på båten. (se bild 18).

Yrkesfiskarna gick även årligen en kurs som säkerställde en uppdaterad kompetens i sjösäkerhet. Den handlade både om att kunna hantera säkerhetsutrustningen och att veta när det var dags att avbryta fisket. I situationer som oväntat uppstod ute till havs, där naturen starkt villkorade förutsättningarna, kunde yrkesfiskarens snabba beslutsförmåga vara livsavgörande. Att kunna agera på rätt sätt i farliga situationer handlade inte bara om fiskarens egen säkerhet utan också om gästernas säkerhet och trygghet ombord under fisketurer. Båten behövde ofta kontrolleras så att maskinerna och tekniken fungerade. Utöver kompetens i tekniskt handhavande av båtmotor, gps, lod och vhf-anropningsradio måste yrkesfiskaren ha kunskap om dessa olika system, så att de kunde repareras i händelse att de slutade fungera ute till havs. Det krävdes kunskap om användning och reparation av de olika typerna av fiskeredskap. Förutom att yrkesfiskarna behövde kunna en hel del om fiskens biologi och ekologiska samband i havet, hade de även lokalkännedom om vattnets rörelser och bottenarna, för att lättare hitta fisken och skaldjuren. Arbetet med fisket krävde även omställningar i fiskesätt efter säsong, eftersom de olika arterna varierade över tid.¹¹⁹

Yrkesfiske förstås vanligtvis inte som en social form av arbete. Det beror antagligen på att yrkesfiske kräver så kallad tyst kunskap, vilket innebär att man kan och vet mer än vad som är möjligt att sätta ord på. Men yrkesfiske är ändå ett arbete som till stor del bygger på lärande genom observation och imitation av erfarna yrkesutövare, samt att man över tid upprepar aktiviteterna och uppgifter som hör arbetet till. För att lära sig att fiska behövs deltagande och samvaro, till skillnad från lärande enbart genom muntlig och skriftlig kommunikation. Att lära sig att fiska är att tillskansa sig rutiner, praktiker, konventioner och normer som överförs och upprätthålls mellan människor.

Att fiska har alltså en diskursiv aspekt som handlar om sätt på vilka den som fiskar måste förhålla sig till etablerade och bestämda uppfattningar om hur natur och väder ska hanteras, hur man skapar förutsättningar för att försörja sig som fiskare, vilka regler som ska följas och vilken teknik som finns och hur den fungerar.

Utifrån denna beskrivning av hur jag själv uppfattat arbetet med fiske, kommer jag fortsättningsvis analysera vad den tjänsteinriktade ekonomin och värdskapet innebär för fiskarens yrkesroll.

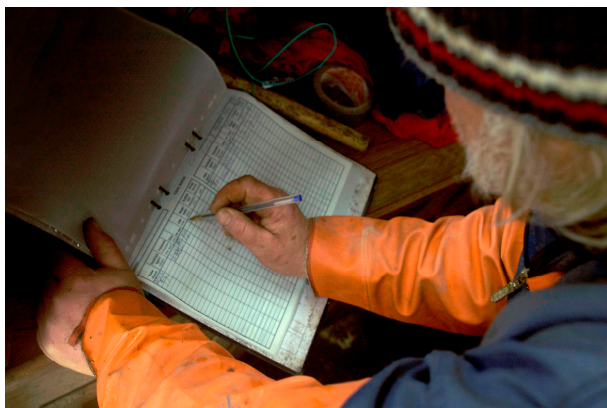

Bild 18. Administration ombord.
Yrkesfiskaren för en loggbok över dagens fiske.

Förhålla sig till byråkrati

I det tvärvetenskapliga fiskeforskningsprojekt som fokuserade på relationer mellan olika aktörer i fiskeriförvaltning och yrkesfisket, och som inledningsvis finansierade avhandlingsprojektet, genomförde vi en första fokusgruppintervju med fem yrkesfiskare, för att få inblick i deras perspektiv på fisket 2011. Det dominerande samtalsämnet var regler och regelkrångel.

Då en stor del av att vara fiskare handlar om att förhålla sig till regler för fisket, men även för fisketurer och hantering av livsmedel vid försäljning, kommer detta tema att fördjupas i kommande avsnitt.

Talet om regler återkom även under avhandlingsprojektets gång, på möten, i samtal och texter. Jag hörde många uttala det syrliga påståendet att det måste finnas fler fiskebyråkrater och fiskekontrollanter än yrkesfiskare i landet. I intervjun med Nils var denna frustration tydlig. Han talade upprört och länge om onödig byråkrati och kustbevakningens kontroller:

Det är ju bara tvärstopp! /.../ Jag lever ju under svenska regeringen och reglerna som finns här. Fisket är ju helt vansinnigt i mina ögon /.../ Sen går de igenom hela båten /.../ letar och letar och letar för att se om de kan hitta någonting som man har försökt smussla med /.../ Det är ju till att fiska med bakbundna händer, vi får ju inte fiska, vi får ju inte sälja /.../ Det finns ju många fler som kontrollerar fisket i Sverige idag, än de som fiskar.¹²⁰

Nils gav exempel på krångliga regler som rent av förhindrade hans verksamhet. Många andra menade att administrationen för fisket och livsmedelshanteringen tog alldeles för mycket tid i anspråk. Kunder hade frågat Nils om han kunde ordna en fiskservering i hamnen, men det hade han blivit tvungen att säga nej till eftersom olika regelverk gjorde detta omöjligt. Det var, enligt Nils, framför allt regler som begränsade förverkligandet av idéer om hur hans fiske skulle kunna bedrivas och utvecklas. Nils oroade sig även över ett nytt förslag från myndigheter, att kameraövervaka fiskare ombord på båtarna. Hans indignation gick inte att ta miste på, när han hypotetiskt jämförde med hur människor skulle reagera om deras arbetsdag på kontor filmades varje dag.

Bertil menade att de snåriga regelverken och kontrollsystemen slog orättvist hårt mot just yrkesfiskarna:

När en fritidsfiskare får trehundra humrar då får han käka en hummer om dan ju (i ett år). Ja han får inte lov att sälja! Och han får ha max fjorton burar, men hustrun får ha fjorton burar och alla barna får ju ha fjorton burar, om de sen är med eller inte, det är ingen jävel som kontrollerar...Det är så orättvist!¹²¹

Regelverken krävde att yrkesfiskarna måste fylla i och skicka in diverse dokument till myndigheter regelbundet, vilket uppfattades som omfattande administrativa insatser. Ibland var de tvungna att ringa upp myndigheterna en viss tid innan båten gick i land. Jag fick ta del av många berättelser om situationer då de själva eller kollegor hade hamnat i knipa, till följd av att regler varit näst intill omöjliga att följa i praktiken men ändå gett dem höga böter.

I en forskningsrapport som senare togs fram inom ramen för det tvärvetenskapliga fiskeforskningsprojektet, redovisades dessutom ett större antal yrkesfiskares skarpa kritik gentemot just förvaltningen och dess snåriga regler (Hultman & Säwe 2012).

En lokal fiskeförvaltare som till vardags arbetade som en förmedlande länk mellan staten och yrkesfiskarna, men på lokal nivå, försökte förklara varför det såg ut på det här sättet: "Det

är ju en djungel med EU för att styra den här brokiga flottan /.../ man har byggt upp ett regelverk som kräver en gigantisk kontroll.” Han berättade att fiskeförvaltningen måste beakta allt, från de många olika arterna av fisk och skaldjur liksom den biologiska forskningen om tillgången på varje art, till de olika variationerna, och säsongers och arters påverkan på varandra i näringskedjan. Fiskeförvaltaren menade att den administrativa bördan, inte minst för individuella yrkesfiskare, hade ökat till orimliga proportioner över tid.¹²²

Med djungeln som metafor för en komplex och oförutsägbar artrikedom beskrivs yrkesfiskarens arbetsplats, havet, som komplext och svårstyrt. Det undersöks och utvärderas av experter, samtidigt som tidigare yrkesfiske och fiskenäringens synpunkter också ska tas i beaktande i utformningen av regler och kvoter i särskilda rådgivande grupper. Havet är ett sammansatt område av flera skäl, inte bara på basis av de ekologiska sambanden och att resursen rör sig över gränser som människan har konstruerat. Havet är även en gemensam statlig egendom och resurs, som används av betydligt fler aktörer än fiskare. Det gör att havet behöver styras och kontrolleras. Men det innebär även att yrkesfiskarna har ett synsätt på sina kunskaper som fiskare som skiljer sig från den kunskap som styrningen och reglerna baserats på.

Sammantaget definieras arbetet med fisket som onödigt byråkratiskt, toppstyrt och hårt begränsat. I relation till denna definition positionerar yrkesfiskarna sig som orättvist misstänkliggjorda, ett tema som fördjupas i kommande avsnitt.

Kampen om kunskap

En viktig del av yrkesfiskarnas sätt att förhålla sig till regler, byråkrati och myndigheter är positioneringar som berör synsätt och kunskap om ekologiska samband, hav och fiske.

Vid ett av de sista styrelsemötena i det fiskeområde jag följde mellan 2011 och 2014, klagade en av styrelsemedlemmarna över processen i ett av projekten. Argumentet var att de lokala deltagarna, som till största del bestod av fiskare, hade fungerat på en ”låg nivå”. De hade enligt styrelsemedlemmen inte tillräckligt med ”hög kunskap”. En annan styrelsedeltagare, från lokala myndigheter, svarade den klagande medlemmen med att hela poängen med att bedriva fiskeområdena var just att lokala aktörer skulle bidra med sina kunskaper.¹²³

Men hur ser yrkesfiskaren på sina kunskaper i relation till styrningen? Nils menade att han som yrkesfiskare, i jämförelse med den kunskap som fiskeförvaltningen hade baserats på, hade större insikter i ekologiska samband:

...alltså man vill ju fiska på ett vettigt sätt, inte på ett byråkratiskt sätt ...man vill ju fiska de dagarna det går att fiska och inte de dagarna man ska fiska och så vidare. Man vill ju att det ska följa naturen /.../ till exempel torsken vill man ju inte fiska när den har rom utan man vill ju fiska den när den har lagt sin rom, så att det kan produceras och fortplantas och att det ska hända nånting. Det är många såna smågrejer inom...mycket som man tycker att man skulle ändrat på.¹²⁴

Yrkesfiskarna ifrågasatte huruvida den kunskap som låg till grund för fiskeförvaltningen verkligen borde ha tolkningsföreträden och berättelserna om sälar var särskilt belysande. Jag tappade tidigt räkningen på hur många texter och berättelser jag fick ta del av, som handlade om den ”utfiskning” som sälen bidrog till. I tidningen *Yrkesfiskaren* i januari 2015 beskrevs det kustnära yrkesfisket vara särskilt utsatt för säl, varvid ledarskribenten menade att ”alla

yrkesfiskare som fiskar med passiva redskap är förlorare, medan sälen är vinnare”. Tidningen hävdade att ”sälproblematiken måste få en hållbar lösning /.../ nästan alla säger sig vilja värna det småskaliga yrkesfisket, men ingen väljer att ta tag i sälproblematiken på ett kraftfullt sätt”. Även SFR:s budskap var alltså att sälar stod för det verkligt destruktiva ”fisket”.¹²⁵

Bertil mindes hur ortsborna hade kört så kallade sälturer med badgästerna redan när han själv var barn och sommargäst i det lilla kustsamhället under 1940-talet. På ön utanför, dit sälturerna gick, levde då en koloni om ett tiotal sälar. Bertil menade att de tio sälarna som fanns där vid den tiden ”var precis lika intressanta för badgästerna som de tusen sälar som är där nu”. Bertil påstod att beståndet av säl som fanns på ön idag, hade hundrafaldigats och att dagens sälkoloni var på tok för stor. Eftersom sälarna åt sådana enorma mängder av fisk, menade Bertil att situationen helt enkelt hade blivit ohållbar. Han var också helt övertygad om att ”hela fisket störtök i och med att de (myndigheterna) fredade sälarna”.¹²⁶ Han lovade att skicka med mig dokument som visade hur många kilo fisk en gråsäl äter under ett dygn.

Göran berättade att han numera behövde lägga ut betydligt fler nät för att fiska samma mängd fisk, jämfört med förr om åren. Hans förklaring var just sälen:

...förr då när här var säl, så gick ju byn man ur huse för att skjuta säl, då var ju sälen rädd, då var den inte i närheten /.../ Jag kan jämföra dem med att sälen är havets vargar /.../ de äter mer på en vecka än vad svenska fiskare fiskar upp på ett helt år.¹²⁷

Han jämförde sälproblematiken med den svenska debatten om ”de fyrahundra femtio vargar som finns i Sverige” och att sälstammen i landet borde begränsas på samma sätt. ”Nu är där inga fiskare kvar så vi kan inte säga att där är överfiskning”, fortsatte han.

Jonas gav uttryck för liknande mening, och han betonade, till skillnad från förvaltningen, att sälen måste hanteras ”på ett sätt så att det blir biologiskt hållbart”.¹²⁸ Gång på gång upplystes jag om att sälen är ett rovdjur, med konstaterandet att ”säl” betyder ”havets varg” på portugisiska. Flera fiskare skojade också om att människor i allmänhet såg sälar som ”gulliga”.

I talet om kunskapen om ekologiska samband, där sälen är ett exempel, positionerar yrkesfiskarna sig som naturexpert i jämförelse med allmänheten och i synnerhet gentemot myndigheter, vars förvaltning sägs ha mynnat ut i en biologiskt ohållbar styrning och onaturligt beskydd av den glupska sälen.

Vikten av att involvera lokal kunskap i beslutsfattandet betonas ofta i förvaltning av naturresurser och landsbygdsutvecklingsprojekt (Bruckmeier och Tovey 2008). Myndigheternas försök att integrera lokal kunskap i fiskeförvaltning, och särskilt i fiskeområdena, betyder emellertid inte att det i praktiken sker ett demokratiskt möte mellan deltagarna.

Genom att problematisera begreppet lokal kunskap belyser Nygren (1999) att det är omöjligt att avgränsa lokal kunskap från andra typer av kunskap, eftersom kunskap alltid är sammansatt (Nygren 1999).¹²⁹ Hon menar att det är felaktigt att utgå från att vissa grupper besitter lokal kunskap då den produceras i ett sammanhang. Utgångspunkten är istället att alla människor har en mångfald av kunskaper som är ett resultat av komplicerade sociala processer, en syn på kunskap som på samma gång är lokal och global. Att involvera så kallad lokal kunskap i samverkansprojekt ses ofta som ett universalmedel för hållbar utveckling, vilket inte fungerar, enligt Nygren (ibid.).

I yrkesfiskarnas positionering framställs dock en slags kamp om tolkningsföreträde som kopplas till just skilda kunskaper. Yrkesfiskarna ger uttryck för att de i sin yrkesroll tvingas agera enligt en förvaltning som är baserad på felaktig kunskap. Det kan också förstås som ett svar på en diskurs om utfiskningen av haven där yrkesfiskarna positionerar sig som missförstådda experter och maktlösa yrkesmän. Det som berättelserna om sälen och kunskapen om ekologiska samband i huvudsak förmedlar är att yrkesfiskaren inte ensam om att påverka havet. Budskapet är att styrningen av det sammanhang i vilket fiskaren verkar, inte är hållbar.

“En del av naturen”

I det här kapitlet, där jag fortsätter att besvara frågan om vad det innebär att vara yrkesfiskare i den tjänsteinriktade ekonomin, har jag visat att den kunskap och kompetens som kopplas till yrkesrollen handlar om det vardagliga bruket av havet. Detta innebär att yrkesfiskare har förstahandserfarenhet av och kännedom om naturen. I nästa avsnitt kommer jag att fokusera på naturen, som yrkesfiskarna inte bara menar att de har kunskap om och erfarenhet av, utan som de dessutom menar att de är en del av.

Nils sade sig känna en ”omsorg och en respekt för naturen” och att ”man är ju nära naturen och havet och allting hela året, alla årstider och allting. Man följer ju med på ett väldigt bra sätt där.”¹³⁰ Bertil menade att hans ödmjukhet inför naturen hade växt fram med tiden och han hade fått ”mera och mera respekt för havet”.¹³¹ Yrkesfiskarna talade en hel del om hur de måste anpassa sig och följa naturens svängningar, exempelvis genom att ställa om fiskesätt efter olika arter, tillgång och säsong. Några talade länge om hur fiskens ålder och storlek påverkade andra levande varelser i havets ekologi, medan andra poängterade att de kastade tillbaka för liten, men fortfarande levande, fångst som behövde mer tid i havet för att kunna äta sig större.

Yrkesfiskarna betonade att de livnärde sig av naturen samt att de arbetade med den och i den. Alltför svåra väderförhållanden begränsade både fisket och verksamheten i land. Ibland hade en kraftig storm till och med förstört hela hamnen. En del delade med sig av berättelser om särskilt fina och soliga somrar med god fångstlycka och många hamnbesökare. En avgörande förutsättning för att verka som fiskare och att ta med gäster ombord eller servera fisk i en restaurang var alltså tillgången på fisk och en väderlek som tillät besökare att över huvud taget bege sig till hamnen, omständigheter som låg bortom yrkesrollens kontroll.

Under en fisketur med Peter och Rune berättade de att vi just passerade ett marinreservat. Utan att veta mycket om reservat, frågade jag vad som var syftet med detta område. I stället för att svara på frågan svarade Rune att människor av idag inte förstod att inte allt trålfiske var skadligt. Det kunde till och med vara bra för havsbottnarna, sa han, med tillägget att: ”...människan är faktiskt sedan tusentals år en del av naturen.”¹³²

Rune liknade trålfisket vid hur människor i århundraden hade bränt ljunghedar för att få fart på den biologiska mångfalden och han menade att förbudet mot trålfisket i detta marinreservat var lika ”onaturligt” som att bevaka, i meningen konservera, naturen. Enligt Rune kunde tråldrag till viss del tvärtom syresätta havsbottnarna. Trålar kunde dessutom se olika ut, varav några fiskade ”selektivt”. Då jag själv tidigare hade fått uppfattningen att trålfiske inte

alls var bra för havsmiljön, framstod påståendet som lite kontroversiellt. Men om den biologiska mångfalden lämnades helt orörd, som i ett reservat, kunde den avstanna helt, insisterade Rune.

Flera av yrkesfiskarna hävdade även att många fiskarter hade minskat mycket kraftigt i antal och storlek under senare år. Under en period runt 2013 klagade flera yrkesfiskare över ovanligt lite hummer. En del fiskarters bestånd förbättrades, som exempelvis makrill- och kräftbeståndet, som verkade vara större än vanligt under 2011. Men när jag, utan att hänvisa till något särskilt, frågade yrkesfiskarna hur det gick med fisket mer allmänt, så berättade majoriteten av dem spontant om utfiskningen av haven. Bertil berättade exempelvis om hur torsken förr i tiden hade varit så stor att den ibland hade svalt hela kräftor, men att den på senare år blivit allt mindre i storlek. Göran menade att han med tiden hade fått lägga ut fler och fler garn, för att få samma mängd fisk.

Rishtagande olycksfåglar

En annan dimension av att vara "en del av naturen", var att arbetet medförde en hel del risker. Även om yrkesfiskarna var medvetena om farorna med att arbeta i naturen, var de tvungna att ta risker, vilket helt enkelt var en del av arbetet. Nils menade, på tal om hans intresse för att fiska, att den spänning som han uppskattade i arbetet hade en baksida:

Det är klart att om man ligger sjuttio mil ut på Nordsjön i trettio sekundmeter, med femton, tjugo meter höga vågor...det är klart att det är ju spännande på olika vis /.../ Om jag inte går upp ur sängen och jobbar så tjänar jag inte en krona. Jag kan inte sjukskriva mig och jag kan inte få någon annan till och göra det jag skulle göra. Har jag alla mina nät i sjön och det ska bli storm och jag måste få upp dem, så får jag ju dra upp dem även om jag har maginfluensa eller vad jag har, så det är bara till att sätta igång, liksom, det är ju tufft på det viset.¹³³

Enligt den internationella arbetarorganisationen ILO är fiske ett av världens farligaste yrken (ILO 2007) där olyckor inträffar relativt ofta. Under mitt besök hos Mats, sa han att han nog inte ens borde ha gått upp den morgonen: "Först vaknade jag med ont i halsen, sen föll jag emellan kajen och båten och skrapade armen." Han visade mig ett stort skrapår på underarmen. "Sedan fick jag en smäll på överläppen", fortsatte han och berättade sedan vidare om hur han vid två tillfällen till havs hade blivit snärjd av sina egna kräftlänkar. På något vis, som han knappt själv förstod, hade han lyckats klara sig vid båda tillbuden.¹³⁴

När jag besökte Görans fiskbutik berättade han en hårresande historia som resulterat i att hans båt hade varit på reparation i Danmark under en längre period. En dag, mitt ute på havet under fisket, hade Göran plötsligt blivit påkörd av en enorm internationell lastpråm. Hade Göran råkat befinna sig bara någon meter åt ett annat håll vid kollisionen; "...ja, då hade jag inte suttit här idag", sade han. Under fälтарbetena fick jag ta del av flera liknande berättelser, där olycksfall i fisket i vissa fall till och med fått dödlig utgång.¹³⁵

Bortsett från den kunskap som yrkesfiskarna menar att de får genom att bruka havet, utgör alltså naturens oförutsägbarhet en betydelsefull del av rollen som yrkesfiskare och som värd. Denna oförutsägbarhet påverkar yrkesrollen som fiskare också i form av olika slags risker (se bild 19). Yrkesfiskarna positionerar sig här som anpassningsbara och oförmögna att styra över naturen. De ser snarare sin yrkesroll som en del av naturen, vilket förskjuter fokus från positionen som utfiskande aktör till positionen som en naturbrukande, rishtagande yrkesfiskare.

Bild 19. Buren går i sjön.

En yrkesfiskare slänger i en kräftbur bestående av en lång rad burar som är fastbundna i så kallade länkar. Ett 20-tal burar krävs för steniga bottenar. Vinschen till höger hjälper till att dra upp de tunga så kallade "tinorna" igen, efter en eller flera dagar på havsbotten. Linorna, som efterhand går i sjön, ligger i stora förrådiska härvor på däck. På en balk i närheten sitter därför en kniv fastsurrad, som ska finnas till hands om något hänger upp sig eller fastnar.

På egen hand

I yrkesfiskarnas reflektioner, men även i materialet från min utvärdering av ett fiskeområde, föreföll yrkesrollen präglas av en ambivalent hållning till å ena sidan värdet av att vara ”sin egen” och å andra sidan en upplevd brist på stöd i omgivningen. Några yrkesfiskare betonade att deras egen handlingskraft många gånger hade varit avgörande för hela verksamheten.

Flera menade att friheten från arbetsgivare hade stor betydelse för valet av yrke. Nils uppskattade möjligheten att själv planera sin tid och att ”man behöver ju inte bara jobba efter klockan”.¹³⁶

I jämförelse med sin tidigare yrkesroll som fiskförsäljare, konstaterade Jonas lättad att han numera slapp sitta i en bil hela dagarna eller sitta inomhus på kontor. Han tillade att ”fiskare är ett speciellt släkte på många sätt och det är många som vill vara ensamma just för att det är ett ensamt jobb”.

Men oberoendet rymde alltså även en klang av övergivenhet. När vi satte oss i Bertils hamnbod och jag just hade knäppt på bandspelaren upptäckte jag tidningen *Yrkesfiskaren* framför oss på bordet. Jag började bläddra i den och Bertil påpekade då att ”Du ska ha den danska i stället”. Även om den danska intresseorganisationens tidning som Bertil föreslog tydligen var lite dyrare betonade han att ”den är ju positivt inställd till fisket”. De, enligt Bertil, usla villkoren för svenska yrkesfiskare var nämligen inte något som varken den svenska intresseorganisationen för fisket eller yrkesfiskarna själva arbetade för att förbättra: ”De har hur mycket fackföreningar som helst och ingen gör något”, konstaterade han.

När jag besökte Erik hade han verkat som yrkesfiskare på samma plats sedan tjugo år tillbaka. I många år dessförinnan hade han vistats nära kustorten som sommargäst, varvid han hade fiskat för nöjes skull. I början på 1990-talet blev Erik uppsagd från sin tjänst som ingenjör och då föll det nya valet av yrke på fritidsintresset att fiska. Vid tiden för mitt besök bedrev Erik ett yrkesmässigt skaldjursfiske med en båt som var specialbyggd för att också ta med turister ombord. Erik menade att han byggt upp hela verksamheten utan något betydande stöd utifrån och det stöd som fiskeområdet erbjudit hade inte riktigt kommit hans fiske till nytta, framför allt på grund av att besluten kring projekten dragit ut för länge på tiden. Erik ägnade sig åt andra fiskerelaterade aktiviteter som hade med turismen att göra, men menade lite uppgivet, att ”alla pratar ju om att det ska satsas på småskaligt (fiske), men det är bara ord /.../ vi upplever aldrig det”.¹³⁷

Denna uppfattning återkom bland många deltagare i arbetet med utvärderingen av ett annat fiskeområde. En del var särskilt kritiska till att projektmottagare, såsom yrkesfiskare, projektledare, forskare och sportfiskare, hade fått låna projekten sina privata pengar under en stor del av den aktiva projektperioden. Den dokumentation som krävdes av deltagarna var också svårtydd och omfattande, menade många. Yrkesfiskaren Nils kände inte ens till några stöd. Han hade över huvud taget svårt att se: ”...hur de satsar på det lokala lilla fisket eller det småskaliga och kustnära, nej det har jag ingen aning om /.../ Aldrig hört eller sett någon som har fått hjälp med någonting. Tyvärr.”¹³⁸

Precis som i forskningen om livsstilsföretagare (Ateljevic och Doorne 2000) framställer dessa yrkesfiskare autonomi som en betydelsefull drivkraft. Även St Martin (2007), som studerat yrkesfiskare i New England, visar hur dessa definierar sig själva som en grupp av fria

individer. St Martin identifierar en självbild som genomsyras av en uppsättning av termer som handlar om oberoende. St Martins utgångspunkt är att de amerikanska yrkesfiskarna är "duperade" av en nyliberalistisk politik som hyllar individuellt entreprenörskap. Samtidigt gör de visst motstånd mot den styrning som går i riktning mot privatisering och individuella fiskekvoter (St Martin 2007).

Eftersom talet om frihet i den här studien i stora drag harmonierar med myndigheternas förväntningar på en självständig, risktagande och ansvarstagande entreprenör, som bidrar till "lokalt hållbart fiske", är det lätt att dra slutsatser som liknar St Martins. Det finns emellertid en del olikheter, som att det i Sverige sällan arbetar fler än tre kustnära yrkesfiskare ombord på en båt, samt att kvoterna för kustnära yrkesfiske fortfarande ägs av staten.

Yrkesfiskarna positionerar sig som självständiga och övergivna på samma gång. Detta ambivalenta tal, som växlar mellan att uppskatta autonomi och att klaga över på brist på stöd, kan förstås som ett sätt att navigera i förändringar av olika slag som ägt rum i fisket under 2010-talet.¹³⁹ Yrkesfiskarnas positionering harmonierar väl med både myndigheters och fiskarkårens diskurs om självständighet och entreprenörskap. Men de vidareförmedlar inte detta okritiskt eller utan motsträvighet. Yrkesrollen framställs som en form av självstyrning, en egenmakt som utövas inom ramen för förändringar som ligger bortom enskilda yrkesfiskares inflytande och kontroll.

"Det mindre vinner ju i längden"

Yrkesrollen som fiskare tar sig även uttryck i olika grupperingar inom näringen, där studiens fiskare berättar om vilken grupp de själva tillhör och vilka de inte vill vara en del av. De har även blivit varse i vilka grupper de inte är riktigt välkomna.

Yrkesfiskarna gav uttryck för kritik gentemot den egna näringen, men det handlade då om fiskenäringen som helhet. Kritiken gällde i synnerhet de yrkesfiskare som använde sig av mer rationella fiskemetoder för ett effektivare och storskaligt fiske:

Jag tycker att det är vi som har småskaligt...det är vi som har ett hållbart fiske /.../ det är ju att du inte tar upp mer än du behöver göra egentligen, så att du kan se att nästa generation kan också göra samma grej som du höll på med. Det är väl egentligen det som jag ser som det stora hållbara...att det mindre vinner ju i längden då.¹⁴⁰

Jens och Eva fiskade tillsammans och drev en fiskrestaurang. Deras ordväxling vittnade om att det storskaliga fisket sågs som ett problematiskt "kvantitetsfiske", som inte ens levererade kvalitet:

Jens: Det är det som är problemet med tröga fiskare. Eva: De ska ha massa. Jens: Mm, de orkar inte... Eva: Kvantitet före kvalitet! (sätter ner muggen hårt mot bordet och låter bestämd) Jens: Alltså det är lite det som är felet med den generationen /.../ man har fiskat massor och slängt dem i lådor och skickat iväg dem /.../ Där är ingen som har tänkt på att det här ska ligga snyggt och rakt i en låda, utan det är bara ner i en låda. Iväg. Se till och få hit pengarna och så fiskar vi igen /.../ Eva: Men sedan har de kanske hållit på i så många år, så de har svårt för att tänka om.¹⁴¹

Indirekt framställde Jens och Eva sitt eget småskaliga fiske som lösningen på dessa problem. Nils förklarade hur han såg på sitt kustnära yrkesfiske: "Det är så obetydande, det finns båtar

som fiskar för hundratals ton på några timmar, det gör ju inte jag på...det tar ju flera år för mig att fiska det”.¹⁴²

Bertil menade också att det var stora skillnader i förutsättningar för de olika slagen av fiske. Det småskaliga fisket med sina selektiva redskap var exempelvis betydligt mer sårbart för de, tidigare belysta, oförutsägbara villkoren: ”Väder och vind kan ställa till en hel del problem (skrattar). Man får skit i garna va. Det får du ju inte om du trålar.”¹⁴³

Flera yrkesfiskare menade att det småskaliga fiskets intressen inte värnades ens av yrkesfiskarna själva. Jag kände igen denna kritik mot riksorganisationen från samtal med andra yrkesfiskare, som när Jens beskrev att han hade läst en artikel om att storskaliga fiskerier hade skaffat sig fördelar med stöd av intresseorganisationen. Av detta skäl hade han valt att gå ur facket, som han menade förde en ”svågerpolitik för alla trålare så att de...så tog de allting ungefär” och ”de skodde sig ganska lätt alltså, de köpte större och större båtar och det var bara (fritt fram) att fiska för dem i stort sett”.¹⁴⁴

Här skapas två grupper. Dels den grupp yrkesfiskare de själva tillhör, vilka ägnar sig åt ett i egna termer mer ansvarsfullt småskaligt fiske. Dels formas en annan grupp fiskare som upplevs som tanklösa och inskränkta. Denna andra grupp fiskar på gammalt vis enligt en kvantitetsstyrd logik, som innebär allt från en sämre presentation av fisken inför köparen till en risk för utfiskning. Den konventionella yrkesfiskaren tillskrivs egenskaper som girighet, lättja, obetänksamhet, egensinnighet och konservatism.

Pratet om kvalitet, som jag diskuterade tidigare, sätts även indirekt samman med indelningar efter fiskemetodernas omfattning, mätt i fångststorlek. Uppdelningen mellan småskaligt och storskaligt fiske stödjer deras positionering som ansvarsfulla hållbara fiskare, i motsats till den tanklöst utfiskande och girige fiskaren. De kustnära yrkesfiskarna med tjänsteverksamheter positionerar sig alltså som småskaliga fiskare, med betydelsen att småskaligt fiske inte påverkar fiskeresursen lika negativt som storskaligt fiske. Positionen som småskalig yrkesfiskare framställs emellertid samtidigt som en aktör inom en subgrupp som är förfördelad inom yrkesfisket i sin helhet.

Ingen serviceperson

Ett annat tema som återkommer i yrkesfiskarnas reflektioner kring yrkesrollen, är deras personliga osäkerhet och känsla av olust i mötet med besökarna.

Mats tyckte att försäljningen och fisketurerna med gäster inte alls tillhörde den del av företagandet som han gillade: ”Jag är ju dålig på det /.../ Det kan jag verkligen inte.” Jag frågade om det var så att han inte kunde sälja, eller om det handlade om huruvida han tyckte om att arbeta med försäljning eller ej. Mats svarade att det förmodligen var en kombination. Han höll sig alltså allra helst till fisket och därför levererade han också sina hummerturer med viss motvilja. Det handlade inte enbart om att han tyckte att han själv var en olämplig värd, utan även om att det kunde kännas vanskligt att ta med människor ombord: ”Jag gillar inte att ha med mig folk egentligen, det är inte min grej.” Mats gav också uttryck för en ovilja att hela tiden vara tillgänglig för hamnkunderna: ”...när de ringer och säger att de står på golfbanan och undrar om jag kan vänta en stund”. Till slut hade Mats tappat tålamodet med att vänta. Han

menade att det inte heller fungerade i längden att gå upp klockan fyra på morgonen för att först fiska och därefter vänta ut folk på kajen om kvällarna. När vi samtalade på kajen dök det mycket riktigt upp en hel del kunder. Flera tittade fram bakom bodknuten och frågade, på avstånd, om det gick bra att hämta upp sina kräftor i kylen en bit bort i gränden. ”Jadå, bara ta ni”, sa Mats med en viftande handrörelse. En stund därpå fick jag en visning av denna kyl, som bestod i att Mats hade ordnat ett slags självbetjäningssystem i en fiskebod, där kunderna kunde betala för sig på egen hand (bild 20).

På en hylla i kylskåpet låg en bunt hopvikta sedlar med en klädnypa om, invid gröna plastpåsar med kräftor, som var märkta med kundernas namn. Bredvid kylen stod en större plåtburk på en hylla, med den lite skämtsamma adresslappen: ”Hemliga stället”. Mats förklarade hur han ibland lade över ”de stora” pengarna från kylen till plåtburken. Fiskarens mor, som bodde strax intill, höll också ett vakande öga på boden, berättade han. Mats ville alltså helst slippa stanna kvar på kajen och vänta in kunderna.¹⁴⁵

Bertils avståndstagande från servicearbetet blev uppenbart då han visade mig runt i sin fiskebod där fångsten såldes direkt till hamnbesökande kunder. Jag frågade om jag fick fotografera när han arbetade bakom glasdisken, men han var inte riktigt bekväm med förslaget. Bertil berättade också att han hade fått problem när hans hustru tröttnat på att sälja fisk i

Bild 20. Kylen invid "Hemliga stället".

Kräftpåsar, med adresslappar och pengar med klädnypa om, i kylen.

fiskeboden. Jag frågade om han tänkte sälja fisken själv under sommaren, men Bertil hävdade då med ett skratt att han var för blyg.¹⁴⁶

När jag besökte yrkesfiskaren Erik visade han mig ett diplom med rubriken "Det goda värdskapet" på väggen inne i båten. Diplomet var en lokal certifiering från en särskild utbildning i värdskap för yrkesfiskare. Erik, som redan innan utbildningen erbjöd allt från kräftsafarier till uthyrning av kajaker och stugor, tyckte inte att han hade haft någon nytta av utbildningen, vilket jag förstod som fiskarens trivialisering av det "goda värdskapets" betydelse.

För Göran hade det varit en lång process, från det att han enbart fiskade och sedan sålde sin fisk direkt till besökare från båten, till att han och en kompis börjat sälja fisken i en fiskebod. Så småningom, när en större lokal i hamnen blev ledig, startade Göran en fiskbutik med servering. Han menade att mötet med kunderna inte var så dramatiskt annorlunda i jämförelse med att enbart fiska: "Det är ju allmänt hyfs bara. Vara trevlig och så /.../ Men det gör ju inte jag, det har jag ju anställda till." Göran trivialiserade mötet med kunderna och framställde det som självklart att inte han skulle arbeta med service, när han nu hade börjat anställa personal till fiskdisken. De flesta yrkesfiskarna arbetade dock själva med att ta hand om besökare, medan ett fåtal hade säsongsanställd butiks- eller serveringspersonal.¹⁴⁷

Ett annat exempel som antydde ett avståndstagande från servicearbete, inträffade när Jonas berättade om sitt tidigare avlönade arbete som just fiskförsäljare. I kontrast till det nuvarande jobbet som yrkesfiskare, gav Jonas tydligt uttryck för hur trist det hade varit "att sitta i en (fisk)bil hela dagarna, det gör jag bara inte".

När jag besökte Jonas ägnade han flera kvällar i veckan under sommaren åt att sälja fisk direkt till besökare i hamnen. Han sa inte att han ogillade mötet med besökarna i sig, men betonade hur direktförsäljningen och fisketurerna inte var tillräckligt utmanande. Samtidigt visade Jonas mig att en del av arbetet med att ta med gäster ombord innebar att ställa om båten och lasta av utrustning inför fisketurerna, vilket han menade krävde tre timmars jobb, bara för att köra en fisketur. Jonas sa, när vi senare fiskade, att fisketurer med gästerna ombord inte var så krävande, utöver att hitta bra fiskeplatser och skoja lite med gästerna. Att leverera turer för gäster gav på så vis "goa", i meningen lättförtjänade, pengar menade Jonas.¹⁴⁸

Ett par fiskare jag talade med vid ett möte om utveckling av fisket, tog mer markant avstånd från tanken att arbeta med service. I en lunchpaus talade de om hur lite pengar de tjänade på sitt fiske och jag frågade om de någon gång hade funderat på att vända sig till besökare med olika tjänster. En av dem svarade att han inte var ett dugg intresserad av att arbeta som "någon kioskvärdinna". Vid ett annat tillfälle sa en yrkesfiskare att han liknade fiskvagnsförsäljning vid att sälja sig själv.¹⁴⁹

I materialet jämför yrkesfiskarna inte sitt arbete med serviceyrken som turistinformator, utställningsguide, servitör eller båtvärd. De framhäver en ovilja till service och det anses inte tillräckligt fysiskt krävande. Någon ger uttryck för personlig otillräcklighet, en annan att arbetstiden inte räcker till för att både fiska och bemöta besökare. Försäljning är något som "andra" kan sköta "bättre" och sammantaget framställs servicearbete som både för svårt och lite trivialt. Detta lite motsägelsefulla sätt att beskriva arbetet kan sammanfattas med att yrkesfiskarna föredrog att enbart fiska på egen hand. Deras avståndstagande från servicearbetet

visar att kustnära yrkesfiskare som är verksamma i besöksnäringen i första hand positionerar sig som yrkesfiskare.

I en studie visar Nixon (2009) att jordbrukare och fiskare talar om sin yrkestillhörighet som primärproducenter i första hand och som servicearbetare i andra hand. Utifrån genus- och klassperspektivet i hans studie framgår det att lågutbildade män som starkt identifierar sig med manuell arbete finner det svårt att anpassa sig till arbetslivet i den nya ekonomin, där olika former av servicearbete krävs i allt fler yrkesroller.

Positionering handlar dock om någonting mer än att ”göra maskulinitet”. I avståndstagandet från servicearbetet, i en förvisso mansdominerad bransch, rättfärdigar yrkesfiskarna fiskenäringens existens genom att betona att yrkesfisket är på upphållningen. Nixon hävdar att servicearbete vanligen ses som ett mindre maskulint arbete. (Nixon 2006, 2009). Brandth och Haugen (2010) menar att utomhusarbete generellt är förankrat i traditionella manliga kompetenser. Yrkesfiskarna i studien jämför inte sitt arbete med yrkesroller inom service och ur dessa perspektiv kan den här studiens turismföretagande yrkesfiskares avståndstagande från servicearbetet förstås som en positionering eller förstärkning av mansrollen.

Dessa yrkesfiskares positionering handlar dock om någonting mer än att ”göra maskulinitet”. I avståndstagandet från servicearbetet, i en förvisso mansdominerad bransch, rättfärdigar de fiskenäringens existens genom att betona att yrkesfisket är på upphållningen. De positionerar sig själva som aktörer som gör allt de kan för att upprätthålla en hotad näring. Yrkesfiskaren är inte duperad av omgivningens förväntningar på entreprenörskap och/eller av könsnormer utan utövar egenmakt där samtida förväntningarna på yrkesrollen tar sig vissa uttryck i deras världskap.

Ett sätt att leva

Endast tre av fjorton yrkesfiskare hade tagit över fisket efter sina föräldrar, något som har varit en tradition i generationer av forna tiders fiske. Ett par av de yrkesfiskare som inte arvt yrket, nämnde dock att antingen deras far- eller morföräldrar hade fiskat för sin försörjning. Många hade fiskat redan under barndomen och några hade fortsatt med fritidsfisket i sin ungdom eller vid sidan av ett annat arbete. Rollen som yrkesfiskare var förankrad i deras personliga intresse för att fiska och de gav uttryck för värdet av att få arbeta med sin hobby.

Göran började fiska redan som tolvåring, som ett sätt att tjäna extra pengar under sommarlovet. När jag besökte honom, nu i fyrtiofemårsåldern, arbetade han intensivt med fisket och drev samtidigt fiskbutik och hamnrestaurang med två anställda. Jag frågade hur Göran såg på sin yrkesroll

Göran: Nä, men jag ser mig helt klart som företagare, det gör jag. Jag: Men så som du beskriver dina arbetsvillkor - är där någon gräns mellan vad som är privat och vad som är, eller vad som är arbete och fritid. Göran: Nu är ju mitt största fritidsintresse det är fisket också det är det. Jag: Du jobbar med din hobby? Göran: Ja det gör jag ju /.../ Jag: Men du ser det som att du ska kunna fortsätta med detta? Tänker du gå i pension? Göran: Vi får väl se. Vi får se om man överlever till dess. Tar man en dag i taget så vet man ju inte det. Nä, nej nej. Men jag menar den som går och väntar på pension han har ju fel yrke.¹⁵⁰

Alla yrkesfiskare artikulerade sitt personliga intresse för att fiska och menade att det var fantastiskt att de hade möjlighet att få arbeta med det. Mats arrangerade hummerturer och sålde sin fångst direkt till gäster men poängterade: "Jag är ju fiskare. Det är ju det jag vill göra /.../ Jag vill fiska, det är det som är roligt /.../ Jag vill se vad det är i nästa bur. Det är det som är grejen. Spänningen...och så lite tävlingen".¹⁵¹

Detta personliga intresse för att fiska framställdes ibland som en beroendeframkallande aktivitet. Jonas berättade att han inte kunde sova när han ägnat för många dagar åt "bara" turfiske och försäljning. Allt för många dagar utan ett mer fysiskt krävande fiske fungerade inte i längden, menade han.

Jens och Eva framställde yrkesrollen som en ständig följeslagare, också i den personliga sfären av livet. Paret hade nyligen varit på semester utomlands när vi träffades. De berättade att de hade ringt hem under resan och då fått veta att vädret i Sverige var optimalt för att fiska. Trots att de verkligen behövde semestern efter en mycket lång och intensiv arbetsperiod, hade de nästan ångrat sin resa. Göran talade också om hur det hade varit helt omöjligt att ta semester på hemmaplan. Någon gång hade han åkt iväg till storstaden för att vila upp sig, men han kände ändå alltid att "jag måste få jobba /.../ jag har miljoner grejer att göra". En fiskare jag talade med i en närliggande hamn, bekräftade sin fiskarkollega Görans inställning till sitt jobb, då han beskrev honom som "en sån där som inte kan sitta still".¹⁵²

Yrkesrollen som fiskare tillskrivs här egenskaper som något annat än en roll. Arbetet beskrivs som en del av fiskarens person och privatliv. Yrkesrollen är personlig och formuleras som ett sätt att leva.

En del forskare menar att en starkt traditionell yrkesidentitet som producent skaver i de ständiga och konstlade möten som servicearbete kan innebära (Davis-Brown och Salamon, 1987). Flera studier inom gårdsturismen visar också att servicearbete leder till att småskaliga producenter upplever identitetsrelaterad stress som sägs störa upplevelsen av deras "rätta jag" som producenter. Detta resonemang förutsätter emellertid att det finns ett "före" och ett "efter" turismverksamheten, där störningen av det "rätta producentjaget" uppstår i samband med att de börjat leverera tjänster.

Den här studiens yrkesfiskare talar visserligen om svårigheten i att hinna med att både fiska och leverera tjänster, men de talar också om sina vitt skilda arbetslivsbakgrunder, där service i en del fall tillhört arbetsuppgifterna i ett tidigare yrkesliv. Materialet visar alltså inte på att yrkesrollen förändrats i en tydlig "övergång" från att bara fiska till servicemöten som skapar ett identitetsrelaterat "skav". Yrkesfiskarna positionerar sig snarare som personligt engagerade och autentiska fiskare.

Andersson Cederholm och Sjöholm (2014) menar att livsstilsentreprenörskap på landsbygden kan beskrivas som en idé om en livsdröm. Den växer fram som en narrativ praktik av självförverkligande, samtidigt som berättelsen är en viktig del av den upplevelseprodukt som erbjuds (Andersson Cederholm och Sjöholm 2014). Flera av yrkesfiskarna har haft andra arbeten tidigare och är före detta sommargäster på orten. Valet att arbeta med fisket framställs, inte olikt livsstilsentreprenörens dröm, som ett självförverkligande. Det intresse yrkesfiskarna har för fisk och fiske görs samtidigt till produkter och tjänster.

Yrkesrollen som fiskare och detta arbetes närhet till naturen, möjligheten att styra över sin tid och den känslomässiga spänningen kring fångsten framställs också som ett sätt att leva. Dessa yrkesfiskare påminner därmed om livsstilsentreprenörer.

I flera fall tar yrkesfiskarna även avstånd från positionen som servicearbetare och ingen av dem jämför sin yrkesroll med serviceyrken som turistguider eller restaurangpersonal. Att agera som värd är inte heller en term som yrkesfiskarna själva använder för att beskriva yrkesrollen. Samtidigt signalerar berättelserna om det personliga intresset ett engagemang som framställer det kustnära yrkesfisket som äkta. I det avseendet menar jag att de positionerar sig som värdar för sin näringsgren.

Utifrån livsstilsentreprenörsforskningen, som i likhet med denna studie belyser värdskapets kulturella komplexitet, kan en förklaring till yrkesfiskarnas ambivalens vara att positionen som värd inte alltid passar in i framställningen av fiskenäringen som traditionell och äkta (jfr Zillinger och Widtfelt Meged 2019).

Livsstilsmigration, ett samtida fenomen som studeras i denna forskning, innebär att människor bryter upp från vardagen i staden och ”gör en omstart” på landsbygden. Livsstilsentreprenörerna bygger det nya livet på en passion som de samtidigt kan kommersialisera. Zillinger och Meged (2019) beskriver en ny kompetens som krävs allt mer av män och kvinnor på arbetsmarknaden och inte bara i dagens besöksnäring och värdskap (ibid.: 6). Denna kompetens kallas ”hostessing” och är ett begrepp de lånat av Veijola och Jokinen (2008). Hostessing är verbet för att utföra ett värdskap, vilket i en översättning till svenska kan kallas ”bedriva värdskap” eller ”göra värdskap”. Veijola och Jokinen (2008) menar att arbete i den nya ekonomin inte längre bara värderas i termer av tid. Arbetet värderas mer och mer på basis av sociala relationer och känslan av tillhörighet och att göra värdskap är alltså en generisk kompetens som efterfrågas även bortom turismsammanhanget (ibid.). Hela arbetsmarknaden präglas även av att de tidigare skarpa gränserna mellan privatlivet och arbetslivet idag blir allt mer otydliga (Veijola och Jokinen 2008). Enligt Zillinger och Meged (2019) beskrivs värdskap vanligtvis som något som äger rum i en företagsrelation, men de menar att det för närvarande snarare letar sig in i människors privatliv (ibid.: 14).

I yrkesfiskarnas görande av värdskap förmedlar de yrkesstolthet över att de är just fiskare. Görandet av värdskap är en förutsättning för att förmedla denna yrkesstolthet. Görandet av värdskap i yrkesfisket letar sig antagligen inte in i privatlivet på samma sätt som för någon som bedriver verksamhet i sitt hem, men i mötet med besökare visar yrkesfiskaren prov på sitt personliga engagemang, som autentisk fiskare. Förutom att positionen som fiskare framhålls som viktig, innehåller berättelserna om arbetslivet även andra positioner, såsom den idérika entreprenören, den kunniga pedagogen, den ansvarfulla kulturarvsbäraren och samhällsdebattören, egenföretagaren och den ytterst flexibla mångsysslaren.

Trots den uttalade motsträvighet mot servicerollen som syns i detta analyskapitel agerar studiens yrkesfiskare delvis som just värdar. De både bedriver tjänster och framför nya idéer om tjänster. De visar intresse för att bemöta besökare med service och kunskap, men på ett för situationen passande vis. Yrkesfiskarna ordnar med förstroelse för fisketurens deltagares otåliga barn och spelar rocklåtar för att skapa stämning ombord. Stamkunder ges förtroendet att själva hämta och betala sina produkter, närhelst det passar dem. De besvarar även besökares frågor och umgås med dem i hamnen. Med en tillbakablick på myndigheternas visioner om det hållbara fisket tidigare, skulle man kunna säga att förväntningarna på den affärsorienterade

entreprenören som bidrar till nationens lönsamhet och hållbarhet framstår som grova förenklingar i jämförelse med en i vissa delar snarlik, men betydligt mer komplex, vardaglig praktik.

Moderna traditionella fiskare

Som jag visat tidigare går värdskap delvis ut på att betona vikten av kulturarvet, som yrkesfiskarna själva tycker är viktigt att vidareförmedla och som de menar att besökarna är intresserade av. Det är emellertid inte bara i samband med servicemötets möjlighet att vidareförmedla kulturarvet som vikten av traditioner tas upp. Kulturarvet uppbärs även inom gruppen av yrkesfiskare. Temat för detta avsnitt är därför moderna traditionella fiskare.

Ingen riktig fiskare?

De fiskare som bedriver turismverksamhet betraktas av de mer ”konventionella” yrkesfiskarna som en särskild grupp. Bertil hade vistats som badgäst på kustorten, som var ett gammalt fiskeläge och han berättade om sin barndoms somrar där. Efter att han hade tagit examen i biologi på en välrenommerad högskola i huvudstaden, hade Bertil tagit kustjägarexamen och börjat arbeta som militär. När Bertil träffade sin nuvarande hustru i det gamla fiskeläget, bestämde han sig för att avsluta sin militära karriär och i stället börja fiska på kustorten. Plötsligt opponerade sig det lilla fiskelägets fiskarförening emot att Bertil skulle få en yrkesfiskelicens. Jag undrade varför och Bertil svarade:

Därför jag kom från Stockholm ju, och den djävelen, han skulle inte bli fiskare /.../ Men så har jag väldigt goda vänner och de skrev till kungen. Och det tog väl två dagar. Så hade jag licens. Här finns många viktiga personer i denna byn kan du tro! (skrattar)¹⁵³

Bertil, som alltså inte var född på orten, uppfattades definitivt inte som en riktig yrkesfiskare av den fastboende yrkesgruppen. Vid tidpunkten för vårt möte hade Bertil uppnått pensionsåldern, men under många år bedrev han alltså fiske, fiskrökeri och en fiskrestaurang tillsammans med hustrun i hamnen. Då vi satt ner i hans hamnbod för intervjun drev de fortfarande en mindre hamnförsäljning av nyfångad fisk i en fiskebod. Efter Bertils berättelse undrade jag hur det hade gått för de andra yrkesfiskarna under åren. Bertil svarade då med ett skratt: ”Bra, får man hoppas – för deras skull! /.../ nu är det bara jag kvar. De andra driver kiosken och har tagit fasta arbeten och sådär.” Bertil spekulerade inte mer kring detta, men jag funderade över huruvida Bertils mångåriga framgång med fiskrestaurangen helt enkelt hade konkurrerat ut de andra yrkesfiskarna, de som – kanske befogat – hade varit skeptiska till Bertils nya roll som yrkesfiskare.

Flera yrkesfiskare i denna studie beskrev sig som ”misstänkliggjorda” av andra mer ”konventionella” yrkesfiskare. Erik hade bestämt sig för att börja arbeta med sitt fritidsintresse när han blev permitterad från sin tjänst som ingenjör i början på 1990-talet. När vi sågs hade han fiskat och erbjudit turer i över tjugo år. Han hade lagt märke till att yrkesfiskare i de kringliggande hamnarna var skeptiska till hans hummerturer: ”Det var ingen som sa det rent ut, men det tillhörde ju inte fisket, så det är ju fortfarande /.../ vissa som tycker att jag inte är en

riktig fiskare.”¹⁵⁴ Andra hade visat en försiktig nyfikenhet på hans verksamhet. Erik hade nämligen en känsla av att några yrkesfiskare från annan ort hade deltagit i hans hummerturer, kanske för att undersöka hur det hela gick till. En annan yrkesfiskare hade villigt hoppat in som Eriks extrahjälp då han fått för mycket att göra på en gång.

Bärare av fiskets kulturarv

Liksom yrkesrollen som lantbrukare förknippas även yrkesrollen som fiskare med en generationsväxling där söner har tagit över fisket efter sina fäder. I denna studie av fiskare som vänder sig till turister och besökare med tjänster, är det dock långt ifrån alla som ärvt yrket efter sin far. Trots denna förändring i yrkesrollen, förstår många av studiens yrkesfiskare sin roll som bärare av ett kulturarv. Tidigare visade jag att kulturarvet var betydelsebärande i yrkesfiskarnas möte med besökarna. Fiskets kulturarv är emellertid inte enbart något yrkesfiskarna erbjuder besökare i form av berättelser, utställningar av redskap eller kunskap som kommersialiseras som tjänster. Kulturarvet är betydelsefullt för yrkesfiskarna själva, enligt samtalen med enskilda fiskare såväl som inom yrkesgruppen.

Under mina besök i ett fiskesamhälle där relativt många yrkesfiskare var verksamma, blev jag inbjuden till deras möteslokal. Till skillnad från flera andra fiskebodar i hamnen var denna lokal inte öppen för turister och hamnbesökare. Den användes för yrkesfiskarnas egna möten (se bild 21). För ändamålet hade yrkesfiskarna tillsammans renoverat en större lokal i hamnen. John visade mig runt och var märkbart stolt. Även om jag hade vistats där tidigare, var det annorlunda att sitta ner i rummet under min intervju med John. Jag noterade detaljer som att rummet hade karaktären av ett gammalt torp med lågt innertak med bjälkar, halft pärlspontade väggar och en liten järnspis i en kokvrå. På väggarna hängde flera gamla inramade svartvita fotografier på båtar och fiskare i arbete. Längs väggen stod en sekretär med en fotogenlampa av äldre modell, samt en silvrig kaffeservis. Bokhyllorna rymde böcker om bygden och fisket för länge sedan.

Bild 21. Ny möteslokal i traditionell stil.

Samlingslokalen har upprustats i en av hamnbygganderna, med äldre fotografier och sydda bonader på de pärlspontade väggarna, en fotogenlampa, kökssoffa, lågt i tak och en vedspis i gjutjärn.

Yrkesfiskaren John visade några egna alster, lokalhistoriska böcker med berättelser som han skrivit tillsammans med några andra fiskare. En bok handlade om fiskelägets historia och om släkter som hade fiskat där i generationer. John påminde mig om att "vi" en gång hade tillhört Danmark och att en av Sveriges äldsta fornlämningar fanns alldeles i närheten. Många berättelser i boken, dels från yrkesfiskarnas efterforskningar i arkiv, dels i deras dokumentation av familjeberättelser, indikerade att generationer hade livnärt sig av fisket på orten, sedan en lång tid tillbaka. Jag fick ta del av berättelser om tider då en svältande fiskarbefolkning i desperation hade plundrat havererande fartyg för att ta del av dess dyrbara laster.

Yrkesfiskarnas samlingslokal var inredd med många tydliga referenser till fiskets flydda dagar. Att sitta vid möteslokalens långbord under de råa träbjälkarna i det låga taket och titta på de gamla handsyddade bonaderna, var som att ta ett kliv bakåt i tiden. Ett större, inramat äldre fotografi hängde centralt i rummet, strax ovanför det långa mötesbordets kortsida. Fotografiet såg ut att ha färglagts i efterhand och föreställde en barsk, äldre kvinna med ett svart huckle och en katt i famnen.¹⁵⁵ Jag drog här paralleller mellan fotografiet av kvinnan, som fått en central plats i mötesrummet, och de fiskarkvinnor som jag hade hört talas om och som även diskuteras i etnologisk litteratur om forna tiders fiske som självhushållning.¹⁵⁶ I den lite dramatiska fältanteckningen som beskrev fotografiet och situationen skrev jag: "Kvinnans allvarliga blick vakar över oss under intervjun", i ett försök att fånga en andaktsfull stämning i rummet och vad jag uppfattade som yrkesfiskarnas respekt för kulturhistoria.

Denna grupp yrkesfiskare uppmärksammade alltså fiskets kulturhistoria också inför varandra. Nils berättade han önskade att han hade kunnat fiska mer med gamla metoder, som att torka fångsten upphängd på linor utomhus "som man gjorde förr" (se bild 22). Att kulturarvet var på väg att försvinna var något som bekymrade honom: "...kunskapen försvinner ju. Hela kulturarvet håller på att gå i graven."¹⁵⁷ Av samma skäl hade fiskarparet Jens och Eva engagerat sig för att återuppväcka intresset för fisk och fiske bland ungdomar och barn. De befarade att: "vi är ju sista generationen snart, som vet vad fisk är."¹⁵⁸

I detta kapitel visar det sig att idéer om vem som är en autentisk fiskare inte bara förekommer i destinationsmarknadsföringen av kusten eller i talet om yrkesfiskarnas värdskap. Autenticitet förhandlas inom fiskenäringen, i grupper och subgrupper. Yrkesfiskare som livnär sig på turismen accepteras inte alltid inom fiskenäringen. Förutom att värdskapet ses som en möjlighet att vidareförmedla kunskap om fiskets historia, vilket jag visat i tidigare kapitel, positionerar sig yrkesfiskarna i relation till kulturarvet som en grupp. Trots att näringen i andra sammanhang framställs som differentierad, samlar fiskets historia och kulturarv näringen, vilket även i detta sammanhang skapar en fiskets autenticitet.

Det kan förstås som ett strategiskt sätt att skapa mening kring dåtid och nutid (Williams 2008: 14). Yrkesrollen som fiskare skapas och förändras med tradition som resurs, i en vardagsnära kulturarvsskapande praktik (Sjöholm, Saltzman och Gunnarsson 2017: 47, 290), där yrkesfiskarna positionerar sig själva som räddare av kunskap som annars skulle ha gått förlorad.

Utifrån denna analys äger förändring rum i ständiga omförhandlingar av olika förståelser av tradition och modernitet. Förhandlingarna om dåtid och nutid sker delvis i gruppskapande processer, men inte alltid. Olika förhållningssätt till dåtid och framtid förhandlas även i enskilda yrkesfiskares ambivalenta reflektioner kring yrkesrollen som fiskare.

Bild 22. Torsk på tork.

Ett uråldrigt sätt att ta tillvara och konservera fisk är att hänga upp den utomhus. Detta kallas på dialekt för "Skinntefesken i torskakragen" och är ett namn som både förklarar metod och produkt. "Torskakragen" är namnet på torkställningen och "skinntefesken" beskriver ett slutstadium av torkningsprocessen då skinnet fortfarande sitter kvar på fisken. Den anses vara en delikatess, men har kort hållbarhet. En helt färdigtorkad torsk kan emellertid förvaras mycket länge. Regler för säker hantering av livsmedel försvårar saluföring, exempelvis i hamnen, av dylika produkter. Fotot är taget i en fiskares privata trädgård och återges med tillåtelse av fotografen.

Yrkesfiskarens många positioner

För att sammanfatta och avsluta detta kapitel om vad det innebär att vara yrkesfiskare i den tjänsteinriktade ekonomin, vill jag först göra en återblick till vad forskningen om lantbrukare som lever av turismen har fokuserat på.

Naturbrukare som verkar i turismbranschen ställs inför utmaningar som är kopplade till yrkesidentitet och servicearbete, i vad som vanligen beskrivs som en övergång från en så kallad "produktionsorienterad identitet" till en "serviceinriktad identitet" (Sharpley och Vass 2006). Dessa forskare menar att landsbygdens näringar befinner sig i en vad det verkar närmast oåterkallelig övergång mot en ny och turismpräglad ekonomi, där naturbrukarens kompetens och identitet måste förändras och formuleras om. Den förvandling som verkar krävas kopplas till idéer om kompetensförhöjning, entreprenörskap och innovation. Di Domenico och Miller (2012) menar också att människor upplever stress i samband med denna omvandling, där exempelvis lantbrukare ger uttryck för problem gällande integritet i samband med besökares naiva förväntningar på en lantbrukare som utgör en idyllisk stereotyp.

Att servicearbete vanligen förstås som mindre maskulint (jfr Brandth 2010; Nixon 2009), kan vara en förklaring till varför yrkesfiskare tar avstånd från servicearbetet. Men

förväntningarna på yrkesfiskarna är inte relaterade bara till ekonomisk förändring eller genus, utan bör förstås ur flera infallsvinklar. Dessa antaganden kan problematiseras utifrån den här studiens material och analys med hjälp av begreppet positionering.

Att "vara" yrkesfiskare i den tjänsteinriktade ekonomin innebär både att vara en del av, och bruka naturen samt att presentera sig som en äkta fiskare inför besökare. I en del positioneringar förminskas servicearbetet, eller framställs det som ett arbete som andra klarar av att göra bättre. Servicearbetet är en kompetens som placeras utanför yrkesrollen som fiskare. Samtidigt som servicearbetet framställs som en relativt okomplicerad uppgift menar några att de inte har den personlighet som krävs för att arbeta med service. Så långt liknar yrkesfiskarna lantbrukare med turismverksamhet.

En del av studiens yrkesfiskare undviker mötet med besökare, men jag förstår dem inte som asociala eller okunniga om marknadsföring. De talar mer än gärna om sitt synsätt på fisket och visar på vilka sätt de vill vara fiskare. I vissa fall positionerar sig samma yrkesfiskare som både asociala och serviceinriktade. Servicearbetet framställs dock av flera som något de gör för att de måste. Detta avståndstagande från service verkar handla om flera saker. Kombinationen av fiske, ett i sig flexibelt arbete, och det än mer flexibla servicearbetet verkar vara ett nödvändigt "ont". Det ses som tråkigt, stressigt och/eller tidsödande. Avståndstagandet förmedlar också ekonomisk begränsning: man måste erbjuda service för pengarnas skull. Avståndstagandet kan även förstås som yrkesfiskares medvetenhet om omvärldens och hamnbesökares förväntningar på hur en yrkesfiskare ska vara. (se bild 23).

Yrkesfiskarna positionerar sig som offer för andras okunnighet om fisket och som kunniga entreprenörer på samma gång. I mötet med besökarna drar yrkesfiskarna nytta av fördomar som är förankrade i fiskenäringens historia, som till exempel att en fiskare är asocial. Betoningen på att näringen förmedlar ett viktigt kulturarv, som riskerar att försvinna, överensstämmer även med en vedertagen seglivad bild av fiskaren som marginaliserad och sällsynt (Nadel-Klein 2003). Andra föreställningar om fisket, som yrkesfiskarna använder för att positionera sig som hållbara fiskare, är hänvisningar till den storskaliga fiskenäringens påverkan på fiskekriser, där de själva framhäver sin position som småskaliga och därmed hållbara fiskare. Detta kan förstås som ett direkt svar på myndigheters, besökares och yrkeskårens ledares förväntningar på hållbart fiske. Svaret passar väl med samtida normer och förväntningar på miljömässig och moralisk reflektion, som i allt högre grad tar sig uttryck i produktion och marknadsföring av varor och tjänster med koppling till mat och dryck (jfr Fredriksson 2006: 111).

Yrkesfiskarna framställer även kustnära yrkesfiske som unikt och därmed värdefullt att stödja, bevara och upprätthålla. Därmed kan studiens yrkesfiskare förstås som marknadsmedvetna aktörer.

Yrkesrollen definieras också som äventyrlig och fysiskt krävande, utan några tydliga gränser mellan arbete och fritid. Att vara yrkesfiskare ses som ett sätt att leva. De "är" kustnära småskaliga yrkesfiskare och detta "varande" framställs oftast som ett val de har gjort. Den yrkesfiskare som bedriver värdskap intar en position som livsstilsentreprenör, inte olik den position som visionerna föreskriver. Livsstilen handlar om att producera, arbeta med sitt intresse och leva sin dröm, samtidigt som en del av livsstilen saluförs som tjänsteprodukt (jfr de Wit Sandström 2018).

Gränsen mellan produktion och konsumtion blir alltmer otydlig i den kulturella ekonomi där snabba förändringar och ständiga omorganisationer tvingar fram flexibla arbetstagare som, till skillnad från för bara ett par generationer sedan byter yrkesbanor flera gånger under ett arbetsliv (Sennett 2007, Land och Taylor 2010, Sennett 2011). I denna studie tar detta sig uttryck i att människor som tidigare haft helt andra yrken, men som vistats på semesterorten som barn och som fiskat där på fritiden, blir entreprenöriella yrkesfiskare.

Oavsett vilken bakgrund de har och hur de utvecklat sitt fiske är det uppenbart att yrkesfiskaren är en viktig position, vid sidan av många andra positioner som studiens deltagare hänvisar till. Yrkesrollen som kustnära yrkesfiskare är en del av ett kulturarv som inte omformuleras eller förändras på ett lättvindigt sätt. Det tar sig uttryck i att yrkesfiskarna positionerar sig både som mycket traditionskunniga och som moderna, etiskt medvetna fiskare.

I kombination med de många andra positioner som hittills har belysts, växer en mångfacetterad bild fram som visar hur komplex förändring kan vara.

Bild 23. "Konventionella" fiskare – på väg ut?

Många yrkesfiskare har passerat pensionsåldern men fortsätter fiska, samtidigt som en ny generation fiskare antingen inte är intresserade eller har svårt att komma in i näringen. Huruvida det konventionella yrkesfisket minskar ytterligare i antalet yrkesfiskare återstår att se, men yrkesrollen som just fiskare är en position som de flesta av de turistföretagande yrkesfiskarna hänvisar till i presentationen av sig själva.

7. Tjänsteinriktat yrkesfiske - en oförutsägbar näring

Kunskapsmålet har varit att förstå hur kustnära yrkesfiske formas och förhandlas i den tjänsteinriktade ekonomin, genom att undersöka en traditionell näring i förändring i skärningspunkten mellan politisk styrning och fiskets vardag under de första årtiondena av 2000-talet. De frågor jag har sökt svar på är: hur framställs kustnära yrkesfiske i olika visioner och framtidsbilder av fiskenäringen, hur tar sig värdskap uttryck i fiskenäringens vardag, samt vad innebär detta för yrkesrollen som kustnära yrkesfiskare. För att svara på frågorna men också bidra med kunskap om småföretagande i dess sammanhang, fokuserade jag i analysen på begreppet positionering som diskursiv praktik.

I detta avslutande kapitel kommer jag först att summera analysens slutsatser i tre avsnitt: "Visioner om ekonomiskt hållbart fiske", "Maritimt pedagogiskt värdskap", samt "Vara fiskare på många sätt". Därefter reflekterar jag ytterligare kring slutsatserna, i avsnittet "Det hållbara fiskets komplexitet". Dessa reflektioner mynnar sedan ut i kapitlets sista, femte avsnitt: "Avslutande diskussion".

Visioner om ekonomiskt hållbart fiske

Det övergripande temat för det första analyskapitlet var visionsskapande i fiskenäringen, där det framförallt relationen mellan olika former av fiskeriförvaltning och yrkesfiskare som är betydelsebärande. I myndigheters visionsarbete framträder en uppsättning av nära relaterade positioner som fiskenäringen förväntas inta, såsom den lönsamme turismentreprenören, mångsysslaren, samt den maritima "storytellen". Det räcker inte att "bara" vara fiskare och indirekt formas icke-önskvärda positioner såsom samtidens ohållbara, okunniga, idéfattiga och icke-lönsamma och regelbegränsade yrkesfiskare. En till synes gemensam ambition handlar om att yrkesfiskare agerar som entreprenörer på sina närmarknader för direktförsäljning och turism. Här handlar hållbarhet om ekonomi.

Yrkesfiskarnas framtidsscenarion är inte lika utopiska och styrningen genererar yrkesfiskares motsträvighet gällande utlovade regelförenklingar och frustration kring komplexa regler. De hoppas på ett framtida fiske där styrningen förändras eftersom den inte är förankrad i yrkesfiskares kunskap om sin näring. Det finns således både samförstånd och stridigheter i visioner och framtidsbilder. I en interaktiv styrningsstil strävar myndigheter dock efter att skapa dialog mellan aktörer, en styrning "underifrån" som ska vara mer demokratisk än tidigare.

Gemensamt för de flesta aktörer i studien är en vision om ett socialt hållbart fiske med innebörden av en levande fiskenäring på lång sikt. Det är inte tydligt vad som förväntas bli hållbart men framförallt finns det olika uppfattningar om vad som behöver göras på vägen dit.

Vad målet består av och hur det kan mätas är en svårbesvarad fråga, vilket yrkesfiskarna noterar i sitt förhållningsätt till uttrycket.

Maritimt pedagogiskt värdschap

Värdschap i fisket tar sig även konkreta uttryck i fiskenäringens vardag, såsom myndighetsfinansierade värdschapsutbildningar, annonser till potentiella besökare yrkesfiskares hummersafaris och festivaler, samt små utställningar av gamla fiskeredskap i hamnarna. Dessa gestaltningar utgör ett maritimt värdschap, där yrkesfiskare bjuder in besökare i en sfär som möjliggör en vidareförmedling av kunskaper om hav, fisk och fiske och att yrkesfiskare gör lärdomar om hamnbesökarna.

Yrkesfisket tillskrivs autenticitet i samspelet mellan yrkesfiskare och hamnbesökare. I servicemötet mellan yrkesfiskare och besökare marknadsförs inte bara det enskilda företages produkter utan hela det kustnära yrkesfisket som näring. Autenticitet som berör vad ett äkta fiske anses vara och innebära förhandlas när yrkesfiskare låter besökare gå in i fiskebodar och botanisera på egen hand arbetsplatsen och utrymmen som egentligen inte är avsedda för det, vilka till sin karaktär skiljer sig avsevärt från livsmedelsaffärernas frysdiskar, exponeras för besökare. Det är enligt yrkesfiskarna angeläget att presentera det äkta fisket som ett flexibelt och fysiskt hårt arbete. Yrkesfiskarna positionerar sig som förmedlare och beskyddare av fiskets kulturarv, men även som miljömedvetna aktörer som "lever som man lär", det vill säga att denne fiskar på ett sätt som ökar förutsättningarna för fisket och miljön på lång sikt. Kustnära yrkesfiske positioneras som en ansvarsfull typ av fiske.

Detta kan sammanfattningsvis förstås som en autentisering av det kustnära yrkesfisket och som en hållbarhetspositionering. Utifrån de praktiker som har identifierats och belysts i denna analys kan yrkesfiskarna förstås som kompetenta i att marknadsföra sin näring, sina produkter och tjänster eftersom de är medvetna om vad besökare förväntar sig.

Vara fiskare på många sätt

I det sista analyskapitlet analyseras vad den tjänsteinriktade ekonomin kan innebära för yrkesrollen som kustnära yrkesfiskare och det blir där tydligt att yrkesrollen uppfattas som förbisedd av myndigheter.

Några av studiens yrkesfiskare menar att deras verksamhet inte accepteras av konventionella yrkesfiskare och att de ställs inför andra fiskares misstänksamhet gentemot sitt värdschap. Denna konkurrensliknande kritik till trots, presenterar sitt småskaliga kustnära yrkesfisket som mer hållbart, där de positionerar sig i motsats till kvantitetsorienterat yrkesfisket. Det kustnära yrkesfisket framställs som mer ansvarsfullt, en positionering som kan förstås som inlägg i debatten om hållbart fiske. Svaret på frågan vad värdschap innebär för yrkesrollen som yrkesfiskare är att denne positionerar sig på flera olika sätt, som en del av naturen, som mångsysslare, livsstilsföretagare och entreprenör. Samtidigt som studiens yrkesfiskare positionerar sig som offer för förvaltningen, positionerar de sig som autonoma och intressedrivna fiskare. Denna ambivalenta balansgång mellan självdisciplin och anpassning kan

liknas vid en navigation i olika förändringsprocesser som pågår inom yrkesfisket, skeenden som enskilda fiskare inte kan påverka och som utgör nya krav och villkor för kustnära yrkesfiskare i den tjänsteinriktade ekonomin.

I de tre analyskapitlen har jag även visat vad det sociala och kulturella sammanhanget betyder för besöksnäringens små företag, vilka i denna bransch uppvisat likheter men också många skillnader. Det finns därför anledning att öka kunskapen om småföretagande ytterligare, genom att studera småföretagandets praktik i många olika kontexter.

Det hållbara fiskets komplexitet

Fältet kännetecknas av komplexitet på flera sätt. Ett av dem är att visionerna eftersträvar samverkan medan vardagen präglas av intressekonflikter, inte minst på grund av att yrkesfisket använder samma platser och resurser som många andra aktörer, som nyttjar hav och vatten på olika sätt. Till dessa hör annat slags yrkesmässigt fiske, fritidsfiske och sjöfart, men även organisationer och företag som använder vatten i inlandet, som sjöar, åar och bäckar, eftersom fisken leker där och rör på sig. Fiskenäringen bygger också på bruket av en ändlig, gemensam statlig egendom som förvaltas och styrs av olika institutioner och regelverk. Hur yrkesfisket ska styras och förstås är komplext och är en fråga som har kommit att bli omstridd. Även om yrkesfisket är statligt reglerat och i hög grad präglas av just den relationen, är beroendeförhållanden och samspel mellan olika aktörer i ett litet företags omgivning inte något unikt för fisket. Det sociokulturella sammanhanget kan således studeras i en mångfald av mindre företag som verkar i besöksnäringen.

Något annat som kan sägas höra till fiskets komplexitet är att näringen präglas av oförutsägbara villkor. Den resurs som kustnära yrkesfiskare livnär sig på rör sig över nationella gränser och varierar i tillgång. Både fiske och värdskap kräver ett flexibelt arbete och förhållningssätt. Sammantaget bidrar dessa omständigheter till att tjänsteinriktat kustnära yrkesfiske är en ytterst oförutsägbart näring.

Till skillnad från vad den dominerande forskningen om små företag i besöksnäringen vanligtvis har förmedlat, tillskrivs denna yrkesroll många olika betydelser. Kustnära yrkesfiske formas och förhandlas på betydligt fler sätt än att utövarna antingen framställer sig själva som "producentinriktade" eller "serviceinriktade" yrkesfiskare. De många olika positioneringarna som återfinns i analysen syftar till att stabilisera mening, skapa ordning och etablera definitioner av yrkesfisket, mot eller enligt vilka aktörerna har möjlighet att positionera sig. Yrkesfiskarna positionerar sig som entreprenörer, egenföretagare, kulturarvsförmedlare och pedagoger, samt som autentiska fiskare.

Yrkesfiskarna kopplar drivkrafterna för att bedriva turismverksamhet till både överlevnad, som ett "måste" och som ett val av livsstil. I förhållande till de olika arbetsuppgifter som fiske respektive värdskap innebär positionerar många sig som fiskare med betoning på deras personliga intresse för att just fiska. De kan emellertid inte beskrivas som konventionella fiskare, eftersom flera av dem varken ärvt sitt yrke eller hör till genomsnittet gällande ålder. De erbjuder dessutom tjänster.

Jag har i denna studie ställts inför situationer där min kunskap och antaganden om fisket, om tjänster och om servicemöten utmanats. En slutsats jag drar av detta, är att den

tjänsteinriktade ekonomins normer om vad service är blir särskilt synlig i näringar som vanligtvis inte förknippas med tjänster. Det är exempelvis inte givet att service handlar om ett trevligt bemötande av en närvarande personal, eller interaktioner som infriar besökarens förväntningar, det som ibland kallas för "sanningens ögonblick". Det är en typ av servicemöte som tenderar att tas för givet som gott och önskvärt. Men, utifrån denna studie där värdskap i yrkesfisket inte alltid kräver interaktioner mellan värd och gäster, är det inte självklart att service enligt en viss tjänstelogik passar i alla typer av verksamheter.

Värdskap i fisket är inte bara en vision som myndigheter har, utan är något som utövas. Värdskapet ger yrkesfiskarna en möjlighet att vidareförmedla kunskap om fisket och fiskets kulturarv. Framför allt skapar det tillfällen att rättfärdiga näringen, där yrkesfiskarna särskilt vill belysa att de är småskaliga och ansvarsfulla fiskare. Enligt fiskarkårens kommunikation är närfiskat, certifieringar och värdskap i fisket olika element av det moderna fiske som är "på rätt spår" på väg mot framtiden. I sammanhanget väver yrkesfiskarna in hela fiskenäringen och den globala fiskeindustrin i sina berättelser om arbetslivet, där storskaligt yrkesfiske, fiskodlingar och konventionella yrkesfiskare framställs som omoderna och omoraliska.

I den tjänsteinriktade ekonomin får kustnära yrkesfiskare nya möjligheter samtidigt som de ställs inför nya krav i relation till myndigheter, marknader, kollegor/konkurrenter och inför sig själva. Positionen som småskalig fiskare rymmer en möjlighet att framställa yrkesrollen som en hållbar fiskare, vilket utgör ett motstånd mot fördomar och kritik som yrkesfiskarna menar att de möter. Värdskapet ger dessutom yrkesfiskarna en möjlighet att svara på denna kritik, ibland öga mot öga med besökare, ibland på andra sätt. Samtidigt är det ett sätt att svara på besökarens förväntningar på en matproduktion som är miljömässigt och moraliskt riktig. Såväl i bilderna av framtiden, som i värdskapet och yrkesrollen talar yrkesfiskarna om sitt förhållande till naturen och till ekologisk hållbarhet. För en yrkesfiskare i den tjänsteinriktade ekonomin råder det ingen tvekan om att den hållbara fiskaren är en betydelsefull position. Positioneringen som småskalig fiskare utgör en fördelaktig presentation av yrkesrollen, som handlar om något mer än om att marknadsföra det enskilda företaget. Den rättfärdigar yrkesrollen, där mötena med besökare görs till upprättelsetillfällen. Värdskapet framhäver alltså det enskilda företaget men innebär också en anpassning till förväntningar och fördomar som omgärdar hela näringen.

Avhandlingen bidrar med kunskap om hur yrkesfiskare hanterar mötet med besökare öroch hur de agerar i relation till gästers föreställningar om fisket och fiskarens yrkesroll, samt hur servicearbetet hänger samman med deras uppfattning om yrket och yrkets praktiker. Studien visar att småföretagande i besöksnäringen är mer komplext än vad som vanligen hävdas i tidigare studier. För att sammanfatta framträder en bredare diskurs om hållbart fiske som rymmer många olika perspektiv på vad hållbarhet är, i skärningspunkten mellan visioner och fiskets vardagliga praktik. Myndigheter och fiskare intar olika men också mycket liknande positioner, såsom entreprenören, experten och pedagogen.

Inom ramen för mycket specifika och bestämda förväntningar på en mer individualiserad näring, gör yrkesfiskarna även visst motstånd som visar att deras förhållningssätt till yrkesrollen som fiskare präglas av flexibilitet, ambivalens och oförutsägharhet.

Kustnära yrkesfiske befinner sig i flera olika slags förändringsprocesser som jag här har undersökt på nära håll. En förändring är att yrkesfiskaren, en flexibel yrkesroll i sig, förväntas bli något som de menar att de redan "är": flexibla mångsysslare och miljömedvetna

entreprenörer. Min förhoppning är därmed att avhandlingen också har belyst några av de sätt på vilka detta småföretagande, inte olikt andra typer av småföretagande, görs i relation till en social och kulturell kontext.

Avslutande diskussion

Som framgått kan det kustnära yrkesfiske som idkar värdskap vara minst lika riskfyllt som det konventionella yrkesfiske som FN:s "International Labour Organization" listar som ett av de mest riskfyllda yrkena i världen. Förutom själva fisket berör dessa risker säkerheten för gäster ombord, hanteringen av livsmedel men även andra arbetsvillkor. För turismföretagare innefattar arbetsvillkoren att i perioder arbeta flera timmar om dygnet än vad som är tillåtet för ett avlönat arbete, samt att i andra perioder inte ha arbete nog. En fråga som väcks är hur arbetet som fiskare och turismföretagare hänger ihop med hållbarhet gällande denna aspekt? SFR fyllde länge en funktion som samordnare av försäkringar och som en intresseorganisation som kunde driva en del fackliga frågor för fiskare. I Sverige syns dock inte längre en enad organisation som företräder yrkesfiskares intressen nationellt. Det har snarare skett en fragmentering av den tidigare intresseorganisationen, som i början av det här avhandlingsprojektet var i uppbrott och som så småningom upplöstes.

Vilket ansvar har fiskenäringen som kollektiv, för ovanstående frågor och mot bakgrund av att den rikstäckande intresseorganisationen upplöstes så sent som 2016? Hur hanteras arbetsmiljöfrågor och andra gemensamma angelägenheter bortom producentorganisationernas fokus på kvoter och priser? Går fiskenäringen mot ytterligare decentralisering och individualisering? Staten beslutar om vilka fiskare som får fiska och hur de får fiska på den allmänna, ändliga egendomen. Om individuellt överförbara kvoter kommer att införas för hela yrkesfisket, behöver den kustnära yrkesfiskaren investeringskapital för att kunna köpa kvoter och utrustning som fångar tillräckligt mycket fisk för att det ska vara lönsamt, trots de fluktuationer som fisket innebär över tid. För många fiskare handlar det antagligen rent konkret om att ta ett banklån, som måste betalas tillbaka enligt en regelbunden och kontinuerlig plan.

I den tjänsteinriktade ekonomin uppmuntras småföretagande och flexibilitet. Därför behövs mer forskning om självanställdas och småföretagares servicearbete och arbetsvillkor. Att diversifiera fiskenäringen mot turismen kan nämligen innebära fler utmaningar än de jag belyst. Den svenska västkusten har en etablerad turism sedan länge och destinationsmarknadsföringen profilerar kusten med fiskeupplevelser, fisk och skaldjur som attraktionskraft. Så ser det inte ut runt om i landet. Hur generellt tillämpbar är diversifieringsstrategin i andra fiskevatten och områden i andra delar av Sverige? Hur hänger decentralisering av styrningen och lokala interaktiva styrningsområden i mindre geografiska områden samman med vad som kan förstås som en "global närvaro" i de tjänsteinriktade yrkesfiskarnas praktik och reflektion? Är alla områden med fiskevatten attraktiva för besökare? Vad händer med de få kvarvarande kustnära fiskerier som inte kan leva av turism? Hur fungerar det i inlandet där fiskaren inte sällan äger marken och fiskerätten? Kan yrkesfiskare kan skapa kontinuitet i ett diversifierat fiske?

Enligt yrkesfiskarna beror ett hållbart fiske av förhållanden och villkor som sträcker sig bortom fiskenäringens räckvidd. Yrkesfiskarna menar att havet inte bara påverkas av

yrkesfisket och att hållbart fiske har föga värde om "ohållbara" omständigheter bortom fisket inte kan rättas till. Här väcks frågor om vilken roll närfångad fisk spelar och vilket ansvar den individuella fiskaren har, för att understödja hållbart fiske.

För att också reflektera kring denna studies perspektiv på denna näring, bör det noteras att min kategorisering av yrkesfiskaren som värd innebär en outtalad utgångspunkt som associerar till att värden är ägare av en domän och de resurser denne nyttjar. Detta är ju inte alltid fallet här, eftersom licensen för yrkesfiske förnyas regelbundet och en fiskare kan förlora sin rätt att fiska. Vem som förstås som värd respektive gäst beror av den forskningsmässiga positioneringen och det analytiska perspektivet. I en framtida studie skulle dessa väletablerade begrepp kunna tillämpas mer innovativt, till exempel med en mer kritisk reflektion kring begreppen värd och gäst. Jag har i denna studie betraktat människor som rör sig i hamnen för att besöka fiskaren, som besökare respektive värd. Men "sommargäster" och "badgäster" kanske snarare ska förstås som kustsamhällets nya värdar? Är begreppet värd lämpligt för de få yrkesfiskare som lever, visserligen året om, men endast i ett fåtal hamnar? Det vore intressant att fokusera mer på besökare som rör sig i hamnarna, och undersöka hur deras kustbesök görs.

I den tidvis infekterade debatten om fiskenäringens påverkan på miljön hörs ibland argumentet att kultur är ett dåligt skäl för att subventionera fisket med allmänna medel. Med tanke på avhandlingens slutsatser kan den sidan av debatten förstås som tolkningsföretärande. I inledningen till den här avhandlingen klagar Nils över frånvaron av satsningar på fisket och avhandlingen visar fortsättningsvis en tendens i både politisk styrning och fiskets vardag, som betonar enskilda fiskares ansvar. Det förefaller som om fiskets kulturarv förväntas kunna "sälja sig själv", utan stöd utifrån och att yrkesfiskarna i denna studie har anammat uppgift.

Nadel-Klein (2003) menar att det finns både problem och förtjänster med att göra fiskets kulturarv till handelsvara. Yrkesfiskare är medvetna om att de hör till den sista generationen fiskare, säger hon. Eftersom näringen befinner sig mitt i olika agendor, där starka marknadskrafter och storskaliga aktörer verkar, betonar yrkesfiskarna värdet av tradition och det lokala. De "fjärran agendor" som Nadel-Klein menar är oemottagliga för lokala variationer och villkor, kanske bidrar till att yrkesfiskarna tenderar att förstå styrningen av fisket som svagt förankrad i deras vardag.

Kustnära yrkesfiskare använder fiskets kulturarv som en resurs och pekar på fiskets unika kunskaper, vilket även jag menar handlar om att förstärka och rättfärdiga det traditionella och småskaliga, den kustnära fiskenäringens existens i relation till ovanstående debatt. Detta småföretagande skiljer sig därmed delvis från den typ av livsstilsföretagande där en livsstil i form av "det goda livet", som ofta bygger på att företagaren brutit upp från ett liv i staden, görs till handelsvara (jfr de Wit Sandström 2018). Liksom dessa migrerande livsstilsföretagarna på landsbygden, har många av studiens yrkesfiskare inte ärvt sitt yrke. Flera har flyttat till sin barndoms semesterort för att bli yrkesfiskare och några har gjort en omstart i livet. Men detta livsstilsföretagande och värdskap handlar inte bara om att bryta med vanor som hör det urbana livet till. Dessa företagare försöker även, i samspel med andra aktörer, förstärka det traditionella genom att betona kulturarvet, mångsyssleriet och småskaligheten, som genuint och autentiskt. Värdskapet och mötet med kustbesökare blir samtidigt ett forum för att kritisera fiskenäringens villkor (jfr Nadel-Klein 2003).

I slutet av avhandlingsarbetet gjorde jag en mindre uppföljning av hur några av yrkesfiskarna kommit att bedriva sina verksamheter. Några hade fortsatt att leverera turer. Andra fortsatte sälja sin fångst i hamnen, trots fler nya regler för exempelvis spårbarhet av fisk. En yrkesfiskare klarade inte att bedriva restaurangen vid sidan av fisket, så denna såldes 2015. I stället levererade fiskaren fångsten till den nya restaurangägaren. Ytterligare två av studiens yrkesfiskare sålde av sina fiskbutiker och serveringar.

I jämförelse med myndigheternas visioner är yrkesfiskarnas bild av framtiden både pessimistisk och optimistisk. Det är emellertid inte alla fiskare som har möjlighet att ta de ekonomiska risker som investeringar i en turismverksamhet kräver. En del tyder alltså på att svenskt kustnära yrkesfiske befinner sig i vad som dystopiskt skulle kunna beskrivas som hållbar avveckling.

Trots att avhandlingen visar att det uppstår motsträvighet i skärningspunkten mellan politisk styrning och vardaglig praktik syns det även en gemensam överenskommelse om vikten av att skapa en levande landsbygd, inte bara i form av ekonomiskt lönsamma företag. Yrkesfiskarnas flexibla positioneringar visar hur de deltar i en diskursiv strid om hur hållbart fiske ska förstås, med inslag av gemensam tilltro till turismens betydelse för fiskenäring och landsbygd. Denna tilltro förefaller ha förstärkts, åtminstone ur ett styrningsperspektiv, under de senaste tio åren.

Det uppträder en del motsägelser i form av att styrningens strategier, som bygger på tillfällig tillströmning av sommarboende och besökare några få veckor om året, strävar efter levande kustsamhällen. Levande, på vilket sätt?

Så länge människor menar att fastboende vid kusten och lokalt fångad fisk räknas till den levande landsbygden och ett hållbart fiske, finns det utrymme för fortsatt kustnära yrkesfiske. Men vad innefattar "det goda värdskapet" och vem bestämmer dess innehåll? Hur ska yrkesfiskare som inte vill eller kan infria destinationsmarknadsföringens löften agera? Är alla delar av landet lika attraktiva platser för att kunna bedriva värdskap, som västkustens skaldjur och lugna inomskärsvatten för fisketurer? Finns det ens fisk som kan fångas, runt om i landet?

Förändring i kustnära yrkesfiske är mångtydigt och äger rum på många olika sätt, i skilda kontexter och med olika tidshorisonter och utifrån olika kunskaper. Framförallt är förändring är ett mångfacetterat begrepp som inte bara kan definieras på ett sätt. Avhandlingen belyser hur kustnära yrkesfiske, liksom andra typer av småföretagande, är beroende av specifika sociala relationer. Småföretagande och dess kontext är dessutom förankrat i många olika bilder av historien, som präglar nutiden

*

Birgitta Stenbergs röst lever kvar i radiopoddar och litteratur. Med yrkesfiskaren Nils i åtanke träffade hennes dystopi delvis rätt. Nils dröm om fiskvagnen förverkligades, men rann så småningom ut i sanden, då han som familjens sjätte generations yrkesfiskare slutade helt med yrkesfisket runt 2014. Till dags dato, 2019, verkar ingen yrkesfiskare längre i Nils hamn och om framtiden vet vi inget.

Bild 21. Fiskeredskap på vänt.

Flaggorna, här på träpinnar med frigolit och med länkar emellan, kallas för välen och används för att märka ut var burar eller nät satts ut i havet. Plastlådorna används för att leverera fångsten till en auktion eller till egen förädling och direktförsäljning.

English summary

Research topic and aim of the study

The dissertation title, "Inshore commercial fisheries in change. From pluri-activity to entrepreneurship", refers to the multiple kinds of change that the fishing industry has undergone for a long period in time, and to the various positions fishers¹⁵⁹ draw on, in compliance with norms and values in the service-oriented economy.

Change that have occurred include the rationalization and concentration of traditional industries over a long period in time which have caused a decline in the number of, for instance, farm producers and inshore commercial fisheries. Long-term change also include a course of events that increasingly have turned coastal communities along the Swedish west coast into places for seasonal leisure migration and tourism. In response to these changes, some year-round residents and local producers take on the role of hosts.

Also, during the last two decades, fishing and farming industries have been in the middle of environmental crises and debates about animal disease epidemics, carbon dioxide emissions and water related problems like overfishing and pollution. Along these multiple kinds of change, the decreasing number of traditional producers face terms that are new to their industries. These developments pose several questions for the conduct of inshore fishing industries. What does the service-oriented economy mean for a traditional industry like inshore commercial fisheries? How is the everyday-life of commercial fishers affected by the service-oriented economy and how do inshore commercial fishers perceive their work role when they are expected to become service producers who act as a hosts?

Many fishers are self-employed and such small enterprises are usually understood as isolated entities, and studies have focused on the skills and personal traits of the enterpriser, as well as on firm innovations, firm objectives and enablers/barriers for firm growth. But how is a small traditional firm, and its engagement in the hospitality industry, related to its social and cultural context? In the literature on small business in tourism more knowledge is needed regarding the social and cultural contexts in which small firms work and thrive.

The aim of the dissertation is to understand how the inshore commercial fishery is formed and negotiated in the service economy in the cross-section between political management and the everyday life of inshore fisheries, during some of the first decades of the second millennium.

The study centers on three research questions in the following order: First; how is the inshore coastal fishery presented in political visions about the future of the industry? Second; how does hospitality manifest itself in the everyday life of fisheries, and last; what does this mean for the occupational role as an inshore commercial fisher?

The analytical framework is built on discourse theory and the concept of positioning. Positioning is a discursive practice of relating to other people and to groups of people in terms of "us" and "them". The aim of positioning is to present the "professional self" as a

representative of the occupation and the industry, in a certain manner and in relation to others in their environment. Through exploring positioning practices, both change and sociocultural aspects of small firms can be better understood while it also offers insight in developments in fisheries.

Previous research

In organization theory, change is a well researched topic which, however, needs to be studied more in everyday situations. Moreover, knowledge about small firms in tourism can be deepened by understanding the sociocultural context. In examining my empirical material, I draw inspiration from three closely related subfields, within three different larger research areas. While I primarily draw upon the research in small business in tourism, I also draw insights from studies dealing with governance of change in traditional industries; service work in hospitality and studies of work role. I overview each of these fields in turn and I will discuss previous literatures to background my study.

The first area of previous research presented, is about traditional firms, natural resource management and rural development. Within this area I focus on two closely related themes: governance and local knowledge. The second area revolves around studies focusing on the relationship between small firms and their visitors. Research in this area is presented in two parts, one part is about driving forces for service production and the other part treats the meeting between service producers and visitors. The latter includes four dimensions of this meeting: hospitality, service work, the service meeting and authenticity. The last area of research touches on the work role in traditional industries. A common research gap identified in all three areas of the literature review, is a need for studies that consider social relations and cultural contexts of small firms in tourism.

Methods

The material consists of a qualitative mixed material from a multi-sited ethnographic fieldwork in inshore coastal fisheries that offered services to harbour visitors between 2011-2016 along the Swedish west coast. The empirical material consists of observations, texts and thirty interviews with actors active in fisheries, of which fourteen are interviews with fishers, three with local fisheries managers and the rest with different actors connected to EU-funded fisheries areas. The fieldwork was carried out in several short periods and it comprises harbour visits, participation in fisheries and observations at fisheries governance meetings and fishers union internal meetings. The initial data collection phase and its second phase of analysis constitutes a form of cultural analysis, wherein the ethnographic material initially was organized on the basis of identified empirical themes, which later were related to previous research and, in a final phase, analyzed as positioning practices. In the analysis a discourse theoretical framework is used, which is further explained in the coming section.

Theoretical framework

Enterprising is often seen as an economic activity. Enterprising is however also a social and cultural practice. In order to focus on the social and cultural context I study positioning in the dissertation analysis. The theoretical concept originate in the social constructivist research fields of discourse theory and discourse psychology. I employ the concepts as tools for analyzing how the inshore commercial fishery is formed and negotiated at the intersection of political management and everyday life of inshore commercial fisheries. In the fishers work-life stories, positioning practices are identified in the way they approach and express their relations to other people and groups of people. Thus, some positions are considered more important and desirable, relative to others which are excluded. This practice draws on established positions which communicate certain norms that are taken for granted and are imbued with ethical reflections about life and work. Within discourse theory the "self" is less connected to the individual in terms of individual identity or personality traits; instead "the self" is more a matter of subject positions that are considered appropriate in order to present their work role. The practice of positioning emerges in peoples views of the future, their everyday life as well as in retrospective work life stories.

Empirical findings and conclusions

In this section I will summarize the empirical findings, the analysis and conclusions from three analysis chapter, as follows: first "Visions of sustainable fisheries", second "Maritime hospitality", and last "Being a fisher in various ways". These three analytical themes show the ways in which the contemporary conditions for inshore fisheries consist of opportunities to offer hosting and other services to harbour visitors, as well as it contains specific forms of regulations, ethical and environmental constraints on inshore fisheries.

The positionings observed in my study are not a matter of choosing a position and sticking to it. Rather, positioning includes an ever-changing navigation between several positions and the practice of blurring conventional boundaries between positions that traditionally has been considered as either commercial or personal.

Visions of sustainable fisheries

The overall theme of the first analysis chapter is visions of the future in the fishing industry. In the first sub-section I begin with the European Union's (EU) visions of the fishing industry in Europe around 2010 and onwards. In the second sub-section on fisheries management, I examine the making of visions in EU fisheries development policies and in Swedish fisheries management documents and in the third sub-section, I focus on negotiation work of envisioning, in an interactive arena of governance; project meetings.

The analysis shows that, from a top-down management perspective, the future coastal fishing is defined as "locally sustainable", a profitable entrepreneurial fishery with less regulations and increased individual responsibility. In this ambition, fishers are expected to "diversify" and act as entrepreneurs in their local markets for direct sales and tourism. The

fishers are expected to contribute to sustainable fishing by diversifying their firm with fishing-related activities to increase their sources of income. In the authorities' vision of the future fisheries, coastal fishing is formed as an industry in need of an increased individual commitment to sustainable fishing, which is primarily about economic sustainability of fisheries. In the authorities' visions, positions like the maritime pedagogue and the risk-taking and profitable entrepreneur are proposed as the future fisher. These vision of the future of fishing centres on marketing knowledge and of how to "do business". Governance projects like Farnets fisheries local action groups (FLAGS, and "fiskeområden och fiskeområdesgrupper" or "FOG", in Swedish) communicate an ambition to create dialogue between actors in the fishing industry as a management "from below". The governance projects for collaboration between different actors, for diversification and for tourism development in fisheries, is not always succeeding in interacting with each other constructively because independent actors come from different parts of society and they bring different forms of knowledge to the table.

Some points of tension emerge, where the management of fisheries, in visions and governance are not always rooted in the fishers' knowledge and experience of their industry. Indirectly, an undesirable position communicated in this context, is the traditional fisher just fishing. A sustainable fishery is expressed as an issue that concerns financing, financial risk-taking and long term financial growth. In the visions, the future fishing of the future is shaped as a potential resource for coastal visitors' recreation and for the local economy while the positions of "just" being a fisher for livelihood, as a lifestyle or as a social entrepreneur are excluded. In the paper *Yrkesfiskaren's* editorial page, the commercial fisheries' union (SFR) communicate similar visions about the future of fisheries. A recurring theme is the future fisher who offer fresh fish directly to visitors in the harbour, a position similar to positions offered in authorities' visions.

The view of the future in individual fishers work-life stories is less utopian. They express great concern about the increasingly complex regulations, rising average age, common prejudice about fisheries, the diminishing fish resource and loss of cultural heritage. In the relationship to authorities, fishers positioning practice is ambivalent while it is characterized by both opposition and compliance. Reluctance is found in the discrepancy between authorities long time promises to simplify regulations and the many fishers apparent and long-lasting frustration regarding the complex fishing regulations.

Previous research show how conflicting views can be productive, but that tensions nevertheless risk becoming destructive. Lindström and Larson (2016) argue that the problem of rural development perhaps is not so much about the local actors lack of knowledge, but rather that those who work with planning and tourism development lack knowledge of and experience from how local involvement should be managed. In other words, the positions proposed by authorities can be problematized.

The fishers hope for a future fishery in which fishing regulation is simplified on one hand, but tougher on seal regulation on the other hand. The simplification of fishing regulations is thus common vision of authorities and fishers. Even though fishers hardly ever use the exact words, all actors involved agree that sustainable fisheries is important. Local managers communicate a vision about social sustainability in terms of the all year round vibrant coastal community (not just in the summertime). How to achieve a sustainable fishery, is however a matter of controversy. Sustainability and its measurability is an abstract, multi-facetted and

complex issue, which fishers note in their sometimes ironic attitude towards the established expression.

The authorities' visions of the fishing industry reinforce an established position that is linked to the history of commercial fishing. Fishing for a living was for a long period in time a symbol for the very poorest people in the society and a symbol for people who the authorities needed "to develop". Nadel-Klein (2010) argue that this phenomenon is based on a stereo-type of the fisher as being uneducated and old-fashioned and that fisheries still have to face this prejudice about poverty (ibid: 171). The demand for tourism development play on this meaning, where marginal actors are exoticized and presented as primitive (ibid: 215). From the perspective of Nadel-Klein, what seems to be a matter of class, there are differences in the views if the future of fishing and what sustainable fishing is. At least two clear perspectives appear. One perspective is the authorities' expectations in terms of economic sustainability, entrepreneurship and profitability. The coastal commercial fishing is ascribed meaning and importance as being a potential tourism activity. The fisher's union SFR, offers a similar position for fisheries as a useful actor for folk education and for the economy. The continuous theme in the unions' paper Yrkesfiskarens editorial page, is that the future of fisheries depends on closer ties between consumers and the fish and fishers. In the second perspective, individual fishers emphasize that the regulations constitutes a major barrier to the future of commercial fishing.

The fishers thus both comply and challenge proposed positions offered by the authorities and the union. In this context authorities and the union are positioning themselves as educators of fishers. Individual fishers position themselves as actors of an industry that is dying, a future which corresponds well with the statistics of the decreasing number of fishers over a period of at least eighty years back.

To sum up, I identify a gap in trust between the authorities' governance of fishing and the fishers. In the different texts from authorities and in governance projects meetings, authorities visualize a quite specific version of the future of inshore coastal fisheries. A common theme in these visions is "local sustainability", where fishers are expected to become more business oriented and market aware profitable tourism entrepreneurs. In the fisher's image of their future they position themselves in a far more ambivalent fashion, pending between, on one side communicating that there is no future for fisheries, and on the other side in positioning themselves as representatives of a more appropriate form of a contemporary fishery. The next section is a summary of the thesis's second analysis chapter, about maritime hospitality.

Maritime hospitality

The authorities visions about doing hospitality in fisheries which I show in the beginning of the dissertation's analysis, could perhaps seem abstract and unrealistic from the perspective of the fishers' reactions and reflections. Hospitality is however since long a part of the inshore commercial fishing industry's everyday life. To explore how hospitality is manifested in visions about the future of fisheries, I have been in close contact with fishers, joining them on fishing boats, visiting harbour sheds, fish restaurants, fish festivals and fish shops and exhibitions. In at least fourteen fisheries fishing-related services are offered and consumed. I consider the fishers in the study to act as maritime hosts both because they offer fishing-related services on

a commercial basis, while inviting visitors into their work sphere, where an exchange of knowledge takes place between people in the harbour.

One part of how hospitality manifest itself in this context is found in the fishers reasons for offering their services. The fishers state that a major driving force is to remedy their otherwise very poor income. Another driving force is the opportunity to offer insight into the fishing life and work in commercial fisheries. The fishers position themselves as uniquely knowledgeable and skilled actors. The fishers hospitality work thus involves different several forms of "authenticity" connected to fisheries that is used for maritime pedagogic purposes.

The fishers portray visitors and fish consumers as uninformed, naive and ignorant of fish and fisheries. In this context hospitality in commercial fisheries is presented as an educational activity, which ascribe the position of being a fisher meaning. The work role that these fishers draw on, can be found as contradictory in how it is perceived as both modern and connected to coastal cultural heritage at the same time. This ambivalence is manifested in stories and exposure of artefacts like old fishing gear and photographs from the old days of fishing communities.

In the meetings between a host and its visitors, it is important for the producer to listen to customers opinions and demands, because they depend on this market. One dimension of this is authenticity. This is expressed in two ways. The fieldwork in this study reveals that the harbour visitors ask for fresh fish that must have been fished "...by the fisher himself. And no one else". Moreover, authenticity is involved in visitors demand for adventurous experiences in fishing "for real" themselves, such as in lobster safaris.

Their service meeting includes passing on knowledge about the "hard reality" and terms of working as a fisher. The fishers invite visitors to enter their sheds in the harbour and they allow them to pick up their purchases themselves in the workspace, which is not really intended for visitors. While the fishers indirectly communicates that there is lack of time to stay in the harbour, there is also an element of trusting the visitor. These "authentic spaces" contribute to the visitors experience, because they make up a stark contrast to the conventional food stores and add to the experience of an authentic fishery, which used to be the core of coastal living.

Most of the fishers have not, as was the case just one generation back, inherited their work role within the family. Moreover, only a few have engaged in fisheries during the whole time of their work life. In spite of this "postmodern condition" of being a service-oriented fisher, the position of being a passionate fisher seems to be important to emphasize. They state that fishing is their private interest and do not compare their work with other forms of service work. Some fishers present service work as a secondary form of work compared to fishing.

The fishers however position themselves in many other different ways in addition to "being the traditional fisher". They emphasize their small scale fishery's ability to deliver quality and its role for ecological sustainability. The positions they use are usually presented as a contrast to industrial large scale fisheries. This constitutes a response to the contemporary general criticism of commercial fisheries as a resource depletion actor. The hospitality in fisheries seem to require this environmental awareness that mediates that the small scale fishing is sustainable. The fishers make sure to tell that they "walk the talk", which means to be fishing in a way that increase the conditions for fishing and for the environment in the long term. The fishers position themselves in relation to industrial fisheries as a more responsible type of

fishing, where visitors are also offered a more qualitative type of fish that has not been transported long distances.

In the meeting between commercial fishers and visitors, the fisher present themselves as representatives of not just their individual firm, but for the whole traditional industry. This, together with other themes in the empirical material, shows that there are points of tension where fishers need to handle visitors prejudice and misconceptions about fisheries.

Doing hospitality in fisheries thus requires a navigation act between positions that range from being economic aware to presenting the work role as a lifestyle choice and as an ethically driven entrepreneur.

To sum up, the fishers engage in a form of authentication of the inshore coastal commercial fishery since it is portrayed as more natural, real, authentic and historic. Moreover, based on the practices that have been identified and highlighted in this second analysis chapter, the fishers act as marketers of their products and services but also of the whole industry of inshore commercial fishing. They are well informed and aware of the complex nuances of the conceptions that coastal visitors bring to the coast, like their expectations on authenticity and ignorance about contemporary fisheries. Such skills and knowledge is vital in all service work, which thus also seem to be one part of the complexity and flexibility of the social and cultural context of this firm in the hospitality industry.

Being a fisher in diverse ways

The entrepreneurship which is encouraged in authorities and the unions visions does not constitute a new and innovative strategy in fisheries. For instance, in previous ethnological research we learn that pluri-activity has been a way of coastal living for a very long period in time. Also, some of the fishers in this study have been offering hospitality for some time. In the last analysis chapter I explore what the service-oriented economy can mean for the work role of coastal commercial fishers. Here, it becomes clear that, from the perspective of fishers, that role of fishers knowledge is perceived as neglected by authorities. The fishers position themselves as independent and self-made. Opposing the policy communication, these coastal fishers claim that complicated rules, strict monitoring and promises of investments in small-scale fishing, which have not been fulfilled, hinders both their fishing and enterprising practices.

The fishers position themselves as experts and victims at the same time, regarding for example the management of seals. Even if the fishers do not use the term "sustainability" in everyday speech, the fishers talk a lot about different circumstances that affect the long-term commercial fishing. In this context they emphasize that the fisher, as well as all humans, are part of nature.

Another theme in this analysis is how the work role is being related to other groups within commercial fishing. Because the fishers of the study face a mix of suspicion and curiosity regarding the services they offer, they believe that their service-oriented fishery is not really accepted by the conventional fishers. The small-scale coastal fishing industry is presented as a more responsible form of fishing, compared to industrial fishing, a positioning that can also be seen as a contribution to the heated debate on sustainable fishing.

In order to navigate in the various processes of change that are taking place in commercial fishing, an ambivalent balancing act seems to be required, between self-discipline and adaptation to events impossible for individual fishers to influence.

Key issues, contribution and implications

The inquiry have been to explore the intersection of political management and peoples everyday life in fisheries. Actors in fisheries aim to stabilize meaning, create order and establish certain definitions of what a commercial fishery is or should be, against which fishers position themselves. The diversified fishery which offers services and engage in hospitality is one such emerging and meaningful definition. Along the west coast, hospitality in fisheries is enacted with offerings like lobster safaris, fish-wagons, seafood festivals and fish restaurants.

My dissertation contributes with knowledge about contemporary inshore commercial fisheries and fishers approach to- and interaction with visitors. The dissertation also show contemporary inshore fishers expectations and conceptions of their work and other types of fisheries. Moreover, this dissertation shows how hospitality and service are related to the fishers attitudes to their work role. I therefore argue that inshore commercial fishing in the service-oriented economy is formed and negotiated in relations between fisheries, the management of fisheries and markets

At least three discursive practices are identified in the material: vision making, hospitality and self-reflexive talk about the work role. First, various visions and images of the future of commercial fishing are created by different actors. The utopian visions about sustainable fisheries, foremost occur in authorities policy texts and governance project meetings. Secondly, some coastal fishers offer services and engage in hospitality and a major driving forces for this is to earn more. In the hospitality the opportunity to teach visitors about fisheries and to communicate their terms emerges, which is also described as a driving force. The pedagogical situation seem to build upon various forms of authenticity connected to fisheries, like visitors experiences of fishing "for real", quality in local "real" products and different artefacts and stories that mediate cultural heritage. Thirdly, the meaning of the contemporary coastal fishery is formed in fisher's self-reflections about their work role, where they perceive themselves as independent and flexible entrepreneurs and as responsible fishers who do sustainable, albeit overregulated fishing.

In Sweden becoming a commercial fisher, requires a license and a boat for the use of the common state property. It is therefore managed and controlled by various institutions and fishing regulations. Both collaboration and conflicts of interests feature the field, since many other operators and commercial fisheries use the same spaces and resources. These include other fishing activities such as recreational fishing and sailing, large transportation ships, other water use and polluting activities. The resource that coastal commercial fisheries rely upon is also mobile, since fish move across national borders. It varies in access, both naturally and as a result of several types of human activities, of which fishing is one. All in all, these circumstances contribute to coastal fishing being an extremely unpredictable industry. These are the ways in which visions, hospitality and the work role in fisheries manifests itself in the service-oriented economy.

The complexity of sustainable fisheries

This study shows that small business in the hospitality industry are more complex than what is typically claimed in previous studies. This complexity is visible in fishers dependencies on the natural resource and the environment, but also its relationship to the state, different types of markets and colleagues/competitors.

Commercial fisheries involve several different actors, and the industry is characterized by unpredictable conditions and change processes of several kinds. The complexity of fisheries is thus also visible in the fishers dependency on the state and the many faceted relationships they refer to. These include different types of markets, and relationships to other types of fisheries who are both colleagues and compete about the same resource, at the same time. Not least, complexity is visible in the fishers approach to their work role. In their images of the future, as well as in the hosting and talk about their work role, the fishers commonly talk about responsibility and their relationship to nature. There is no doubt that "the sustainable fisher" is an important position to draw on in the presentation of themselves as commercial fishers in the service-oriented economy.

To summarize, I find a discourse about sustainable fisheries that consist of many different perspectives on what sustainability "is".

The role of the host gives fishers the opportunity to mediate their knowledge about fish, fishing and cultural heritage of fishing; above all, it creates opportunities to justify their part of the fishing industry. They do this by highlighting that their fishing activities are done in a small-scale and close to consumers, and it is therefore responsible. Their work role is characterized by flexibility, ambivalence and unpredictability; and this constitutes the diverse ways in which the coastal fisher is socially constructed in the service-oriented economy. Authorities and fishers draw on a limited number of very similar positions, like "the entrepreneur" and "the story-teller".

Despite its previous importance for the coastal economy and despite the role authenticity seem to play for coastal visitors, very little attention has been paid to fisheries in research about small business in tourism. Since this study show that coastal fisheries intertwine issues about food tourism, sustainability and cultural heritage in coastal areas (which perhaps will continue to attract recreational visitors on a seasonal basis), the role of fisheries for coastal sustainability, and for destination branding needs to be explored further.

One practical implication of my dissertation is that stories and knowledge of actors like the ones in this study, could be of interest for coastal hospitality organizations and policy-makers who wish to anchor place branding in the entrepreneurship of coastal communities. Inshore commercial fisheries and its cultural knowledge and history can provide a resource for promoting sustainable food consumption, while also serving as a marketing tool for the local hospitality industry and for local governance of hospitality.

In service research "the moment of truth" tends to be taken for granted as something that is always good and desirable. It is, however, not self-evident that service according to one certain kind of logic suits all types of activities, as these can play out quite differently. Small firms in tourism are diverse. Moreover, the enterprising person is a flexible worker that have to draw on many different positions in presenting themselves and reflecting on their occupational role. The coastal fishery in the service-oriented economy is thus formed and negotiated in

considerably more ways than being either a "producer " or a "service-oriented" fisher. This heterogeneity seems to be difficult, to theorize. My choice of studying fisheries should not be understood as an especially good example for exploring sociocultural knowledge in small firms in tourism. It should rather be seen as one, albeit particularly under researched, context among many others. The social and cultural aspects of small business service enterprising therefore could be studied in a variety of small companies in and outside of the hospitality industry.

In this study, the social and cultural context is characterized by points of tensions as well as common aspirations. In this context, the entire fishing industry and the global fishing industry are woven into stories where large-scale fishing, fish farming and conventional fisheries are regarded as immoral. This particular small business owner works in an extremely unpredictable context and with a resource that is owned by the public. It is monitored from many directions, at the same time as it is exposed to various types of competition.

Change in this traditional enterprise is thus not solely created through fishers innovative economic pursuit as part of an overarching strategy of economic diversification. Change is taking place- and is enacted in various forms and on different levels, in negotiations between the fishery, its location, regional and global contexts. Change is even being negotiated in the fishers' approach to his or her own work role. Therefore small firms can be understood as isolated entities, but also as practices entangled in relationships with authorities, visitors and colleagues/competitors.

Appendix

Guider för intervju/observation

Intervjuguiden, version 1

Yrket

Hur ser din bakgrund ut inom fisket? Hur länge har du fiskat? Vad fiskar du?

Hur är ditt företag strukturerat, finns det anställda, använder du andra leverantörer i ditt utbud?

Hur tog du beslutet att ägna dig åt fiske? Vilka alternativa sätt att fiska samma fisk på finns? Varför valde du inte dem?

Vad är tjusningen med att fiska?

Finns det värden som är extra viktiga att ta tillvara? Varför?

När känns fisket extra meningsfullt?

Hur skulle du beskriva mening när du tänker på ditt yrkesval? Varför har du valt detta om man tänker sig ur ett meningsperspektiv?

Hur ser det ut med lönsamheten? Varför, hur? Vad är lönsamhet för dig? Finns det andra värden som beaktas? Hur?

Vilka faktorer och beslut låg bakom utvecklingen av din verksamhet? Varför? Hur?

Vilken roll spelar platsen för ditt företag?

Konkurrens hur ser den ut?

Deltar du i något nätverk? Formellt/informellt

I samhället

Hur ställer du dig till fiskedebatten i samhället? Hur ställer du dig till de samhälleliga villkoren för små företag?

Det finns i regeringsvisionen om ”Det nya matlandet” en tilltro till vad som kallas för landsbygdsentreprenörer att utveckla sig mot förädling, försäljning och så vidare, vad säger du om det?

Det finns också en uppmaning om att dessa landsbygdsentreprenörer ska bära del av ett ansvar för tillväxt, hur ställer du dig till det?

Finns det ett uttalat stöd för det?

Vilka hinder och möjligheter finns för att följa en sådan uppmaning? Vore det möjligt att expandera?

På vilka sätt förhåller du dig till ekologisk hållbarhet?

Hur resonerar du kring ”det fria företagandet”? Är det fritt? På vilka sätt? / Varför inte?

Gällande tjänster och kundmöten

Tjänster och gentjänster – förekommer det i din bransch? I vilken utsträckning? Hur går det till?

Hur ser du på kundrelationerna? Vad är viktigt gällande dem? Varför? Finns det fördelar/nackdelar att nu kunna möta de som äter din fångade fisk?

När det gäller att leverera kvalitet, hur resonerar du där? Vad ser du som kvalitet? Är det kundernas uppfattning som guidar dig? I vilken utsträckning? Förklara

Hur resonerar du kring prissättningen av dina varor?

På vilket sätt är fisket lönsamt/inte lönsamt? I pengar/insatser/mening/lust/livsstil etc.. Varför är det på det sättet? Hur kan villkoren för (respektive uppfattad) lönsamhet förbättras?

Intervjuguiden version 2

Yrket

Hur blev du fiskare?

Vad tycker du om ditt yrkesval?

Hur ni ser på ert yrke/er övriga verksamhet/arbetsvillkor och dess framtid? (gällande fisktillgång, klimat, marknad?)

Är fisket som yrke ett val?

Vad behövs för kunskaper färdigheter för att kunna utöva ert yrke/ er verksamhet?

Vad fungerar bra/dåligt?

Hur går det till att fiska? Vilka metoder använder ni?

Vilka förutsättningar krävs för att verka i er bransch?

Vad är ni beroende av i er omgivning/ infrastruktur/ samarbeten/ regler/ politik för att det ska fungera?

Vad innebär det att fiska nära kusten?

Hur ser du på framtiden? Kommer det att finnas förutsättningar för att fiska på det här sättet i framtiden också? Tänker du gå i pension? Varför inte?

Finns det någon gräns emellan ditt arbete och fritid? Är det svårt att dra en gräns mellan vad som är privat och vad som är arbete?

Hur ser du på din yrkeskår? Åldersstruktur, kollegor? Upplever du att ni har någon möjlighet att påverka era egna arbetsvillkor? Regler, bestämmelser, arbetsmiljö, hur går det till att påverka, varigenom kan man verkligen vara med och påverka?

Samarbetar ni med någon/några? Finns det konflikter som stör? Hur?

Hur har du lärt dig allting? Hur kan man t.ex. veta var fisken finns?

Utveckling av fisket

Gör du något annat än att fiska? Varför /varför inte?

Fiskare målas upp som olönsamma, föråldrade och få i politiken, vad säger du om det utifrån din erfarenhet?

Vad innebär det i arbetsbörda? Och detta att utveckla fisket? Insatser i förhållande till vad det ger tillbaka?

Beskriv kort din arbetsdag.

Hur ser du på (fiskeområden, som) ekonomiskt stöd, krav, hjälp eller hur fungerar/vilken roll spelar (fiskeområdets) ekonomiska stöd för framtida utveckling av ditt yrke som fiskare?

Kan du tänka dig att sälja direkt till närboende kunder/attrahera långt-åkande turister? Varför/varför inte?

Anställda? Hur fungerar det?

Hur kom ni till beslutet att utveckla? Var det svårt, varför inte?

Hur ser en arbetsdag ut?

Hur bemöts ni av era kunder? Hur bemöter ni dem?

Har ni trygga inkomster? Generellt hur ser det ut med trygga förutsättningar?

Hur kan ni påverka era arbetsvillkor? Hur ser ni på regelverken?

Hur ser ni på ansvarstagande för de människor som du har kontakt med nära kring ditt fiske/boende på kusten/gentemot samhället?

Hur kan man utveckla sitt fiske ytterligare?

Möjligheter/begränsningar för att utveckla ditt fiske?

Matlandet Sverige är en vision om turism på landsbygden som också riktar sig till fiskare. Fiskeområdet är en stödform som ställer liknande krav på fiskets utveckling, i form av att ni ska öka antal inkomstkällor, dra till er turister genom att skapa upplevelser i naturen, bidra till hållbar utveckling, miljömässigt, ekonomiskt och socialt. Känner du till detta?

Intervjuguiden version 3

Läs upp efter att bandspelaren knäppts på:

Det här är en studie som ska mynna ut i en avhandling om kustfiske, mitt arbete bedrivs vid institutionen för Service Management Campus Helsingborg, Lunds Universitet. Jag studerar kustfiske som kombineras med olika typer av tjänster – i ditt fall.... – och jag är intresserad av hur du ser på ditt arbete och hur du själv samt i relation till din omgivning ser på din roll som kustfiskare och egen (tjänste)företagare. Intervjumaterialet kommer att sparas och arkiveras som anonymiserat avkodat från allmän insyn och du kan få läsa den utskrivna intervjun om du önskar det. Du kommer alltså att vara helt anonym. Är det ok att jag spelar in vårt samtal?

Arbetslivshistoria, vägval och förändring

Hur började du fiska – varför? Hur fiskar du/ metoder och varför? Hur fiskar andra slags fiskare? Varför valde du inte att göra så? (individualitet, vägval och att göra motstånd) Vad gör du mer? Beskriv en arbetsdag. När känns det extra meningsfullt/löst? (Frågor om vägval och livsstil). Beskriv en viktig förändring som skett i din verksamhet. Vad hände? Varför hände det? Varför gjorde du så? Tycker du att omgivningens bild av kustfisket har förändrats? När och hur? (Autenticitet)

Idealbilder av/motstånd mot ”goda kustfisken”

Hur borde kustfisket se ut om du fick önska? Vad krävs för att ”lyckas” med det du gör, vad är mest avgörande? Vad är ”att lyckas” i din bransch? Vad prioriterar du? Hur går det till att ”lyckas”? Varför? När misslyckas man? Finns det andra sätt att bedriva fisket och företagandet som du menar skulle vara mer eller mindre lyckat och varför? Vilken konkret vardagssituation kan det ta sig uttryck i, till exempel? (vardaglig praktik). Är det viktigt eller ”det blir som det blir”? (Känslor) Vilka förväntningar upplever du detta utifrån? Hur upplever du att andra människor runt omkring beskriver kustfisket? (Autenticitet) Vilka bilder menar du att omgivningen har av kustfisket? Ge exempel. Vilka är de bästa förhållandena för ditt arbete? Vad måste fungera? Finns det traditioner/etablerade synsätt på fisket att ta mer hänsyn till/ta avstånd ifrån? (Nytt och gammalt)

Förhandlingar och gränser

Påverkar de bilder som andra har av fiske din syn på ditt arbete? Vilka av dessa bilder inspirerar/begränsar påverkar dig mest och hur? (omvärldsbilder av fisket) Upplever du förväntningar utifrån? När stöter du på problem i vardagen? När i så fall? När och av vem finner du stöd, som hjälper dig att leva upp till din bild av hur du vill att ditt kustfiske ska bedrivas? Ge gärna exempel ifrån vardagliga situationer på vem, var och hur det går till. Varför tror du det är så?

Kronologisk översikt - aktiviteter och material

Materialinsamling, perioder

2010–2012

Deltagande i möten hos en självorganiserad grupp av olika slags fiskare, vid fyra tillfällen om 2 timmar vardera

2012–2013

Anteckningar från telefonsamtal med yrkesfiskare/styrelsemedlem i fiskeområde/lokal representant för yrkesfiskarna

2010–2013

Regelbundna möten med fiskeforskare i det Formas-finansierade projektet "Multidimensional Co-management of Coastal Fisheries" även kallat "Sound Fish"

2012–2014

Fältanteckningar från två årsmöten i avdelning av SFR, svenska fiskares riksorganisation, 2 h

2011-08-28 – 2011-08-30

Anteckningar och fotografier från besök i ett fiskesamhälle i Danmark med Interregionalprojektet "Framtidskuster", 2 timmar

2014-02 – 2014-05

Konsultuppdrag i form av så kallad lärande utvärdering, av samtliga externa projekt inom EU-finansierat fiskeområde. Inkluderade genomgång av samtlig intern dokumentation, fyra formella möten och e-mailkorrespondens med ordförande, administratörer, styrelsemedlemmar, projektledare och tretton intervjuer per telefon med olika slags projektmottagare (exempelvis "Åke") inom fiskeområdet, totalt ca 200 timmar

Materialinsamling, datum

2011-04-29

Inspelad fokusgruppintervju med fem yrkesfiskare tillsammans med "Sound Fish", 3 timmar

2011-07-11

Fältanteckningar och fotografier från besök och inspelad intervju i hamnbod, med yrkesfiskaren "Nils", 3 timmar

2011-09-30

Fältanteckningar från uppstartsmöte för ett fiskeområde, 3 timmar

2011-11-21

Fältanteckningar, inspelad intervju samt fotografier och deltagande observationer ombord i yrkesfiske, samt i efterarbete i hamnen med två yrkesfiskare som sålde fisk i hamnen. Ledare för en grupp yrkesfiskare, styrelsemedlem och projektledare i fiskeområde, samt fiskarkollegan (som inte intervjuades), "Rune" och "Peter", 10 timmar

2011-11-28

Fältanteckningar, två intervjuer och fotografier från besök hos yrkesfiskare och restaurangägare "Eva" och "Jens" i deras privata hem (en intervju med båda, samt en separat intervju med "Eva"), 2 timmar

2011-11-29

Inspelad intervju med fiskeförvaltare på Länsstyrelsens kontor, 2 timmar

2012-01-27

Observation vid Länsstyrelsens fiskeförvaltningsmöte gällande det framtida yrkesfisket i Sverige: reformen av GFP och ITQ, 2 timmar

2012-02-08

Fältanteckningar från EU-kommissionens och Jordbruksverkets remissmöte gällande fiskefondens stöd till utvecklingen av yrkesfisket i Sverige, 2 timmar

2012-02-08

Fältanteckningar och fotografier från besök på en fiskauktion och i en fiskförädlingsfabrik. Anteckningar från intervju (ej inspelad) med ansvarig person för utbildningsenheten vid Svensk Fisk, totalt 4 timmar

2012-03-09

Fältanteckningar från yrkesfiskares årsmöte i en SFR-avdelning, delvis avseende EU-reformen och fiskeområden, 3 timmar

2012-04-25

Fältanteckningar samt fotografier och inspelad intervju i fiskbutik hos yrkesfiskaren, fiskbutiks- och restaurangägaren "Göran", 2 timmar

2012-05-08

Inspelad intervju på kontor med ordföranden för två fiskeområden, 2 timmar

2012-05-08

Fältanteckningar, fotografier samt inspelad intervju i båten, från besök hos yrkesfiskaren "Erik", som erbjuder fisketurer, håller i turistinformation, hyr ut båtar med mera, 3 timmar

2012-05-09

Fältanteckningar från nationell landsbygdsnätverksträff med ett seminarium om alla EU-finansierade fiskeområden i Sverige, 4 timmar

2012-08-18 – 2012-08-19

Fältanteckningar, fotografier och inspelad intervju från deltagande i EU-stött fiskeprojekt (provfiske) med yrkesfiskarna "Rune" och "Peter", 5 timmar (intervjun inom ramen för utvärderingsprojektet)

2012-11-22

Deltagande i workshop om yrkesfiske med Interregionalprojektet "Framtidskuster", 2 timmar

2013-04-05

Fältanteckningar, fotografier och inspelad intervju i hamnbod vid besök hos pensionerad men verksam yrkesfiskare, fiskbutiksägare och före detta fiskrestaurangägaren "Bertil", 2 timmar

2013-04-06

Fältanteckningar och fotografier från en miljöorganisations årsmöte, med en föreläsning av en yrkesfiskare och ett tillhörande seminarium med en fiskeförvaltare, gällande yrkesfisket i Öresund och Kattegatt, 2 timmar

2013-04-07

Fältanteckningar, fotografier och inspelad intervju i båtverkstad och fiskbutik hos yrkesfiskaren, båtbyggaren och fiskbutikägaren "Janne" samt hans hustru, fiskförädlaren och fiskbutikägaren "Anna", 2 timmar

2013-07-30 – 2013-07-31

Fältanteckningar, fotografier samt inspelad intervju ombord på båten vid besök och deltagande i turfiske hos yrkesfiskaren, fiskförsäljaren och fisketursarrangören "Jonas", 7 timmar

2013-08-02

Fältanteckningar, fotografier samt inspelad intervju på kajen och ombord på båten, från besök hos yrkesfiskaren, fiskförsäljaren och fisketursarrangören "Mats", 2 timmar

2013-08-03

Fältanteckningar och fotografier från besök på festival och i möteslokal, samt utställning, 2 tim

2014-05-08

Fältanteckningar, fotografier och tre inspelade intervjuer med tre yrkesfiskare som bedriver familjeföretag med yrkesfiske, turismanläggning (fiskbutik, övernattningar, restaurang, musikfestivaler och fiskodling) invid en insjö, ca 3 timmar

2014-05-12

Fältanteckningar, fotografier samt inspelad intervju i yrkesfiskares gemensamma möteslokal och utställning, från besök hos yrkesfiskare, festivalarrangör, projektdeltagare och butiksägare "John", 4 timmar

2015-03

Fältanteckning återbesök hos "Nils" och hans fiskarkollega, 30 min

2019

Fältanteckning från ett återbesök hos "Jens" och "Eva", april 30 min

Telefonsamtal med "Nils", juli 30 min

Totalt fältarbete i timmar: över 270 timmar (cirka 6 veckors heltidsarbete)

Yrkesfiskares aktiviteter över tid – översikt med exempel

Yf: Yrkesfiske Ff: Fritidsfiske Fr: Fiskrestaurang Ft: Fisketurer Fb: Fiskbutik

	Ca ålder vid intervju							
Årtal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Aktivitet								
	30 år							
Yf m. föräldrar	2011		2013				2017	
	Yf+Fb	Annat företag+anställd				Annat företag+anställd		
	40 år							
Yf		2012			2015		2017	
	Yf+anställd+Fr+Fb				Yf		Yf	
	40 år							
Yf	2011						2017	
	Yf+Fr						Yf	
	40 år							
Anställd	2011						2017	
	Yf+Fr						Yf	
	40 år							
Anställd			2013				2017	
							Yf+Ft	
	50 år							
Anställd+ Ff		2012				2016		
	Yf+Ft + annat företag					Yf		
	60 år							
Yf		2012					2017	
	Yf+Fb+annat företag						Yf	
	Över 65 år							
Anställd+Ff			2013					
					Yf+Fr+Fb			

Litteratur och källor

- Adams, W. M. (1884). *A popular history of fisheries and fishermen of all countries from the earliest times*. The Literature of the Fisheries Exhibition: Volume 1. Handbooks Part 1. London, UK, William Cloves and sons limited
- Adu-Ampong, Emmanuel Akwasi (2016). *A metaphor analysis research agenda for tourism studies*. Annals of Tourism Research 57: 248-250.
- Agarwal, Sheela och Gareth Shaw (2007). *Managing Coastal Tourism Resorts: A Global Perspective*. Clevedon, Channel View Publications.
- Ahl, Helene J. (2002). *The making of the female entrepreneur: a discourse analysis of research texts on women's entrepreneurship*, Jönköping International Business School.
- Albacete-Sáez, Carlos A., M. Mar Fuentes-Fuentes och F. Javier Lloréns-Montes (2007). *Service quality measurement in rural accommodation*. Annals of Tourism Research 34(1): 45-65.
- Alvehus, Johan (2017). *Clients and cases: ambiguity and the division of labour in professional service firms*. Baltic Journal of Management(4): 408.
- Andersson Cederholm, Erika och Johan Hultman (2009). *The Boundary Work of Commercial Friendship*. Kultur-Natur: Konferens för kulturstudier i Sverige. (Acsis), The Advanced Cultural Studies Institute of Sweden. Norrköping, Linköping University.
- Andersson Cederholm, Erika och Johan Hultman (2010). *The Value of Intimacy - Negotiating Commercial Relationships in Lifestyle Entrepreneurship*. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism 10(1): 16-32.
- Andersson Cederholm, Erika, Katarina Jacobsson, Vesa Leppänen, Filippa Säwe och Malin Åkerström (2014). *Servicemötets gnissel och skav*. Malmö, Gleerups Utbildning AB.
- Andersson Cederholm, Erika och Carina Sjöholm (2014). *Att leva och sälja sin dröm: Livsstilsföretagaren mellan familjeliv, marknad och politisk retorik*. Sociologisk forskning 51(2): 137-156.
- Andersson, Malin (2014). *Utvärdering av fiskeområde (anonymiserad) externa projekt 2010-2014*. Helsingborg, Fiskeområde (anonymiserad). Rapport kan erhållas från författaren.
- Arendell, Teresa J. (1997). *Reflections on the researcher-researched relationship: A woman interviewing men*. Qualitative Sociology 20(3): 341-368.
- Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder*. Malmö, Liber.

- Ateljevic, Irena och Stephen Doorne (2000). *Staying Within the Fence: Lifestyle Entrepreneurship in Tourism*. Journal of Sustainable Tourism 8(5): 378-392.
- Becker, Howard (2008). *Tricks of the trade: yrkesknepp för samhällsvetare*. Malmö, Liber.
- Belhassen, Yaniv och Kellee Caton (2006). *Authenticity Matters*. Annals of Tourism Research 33(3): 853-856.
- Bergenius, Mikaela, Katja Ringdahl, Andreas Sundelöf, Sofia Carlshamre, Håkan Wennhage och Daniel Valentinsson (2018). *Atlas över svenskt kust- och havsfiske 2003-2015*. Drottningholm, Lysekil, Öregrund, SLU. Aqua reports 2018: 245.
- Berglund, Karin (2007). *Jakten på entreprenörer: om öppningar och låsningar i entreprenörskapsdiskursen*. Västerås, Ekonomihögskolan, Mälardalens högskola, 2007.
- Botsford, Louis W, Juan Carlos Castilla och Charles H Peterson (1997). *The management of fisheries and marine ecosystems*. Science 277(5325): 509-515.
- Bramwell, Bill (2004). *Coastal Mass Tourism: Diversification and sustainable development in southern Europe*. UK, Channel View Publications.
- Bramwell, Bill och Bernard Lane (2011). *Critical research on the governance of tourism and sustainability*. Journal of Sustainable Tourism 19(4-5): 411-421.
- Brandth, Berit (1995). *Rural masculinity in transition: gender images in tractor advertisements*. Journal of rural studies 11(2): 123-133.
- Brandth, Berit (2002). *Gender identity in European family farming: a literature review*. Sociologia Ruralis 42(3): 181-200.
- Brandth, Berit (2016). *Rural masculinities and fathering practices*. Gender, Place & Culture 23(3): 435-450.
- Brandth, Berit och Marit S Haugen (2011). *Farm diversification into tourism – Implications for social identity?* Journal of Rural Studies 27(1): 35-44.
- Brandth, Berit och Marit S. Haugen (2005). *Doing rural masculinity—from logging to outfield tourism*. Journal of gender studies 14(1): 13-22.
- Bruckmeier, Karl och Hilary Tovey (2008). *Knowledge in sustainable rural development: from forms of knowledge to knowledge processes*. Sociologia Ruralis 48(3): 313-329.
- Bryson, John R, Peter W Daniels och Barney Warf (2004). *Service worlds. People, Organisations and Technologies*: 79-104. London, Routledge
- Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund, Studentlitteratur.
- Candida-Smith, Richard (2011). *Analytic Strategies for Oral History Interviews*, i *Inside interviewing. New Lenses new concerns*. [Elektronisk resurs], Holstein, James A. och Gubrium, Jaber F. (2003) SAGE Publications, Inc. London, Thousands Oaks

- Cohen, Erik och Scott A. Cohen (2012). *Authentication: Hot and cool*. Annals of Tourism Research 39(3): 1295-1314.
- Corbin, Alain (1994). *The Lure of the Sea: The Discovery of the Seaside in the Western World, 1750-1840*. Los Angeles, University of California Press.
- Dahl, Emmy (2014). *Om miljöproblemen hänger på mig: individer förhandlar sitt ansvar för miljön*. Göteborg, Makadam
- de Wit Sandström, Ida (2018). *Kärleksaffären. Kvinnor och köpenskap i kustens kommers*. Lunds Universitet, Doktorsavhandling, Göteborg, Makadam.
- Dekker Linnros, Hannah (1999). *Naturen, betongen och den goda jorden: Öresundsbron och motståndets diskurser*, Licentiatavhandling. Lund, Lunds Universitet.
- Delaney, Alyne Elizabeth (2003). *Setting Nets on Troubled Waters: Environment, Economics, and Autonomy Among Nori Cultivating Households in a Japanese Fishing Cooperative, USA*, University of Pittsburgh.
- Di Domenico, Maria Laura (2005). *Producing hospitality, consuming lifestyles: Lifestyle entrepreneurship in Urban Scotland*, i *Tourism SMEs, service quality, and destination competitiveness* [Elektronisk resurs], Eleri Jones och Claire Haven (red.), Oxfordshire, CABI Publishing. 109-122.
- Di Domenico, Maria Laura och Graham Miller (2012). *Farming and tourism enterprise: Experiential authenticity in the diversification of independent small-scale family farming*. Tourism Management 33(2): 285-294.
- Dredge, Dianne (2006). *Networks, conflict and collaborative communities*. Journal of Sustainable Tourism 14(6): 562-581.
- du Gay, Paul (1995). *Consumption and identity at work*. London, Sage.
- du Gay, Paul och Signe Vikkelsø (2012). *Reflections: On the Lost Specification of 'Change'*. Journal of Change Management 12(2): 121-143.
- Edvardsson, B., Skålén, P. och Tronvoll, B. (2012), *Service Systems as a Foundation for Resource Integration and Value Co-Creation*, i *Special Issue – Toward a Better Understanding of the Role of Value in Markets and Marketing*. Vargo, S. and Lusch, R. (red.). Markets and Marketing Research. Bingley, Emerald Group Publishing Limited, 9(1): 79-126.
- Ehn, Billy och Orvar Löfgren (2001). *Kulturanalyser*. Malmö, Gleerups.
- Ek, Richard och Mia Larson (2017). *Imagining the Alpha male of the tourism tribe*. Anatolia: An International Journal of Tourism & Hospitality Research 28(4): 540-552.
- Ekström, Simon (2017). *Humrarna och evigheten: kulturhistoriska essäer om konsumtion, begär och död*. Göteborg, Makadam.

- Ellis, Carolyn (1985). *Fishing for success without rocking the boat: Value conflict and work control in a maritime context*. Qualitative Sociology 8(3): 203-223.
- Espersson, Malin (2010). *Mer eller mindre byråkratisk: en studie av organisationsförändringar inom kronofogdemyndigheten*. Doktorsavhandling. Lund, Media-Tryck.
- EU (2001). *Grönbok om den framtida gemensamma fiskeripolitiken*. Bryssel. European Commission.
- EU (2009). *Grönbok. Reform av den gemensamma fiskeripolitiken*. Bryssel den 22.4.2009 KOM(2009)163 slutlig. European Commission.
- EU (2010a). *Area-based Development in EU Fisheries Areas. A Start-up Guide for Fisheries Local Action Groups (FLAGs)*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/library/guide/farnet-guides-1-10_en, Farnet Bryssel, European Commission. Hämtad 2012.
- EU (2010b). *Synthesis of the Consultation on the Reform of the Common Fisheries Policy SEC (2010) 428 final*. Fisheries, The Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries. European Commission.
- EU (2011a). *Farnet Guide 3. Adding Value to Local Fishery and Aquaculture Products*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/library/guide/farnet-guides-1-10_en, Farnet Bryssel, European Commission. Hämtad 2012
- EU (2011b). *Farnet Guide 5. Diversification of fisheries areas, Farnet*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/library/guide/farnet-guides-1-10_en, Farnet Bryssel, European Commission. Hämtad 2012
- EU (2011c). *Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om den gemensamma fiskeripolitiken, KOM (2011) 425*. Bryssel, European Commission. Hämtad 2011
- EU (2012). *Blå tillväxt: möjligheter till hållbar tillväxt inom havs- och sjöfartssektorn, COM 2012 493 final*. Bryssel, European Commission, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0494&from=EN>. Hämtad 2013
- EU (2013). *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1380/2013 om den gemensamma fiskeripolitiken*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1380&from=EN>. European Union. Hämtad jan 2014
- EU (2014a). *Europaparlamentets och rådets förordning om Europeiska havs- och fiskerifonden och om upphävande av rådets (EG) nr 2328/2003, (EG) nr 861/2006, (EG) nr 1198/2006 och (EG) nr 791/2007 och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1255/2011, (EU) nr 508/2014*. Bryssel, European Union
- EU (2014b). *Farnet Guide 9. Fisheries and Tourism. Creating benefits for the community*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/library/guide/farnet-guides-1-10_en, Farnet Bryssel, European Commission. Hämtad 2012
- EU (2014c). *Farnet Guide 8. Marketing the local catch*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/library/guide/farnet-guides-1-10_en Farnet Bryssel, European Commission. Hämtad 2014

- EU (2015). *Farnet Good practices Archive 2007-2013: Project examples, by theme*
<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/farnet-good-practices-2007-2013-project-examples-theme>, Farnet Bryssel, European Commission. Hämtad 2015-01-23
- EU (2017). *Den fiskerirelaterade turismens roll för diversifieringen av fisket*. Resolution från Europaparlamentet. (2016/2035(INI)) EU, 4 juli 2017. European Parliament.
- Fangen, Katrine och Ann-Mari Sellerberg Persson (2011). *Många möjliga metoder*. Lund, Studentlitteratur.
- FAO (2018). *The state of world fisheries and aquaculture. Meeting the sustainable development goals*. Rom, FN.
- Finley, Mary Carmel (2007). *The tragedy of enclosure: Fish, fisheries science, and United States foreign policy, 1920-1960*. Ph.D. 3284217, San Diego, University of California
- Fiskeriverket (2010). *Småskaligt kustfiske. Regeringsuppdrag att beskriva det småskaliga kustnära fisket i Sverige samt föreslå hur detta fiske kan förstärkas*. Göteborg, Fiskeriverket.
- Foucault, Michel (1975). *Övervakning och straff - fängelsets födelse*. Översättning: Bjurström, Carl Gustaf Lund, Arkiv förlag.
- Foucault, Michel (2002). *Sexualitetens historia*. Översättning: Britta Gröndahl och Per Magnus Johansson Göteborg, Daidalos.
- Foucault, Michel (2011). *Vetandets arkeologi*. Översättning: Bjurström, Carl Gustaf, och Sven-Erik Torhell, Lund, Arkiv Förlag.
- Foucault, Michel (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*, Colin Gordon (red.) New York, Pantheon Books.
- Frangoudes, Katia (2011). *Chapter 6. Women's contribution in small-scale fisheries in the European Union*, i *World Small-Scale Fisheries Contemporary visions*, Ratana Chuenpagdee (red.): 101-116. Nederländerna, Eburon Uitgeverij B.V
- Franklin, Adrian (2007). *Chapter 9: The Problem with Tourism Theory: 131*, i *The Critical Turn in Tourism Studies*, [Elektronisk resurs] , Ateljevic, Irena Annette Pritchard, Nigel Morgan (red.) Elsevier science
- Fredman, Peter och Lusine Margaryan (2014). *The Supply of Nature-based Tourism in Sweden: A National Inventory of Service Providers*. European Tourism Research Institute, rapport 2014:1
- Fredman, Peter och Liisa Tyrväinen (2010). *Frontiers in Nature-Based Tourism*. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism 10(3): 177-189.
- Fredriksson, Cecilia (2006), *Vikten av ett majsörn.*, i Burstedt, Anna, Cecilia Fredriksson och Håkan Jönsson (red.). *Mat. Genealogi och gestaltning*. Lund. Studentlitteratur

- Fredriksson, Cecilia och Christian Fuentes (2014). *Att sälja hållbara produkter: detaljhandelsföretagens strategier för att skapa mening och värde för kunderna*. [Elektronisk resurs]. Handels utvecklingsråds rapportserie; 2014: 3, Stockholm.
- Fredriksson, Cecilia och Mia Larson (2013). *Framtidskuster: hållbar utveckling i kustsamhällen* Cecilia Fredriksson & Mia Larson (red.). Göteborg, Makadam, i samarbete med Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet.
- Fuentes, Hagberg och Kjellberg (2019). *Soundtracking: music listening practices in the digital age*. European Journal of Marketing(3): 483.
- Fulton, Thomas Wemyss (1911). *The Sovereignty of the Sea: An Historical Account of the Claims of England to the Dominion of the British Seas, and of the Evolution of the Territorial Waters, with Special Reference to the Rights of Fishing and the Naval Salute*. Edinburgh, Scotland, Blackwood.
- Gaddefors, Johan och Alistair R. Anderson (2017). *Entrepreneursheep and context: when entrepreneurship is greater than entrepreneurs*. 23: 267-278.
- Geertz, Clifford (1983). *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. New York, Basic Books.
- George, E. Wanda, Mair, H., and G. Reid, D. (2009). *Rural Tourism Development*. Bristol, UK, Channel View Publications.
- Gergen, Mary M och Kenneth J Gergen (2006). *Narratives in action*. Narrative Inquiry 16(1): 112-121.
- Getz, Donald och Jack Carlsen (2000). *Characteristics and goals of family and owner-operated businesses in the rural tourism and hospitality sectors*. Tourism management 21(6): 547-560.
- Gibson, Sarah och Jennie Germann Molz (2007). *Mobilizing hospitality: The ethics of social relations in a mobile world*, [Elektronisk resurs] Ashgate Publishing, Ltd.
- Gieben, Bram och Stuart Hall (1992). *Formations of modernity*. Cambridge, Polity Press in association with the Open University 1992.
- Goffman, Erving (1959). *The presentation of self in everyday life*. Stockholm, 2000, Nordstedts Akademiska förlag.
- Gordon, Collin (1991). *Governmental Rationality: An Introduction*, i *The Foucault effect: Studies in governmentality: with two lectures by and an interview with Michel Foucault*. Burchell, G., Gordon, C. och Miller, P. (red.), Chicago, University of Chicago Press.
- Gordon, H. Scott (1954). *The Economic Theory of a Common-Property Resource: The Fishery*. The Journal of Political Economy 62(2): 124-142.
- Griffin, Liza (2010). *The limits to good governance and the state of exception: A case study of North Sea fisheries*. Geoforum 41(2): 282-292.

- Grönroos, Christian och Päivi Voima (2013). *Critical service logic: making sense of value creation and co-creation*. Journal of the Academy of Marketing Science 41(2): 133-150.
- Gubrium, Jaber F och James A Holstein (2003). *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns*, [Elektronisk resurs], Inc. London, Thousands Oaks SAGE Publications
- Gustavsson, Anders (1981). *Sommargäster och bofasta: kulturmöte och motsättningar vid bohuskusten*, Etnologiska institutionen, Lund, Liber läromedel
- Gössling, Stefan (2001). *Tourism, ecosystem functions, and human-environmental relations*. Doktorsavhandling, Human Ecology Division, Lund.
- Gössling, Stefan och Colin Michael Hall (2006). *Tourism and global environmental change: ecological, social, economic and political interrelationships*. New York : Routledge, 2006.
- Gössling, Stefan och Colin Michael Hall (2013). *Sustainable culinary systems: local foods, innovation, tourism and hospitality*. [Elektronisk resurs] , London, Routledge.
- Hajer, Maarten (1997). *The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process*. [Elektronisk resurs] Oxford, Oxford University Press, 1997.
- Hajer, Maarten och David Laws (2006). *Ordering through discourse*, i *The Oxford handbook of public policy*. Robert E. Goodin, Michael Moran, and Martin Rein, (red.) [Elektronisk resurs]: 249-266.
- Hall, Colin Michael (2007). *Response to Yeoman et al: The fakery of 'The authentic tourist'*. Tourism Management 28(4): 1139-1140.
- Hall, Colin Michael, Dieter K. Müller och Jarkko Saarinen (2009). *Nordic Tourism: Issues and Cases*. Bristol, Channel View Publications.
- Hall, Stephen J., Patrick J. Dugan, Edward H. Allison och Neil L. Andrew (2010). *The End of the Line: Who is Most at Risk from the Crisis in Global Fisheries?* AMBIO: A Journal of the Human Environment 39(1): 78-80.
- Hall, Stuart (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London, Sage Publications.
- Hall, Stuart (2001). *Foucault: Power, Knowledge and Discourse*, i *Discourse theory and practice: a reader*. Wetherell, M., Taylor, S. och Yates, S.J. London, Sage: 72-82.
- Hansen, Kjell (1998). *Välfärdens motsträviga utkant: Lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland*. Lund, Historiska Media.
- Hansen, Kjell och Karin Salomonsson (2001). *Fönster mot Europa. Platser och identiteter*. Lund, Studentlitteratur.
- Hardin, Garrett (1968). *The Tragedy of the Commons*. Science 162(3859): 1243-1248.
- Haugen, Marit S och Jostein Vik (2008). *Farmers as entrepreneurs: the case of farm-based tourism*. International Journal of Entrepreneurship and Small Business 6(3): 321-336.

- Havs och vattenmyndigheten (2016). *Fartyg i flottan 12 meter och under*. Excelark över flottan, e-post kommunikation.
- Havs och vattenmyndigheten (2019). *Det yrkesmässiga fisket i havet 2018*. Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden. Havs och Vattenmyndigheten, Göteborg.
- Hawkshaw, Robert, Sarah Hawkshaw och U. Sumaila (2012). *The Tragedy of the "Tragedy of the Commons": Why Coining Too Good a Phrase Can Be Dangerous*. Sustainability 4(11): 3141-3150.
- Hebert, Karen (2010). *In Pursuit of Singular Salmon: Paradoxes of Sustainability and the Quality Commodity*. Science as Culture 19(4): 553-581.
- Heggem, Reidun (2014). *Diversification and Re-feminisation of Norwegian Farm Properties*. Sociologia Ruralis 54(4): 439-459.
- Heldt Cassel, Susanna (2003). *Att tillaga en region: den regionala maten i representationer och praktik - exemplet Skärgårdssmak*. Doktorsavhandling, Uppsala, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet.
- Heldt Cassel, Susanna (2006). *Regionen för finsmakare – Regional profilering och varumärkesbyggande i skärgården, i Mat. Genealogi och gestaltning*. Burstedt, Anna, Cecilia Fredriksson och Håkan Jönsson (red.), (2006). Lund. Studentlitteratur.
- Heldt Cassel, Susanna och Katarina Pettersson (2015). *Performing Gender and Rurality in Swedish Farm Tourism*. Scandinavian Journal of Hospitality & Tourism 15(1/2): 138-151.
- Hendriks, Carolyn M. (2009). *Deliberative governance in the context of power*. Policy and Society 28(3): 173-184.
- Henichart, Laura Mars, Marie Lesueur, Guy Fontenelle, Jean-Pierre Boude och Carole Ropars-Collet (2010). *Diversification of fisheries activities and construction of sustainability*. Konferenspaper, IIFET 2010: Economics of fish resources and aquatic ecosystems: balancing uses, balancing costs. 13-16 juli 2010
- Hjalager, Anne-Mette (1996). *Agricultural diversification into tourism: Evidence of a European Community development programme*. Tourism Management 17(2): 103-111.
- Hjorth, Daniel (2012). *Handbook on Organisational Entrepreneurship*. [Elektronisk resurs] UK, Edward Elgar Publishing, Incorporated.
- Hochschild, Arlie Russel (1983). *The managed Heart: commercialization of human feeling*. California, University of California Press.
- Hood, Christopher (1991). *A public management for all seasons?* Public administration 69(1): 3-19.
- Howarth, David och Jacob Torfing (2005). *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2005.

- Hultman, Johan och Filippa Säwe (2012). *Fråga oss!! Vi vet!! Skånska yrkesfiskare om det kustnära fisket*. Lund, Lunds Universitet.
- Hultman, Johan och Filippa Säwe (2014). *From moral to markets: The Rhetoric of Responsibility and Resource Management in European Union Fisheries Policy*. *Society and Natural Resources* 27(5): 507.
- Hultman, Johan och Filippa Säwe och Vesa Tschernij (2014). *Omöjligheter vs. möjligheter i utvecklingen av kustnära fiske. En lärobok med erfarenheter från Sydkustens fiskeområde 2009-2013*. Helsingborg, Lunds Universitet.
- Hutchings, J.A. och R.A. Myers (1995). *Biological collapse of Atlantic cod off Newfoundland and Labrador: An exploration of historical changes in exploitation, harvesting technology, and management*. *The North Atlantic Fisheries: Successes, Failures, and Challenges*. 3: 37–93.
- Huzell, Henrietta (2005). *Management och motstånd. Offentlig sektor i omvandling—en fallstudie*. Karlstads universitet.
- Huzell, Henrietta och Patrik Larsson (2012). *Aesthetic and athletic employees: The negative outcome of employers assuming responsibility for sickness benefits*. *Economic and Industrial Democracy* 33(1): 103-123.
- Huzell, Henrietta och Helena Lundberg (2010). *Jag är en levande skyltdocka!: Handelsanställdas upplevelser av estetiska krav*. Handelsns utvecklingsråd, Stockholm.
- Hylland Eriksen, Thomas (2004). *Rötter och fötter: identitet i en ombytlig tid*. Nora, Nya Doxa.
- Högdahl, Elisabeth (2003). *Göra gata: om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*, Hedemora: Gidlund.
- Höglund, Linda (2013). *Discursive practices in strategic entrepreneurship : discourses and the use of repertoires in two firms*, Örebro : Örebro universitet
- Højrup, Thomas (2011). *The Common Fisheries Policy has to Recognize The need for common goods for coastal communities. Common Community Quotas for Sustainable Life-Modes in Coastal Fisheries: The Alternative to Privatization of Fishing Rights in the Home Waters of Europe*. Danmark, Narayana Press, Gylling
- Høst, Jeppe Engset (2013). *Captains of Finance: An inquiry into market-based fisheries management*, Doktorsavhandling, Københavns Universitet.
- ILO (2007). *Work in fishing convention and recommendation, Action Plan 2011–2016*. Geneva, International Labour Office.
- Jenkins, Tim N. (2000). *Putting postmodernity into practice: endogenous development and the role of traditional cultures in the rural development of marginal regions*. *Ecological Economics* 34(3): 301-313.
- Jentoft, Svein, Ratana Chuenpagdee, Alida Bundy och Robin Mahon (2010). *Pyramids and roses: Alternative images for the governance of fisheries systems*. *Marine Policy* 34(6): 1315-1321.

- Jerkedal, Åke (2010). *Utvärdering - steg för steg: om projekt- och programbedömning*. Stockholm, Nordstedts Juridik.
- Johansson, Ella (1994). *Skogarnas fria söner: maskulinitet och modernitet i norrländskt skogsarbete*, Doktorsavhandling, Stockholm, Nordiska Museets Förlag.
- Johns, Nick och Louise Hunt (2013). *Image, place and nostalgia in hospitality branding and marketing*. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 5(1): 14-26.
- Jordbruksverket (2013). *Operativt program för fiskenäringen i Sverige 2007-2013*. Jönköping, Jordbruksverket.
- Jordbruksverket (2015). *Yrkesfiske*. Jönköping, Jordbruksverket, www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdsutveckling/branscherochforetagande/yrkesfiske.4.39da9f0113cb389bda880002698.html. Hämtad 2015-01-23, kl 09.26
- Jordbruksverket (2019). *Stöd till hållbar utveckling i fiskeområden*. Jordbruksverket, Jönköping. <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltledutvecklingengenomleader/utvecklinginomfiskeomraden20072013.4.1092065314f4e17084727b6f.html>
- Jordbruksverket och Havs och vattenmyndigheten (2016). *Svenskt yrkesfiske 2020 – Hållbart fiske och nyttig mat*. [Strategiskt dokument] Jordbruksverket. Göteborg, Jönköping.
- Karlsdóttir, Hrefna, M. (2005). *Fishing on common grounds: the consequences of unregulated fisheries of North Sea herring in the postwar period*. Ekonomisk-Historiska Institutionen vid Göteborgs Universitet.
- Keen, Donna (2003). *Chapter 9: The Interaction of Community and Small Tourism Businesses in Rural New Zealand*, i *Small firms in tourism*, [Elektronisk resurs] London, Routledge
- Klum, Mattias och Folke Rydén (2009). *Alla torskar*. [Film 27.48.] Baltic Sea 2020, <http://balticsea2020.org/skolmaterial>
- Kooiman, Jan (2008). *Exploring the Concept of Governability*. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 10(2): 171-190.
- Kooiman, Jan, Svein Jentoft, Maarten Bavinck och Roger Pullin (2005). *Fish for Life: Interactive Governance for Fisheries*, [Elektronisk resurs] Mare Publication Series No. 3, Amsterdam University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt46mzgb>
- Korczynski, Marek och Cameron Lynne Macdonald (2008). *Service work: critical perspectives*. UK, Routledge Ltd.
- Koutsouris, Alex (2008). *The battlefield for (sustainable) rural development: the case of Lake Plastiras, central Greece*. *Sociologia Ruralis* 48(3): 240-256.
- L.Berger, Peter och Thomas Luckmann (1966). *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Falun, Wahlström & Widstrand.

- Lai, Maria Bonaria, Gianni Cicia och Teresa Del Giudice (2016). *Pescatourism, a sustainable tourist experience*. Journal of Cleaner Production 133: 1034-1042.
- Lainpelto, Jack (2018). *Ämnade för restaurangarbete? Om politisk styrning och lågutbildade ungdomars väg fram till arbetsmarknadens tröskel*. Doktorsavhandling 2018. Lund, Media-Tryck
- Lakoff, George (1993). *The contemporary theory of metaphor. Metaphor and thought*. Ortony, A. Cambridge, Cambridge University Press: 678.
- Lakoff, George och Mark Johnson (2008). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Lamers, Machiel, Gert Spaargaren och René van der Duim (2017). *The relevance of practice theories for tourism research*. Annals of Tourism Research 62: 54-63.
- Land, Chris och Scott Taylor (2010). *Surf's Up: Work, Life, Balance and Brand in a New Age Capitalist Organization*. Sociology 44(3): 395-413.
- Landsbygdsdepartementet (2007). *Nationell strategisk plan för fiskerinäringen i Sverige 2007-2013*. Landsbygdsdepartementet.
- Landsbygdsdepartementet (2014). *European Maritime and Fisheries Fund - Operational Programme for Sweden*. Stockholm. https://ec.europa.eu/fisheries/sites/fisheries/files/docs/body/op-sweden_sv.pdf
- Larson, Mia och Kristina Lindström (2016). *Community-based tourism in practice: evidence from three coastal communities in Bohuslän, Sweden*. Bulletin of Geography: Socio-Economic Series, Vol 33, Iss 33, Pp 71-78 (2016)(33): 71.
- Larsson, Rolf (2001). *Between crisis and opportunity. Livelihoods, diversification and inequality among the Meru of Tanzania* [Elektronisk resurs]. Lund, Sociologiska institutionen, Lunds Universitet.
- Loodin, Henrik och Lars Nordgren (2014). *Health management: att leda hälsoverksamheter med service i fokus*. Stockholm, Sanoma Utbildning.
- Lovelock, Brent, Kirsten Lovelock och Normann Øystein (2010). *The Big Catch: Negotiating the Transition from Commercial Fisher to Tourism Entrepreneur in Island Environments*. Asia Pacific Journal of Tourism Research 15(3): 267-283.
- Lusch, Robert F. och Stephen L. Vargo (2014). *Service-dominant logic, premises, perspectives, possibilities*, [Elektronisk resurs] Cambridge : Cambridge University Press, 2014.
- Lynch, Paul A. (2005). *The commercial home enterprise and host: a United Kingdom perspective*. International Journal of Hospitality Management 24(4): 533-553.
- Lynch, Paul, Jennie Germann Molz, Alison McIntosh, Peter Lugosi och Conrad Lashley (2011). *Theorizing hospitality*. Hospitality & Society 1(1): 3-24.
- Löfgren, Orvar (1977). *Fångstmän i industrisamhället. En halländsk kustbygds omvandling, 1800-1970*. Lund, Liber läromedel.

- Löfgren, Orvar (2002). *On Holiday: A History of Vacationing*, Berkley, University of California Press.
- Löfgren, Orvar (2014). *Framtidskuster: Efterord*, i *Framtidskuster. Hållbar utveckling i kustsamhällen*, i Fredriksson, Cecilia och Larson, Mia. (red.) Halmstad, Makadam förlag.
- MacCannell, Dean (1973). *Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings*. American Journal of Sociology 79 (3): 589-603.
- Macgilchrist, Felicitas och Tom Van Hout (2011). *Ethnographic Discourse Analysis and Social Science*. Forum: Qualitative Social Research 12(1): 1-24.
- Magnusson, Erik och Frederic Täckström (2015). *Här fröjdas vi i hafvets vågor! Badliv, turistliv och sommargäster i Ängelholm och Skälderviken genom tiderna*. Mölle, Stilbildarna i Mölle.
- Mansfield, Becky (2003). *Fish, factory trawlers, and imitation crab: the nature of quality in the seafood industry*. Journal of Rural Studies 19(1): 9-21.
- Mansfield, Becky (2004). *Neoliberalism in the oceans: "rationalization," property rights, and the commons question*. Geoforum 35(3): 313-326.
- Mansfield, Becky (2009). *Privatization: Property and the Remaking of Nature-Society Relations*. Antipode 39(3): 393-405.
- Marcus, George E (1995). *Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography*. Annual review of anthropology: 95-117.
- Marin, Andrés och Fikret Berkes (2010). *Network approach for understanding small-scale fisheries governance: The case of the Chilean coastal co-management system*. Marine Policy 34(5): 851-858.
- McAreevey, Ruth och John McDonagh (2011). *Sustainable Rural Tourism: Lessons for Rural Development*. Sociologia Ruralis 51(2): 175-194.
- McElwee, Gerard (2006). *Farmers as entrepreneurs: developing competitive skills*. Journal of Developmental Entrepreneurship 11(03): 187-206.
- McElwee, Gerard, Alistair R Anderson och Kari Vesala (2006). *The strategic farmer: a cheese producer with cold feet?* Journal of Business Strategy 27(6): 65-72.
- Melo Marcus, Andre och Gianpaolo Baiocchi (2006). *Deliberative Democracy and Local Governance: Towards a New Agenda*. International Journal of Urban and Regional Research 30(3): 587-600.
- Mikalsen, Knut H., Hans Kristian Hernes och Svein Jentoft (2007). *Leaning on user-groups: The role of civil society in fisheries governance*. Marine Policy 31(2): 201-209.
- Mikalsen, Knut H. och Svein Jentoft (2008). *Participatory practices in fisheries across Europe: Making stakeholders more responsible*. Marine Policy 32(2): 169-177.
- Miller, Marc L. och John. Van Maanen (1982). *Getting into fishing*. Journal of Contemporary Ethnography 11(1): 27-54.

- Mulinari, Paula (2007). *Maktens fantasier och servicearbetets praktik: arbetsvillkor inom hotell-och restaurangbranschen i Malmö*. Tema Genus.
- Nadel-Klein, Jane (2003). *Fishing for heritage: modernity and loss along the Scottish coast*. New York, USA, Berg.
- Nicolini, Davide (2012). *Practice theory, work, and organization : an introduction*. Oxford, Oxford University Press.
- Nilsson, Fredrik (2013). *Konkurrerande kulturarv. Konfliktfyllda omvandlingsprocesser i Helsingörs hamn*, i *Framtidskuster. Hållbar utveckling i kustsamhällen*. Cecilia Fredriksson och Mia Larson (red.), Göteborg, Makadam förlag.
- Nilsson, Fredrik (2017). *Snedvridningar – kulturanalytiska ledtrådar*, i Jönsson, L-E., & Nilsson, F. (red.) (2017). *Kulturhistoria: En etnologisk metodbok*. Lund Studies in Arts and Cultural Sciences; Vol. 13. Lund: Lunds universitet, institutionen för kulturvetenskaper, etnologi.
- Nilsson, Jan Henrik (2016). *Hotellens och krogarnas framväxt : ett kulturgeografiskt perspektiv*. Örebro, Örebro universitet.
- Nilsson, Per Åke (2002). *Staying on farms: An Ideological Background*. *Annals of Tourism Research* 29(1): 7-24.
- Nixon, Darren (2006). 'I Just like Working with My Hands': *Employment Aspirations and the Meaning of Work for Low-Skilled Unemployed Men in Britain's Service Economy*. *Journal of Education and Work* 19(2): 201-217.
- Nixon, Darren (2009). 'I Can't Put a Smiley Face On': *Working-Class Masculinity*. *Emotional Labour and Service Work in the 'New Economy'*. *Gender, Work & Organization* 16(3): 300-322.
- Nygren, Anja (1999). *Local knowledge in the environment–development discourse*. *Critique of Anthropology* 19(3): 267-288.
- Ohlsson, Björn (2013). *Från mångsysslare till yrkesarbetare och egenföretagare. Om Vänerfiskarnas sociala ställning i samhället från början av 1900-talet fram till i dag*. Konferensbidrag. Arbetarhistorikermötet i Landskrona, 25-26/4, Centrum för arbetarhistoria, Landskrona.
- Ortony, Andrew (1993). *Metaphor and Thought*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Osbaldiston, Nicholas (2012). *Seeking Authenticity in Place, Culture, and the Self: The Great Urban Escape*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Ostrom, Elinor (1990). *Allmänningen som samhällsinstitution*. Kristianstad, Arkiv förlag.
- Papadopoulou, Eleni, Nikolas Hasanagas och David Harvey (2011). *Analysis of rural development policy networks in Greece: Is LEADER really different?* *Land Use Policy* 28(4): 663-673.
- Paulrud, Anton och Staffan Waldo (2011). *Mot nya vatten– vart leder individuella överförbara fiskekvoter?* Rapport till expertgruppen för miljöstudier. Finansdepartementet. Stockholm, Regeringskansliet. 4.

- Phelan, Chris och Richard Sharpley (2011). *Exploring Agritourism Entrepreneurship in the UK*. Tourism Planning & Development 8(2): 121.
- Phelan, Chris och Richard Sharpley (2012). *Exploring entrepreneurial skills and competencies in farm tourism*. Local Economy 27(2): 103-118.
- Pike, Steven (2004). *Destination Marketing Organisations*, Oxford, Elsevier
- Poulsen, Bo (2012). *Fisheries*. Encyclopedia of Sustainability: Afro-Eurasia: Assessing Sustainability. Morse, Louis Kotzé & Stephen. 9: s. 136-140.
- Pripp, Oscar (2001). *Företagande i minoritet: om etnicitet, strategier och resurser bland assyrier och syrianer i Södertälje*, Tumba, Mångkulturellt centrum.
- Pyysiäinen, Jaarki, Alistair R Anderson, Gerard McElwee och Kari Vesala (2006). *Developing the entrepreneurial skills of farmers: some myths explored*. International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research 12(1): 21-39.
- Regeringen (2007). *Operativa programmet för fiskerieringen 2007-2013*. Jordbruksverket. Regeringskansliet.
- Regeringen (2008). *En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder*. Regeringens skrivelse 2008/09:167. Näringsdepartementet.
- Regeringen (2009). *Sverige, det nya matlandet*. Jordbruksdepartementet. Stockholm, Edita.
- Regeringen (2010). *Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Förslag till statsbudget 2011*. Prop 2010/11: 1 Utgiftsområde 23. <https://www.riksdagen.se>.
- Regeringen (2017). *Ett land att besöka. En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring*. SOU 2017-95. Stockholm.
- Reisinger, Yvette och Carol J. Steiner (2006). *Reconceptualizing object authenticity*. Annals of Tourism Research 33(1): 65-86.
- Rosén, Margaretha (1987). *Hasslöborna: en livsform i förändring*. Doktorsavhandling, Lunds Universitet, Växjö, RMR förlag.
- Salmi, Pekka (2005). *Rural Pluriactivity as a Coping Strategy in Small-Scale Fisheries*. Sociologia Ruralis 45(1-2): 22-36.
- Salmi, Pekka och Kari Muje (2001). *Local owner-based management of Finnish lake fisheries: social dimensions and power relations*. Fisheries Management and Ecology 8(4-5): 435-442.
- Salmi, Pekka, Juhani Salmi och Pentti Moilanen (1998). *Strategies and flexibility in Finnish commercial fisheries*. Boreal environment research 3: 347-360.
- Saltzman, Katarina (2007). *Skärgård till salu – Öar på drömmarnas marknad*, i Ek, Richard och Johan Hultman (red.) *Plats som produkt : kommersialisering och paketering* (2007). Lund, Studentlitteratur.

- SCB (1940). *Sveriges officiella statistik. Jordbruk med binärningar. Fiske år 1938*. Stockholm, Kungliga boktryckeriet, P.A Norstedt och söner.
- SCB (1971). *Fiskestatistisk årsbok 1971*. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB (1982). *Fiskestatistisk årsbok 1982*. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB (2011). *Statistisk årsbok 2011*. Jordbruk, skogsbruk och fiske. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB (2016). *Nationalräkenskaper 2016*. Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden. Stockholm.
- SCB (2017). *Det yrkesmässiga fisket i havet 2017*. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- Sennett, Richard (2007). *Den nya kapitalismens kultur*. Stockholm, Atlas.
- Sennett, Richard (2011). *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*, New York, W. W. Norton.
- SFR (2010a). *Byråkratisk hårdsmälta - skrotning av fiskebåtar skapar en "större" flotta*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Januari. Karlstad, VF-tryck.
- SFR (2010b). *Ny gemensam fiskeripolitik formeras inom EU - hur förankras den hos yrkesmännen på havet?* Yrkesfiskaren. Facktidning. Februari. Karlstad, VF-Tryck.
- SFR (2010h). *Allas rätt till var sin producentorganisation*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Augusti. Karlstad, VF-Tryck.
- SFR (2011a). *2011 - redan ett fulltecknat år för SFR*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Januari. Karlstad, VF-Tryck.
- SFR (2011d). *Ny gemensam fiskeripolitik- kommer den att innehålla en utkastpamflett? Fisket och marknaden*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Maj. Karlstad, VF-Tryck.
- SFR (2011g). *Framtidens fiskeorganisation*. Yrkesfiskaren. Facktidning. September. Karlstad, VF-Tryck
- SFR (2012e). *Svenskt nej till reformen - ett kraftigt slag i luften*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Juli. Karlstad, VF-Tryck
- SFR (2012f). *Ansvar tillbaka till fisket- Hur går det till? Vad finns att vinna? Och vad krävs av näringen?* Yrkesfiskaren. Facktidning. Oktober. Karlstad, VF-tryck.
- SFR (2013a). *Väl genomförd kongress stakade ut vägen för framtida organisation*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Oktober. Karlstad, VF-tryck.
- SFR (2013b). *2013 - ett besvärligt mellanår. Vad innehåller 2014?* Yrkesfiskaren. Facktidning. November. Karlstad, VF-tryck.
- SFR (2014a). *Vems är fisken?* Yrkesfiskaren. Facktidning. Januari. Karlstad, VF-tryck.

- SFR (2015). *Sälproblematiken måste få en hållbar lösning*. Yrkesfiskaren. Facktidning. Januari. Karlstad, VF-tryck.
- Sharpley, Richard och Adrian Vass (2006). *Tourism, farming and diversification: An attitudinal study*. Tourism management 27(5): 1040-1052.
- Shaw, Gareth och Allan M. Williams (2004). *Chapter 7 - From Lifestyle Consumption to Lifestyle Production: Changing Patterns of Tourism Entrepreneurship* Thomas, Rhodri (red.) Small Firms in Tourism. Oxford, Elsevier: 99-113.
- Silverman, David (2011). *Interpreting Qualitative Data*. London, SAGE Publications.
- Sjöholm, Carina (2002). *Moderna Skärgårdsbor i gammal kultur*. Göteborg, Bohusläns museum.
- Sjöholm, Carina, Katarina Saltzman och Allan Gunnarsson (2017). *Ett eget utomhus. Perspektiv på livet i villaträdgården*. Göteborg, Makadam förlag.
- Smith, R., G. McElwee och P. Somerville (2017). *Illegal diversification strategies in the farming community from a UK perspective*. Journal of Rural Studies 53: 122-131.
- Somerville, Peter, Robert Smith och Gerard McElwee (2015). *The dark side of the rural idyll: Stories of illegal/illicit economic activity in the UK countryside*. Journal of Rural Studies 39: 219-228.
- Sparkes, Andrew C. och Brett Smith (2008). *Narrative constructionist inquiry*, i Handbook of construcionist research. Gubrium, Jaber F. och James A. Holstein (red.). London, Guildford Press.
- St Martin, Kevin (2007). *The difference that class makes: Neoliberalization and non-capitalism in the fishing industry of new england*. Antipode 39(3): 527-549.
- Stenberg, Birgitta (1997). *Mina Öar*. Aarhus, LTs förlag.
- Stenberg, Birgitta (2010). *Eldar och is*. Stockholm, Grand Agency Norstedts.
- Stenberg, Birgitta (2010). *Sommar & Vinter i PI*. www.sr.se, Stockholm, Sveriges Radio.
- Stoddart, Mark CJ och Stephanie Sodero (2015). *From Fisheries Decline to Tourism Destination: Mass Media, Tourism Mobility, and the Newfoundland Coastal Environment*. Mobilities 10(3): 445-465.
- Svingstedt, Anette (2012). *Servicevätets praktik-på en tingsrätt, ett äldreboende och ett hotell*. Doktorsavhandling. Lund, Lunds Universitet.
- Svingstedt, Anette och Hervé Corvellec (2018). *When lock-ins impede value co-creation in service*. International Journal of Quality and Service Sciences(1): 2.
- Thomas, Rhodri (2003). *Small Firms in Tourism: International Perspectives*. Advances in tourism research [Elektronisk resurs], Elsevier Science Limited 2003.
- Thomas, Rhodri, Gareth Shaw och Stephen J. Page (2011). *Understanding small firms in tourism: A perspective on research trends and challenges*. Tourism Management 32(5): 963-976.

- Thuesen, Annette Aagaard (2010). *Is LEADER Elitist or Inclusive? Composition of Danish LAG Boards in the 2007–2013 Rural Development and Fisheries Programmes*. *Sociologia Ruralis* 50(1): 31-45.
- Tillväxtverket (2017). *Tourism in Sweden/Fakta om svensk turism 2016*. Stockholm. www.tillvaxtverket.se
- Trilling, Lionel (1971). *Sincerity and authenticity*. Cambridge, Harvard University Press.
- Vasström, Ulf (1973). *Fisket på Enklinge: organisation och struktur*. Åbo, Åbo Akademi, humanistiska fakulteten.
- Veijola, Soile och Eeva Jokinen (2008). *Towards a Hostessing Society? Mobile Arrangements of Gender and Labour*. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies* 16(3): 166-181.
- Wagener, Stephanie, Marjan Gorgievski och Serge Rijsdijk (2010). *Businessman or host? Individual differences between entrepreneurs and small business owners in the hospitality industry*. *The Service Industries Journal* 30(9): 1513-1527.
- Wang, Ning (1999). *Rethinking authenticity in tourism experience*. *Annals of Tourism Research* 26(2): 349-370.
- Warren, Richard (2005). *Ethics and service work*. *Service Industries Journal* 25(8): 999-1014.
- Westrup, Ulrika (2018). *The potential of service-dominant logic as a tool for developing public sector services : A study of a Swedish case*. *International Journal of Quality and Service Sciences*(1): 36.
- Wetherell, Margaret, Stephanie Taylor och Simeon J. Yates (2001). *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London, SAGE Publications.
- Widtfeldt Meged, Jane och Malin Zillinger (2018). *Disruptive network innovation in free guided tours*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 18(3): 303-318.
- Widtfelt Meged Jane och Malin Zillinger (2019). *Hostessing tourists as temporary locals, i Fika, Hygge and Hospitality. The Cultural Complexity of Service Work and Organisation in the Öresund region*. Under utgivning. Eldh, Christer och Fredrik Nilsson, (red.), Göteborg, Makadam.
- Wigren-Kristoferson, Caroline (2003). *The spirit of Gnosjö: the grand narrative and beyond*. Jönköping, Jönköping International Business School.
- Wikström, Hanna (2007). *(O)möjliga positioner. Familjer från Iran & postkoloniala reflektioner*. Göteborg, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Williams, Colin C. (2008). *Beyond ideal-type depictions of entrepreneurship: some lessons from the service sector in England*. *The Service Industries Journal* 28(7): 1041-1053.
- Williams, A. M., G. Shaw och J. Greenwood (1989). *From tourist to tourism entrepreneur, from consumption to production: evidence from Cornwall, England*. *Environment & Planning A*: 1639.

Williams, Ruth (2008). *Changing Constructions of Identity: Fisher Households and Industry Restructuring*. UK, University of Newcastle upon Tyne.

Winther Jørgensen, Marianne och Louise Phillips (1999). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund, Studentlitteratur.

Öhlander, Magnus och Lars Kaijser (1999). *Etnologiskt fältarbete*. Lund, Studentlitteratur.

Internetkällor

www.aktuellhallbarhet.se/sa-manga-yrkesfiskare-finns-kvar-i-sverige

www.aventyrochtang.se

www.balticsea2020.org

www.ec.europa.eu/info/topics/maritime-affairs-and-fisheries_sv

www.fiskemuseet.se

www.grebbestadsbo.se/content.php?page=162.

www.hasselo.com/Dokument/kustfiskare.pdf

www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/branscherochforetagande/yrkesfiske

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handelmarknad/fiskeriochvattenbruksprodukter/dengemensammafiskeripolitiken.4.e01569712f24e2ca09800011153.html>

www.sha.nu

www.vastsverige.com/skaldjursupplevelser/skaldjursupplevelser-i-bohuslan

www.partner.visitsweden.com/Documents/Matlandet.pdf?epslan_guage=sv.

www.webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/publications/guides?page=1.

Fiskeområdets internetsidor

Noter

¹ I SCB:s årsbok för 1940 står det: "År 1938 har saltsjöfiske utövats såsom huvudyrke av 13 717 personer (13 796 f. å.) och såsom binäring av 9 815 (9 960 f. å.)" (SCB 1940: 1). 2016 meddelade Havs och vattenmyndigheten att 1 148 fartyg i Svergie var tolv meter eller mindre (Havs och vattenmyndigheten 2016) medan Havs och vattenmyndighetens statistiska meddelanden för det yrkesmässiga fisket i havet 2018 visade att det fanns 1162 fartyg i den svenska fiskeflottan (SCB 2017). Eftersom det ofta är mindre än två personer som arbetar ombord, på dessa små båtar, kan man utgå ifrån att antalet arbetstillfällen som yrkesfiskare i Sverige idag inte överstiger 1000-talet.

² Den så kallade "Law of the Sea", som trädde i kraft först på 1990-talet, kan lite förenklat beskrivas som FN:s medlemsstaters privatisering av fiskevattnen, inom nationernas så kallade ekonomiska exklusiva zoner (EEZ) längs kusterna (Mansfield 2009).

³ EU:s fiskerifond, EHFF, finansierar sedan 2007 de reformer som styr fiskets utveckling i medlemsländerna. Den första programperioden varade från 2007 fram till 2013, då fiskerifonden nyligen omstrukturerats. Från 2014 och framåt fungerar den på ett liknande sätt, där fonder för landsbygdsutveckling och fiske idag samfinansierar utvecklingsprojekt för fisket.

⁴ Yrkesfisket rekommenderas diversifiera och regeringen belyser också vikten av att lokala myndigheter arbetar med att småskaligt kust- och inlandsfiske skapar möjligheter till just diversifiering av fisket (Regeringen 2007: 61). Motsvarande program för åren 2014–2020 förmedlar att Sveriges fiskesamhällen är attraktiva områden med stor utvecklingspotential för "turismrelaterad verksamhet" (Havs och Jordbruksverket och vattenmyndigheten 2014: 88). Se även resolutionen "Den fiskerirelaterade turismens roll för diversifiering av fisket" från 2017 (EU 2017).

⁵ Yrkesfiske kan sägas vara både ett yrke, ett företag och en areell näring, då det är en yrkesfiskelicensierad verksamhet för livsuppehållet inom jordbruks- och fiskesektorn i ekonomin. Yrkesfiske är en typ av fiske som bedrivs med stöd av yrkesfiskelicens enligt fiskelagen (SFS 1993:787), en verksamhet som syftar till att fånga eller döda fritt levande fisk. En areell näring är en area-baserad näringsgren som i första hand är grundad på produktionsförmågan i mark eller vatten.

I Sverige finns idag färre men större fartyg jämfört med för tjugo år sedan, medan fångstvolymen minskade med 120 000 ton mellan år 2000 och 2010 (Paulrud och Waldo 2011: 19-21). Så kallat småskaligt kustfiske utgör den dominerande delen av världens fiskerier. I Sverige är en stor del av yrkesfisket, relativt sett, småskaligt. Majoriteten av det europeiska yrkesfisket sker också, relativt sett, i liten skala (Højrup 2011). Kustnära yrkesfiske bedrivs vanligen som ett företag med få eller inga anställda. Det bedrivs vanligen med så kallade passiva redskap, som fasta nät och burar, samt i mindre båtar, runt tolv meter långa. Kustnära yrkesfiske sker under dagsturer, nära land och i anslutning till en "hemmahamn", vanligtvis på landsbygden, och fisket kombineras ofta med andra verksamheter (Fiskeriverket 2010).

⁶ Tjänstesamhället är en utgångspunkt för såväl akademisk forskning som utbildning inom flera områden. Tjänstvetenskap är ett forskningsområde som fokuserar på omvandlingen från industrisamhälle till tjänstesamhälle. Ur både ekonomiskt och sociokulturellt perspektiv har det i denna omvandling skett en tyngdförskjutning från produktion av varor till tjänsteproduktion.

Turismen är bara ett exempel på detta "globala servicesamhälle" (Nilsson 2016: 109), där en rad strukturella förändringar har ökat tillväxten i tjänstesektorn sedan minst två decennier tillbaka. Eftersom tjänster visar sig vara ekonomiskt, socialt, kulturellt, miljömässigt och rumsligt komplexa behöver denna

förändring förstås och förklaras vetenskapligt. Därför är den tvärvetenskapliga ansatsen i forskningen om tjänster viktig.

Forskare inom företagsekonomi problematiserar tjänster ur ett marknadsföringsperspektiv till skillnad från ett tidigare synsätt på hur värde skapades i en varufokuserad ekonomi. Där föreslås att hela samhällsekonomin bör förstås som dominerad av en ny logik där till och med varutillverkning kan förstås som tjänster. I centrum för denna tjänstelogik står den kunskap som företag och organisationer erbjuder och som kunder bidrar med i servicemötet för att samskapa värde (Vargo och Lusch 2008). Förslaget till detta logik-skifte baseras inte i första hand på empiriska observationer, utan är snarare ett försök att teoretisera tjänster som ett nytt perspektiv på hela ekonomin. Detta synsätt ligger inte långt ifrån ett sociologiskt perspektiv där "relationer mellan enskilda människor, ting och organisationer" är en gemensam nämnare för tjänster och service även om dessa förekommer i många olika former (Andersson Cederholm, Jacobsson, Leppänen, Säwe och Åkerström 2014: 14).

Man menar att servicemöten äger rum mellan människor i privata eller offentliga tjänsteorganisationer och människor som efterfrågar tjänster, medan service betyder de sätt som en tjänst levereras på och de upplevelser människor har av att interagera i servicemöten. Tjänster kan förstås som immateriella, förgängliga, kundinvolverande och heterogena processer, samt som organisationers och människors utförande, erbjudande och leverans av tjänster, till största del av kommersiell karaktär (Parasuraman, Zeithaml och Berry 1985).

Trots att tjänster bygger på och nästan alltid involverar varor, är det vanligt att tjänster kontrasteras mot varor. Ett område där tjänster vanligtvis ställs i motsats till varor, är i nationalekonomisk statistik över tillväxten i olika ekonomiska sektorer.

Ur ett företagsekonomiskt perspektiv betecknas tjänster vanligen som en sekvens av händelser där produktion och konsumtion sker samtidigt, i ett utbyte av värde mellan människor. På dessa grundvalar menar några forskare att också varuproduktion kan förstås som tjänster (Vargo och Lusch 2008; Grönroos och Voima 2013). Detta handlar således mer om ett perspektiv än om att definiera vad tjänster "är".

Några exempel på aktiviteter som brukar kallas för tjänster är rådgivning i butik, sjukdomsbehandling eller att skapa upplevelser för turister. Vad gäller service, kan den sägas karaktäriseras av en social situation där aktörer i olika tjänstesammanhang handlar efter riktlinjer, normer och föreställningar om vad service är. Servicemöten utspelas hela tiden i människors vardag, som i livsmedelsbutiken eller när receptionspersonal bemöter gäster i ett hotell. Det arbete som personal utför när de levererar tjänster i servicemöten, betecknas i tjänsteforskningen som servicearbete. Servicearbete som sker inom ramen för besöksnäringen handlar om att välkomna och ta hand om besökare och beskrivs vanligen som värdskap (Andersson Cederholm, Jacobsson et al. 2014: 17).

⁷ Människors förändrade sätt att se på kusten och dess befolkning är emellertid inte ett helt nytt fenomen. Corbin (1994) beskriver exempelvis en övergång i människors attityd till kusten för över 200 år sedan. Längre fanns det en utbredd föreställning om att kusten var en farlig plats där samhällets alla fattigaste människor bodde, medan föreställningarna om kusten ändrade kring sekelskiftet så kusten blev en destination för kurbad och rekreation (Corbin 1994: 57, 210, 226). Kusten som resmål har alltså en lång historia och havsbadet kom att revolutionera turismen (Gustavsson 1981, Magnusson och Täckström 2015). Än idag förstås kusten dock i många sammanhang som en plats med potential för ytterligare turismutveckling (jfr Bramwell 2004, Agarwal och Shaw 2007, Stoddart och Sodero 2015).

⁸ Den teoretiska bakgrunden till governancebegreppet är filosofen Michel Foucaults verk om praktiker och makt. I den konventionella förståelsen av makt dominerar en part över en annan part i en relation och makt förstås vanligen som något någon "har" och som utövas "uppifrån och ner". Men enligt Foucault har maktutövning förändrats, eftersom relationer inte är oföränderliga. Makt utövas inte i en riktning "uppifrån och ner", utan finns överallt och beror av relationer, historia och individens kunskap (Foucault 1975). Dessa tankar har anammats, spridits och använts på många olika sätt, inom flera områden. Foucault är en av de mest citerade tänkarna inom samhällsvetenskap och humaniora och han har influerat statsvetare och förvaltare världen över. Från 1950-talet och fram till sin död 1984 visade Foucault, på ett nytt och disciplinöverskridande sätt, hur termer vi använder tillskrivs olika betydelser över tid, i samklang med föreställningar om samhället vid vissa tidpunkter i historien.

Foucault menade i början av sin akademiska karriär att människors kommunikativa framställningar grundar sig i historiska brytpunkter av mänskligt vetande, "episteme", som markerar vissa eror i det sociala. För Foucault genererar människans kunskap om världen makt. Den bidrar till konkurrens mellan olika bestämda synsätt i en viss (kunskaps)domän. Strider mellan olika bestämda "sätt att veta" något, leder

så småningom till att en diskurs dominerar över andra veta (även om den "vinnande" betydelsen i princip är tillfällig, eftersom diskursernas kamp alltid pågår).

Exempelvis menar Foucault att frigörelsediskursen kring sexualiteten (särskilt aktuell på 1970-talet då Foucault var verksam) är ett resultat av människans långvariga tidigare fixering vid könsrollerna och den maktutövning som producerat könen som vitt åtskilda.

I Foucaults tidigare verk fokuserade han mer på att dominerande diskurser formar vissa subjektpositioner inom diskurs, men med tiden kom han att fokusera mer på de praktiker som formar subjektet, också av individen själv samt hur positioner formas i människors självdisciplinerande praktik. Subjektet var fortfarande underordnat praktikerna. Enligt Foucault var inte maktutövning inte vissa människors dominans över andra människor, utan de praktiker som utövas av alla, i alla möjliga sammanhang. Det är enligt Foucault maktrelationer som skapar motstånd och begär, inte tvärtom. Makt finns således överallt alltid. Detta motstånd vill något annat, något nytt och är därigenom produktivt.

Flera forskare fortsatte att utveckla Foucaults gärning inom det fält som idag betecknas governance. I vad som kan beskrivas som en ambition att skapa interaktivt underifrånstyre har governance tillämpats mer och mer i offentlig förvaltning under senare år. Detta tar sig uttryck i projekt och processer där olika kunskapstyper ska vara representerade för att skapa inkludering och deltagande demokrati (Hood 1991, jfr även Melo Marcus och Baiocchi 2006, Kooiman 2008, se till exempel Hendriks 2009). Med tanke på att hälsovårdsnämnder och fattighus och liknande typer av samverkan funnits i Sverige sedan länge, är den interaktiva styrning som premierar allianser mellan staten och privata aktörer egentligen inte en helt ny styrningsstil (Melo Marcus och Baiocchi 2006).

⁹ Governance har fått genomslag i europeisk fiskeriförvaltning (jfr Kooiman, Jentoft, Bavinck och Pullin 2005, Mikalsen, Hernes och Jentoft 2007, Mikalsen och Jentoft 2008, Griffin 2010, Jentoft, Chuenpagdee, Bundy och Mahon 2010, Marin och Berkes 2010), vilket tar sig uttryck i en rad projekt där statliga representanter, lokala fiskeriförvaltare, landsbygdsutvecklare, privata fiske- och vattenorganisationer och lokala näringsidkare deltar.

Idéer som har influerat fiskeriförvaltning genom tiderna återfinns bland annat i ekologen T. H. Huxleys berömda tal vid invigningen av en stor fiskeriutställning i London 1883. Huxley förespråkade där ett obegränsat fiske, med argumentet att alltför krångliga regler är ett större lagbrott än att bryta mot dem (Adams 1884: 518, Fulton 1911, Gordon 1954, Botsford, Castilla och Peterson 1997: 512). En annan inflytelserik person för fiskeriförvaltning världen över, blev så småningom ekonomen Scott Gordon, som i sin teori om fiskeriförvaltning utgår från att fiskare generellt fiskar obegränsat för att optimera egen rikedom i form av pengar (Gordon 1954: 131). Några år senare utvecklade ekologen Garrett Hardin detta resonemang i den välkända (men på senare år omstridda och kanske även feltolkade) teorin om "allmänningens tragedi". Hardin argumenterar på basis av spelteori med utgångspunkten att människor agerar rationellt. Teorin handlar i korta drag om att brukare av en allmän resurs alltid agerar i egenintresse och att allmänningar måste ägas av någon, för att inte förstöras av brukarnas exploatering (Hardin 1968).

Teorin, som ofta används som argument för privatisering, sägs ha kommit att bli något av ett självspelande piano och konventionell visdom i offentlig förvaltning och i vetenskapliga discipliner som miljöstudier, ekonomi, ekologi och statsvetenskap (Delaney 2003: 16, men se även, Mansfield 2004, Finley 2007, Hawkshaw, Hawkshaw och Sumaila 2012).

Statsvetaren och nobelpristagaren Elinor Ostrom problematiserade och ifrågasatte "allmänningens tragedi". Ostrom ägnade hela sin forskargärning åt att empiriskt, delvis etnografiskt, studera fiskerier och andra allmänna resurser världen över. Hon betonade i sin forskning vikten av att förstå social komplexitet. Utgångspunkten är att fiskeriers sociala villkor, utöver de biologiska och ekonomiska, bidrar till en mer sammansatt bild av fiskeriförvaltningens utmaningar. Ostroms slutsatser skiljer sig från Hardins teori. Hon menar att lokal platsbunden kunskap och tilltro till brukarna är själva nyckeln till hållbar naturresursförvaltning. Med en rad exempel på brukares förmåga att bärkraftigt förvalta allmänna resurser, understryker hon att hållbar fiskeriförvaltning måste ske i mindre, kollektiva system som är lätta att överskåda och som bör genomsyras av tydlig kommunikation mellan intressenterna. Ostrom instämmer i Gordons slutsats att yrkesfiskare handlar i eget intresse, men betonar att dessa samtidigt är starkt begränsade och bundna till sitt medlemskap i samhället (Ostrom 1990).

¹⁰ Av deras studies 450 respondenter, har mer än en tredjedel en socioekonomisk situation som liknar löntagarens, medan en tredjedel är självanställda. Övriga har antingen gått i pension, studerar eller försörjer sig på annat sätt. Långt mer än hälften har en hög utbildning och 70 procent är män, varav de flesta är över 50 år. Det är alltså relativt homogena grupper som ges exklusivt utrymme att samverka för utveckling inom

ett område. Forskarna konstaterar därmed att projekt som ska verka för inkludering samtidigt kan förstås som odemokratiska eller exkluderande: Medlemmarna kan skapa alltför nära relationer, som kan leda till att medel fördelas internt. Däremot, menar Agaard Thuessen (2010), är det också ur demokratisk synpunkt viktigt att grupper som är svaga i relation till hela samhället, ges möjligheter att skapa en slags "elit" som kan representera deras intressen i politik och styrning. Thuessen betonar vikten av att det i så fall finns en central metastyrning som koordinerar och sätter upp ramarna för verksamheten (Thuesen 2010).

¹¹ Nygren (1999) studerar styrningen av naturresurser i Sydamerika och hur lokalbefolkningen i ett fiskarsamhälle förväntas delta i förvaltningen på basis av deras "lokala kunskap". Hon problematiserar antagandet att kunskap är antingen professionell eller lokal och praktisk. Människor har inte enbart lokal kunskap eller uteslutande professionell kunskap, eftersom kunskap alltid är sammansatt.

¹² I en rad studier kartläggs också vilka kompetenser som är nödvändiga för att lyckas med diversifiering i landsbygdsnäringsarna. Flera forskare visar att kunskaper om marknadsföring och försäljningskompetens ofta är låg bland jordbrukare (McElwee 2006, McElwee, Anderson och Vesala 2006). I en grupp av småföretagarstudier studeras utmaningar och problem som lantbrukare står inför i samband med diversifiering mot turism. De visar bland annat att diversifiering fordrar en redan etablerad turism på platsen och att det krävs höga investeringskostnader samt utbildning i marknadsföring. Diversifiering ger dessutom låg avkastning (Nilsson 2002, Sharpley och Vass 2006, Lovelock, Lovelock och Øystein 2010).

¹³ Diversifiering används även i studier av försörjningsstrategier och socioekonomisk utveckling på platser där andelen självförsörjande hushåll är hög (Larsson 2001).

¹⁴ Shaw och Williams (2004) håller dock inte med om att livsstilsentreprenörer prioriterar etiska värden framför ekonomiska värden (Shaw och Williams 2004: 104).

¹⁵ Deras definition lyder: "Aktörer använder operanta resurser ,det vill säga kunskaper och färdigheter för att leverera tjänster, men kunder är också operanta resurser i värdesamskapande när de använder sina kunskaper och färdigheter som integreras med andra resurser, även när materiella resurser (operand) är involverade" (egen översättning av Lusch och Vargo 2014: 119).

¹⁶ I en banbrytande studie av flygvärdinnor belyste exempelvis Hochschild (1983) arbetsgivarens krav på känslöarbete och personalens iscensättning av känslor, i enlighet med normer kring kön och estetik (Hochschild 1983).

¹⁷ Några karakteristika som turismforskarna menar kännetecknar naturbaserade turismföretagare kan hjälpa till för att förstå yrkesfiskare i turismbranschen. Ett gemensamt drag för dessa företagare sägs vara att staten i många fall äger de resurser som naturturismföretagaren använder. Det gäller även fisket (med undantag för inlandsfisket som oftast sker på mark och i vatten som ägs av privatpersoner). Ett annat kännetecken är att naturresurserna är attraktiva nog för att dra till sig turister. Det lokala samhället är viktigt för företagarna och de naturresurser som används är integrerade delar av det lokala samhället och dess kultur. Infrastrukturen fungerar inte alltid på landsbygden, där företagarna ofta verkar och det är inte ovanligt att de uppmuntras till- och försöker delta i nätverk för marknadsföring, samt i olika kooperativa försök att tillhandahålla turister gemensam service. Ytterligare några gemensamma villkor för de naturbaserade turismföretagarna är de externa faktorernas betydelse, såsom regler, konkurrenter, klimatförändringar, ekonomiska förändringar och säkerhetsfrågor. Stora geografiska skillnader påverkar villkoren för dessa företagare på olika sätt. De många intressenter som omgärdar turismföretagarna är inte bara aktörer som traditionellt verkar inom turismen, utan består även av miljöskyddsorganisationer och aktörer kopplade till naturresurs-användning.

Fredman och Tyrväinen (2010) menar att det är svårt att definiera vilka dessa turismföretagare "är", eftersom de inte räknas som en grupp i den nationella statistiken. Det kan dessutom vara svårt att definiera naturbaserad turism i sig, eftersom det inte alltid är möjligt att dra gränser mellan aktiviteter som på samma gång är professionell aktivitet, fritidssyssla och turismaktivitet. Det är på basis av samma resonemang svårt att definiera vem som kan betecknas som turist, respektive sommargäst, besökare eller konsument (Fredman och Tyrväinen 2010).

¹⁸ Wang menar att existentiell autenticitet, som i sin tur kan indelas i intra-personlig och inter-personlig existentiell autenticitet, kan förklara det flertal varianter av autenticitet som avses i samband med turisternas efterfrågan. Tre vanliga autenticitetsperspektiv är: objektivism (autenticitet i artefakter i original), konstruktivism (autenticitet som social överenskommelse) och postmodernistiska (autenticitet omförhandlas ständigt). Existentiell autenticitet (autenticitet görs) äger rum både i relation till jaget och till andra människor och detta, menar Wang, förklarar alla de tre synsätten (Wang 1999).

¹⁹ Här används upplevd autenticitet, som liknar det begrepp Wang (1999) diskuterar. Skillnaden är att dessa forskare hämtar inspiration från filosofen Lionel Trillings teori om "sincerity", som handlar om autenticitet i betydelsen integritet och uppriktighet gentemot sitt "sanna" jagöversikt aktivitet (Trilling 1971).

²⁰ Det ska nämnas här att fältet rymmer en stor mängd studier om entreprenörskap i små företag. Två inriktningar kan sägas utgöra denna ganska löst sammansatta forskning. I den ena inriktningen förstås entreprenörskap som en personlig, närmast nedärvd förmåga (jfr Williams och Colin 2008), medan den andra inriktningen förefaller se på entreprenörskap som en uppsättning av kompetenser. Till entreprenörrollen kopplas då kompetenser som marknadsföring, förmåga att identifiera nya möjligheter, innovationer, personalledning, riskhantering och finansiell kontroll (ibid.). I den andra inriktningen tenderar entreprenörskapet att förstås som en lärandeprocess (jfr McElwee et al. 2006).

²¹ Antropologen Jane Nadel-Kleins etnografiska studie fokuserar på identitetskonstruktioner i form av stereotyper som kopplas till den skotska fiskenäringens historia, men också på moderna identitetskonstruktioner som skapas i relation till turismen i fiskesamhällena (Nadel-Klein 2003). Den ökade turismen vid Skottlands kuster förklaras av Williams (2008), som ett intresse för det traditionella fisket och dess kulturarv. I ännu en etnografisk studie om det skotska fisket i samband med EU:s fiskerireform, argumenterar Ruth Williams för att turismen tillskrivs betydelse i de samtida yrkesfiskarnas självbild som yrkesmänniskor (Williams 2008).

Enligt sociologen Berit Brandth domineras studier om turismföretagande i lantbruket av temat maskulinitet (Brandth 2016) trots att det är övervägande kvinnor som bedriver gårdsturism. Lantbrukaridealet bestod enligt henne tidigare i en idealbild av en stark, smutsig och manuellt arbetande mekaniker, men ger idag, i de annonser hon studerat, utrymme åt en mer affärsmässig maskulinitet. Det är enligt Brandth oklart huruvida den traditionella, hegemoniska typen av lantbrukare helt har ersatts av ett nytt ideal, eller om "lantbrukaren" snarare ständigt omformas. Hon föreslår att både den traditionella och den moderna maskuliniteten samexisterar, eftersom variation i könsbeteende har blivit mer accepterat i det senmoderna samhället (Brandth 1995). Hennes senare forskning visar att könsidentitetskonstruktioner är mindre distinkta i turismföretagande lantbruk jämfört med konventionellt lantbruk (Brandth 2002, Brandth och Haugen 2005).

²² Just det som småföretagarforskningen efterfrågar, görs i en inriktning i etnologin. Den belyser hur människor tänker och lever i sitt sammanhang och undersöker hur vardagen ter sig för enskilda individer. Samtidigt försöker den förstå mer gemensamma kulturyttringar som individer tenderar att ta för givna. Ett exempel är en studie av företagande bland minoriteter i Södertälje, där etnologen Oscar Pripp (2000) visar hur företagarna självmant försöker fylla en funktion som nyttiga. I studien framhäver företagarna vissa attribut som vanligen kopplas till den kulturella tillhörigheten som assyrier. Den etniska betydelsen tas för given av småföretagaren själv, som "bäraren av en viss kultur". Detta kallar Pripp för omslutning av (den socialt konstruerade) kulturella tillhörigheten, i det här fallet att "vara assyrier" (Pripp 2001).

²³ Berglund (2007) visar exempelvis i en diskursanalys tre antaganden som förenar entreprenörskapsforskningen. Det ena är att entreprenören ses som en extraordinär person, en ensam individ som är "kung" på sitt område och som exploaterar nya möjligheter. Det andra är att entreprenören behöver resurser som handlar om pengar, människor och kunskap. Det tredje är att nätverkande och relationsskapande är nödvändigt för att de två första antagandena ska gälla.

²⁴ Diskursteoretisk forskning inom samhällsvetenskap kan indelas i tre inriktningar: a) studier om sociala interaktioner, b) studier om självet och meningsskapande, samt c) studier om kultur och sociala relationer, där historia har betydelse (Wetherell, Taylor et al. 2001: 5). Inom dessa tre inriktningar finns ett antal mer

eller mindre distinkta traditioner, som spänner över konversationsanalys och etnometodologi, interaktions- och socialspråkighet, samt kommunikativ etnografi, diskursiv psykologi, kritisk diskursanalys och "Foucauldiansk forskning" / ett globalt perspektiv på diskurs. Forskningstraditionerna är överlappande, men har vissa särdrag som enligt Wetherell, Taylor et al. (2001) bör lyftas fram när forskare vill kombinera dem (ibid.: 7). Inriktningarna har det gemensamt att de fokuserar på processer av meningsskapande, med utgångspunkten att mening skapas inom diskurser. Något som också är gemensam utgångspunkt för många diskursanalytiker är att det finns en argumenterande struktur i diskurser, en slags politisk representation där människor, grupper och organisationer mobiliserar mening. Därför uppstår ofta en kritik som säger att diskursbegreppet gör identitetspolitik berättigad. I den kritiken negligeras vanligen att diskurs uppstår i det sociala och att även identitetspolitik är ett svar på det sociala. Människors förväntningar och identitetspolitik är enligt diskursteori inte individuell. Dessutom förstås diskursteori sällan som en bättre teoretisk förklaring av verkligheten jämfört med andra perspektiv, exempelvis företagsekonomiska perspektiv. Det ska ses som ett perspektiv vid sidan av andra möjliga perspektiv, vilka sammantaget kan bidra till en mer sammansatt, komplex (och därmed mer sann) förståelse av ett fenomen.

²⁵ Foucaults tal om diskurs tolkas ofta som att individens förmåga att "ta sig ur" auktoritära diskurser är begränsad och därför destruktiv. Denna tolkning stämmer inte riktigt med hur Foucaults idéer utvecklades över tid. Här skiljer sig Foucaults tankar väsentligt från exempelvis Marx materiella maktteori. Under sina sista år inriktade sig Foucault mer på att förklara hur makt inte "ägs", utan utövas. Makt cirkulerar i alla möjliga sammanhang även ner på individnivå, i en självdisciplin eller "omsorg" om (och i relation till) självvet. Eftersom Foucaults utgångspunkt är att andra mot-diskurser skapas, kan all form av maktutövning också vara konstruktiv och produktiv (Foucault 2002).

²⁶ Jag instämmer i att diskursanalys har begränsningar, kanske särskilt eftersom det finns så många olika varianter. Men diskursteori belyser ambivalens, motsägelser och motsättningar. Den visar att människors praktik sällan är entydig. Det beror inte på att det är fel på teorin, utan kanske snarare på att mänskligt liv är komplext. Det är viktigt att betona att begreppsparet kunskap/makt handlar om att makt utövas. Diskurs betyder alltså inte att vissa grupper har eller saknar viss kunskap. Det betyder inte heller att vissa grupper saknar eller äger en viss makt. Människors utövande av inflytande eller makt har som all annan praktik en dimension av vetenskap, sätt att veta, som innehåller både omedvetna insocialiserade rutinartade kunskaper och medvetna kunskaper, tätt sammanbundna med det sociala och kulturella sammanhanget och tiden vi lever i. Vi tar i vår praktik saker för givna och håller saker för sanna och självklara. Detta kan dock ibland ändras eftersom ingen diskurs, sätt att veta, dominerar för evigt.

²⁷ Ett exempel är Hanna Wikström (2007) som i sin doktorsavhandling om familjer från Iran belyser diskurs i kulturell identifikation, positioner som upprättas i skillnadsskapande processer i intervjupersonernas livsberättelser (Wikström 2007).

²⁸ Hall (1997) föreslår tre sätt som människor positionerar sig på när de förhåller sig till ett medieinnehåll. Min tanke här är att positionering också görs i förhållande till det jag här kallar diskursordning. Människor kan i en debatt om ett ämne (exempelvis reformen av den gemensamma fiskeripolitiken) för det första inta en dominant position, där diskursen tas för given och införlivas helt. Det är en position som sällan ifrågasätts. Det andra sättet är att inta en förhandlande position där huvudbudskapet kvarstår medan positionen diskuteras och överläggs med vissa undantag. Det tredje sättet beskriver Hall som oppositionell positionering och det handlar då om att inta en position som belyser en helt annan, konkurrerande syn på verkligheten. Det innebär att man ständigt ifrågasätter allt (Hall, 1980).

I vardaglig praktik glider människor in och ut ur positioner. Hall har tidigare använt begreppet identifikation på ett liknande sätt. Enligt diskursteori ses identitet som konstruerad i ett socialt sammanhang, snarare än som en nedärvd, biologisk, essentiell och fast egenskap. Identifikation är ett ord som kan beskriva hur identitet skapas i ett ständigt pågående förlopp där "identiteter" eller "karaktär" omdanas i relation till omgivningen. Men begreppet positionering är mer lämpligt här, eftersom "identitet" signalerar att det finns en personlig inre kärna samt ett individuellt och mer "permanent" val av en identitet. Detta till synes fria val problematiseras dock i diskursteori, som menar att individer snarare vidareförmedlar positioner inom ramen för ett särskilt sätt att veta och enligt socialt konstruerade föreställningar om världen, det vill säga inom diskurser. När individen har intagit en beslutsam ståndpunkt gällande vem denne uppfattar sig själv som, tenderar den att tolka världen från och genom den positionen,

medvetet eller omedvetet. Det sätt på vilket människor presenterar sig själva på är därmed inte ett helt fritt val, så som begreppet ”identitet” och ”identifikation” antyder.

²⁹ Detta synsätt tar spjörn emot kognitiv psykolog, som i likhet med en modern föreställning om jaget förutsätter att individen är en autonom och avgränsad ”enhet” med vissa autentiska egenskaper (Winther Jørgensen och Philips 2000: 99). Diskurspsykologin lägger istället vikt vid att identitet skapas i samspel, oftast i interaktionistisk mening, med det sociala, och att konflikter mellan grupper skapas i en viss social och historisk kontext (ibid.: 102).

³⁰ Djursymbolik används ofta när människor vill betona en egenskap, som exempelvis ”pigg som en mört” eller ”stark som ett lejon”. Metaforen lejon kan användas som en symbol för mental styrka, men den används framför allt för att symbolisera fysisk kraft. Metaforer representerar ett särskilt kulturellt vetande, en förgivettagen diskurs, här med utgångspunkten att lejon är starka och att naturlig råstyrka är något positivt och eftersträvänsvärt. Symbolen har laddats med en särskild betydelse över tid, och användning av symbolen förstärker en gemensam och i det här fallet glorifierande föreställning om naturens otämjda urkraft. Lejonmetaforen skulle inte fungera lika bra i en diskurs där lejonartens utrotning eller nöjesjakt på lejon hör till huvudproblemet, eftersom metaforen enligt det vetandet handlar om djurs utsatthet. Lejonmetaforen skulle inte heller fungera i diskurs om antivåld eller antimobbning, eftersom varken fysiskt otämjd råstyrka eller hierarkier för överlevnad, som kan höra både människo- och djurvärlden till, kan sättas i centrum på ett positivt sätt i sådan diskurs. Inom en viss diskurs är det alltså möjligt eller till och med fördelaktigt att göra vissa uttalanden, medan det är helt omöjligt att yttra något annat i det sammanhanget, en diskurs som därmed stängs ute.

³¹ Metaforer används ofta omedvetet och är inte universella, men en del metaforer verkar vara specifika för kultur och många har helt säkert använts långt tillbaka i historien (Lakoff, i Ortony 1993: 244).

³² Det är inte diskurser i sig som utgör objektet för analys, snarare utgör valet av diskursteorin min forskningsmässiga position.

³³ Enligt diskursteorin skapas förändring när en diskurs går vinnande ur en diskursiv ”strid” med andra konkurrerande diskurser, som till exempel då en diskurs om konsumtion som miljöförstörande växer fram på bekostnad av en förhärskande diskurs om konsumtion som avgörande för tillväxt.

³⁴ ”Det etnografiska” i denna studie har alltså inte genererats av en traditionell ”going native”-vistelse (jfr Nadel-Klein), utan karaktäriseras istället av rörlighet. De kortvariga besöken (och min okunskap om fiske) har antagligen inneburit att jag har uppfattats som en helt utifrån kommande person, vilket även har inverkat hur jag förstått och lärt mig förstå fältet. Jämfört med en helt deltagande position har det förhoppningsvis inneburit att jag har fått syn på många olika saker i materialet, sådant jag annars kanske skulle ha tagit för givet.

³⁵ Forskningsprojektet drevs av Anders Persson och Anders Nilsson som är verksamma vid Akvatisk ekologi, samt Johan Hultman, Filippa Säwe vid Institutionen för Service Management och tjänstvetenskap liksom Staffan Waldo vid Agrifood Economics, alla vid Lunds Universitet.

³⁶ Framtidskuster var ett samverkansprojekt mellan akademi och kommunala aktörer i Öresund-Kattegatt-Skagerrak-regionen, som drevs av Cecilia Fredriksson och Mia Larson vid Institutionen för Service Management, mellan 2010 och 2012. Projektets syfte var ”att bidra till hållbar ekonomisk tillväxt genom att förbättra informations- och kunskapsspridning inom kustnära utveckling” (Fredriksson och Larson 2013).

³⁷ Fältet kännetecknas av att aktörerna inte bara är mångsysslare i meningen att de både fiskar och erbjuder tjänster. Ofta har de andra roller inom fiskenäringen utöver sitt yrke som fiskare; som fiskeförvaltare, som projektdeltagare eller som styrelsemedlem i fiskeområden. Tre av de intervjuade yrkesfiskarna är verksamma en bit in i landet vid en sjö, men två av dem var samtidigt aktiva aktörer i fiskeområdet som täckte ett område längs västkusten, där resterande tolv inspelade yrkesfiskare arbetar med sitt fiske.

Intervjuerna med fiskarparet gjordes i deras hem och ambitionen var att intervjua en fiskare i taget. Jag gjorde mycket riktigt två intervjuer, men i den första intervjun bröt den andra in så att den första intervjun blev mer som ett samtal mellan tre personer.

³⁸ Efter att ha läst några av arbetslivsforskaren Richard Sennetts texter funderade jag mycket över frågor om hur människors tal om sitt arbetsliv hänger samman med hela ekonomin, samt dess normer och föreställningar (Sennett 2007, Sennett 2011). Begreppet kunskap upptog också mycket tankearbete i början, då jag funderade över vilken typ av kunskap och vilka kompetenser som fiske respektive servicearbete inom yrkesfiske kräver. I tidigare studier klassificeras ofta fiskares kompetenser med begrepp som lokal, traditionell, endogen, ekologisk eller tyst kunskap medan servicearbete sägs kräva social färdighet. I samband med detta läste jag även om kunskapssociologi (L.Berger och Luckmann 1966).

³⁹ Med undantag för fokusgruppen som varade i drygt tre timmar.

⁴⁰ De första intervjuguiderna var upplagda enligt min förutfattade mening om att fiskarens "tjänsteutveckling" hade följt en viss kronologisk ordning. Anledningen till att jag valde arbetslivshistoriska intervjuer hade ursprungligen syftet att åskådliggöra förändring, som jag (felaktigt) antog hade ägt rum från yrkesfiske, till yrkesfiske och tjänsteföretagande. Enligt intervjuguiden skulle vi först tala om bakgrunden till, och arbetet med, yrkesfisket, sedan om hur de andra aktiviteterna hade tillkommit. I vissa intervjuer blev det så, i andra inte. Här ska tilläggas att intervjufrågorna fungerade som en guide, vilket innebar att en del samtal skilde sig från andra.

⁴¹ Ett perspektiv kallas "narrativ konstruktivism", som innebär att man har ett mer instrumentellt förhållningssätt till historien om individens liv. Där ses berättelser av respondenter och forskare som presentationer av dem själva (Sparkes och Smith 2008: 298). De arbetslivsberättelser som jag inledningsvis ville få fram i intervjuerna var "narrativa" framställningar. Men jag anser inte att de berättelser jag fick ta del av kan betecknas som narrativa, eftersom de oftare blev fragmentariska framställningar av arbetslivet utan en början och ett slut. Mitt perspektiv på berättelser kan snarare betecknas som episodgörande eller berättelsetrådspraktik där kontexten villkorar tolkningsramen för sättet att förstå, klassificera och reagera (Marvasti i Sparkes och Smith 2008: 319). I dessa praktiker framställs sociala relationer som är betydelsefulla för respondenterna själva, samt deras förhållningssätt till både sin egen historia och näringens historia.

⁴² Efter detta möte fick jag tips på fler yrkesfiskare som erbjöd tjänster och jag gjorde ett studiebesök på Göteborgs fiskauktion där jag också intervjuade en utbildare vid marknadsföringsorganisationen Svenska Fisks utbildningsenhet. Kontakterna ledde till observationer vid två årsmöten hos en av riksorganisationens avdelningar, samt en miljöorganisations årliga nationella möte, där en yrkesfiskare höll i ett seminarium om västkustens aktuella fiskefrågor.

⁴³ I de avsnitt som domineras av intervjumaterial tematiserades även fältanteckningar som nedtecknats i samband med intervjuer med liknande tematisering. Anteckningar och fotografier hjälpte till i analysen av intervjumaterialet och vice versa. Det var övervägande policytexterna och kanske framför allt intervjumaterialet (och inte fältanteckningarnas teman) som styrde tematiseringen av den totala empirin. Intervjumaterialet "kodades" i teman med hjälp av ett enkelt färgschema där tematiska nyckelord märktes med olika färger. Dessa färger användes för att i utskriftarna markera passager som jag tyckte hörde till respektive tema/färg. Därefter kopierades dessa avsnitt och klistrades in i efter respektive färgers "temadokument", som småningom skrevs om till analysavsnitt. Exempel på teman som delvis fortfarande präglar analysen är prat om naturen, om pengar, problem med regler, framtidsoro, flexibilitet, samt betoningar på småskaligt fiske och närfiskat.

⁴⁴ Dessa kan liknas vid vad Aspers (2007: 41–42) kallar för "andra ordningens konstruktioner" som sällan används av fältets aktörer själva. Det betyder, enkelt förklarat, abstrakta och teoretiska begrepp som inte används i vardaglig praktik. Begreppet "värde" kan förklara bakgrunden till handling men används sällan av människor när de berättar varför de gjort eller gör något. Yrkesfiskarna använde själva ord som "mångsyssleri" eller "företagare" för att tala om sin praktik. Begrepp som används av fältets aktörer, kallar Aspers för "första ordningens konstruktioner". Efter att jag hade samlat ihop ett antal akademiska texter

stod det klart att fenomenet att fiskare levererar tjänster och ägnar sig åt flera inkomstbringande aktiviteter diskuterades i litteraturen, men med hjälp av ”andra ordningens” begrepp (Aspers 2007: 68) såsom diversifiering i företagsekonomiska studier, multifunktionellt lantbruk i nationalekonomisk forskning, mångsyssleri i kulturforskning, turistentreprenörskap i turismforskning och så vidare. Eftersom praktiken sällan överensstämmer helt med teorin kan den begreppsapparat man väljer komma att behöva utvecklas (Aspers 2007: 93).

⁴⁵ Jag omorganiserade därför avhandlingens tre analyskapitel enligt tre specifika delpraktiker som identifierats inom varje relation, det vill säga visionsarbete, värdskap och självreflektion kring att vara fiskare. Inom dessa tre delpraktiker återfinns emellertid de olika relationerna där yrkesfiskare förhåller sig till myndigheter, besökare, yrket och andra yrkesfiskare. På så sätt belyses också småföretagandets sociokulturella sammanhang.

⁴⁶ Ljudinspelningarna fångar upp informerat samtycke. Inför intervjun läste jag upp en standardfras om studiens syfte, garanterade anonymitet, informerade om materialets förvaring samt erbjöd intervjupersonen att läsa utskriften av intervjun. I de två första intervjuerna skaffade jag inte dokumenterat informerat samtycke, eftersom jag var rädd att det skulle dramatisera situationen mer än nödvändigt. Jag frågade dock dessa personer om lov att spela in samtalen per e-mail och telefon, samt vid intervjutillfället. Bandspelaren var dessutom helt synlig i alla intervjusituationer. Efter ett etikseminarium skaffade jag fortsättningsvis informerat samtycke inom ljudinspelningarna. I de följande intervjuerna har jag alltså fått informerat samtycke, garanterat anonymitet, informerat om materialets förvaring och tillgänglighet, samt redogjort för att intervjumaterialet kunde komma att användas även för min egen forskning, vars syfte också tydligt klargjordes. Transkriptioner och ljudfiler förvaras skyddade för insyn.

⁴⁷ I programperioden mellan 2014 och 2020 organiseras dessa på ett nytt sätt enligt så kallad ”Lokalt ledd utveckling”, där fiskeområdena numera endast är en del av landsbygdsutvecklingsprojekt som finansieras av flera olika fonder.

⁴⁸ Inledningen kommunicerar att guiden ska fokusera på produkt. Det handlar dock väldigt lite om fisk och skaldjur. I guiden nämns istället ord som ”turism” alternativt ”turist” vid 17 tillfällen, ”besökare” 2 gånger, ”direktförsäljning” 29 gånger och ”service” 6 gånger. Alla dessa uttryck framställs antingen som potentiella möjligheter för fiskare eller som något som karakteriserar fiskares omgivning.

⁴⁹ Landsbygdsdepartementets frågor, som sedan 2015 hanteras under Näringsdepartementet, vägledde Jordbruksverket som administrerade fiskefrågor i Sverige. Dels ägde detta rum genom fiskeprogrammet och fiskeområden, dels genom Havs- och vattenmyndigheten som styr mer konkreta frågor i fisket, såsom fördelning av fiskekvoter, föra fångststatistik, utforma regler och administrera licenser. Kvoter bestäms av EU, som tilldelar de olika medlemsstaterna fiskerätter baserat på biologiska och ekonomiska vetenskapliga råd (ICES), regionala råd (RAC), nationernas historiska fiske samt den fiskeripolitik som råder.

⁵⁰ Observation, februari 2012

⁵¹ Observationer, 2011–2014

⁵² Observation, september 2011

⁵³ Med välfärdsstatens tillbakagång över hela västvärlden och med en ambition att vitalisera ekonomin, sätts stora förhoppningar till entreprenörskap för att skapa företag och arbete (Helene Ahl, i Hjorth 2012: 142) och inte minst i politiska sammanhang (Sorensen, B M, 2008; Ahl, H. i Hjorth 2012). I en av diskurspsykologi inspirerad studie om strategiskt entreprenörskap, finner Höglund (2013) att samtal om entreprenörskap består av en tolkningsrepertoar av termer som handlar om risktagande, decentralisering, förnyelse, innovation, flexibilitet, kundbehov och marknadsanpassning (Höglund 2013). Entreprenörskapsdiskurs hänger också samman med en generell samtida idealisering av arbetstagare som visar att de är benägna att ta risker, är flexibla och kapabla att marknadsföra sig själva oberoende av den kunskap de besitter (Sennett 2007, 2009). Salomonsson har belyst hur just individuell förmåga att göra sig själv anställningsbar och flexibel allt mer har kommit att premieras på den europeiska arbetsmarknaden (Salomonsson 2001).

⁵⁴ Gordon beskriver och analyserar hur Foucault spårade nya idéer om entreprenören hos västerländska myndigheter i efterkrigstiden.

⁵⁵ Ahl (2012) menar att individer som förfogar över entreprenörens färdigheter ses som intressanta i den nya ekonomin där entreprenörskapsdiskursen har erövrat många olika arenor inom näringsliv och offentlighet (Helene Ahl, i Hjorth 2012: 142).

⁵⁶ Intervju juli 2011, fsamt ältanteckning från Sound Fish möte

⁵⁷ Intervju med ordförande för två fiskeområden, maj 2012.

⁵⁸ Intresseorganisationen som startade på fyrtioalet har idag upplösts, men en del av yrkesfiskarna är organiserade enligt EU:s rekommendation i mindre, regionala så kallade producentorganisationer. Facktidningen *Yrkesfiskaren* startade 1977 och sista numret utkom den 16 december 2016.

⁵⁹ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2010h, 2011d)

⁶⁰ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2011g)

⁶¹ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2012e)

⁶² Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2012e: 2, 5 12)

⁶³ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2012f)

⁶⁴ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2013a, SFR 2013b: 2)

⁶⁵ I samband med den nya fiskeripolitikens implementering, debatterades det nya kvotsystemen ”individuellt överförbara kvoter”, eller ITQ (Individual Transferable Quota). ITQ skulle enligt reformen 2014 införas som en del av fiskeripolitiken. Varje medlemsstat medgavs emellertid undantag för småskaligt fiske och under första halvan av 2019 var kvotsystemet ännu inte infört på alla arter i Sverige. En sådan marknad blir även tillgänglig för helt andra och mer kapitalstarka aktörer, som till exempel rederier. Dessa har större möjlighet att köpa upp och även spekulera med en större omfattning av kvoter. Enligt en utredning om ITQ, som gjordes 2011, uppskattades ett införande av systemet halvera fiskeflottan efter ett år. Den så kallade resursrörelsen, lönsamheten, för de kvarvarande fiskefartygen beräknades öka betydligt och det trodde utredarna kunde skapa en mer positiv bild av fisket. Den menade även att ett ITQ-system kunde öka sårbarheten för småskaliga fiskerier, som riskerade att bli uppköpta av mer kapitalstarka aktörer. Det småskaliga fisket behövde därför en särskild förvaltning (Paulrud och Waldo 2011: 67, 71). En del forskning pekar på att ITQ-systemet kan slå mycket hårt mot det småskaliga fisket (Højrup 2011, Høst 2013).

⁶⁶ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2010a: 2)

⁶⁷ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2011d: 2, 9)

⁶⁸ Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2011e)

⁶⁹ Fisk är en global handelsvara, med Kina som största exportör av fisk i världen. USA står för störst import. Sverige finns inte med bland de tio största fiskexportörerna i världen men ligger på åttonde plats i fiskimport, varav en del är norsk fisk som vidareexporteras. Vildfångad fisk står för mindre än hälften av den totala produktionen av fisk globalt, medan fiskodling står för resten (FAO 2016).

⁷⁰ Både i USA och EU togs steg mot privatiseringen redan med det nationsbaserade kvotsystemet i ekonomiskt exklusiva zoner i slutet på 1970-talet, till skillnad från det tidigare ”fria fisket”. Den nyliberala styrningen, som utgår från en bioekonomisk teoretisk modell och som använts av fiskeriförvaltningar världen över sedan dess, grundar sig på idén att individuella äganderätter leder till hållbart fiske (Gordon 1957; Scott 1955; Hardin 1978). Denna form av styrning har emellertid inte lett till ett mer begränsat fiske, menar St Martin.

-
- 71 Intervju, juli 2011
- 72 Intervju november 2011
- 73 Intervju, april 2013
- 74 Hemsida (www.vastsverige.com 2013)
- 75 Hemsida (www.grebbestadsbo.se 2014)
- 76 Hemsida (www.vastsverige.com 2013)
- 77 Hemsida (www.grebbestadsbo.se 2014)
- 78 Hemsida (www.sha.nu 2015)
- 79 Hemsida (www.sha.nu 2015)
- 80 Hemsida (www.fiskemuseet.se 2015)
- 81 Intervju april 2013
- 82 Intervju november 2011
- 83 Intervju maj 2012
- 84 Intervju augusti 2013
- 85 Intervju juli 2013
- 86 Intervju augusti 2013
- 87 Intervju maj 2012
- 88 Intervju april 2013
- 89 Intervju juli 2011
- 90 Intervju augusti 2013
- 91 Intervju november 2011
- 92 Intervju november 2011
- 93 Intervju maj 2012
- 94 Utvärdering, februari–maj 2014
- 95 Intervju maj 2014
- 96 Intervju juli 2011
- 97 Tidningen *Yrkesfiskaren* (SFR 2011d: 13)
- 98 Intervju juli 2011
- 99 Observation, april 2013
- 100 Intervju april 2012
- 101 Intervjuer november 2011
- 102 Observation april 2013
- 103 Observation juli 2013
- 104 Intervju juli 2011
- 105 Intervju maj 2012
- 106 Intervju och observation juli 2013
- 107 Intervju juli 2011
- 108 Observation april 2013
- 109 Observation och intervju 2014
- 110 Observationer augusti 2013 och maj 2014
- 111 Intervju april 2012
- 112 Observation och intervju juli 2013
- 113 Intervju maj 2012

-
- 114 Intervju juli 2011
115 Intervju juli 2011
116 Observation juli 2013
117 Intervju augusti 2013
118 Intervju april 2013
119 Observationer från deltagande i yrkesfiske och turfiske 2011-2014
120 Intervju juli 2011
121 Intervju april 2013
122 Intervju november 2011
123 Utvärdering, februari–maj 2014
124 Intervju juli 2011
125 Tidningen Yrkesfiskaren (2015)
126 Intervju april 2013
127 Intervju april 2012
128 Intervju augusti 2013
- 129 Begreppet ”lokal kunskap” introducerades av antropologen Clifford Geertz och han visade hur studier av praktik i det vardagliga sammanhanget kan representera bredare samhällsliga skeenden (Geertz 1983).
- 130 Intervju juli 2011
131 Intervju april 2013
132 Intervju november 2011
133 Intervju juli 2011
134 Intervju augusti 2013
135 Intervju april 2012
136 Intervju juli 2011
137 Intervju maj 2012
138 Intervju juli 2011
- 139 Näringsens utövare fortsatte minska i antal (även om nedgången stagnerat något de senaste två åren) och den sedan många årtionden största riksorganisationen för fisket i Sverige, SFR, avvecklades. Samtidigt omorganiserades producentorganisationerna, EU premierade entreprenörskap i en ny organisationsform för stöden och införandet av individuella kvoter debatterades allt mer i media.
- 140 Intervju maj 2012
141 Intervju november 2011
142 Intervju juli 2011
143 Intervju april 2013
144 Intervju november 2011
145 Observation juli 2013
146 Observation juli 2013
147 Intervju april 2012
148 Intervju och observation juli 2013
149 Fältanteckning från Sound Fish möte 2011 och intervju med representant för yrkesfiskarna 2011
150 Intervju april 2012

-
- ¹⁵¹ Intervju augusti 2013
¹⁵² Observation mars 2015
¹⁵³ Intervju april 2013
¹⁵⁴ Intervju maj 2012
¹⁵⁵ Observation och intervju maj 2014

¹⁵⁶ En yrkesfiskare talade om att det längs västkusten, för bara några generationer sedan, skulle ha funnits ett "matriarkat" av fiskarhustrur som styrde över fiskarfamiljernas ekonomi, vilket bekräftas i kulturhistorisk forskning om fiske. Arbetet med försäljning av överskottet av fångsterna hörde till kvinnans många olika arbetsuppgifter i fisket (Rosén 1987). I sin studie av fisket på Hasslöv belyser Rosén näringsfiskarnas erkännande av kvinnans stora betydelse (ibid.: 22). Kvinnorna som tidigare skötte både småbruk och barn medan männen var ute till havs, skötte såväl förberedelser som efterarbete. Fiskarfamiljens ekonomi sköttes vanligen av kvinnorna som gick med kärra eller ryggkorg till fots för att saluföra det överskott av fisk som familjen inte kunde ta tillvara själv i gårdarna och på marknader. Kvinnorna deltog även själva i fisket under en period, vilket Rosén menar rymdes inom en i övrigt patriarkal struktur (ibid.: 142).

- ¹⁵⁷ Intervju juli 2011
¹⁵⁸ Intervju november 2011

¹⁵⁹ The english terms "fishermen" and "fisherman" is a masculine form, which is usually - but not always – the most common description of the gender of the person in question, since commercial fishers constitute a male-dominated workforce. Here, I use "fisher" for two reasons: First, the focus of the study is on practices and not gender, second, the language of the study is Swedish, which use the more gender neutral term; "yrkesfiskare".